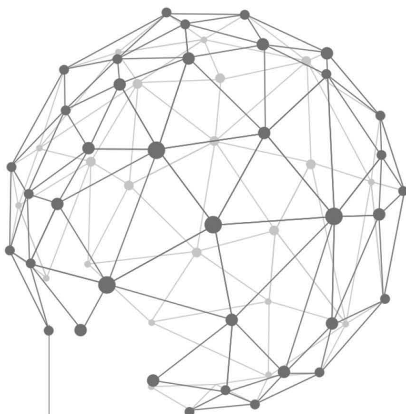
مەوسووعەی بەرەو باشتر پێگەیشتن و تێگەیشتن

03

عەلی باپیر

چۆنیەتی گۆڕینی کۆمەڵگاو پاکسازی و چاکسازی تێداکردنی

2021-1442

التفسير

چۆنیەتی گۆڕینی کۆمەڵگاو پاکسازیی و چاکسازیی تێداکردنی

چۆنیەتی گۆڕینی کۆمەڵگا و، پاکسازیی تێداکردنی

نووسین: عەلی باپیر

چاپی یەکەم ١٤٤٢ك - ٢٠٢١ز

نوسینگەی تەفسیر
بۆ بڵاوکردنەوە
هەولێر- شەقامی 30 مەتری تەنیشت منارەی چۆلی
+964 750 818 08 66
www.al-tafseer.com
tafseeroffice@yahoo.com
/TafseerOffice

ئامادەکردنی پێڕست - نوسینگەی تەفسیر
عـــەلی بـــاپیر (نووسەر)
چۆنیەتی گۆڕینی کۆمەڵگا و، پاکسازیی تێداکردنی
٢٤٠ لاپــەڕە
١٤ * ٢١ سـم
بابـەت : ئایینی
ISBN : 978-99-22-632-11-7

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان - هەرێمی کوردستان
ژمارە سپاردنی (٢١٩) ی ساڵی ٢٠٢٠ پێدراوە

"بیروبۆچونی ئەم کتێبە، مەرج نیە هەمان بیرو بۆچونی نوسینگەی تەفسیر بێ"

خـــەتی بـــەرگ : نـــــەوزاد کۆیـــی
دیزاینی ناوەوە : زەردەشت کاوانی

مەوسووعەی

بەرەو باشتر تێگەیشتن و پێگەیشتن

- کتێبی ٣ -

چۆنیەتی گۆڕینی کۆمەڵگا و پاکسازیی و چاکسازیی تێداکردنی

نووسینی

عـــەلی بـــاپیر

www.alibapir.com

بسم الله الرحمن الرحيم

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

﴿إِنۡ أُرِيدُ إِلَّا ٱلۡإِصۡلَٰحَ مَا ٱسۡتَطَعۡتُۚ وَمَا تَوۡفِيقِيٓ
إِلَّا بِٱللَّهِۚ عَلَيۡهِ تَوَكَّلۡتُ وَإِلَيۡهِ أُنِيبُ ٨٨﴾ هود.

پێشکەش بێ

بەو براو خوشکانەی: بۆ گۆڕین و پاکسازیی و چاکسازیی تێداکردنی کۆمەڵگاکەیان، هەردەم لە مەیدانن و، وەک نوێژ کردن و ڕۆژووگرتنەکەیان، بە ئەرکێکی گەورەی سەرشانیانی دەزانن.

پێشەکی

إنَّ الْحَمْدَ للهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَن يَهْده اللهُ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضلِلْ فَلاَ هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَن لاَ إِلَهَ إلاّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسولُهُ.

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾﴾ آل عمران.

11

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴿١﴾﴾ النساء.

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَقُولُوا۟ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَـٰلَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾﴾ الأحزاب.

أَمَّا بَعْـــدُ:

فَإِنَّ أَصْدَقَ الحَدِيثِ كَلاَمُ الله، وَخَيْرَ الْهَدِي هَدْيُ مُحَمَّد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَشَرَّ الأُمُورِ مُحْدَثاتُها، وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَة، وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ، وَكُلَّ ضَلاَلَةٍ فِي النَّار.

خوێنەرانی سەنگین و شیرین!

کۆمەڵگای تەندروست و ساغ، ئەو کۆمەڵگایەیە کە تاکەکانی لە بەرانبەریدا خۆیان بە بەرپرسیار(مسئول) و ئەرکدار (مكلَّف) دەزانن و، مشووری لێ دەخۆن و، هەوڵ دەدەن: ستەم و خراپە و لادان و تاوانی تێدا ڕیشەکێش بکەن و، دادگەریی و چاکە و بەها بەرزەکانی، تێدا بچەسپێنن.

بەڵام بێگومان هەوڵدان و کارکردن لە هەر بوارێکدا و بۆ هەر مەبەستێك، چەندە گرنگ و پێویستە، ڕێباز و بەرنامە و نەخشەی ئەو کار و هەوڵدانەش، هێندە گرنگ و پێویستە، ئەگەرنا هەوڵدان و کار و چالاکیی، بەبێ گرتنەبەری ڕێباز و شێوازەی ڕاست و بە ئامانج گەیەنەر، هیچی لێ بەرهەم نایەت و، خاوەنەکەی تەنیا ماندوو بوونی پێ دەبڕێ و، بگرە جاری وایە زۆریشی لەسەر قەرزار دەبێتەوە!

ئنجا ئێمە لەم کتێبەی بەردەستتاندا، هەوڵمان داوە بە کورتیی و پوختیی: {ڕێی ڕاست و دروست و، بێ گرێ و گۆڵی گۆڕینی کۆمەڵگا و، پاکسازیی و چاکسازیی تێداکردنی} بخەینە ڕوو، ئەویش بە ئیلهام وەرگرتن لە وەحیی خوا و عەقڵی سەلیم، کە ئەویش بە جوانترین شێوە لە سیرە و ژیانی پێغەمبەرانی پایەبەرزی خوادا (عليهم السلام) بە گشتیی و، بە تایبەت لە سیرە و ژیانی سەروەر و گەورەمان پێغەمبەری کۆتایی (محمد) صلى الله عليه وسلم دا، لەسەر ئەرزی واقیع بەرجەستە بووە و، بە خەتی نوورینی وەحییش تۆمار کراوە.

ئەوەندە شانازییەش بەسە بۆ کەسانێك کە بە ڕاست و ساغیی لەو مەیدانەدا کار دەکەن، کە ئەو کار و مەیدانە، بە تایبەت کار و مەیدانی پێغەمبەرانی هەڵبژاردەی خوای کارزان و میهرەبانە، وەك خوا سبحانە وتعالی لە بارەی ئەو ئەرکە گەورە و پر خێر و بەرەکەتەی پێغەمبەرانەوە (علیهم السلام) فەرموویەتی:

﴿ رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةُۢ بَعۡدَ ٱلرُّسُلِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمٗا ﴿١٦٥﴾ ﴾النساء.

واتە: (ئەوانەی باسکران) پێغەمبەرانێکی دڵخۆشکەر (بە پاداشتی خوا) و، ترسێنەر (بە سزای خوا)ن، بۆ ئەوەی پاش هاتنی پێغەمبەران، خەڵك بەڵگەی لەسەر خوا نەبێ و، خواش زاڵی کارزانە.

بەڵێ بەڕێزان!

لە ڕاستیی دا پێغەمبەرانی پایە بەرزی خوا (علیهم الصلاة والسلام والبركات) نوێنەرانی خوای بەرز و مەزن و هەڵگرانی پەیام و بەرنامەکەینی، تاکو لە مرۆڤایەتیی بگەیەنن و، بەرچاویان ڕوون بکەنەوە کە:

خوای بەدیهێنەر و خاوەن و پەروەردگاری گەردوون و ژیان و بەشەر، حەز دەکات مرۆڤەکان چۆن بژین و، چی بکەن و، چی نەکەن و... هتد؟!

هەر بۆیەش کەسانێك کە ئەرکی گرنگ و مەزنی پاکسازیی و چاکسازیی تێدا کردنی کۆمەڵگا و ڕاستکردنەوەی ئەنجام دەدەن، مادام بە هەمان ڕێی پێغەمبەراندا (علیهم السلام) بێ و، شێوازەکانی ئەوان بگرنە بەر، دەبێ بزانن: چ ئەرکێکی مەزن و هەستیاریان

وەئەستۆ گرتوە! هەروەها دەبێ دڵنیاش بن: کە بە ئەندازەی ئەوە، دەتوانن ئەو ئەرك و کارە گەورە و گرنگە جێبەجێ بکەن، کە خۆیان بە خەسڵەتە بەرز و پەسندەکانی پێغەمبەرانی خوا (علیهم الصلاة السلام) دەڕازێننەوە! خوای بەخشەر و میهرەبان لەو کەسانەمان بگێڕێ، کە پشك و بەشی باشیان لە خەسڵەتە بەرز و پەسندەکانی ئەو زاتە ناوازانە و، ئەرکە بەرز و بە پێزەکەشیان دا دەبێ.

٣/ رجب/ ١٤٤١ك

٢٠٢٠/٢/٢٧ ز

ڕێ خۆشکردن

بەڕێـــزان!

ئەم کتێبە لە دوو بەشی سەرەکیی پێك دێ:

بەشی یەکەم[1]: نەخشە و بەرنامەی پێغەمبەران (علیهم السلام) بۆ پاکسازیی و چاکسازیی کۆمەڵگا.

ئەم بەشە لە سێ باس پێك هاتوە، بەم ناوونیشانانەی خوارێ:

باسی یەکەم: چاو پێداخشاندنێکی بۆچوون و شێوازەکانی گۆڕانکاریی کردن، لەم ڕۆژگارەدا.

باسی دووەم: بەرنامە و ڕێبازی پێغەمبەران (علیهم السلام) بۆ پاکسازیی و چاکسازیی کردن لە کۆمەڵگادا.

باسی سێیەم: ڕێبازی پێغەمبەری خاتەم صلی الله علیه وسلم بۆ گۆڕانکاریی کردن لە کۆمەڵگادا.

بەشی دووەم[2]: ڕووە و چاکسازییەکی بنەڕەتیی لە واقیعی هەرێمی کوردستان دا.

ئەم بەشەش وێڕای (پێشدەستیی)یەك، لە چوار باس پێکهاتوە، بەم ناوونیشانانەی خوارێ:

---

(١) بەشی یەکەم بە تۆزێك دەستکارییەوە لە بەرگی یەکەمی مەوسووعەی: {ئیسلام و دەوڵەتداریی}وەرگیراوە، لاپەڕە: ١٧-١٧٥.

(٢) ئەم بەشە بە تۆزێك دەستکارییەوە لە کتێبی: {ڕوانینێکی ئیسلامییانە بۆ واقیعی ئێستامان، گرفت و چارەسەر} وەرگیراوە، لاپەڕە: ١٠٧-١٧٦. {ڕووە و چاکسازییەکی بنەڕەتیی لە واقیعی هەرێمی کوردستان دا}.

باسی یەکەم: بواری یەکەم: ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەڵگا، لە بواری تاکیی دا.

باسی دووەم: بواری دووەم: ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەڵگا، لە بواری خێزانیی دا.

باسی سێیەم: بواری سێیەم: ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەڵگا، لە بواری کۆمەڵایەتیی دا.

باسی چوارەم: بواری چوارەم: ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەڵگا، لە بواری سیاسەت و دەوڵەتداریی دا.

پێویستە ئەوەش بگوترێ کە بەشی یەکەم: {نەخشە و بەرنامەی پێغەمبەران (علیهم السلام) بۆ گۆڕانکاریی و پاکسازیی و چاکسازیی کۆمەڵگا} باسی چۆنیەتی گۆڕینی کۆمەڵگایە بە شێوەیەکی گشتیی و، لەسەر ئاستی مرۆڤایەتیی بە تێکڕا و، ئۆممەتی ئیسلام بە تایبەت.

بەڵام بەشی دووەم: {ڕووە و چاکسازییەکی بنەڕەتیی لە واقیعی هەرێمی کوردستان دا} باسی چۆنیەتی گۆڕینی کۆمەڵگایە، بە شێوەیەکی تایبەت و دیارییکراو، کە کۆمەڵگای هەرێمی کوردستانە.

ئنجا پێم وایە ئەو دوو بەشە تەواوکەری یەکدیین، چونکە بەشی یەکەمیان، باسی گۆڕانکاریی و وەرچەرخان هێنانەدی لە کۆمەڵگاکەمان دا دەکات، وەك خستنە ڕووی نەخشە ڕێگای گشتیی و پرەنسیب (مَبْدأ)ە سەرەکییەکانی، بەشی دووەمیشیان بریتیە لە چۆنیەتی پراکتیزە (تطبیق) کردن و جێبەجێکردنی ئەو نەخشە گشتیی و پرەنسیپە سەرەکییانە، لە واقیعی کۆمەڵگایەکی دیارییکراودا.

بەشی یەکەم

نەخشــە و بەرنـــامەی پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) بۆ پاکسازیی و چاکسازیی کۆمەڵگا

لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵتانین
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

عەلی باپیر/AliBapir

archive.org/details/@alibapir

عەلی باپیر/AliBapir

AliBapir

Google Play

App Store

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

کەناڵی
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

www.alibapir.com

- بــاسی یەکـەم -

چاو پێداخشـاندنێکی بۆچـوون و شێوازەکانی گۆڕانکاری کردن، لەم ڕۆژگارەدا

بەڕێـــزان!

ئێستا لەنێو لایەن و تەوژمە ئیسلامییەکاندا، چەند بیرو بۆچوونێك هەن، بۆ چۆنیەتی گۆڕینی واقیع و پاکسازیی و چاکسازیی تێداکردنی کۆمەڵگا، کە دەتوانین بڵێین: بە گشتی ئەم دە (١٠) جۆرەن:

١) یەکێك لەوانە: پێی وایە کە پێویستە ئێمە سەرگەرمی پاکسازیی و چاکسازیی بین لەڕووی عەقیدەییەوە و، لەڕووی عیبادەتەوە، واتە: کار لەسەر خۆمان و دەوروبەرمان بکەین، عیبادەتیان ساغ بکەینەوەو، دووری بخەینەوە لە بیدعەت و، عەقیدەیان پاك بکەینەوە لەشیرك و لەو بیرۆکانەی کە پێچەوانەی ئیمان و عەقیدەی ئیسلامیین.

بەڵێ، بیروبۆچوونێکی ئاوا هەیەو دەڵێن: دوای ئەوەی کۆمەڵگا تەصفیە دەکرێ و لە بێژنگ دەدرێ و، لە ڕووی عەقیدەییەوە صاف دەبێ، خوا (سبحانه وتعالى) دڵی دەسەڵاتداران نەرم دەکات، کە حوکم بەشەریعەت بکەن، یاخود لایان دەبات!!

دەتوانین بڵێین: (شیخ ناصرالدين الألباني) «ڕەحمەتی خوای لێ بێ»، زۆر کاری لەسەر ئەو بیروبۆچوونە کردوە.

٢) بۆچوونێکی دیکە هەیە دەڵێ: ئێمە پێویستە لە ڕووی فیکرییەوە، کار لەسەر کۆمەڵگاو دەوروبەر بکەین و، چەمکە فیکرییەکانی خەڵك بگۆڕین، تاکو زەمینە بۆ گۆڕانکاریی سیاسیی و ئابووریی و کۆمەڵایەتیی خۆشبێ، کە دەتوانین بڵێین: حیزبی (تحرير) زۆر جەختی لەسەر ئەو بیرۆکەیە کردوە.

٣) بۆچوونێکی دیکەهەیە دەڵێ: پێویستە کارێك بکەین جەماوەر هەمووی ڕاپەڕێ، شۆڕشێکی جەماوەریی دروست ببێ، یانی: دەبێ

کار لەسەر خەڵك بکرێ لە ڕووی فیکرەوە، لەڕووی عەقیدەوە، لەڕووی بانگەوازکردن و تێگەیاندنیانەوە، تاکو ئەو خەڵکە هەستێکی گشتیی لەلا دروست دەبێ و، ئەو واقیعە ڕەفز دەکات، کە لەگەڵ ئیمان و عەقیدەکەیدا ناگونجێ، وەك ئەوەی کە لە (ئێران) ڕووی دا لە دژی شا (محمد) پەهلەویی لە ساڵی ١٩٧٩ز دا.

٤) بیروبۆچوونێکی دیکە هەیە دەڵێ: پێویستە ئێمە کار لەسەر لایەنی سەربازیی بکەین و، هەوڵبدەین لایەنی سەربازیی بەدەستەوە بگرین، یانی: سەرەنجام دوای ئەوەی خەڵك و جەماوەر ئامادەبوون، پەنابەرینە بەر کودەتای سەربازیی، وەك لە سوودان ڕوویدا لەسەر دەستی (د.حسن الترابي) و هاوەڵانی.

٥) بۆچوونێکی دیکەهەیە دەڵێ: پێویستە چەك و هێز ئامادە بکەین و، بەچەك و هێز ڕووبەڕووی کۆمەڵگای خۆمان ببینەوە، ئەوانەی کە ناهێڵن حوکم بەشەریعەت بکرێ، پێویستە بە چەك لەدژیان بین، کە هەندێك لەلایەنە ئیسلامییەکان، کە خۆیان بە جیهادییەکان (المجاهدون) وەك (جماعة الجهاد) و (الجماعة الإسلامية) لە میصر، (طالبان) لە ئەفغانستان و، ڕێکخراوی (القاعدة)و ڕێکخراوی (داعش)، ئەو بیرو بۆچوونەیان هەیە، یان هەبووە.

٦) بیروبۆچوونێکی دیکە هەیە دەڵێ: پێویستە لەڕێی هەڵبژاردن و چوونە نێو پەرلەمان و بەدەستهێنانی دەنگ و، کاری سیاسیی و بەشداریی سیاسییەوە، ئەو گۆڕانکارییە بکرێ...

٧) بۆچوونێکی دیکە هەیە دەڵێ: پێویستە تاکی مسوڵمان، پاشان خێزانی مسوڵمان، دوایی کۆمەڵگای مسوڵمان پەروەردە بکەین و، لەئەنجامی ئەوەدا دەوڵەتی ئیسلامیی لە دایك دەبێ.

٨) خەڵکی دیکەش هەیە کە مەبەستی ئەوە نیە لەڕووی سیاسیی و حوکمڕانییەوە، واقیعەکە بگۆڕێ، وەك کۆمەڵی (تبلیغ) کە هەر مەبەستیان ئەوەیە خەڵك بە گشتی لە دین تێ بگات و شارەزا بێ، بەڵام بەلای کاری سیاسیی و چالاکیی سیاسیی دا ناچن، هەروەها کۆمەڵی (نوور)یش لەو بیرۆکەیەوە نیزیکن.

٩) ئەهلی تەصەووف زیاتر تەرکیز دەخەنە سەر لایەنی ڕووحیی و ئیمانیی و تەزکیەی نەفس و...هتد، و دەست ناخەنە نێو مەسەلەی سیاسەتەوە.

١٠) زۆرێك لەوانەش کە ناوی (سەلەفیەت) بۆ خۆیان بەکاردێنن (نەك هەموویان) بە زمانی وتار یان کردار و حاڵ دەڵێن: دروست نیە بە هیچ جۆرێك بیر لە گۆڕانکاریی و ڕووبەڕووبوونەوەی حوکمڕانان بکرێتەوە، تەنانەت ئەگەر بەخۆپیشاندان و مانگرتنی ئاشتییانەوە، یان نووسینی وتاریش بێ!

بەڵام من وای تێدەگەم کە ئێمە بۆ گۆڕینی واقیع، بە تایبەتی کە باسی هەرێمی کوردستان و عێراق دەکەین، چی لێبکەین وچۆنی لێ بکەین، کە وابین: کۆمەڵگاکەمان کۆمەڵگایەك بێت، خوا لێمان ڕازی بێ و، شەریعەتی خوای پەروەردگار سایەو سێبەرمان بێ و هەڵسوکەوتەکانمان: تاکیی و سیاسیی و کۆمەڵایەتیی و خێزانیی، بەپێی شەریعەت بن، پێم وایە هەر کامێك لەو بیرو بۆچوونانە تام و بۆو مۆرکی واقیعێکی دیارییکراوی پێوەیە، بۆیە پێم هەڵەیە هیچ کام لەوانە کت ومت، بیکەینە ڕێبازو شێوازی کارمان و بەرنامەی گۆڕانکاریی.

ئێمە دەبێ ئەو حەقیقەتە بزانین کە لە شەریعەتدا دوو شتی سەرەکییمان هەن: ئامانجەکان و ئامرازەکان (المقاصد والوسائل)، ئامانجەکان هەمیشە چەسپاون، بۆ وێنە:

١- لەکۆمەڵگادا دەبێ دادگەریی بچەسپێ، دادگەریی ئامانج و بەهایەکی نەگۆڕە.

٢- دەبێ کار بە ڕاوێژ بێ، ئەویش ئامانج و بەهایەکی نەگۆڕە.

٣- دەبێ تەبایی هەبێ و، پێکهاتەکانی کۆمەڵگا یەکدی تەحەممول بکەن و ڕێز لەیەکدی بگرن.

٤- پێویستە ئازادیی هەبێ.

٥- پێویستە ڕێزو کەرامەتی ئینسانەکان پارێزراوبێ.

٦- پێویستە تەنها خوا بەندایەتیی بۆ بکرێ و، کەس نەبێتە بەندە و کۆیلەی کەس،

ئەوانە و هاوێنەکانیان، تێکڕا ئامانج و بەهای نەگۆڕن.

بەڵام ئایا ئەو ئامانج و بەهایانە چۆن دەچەسپێن؟ دیارە بە ئامرازو شێوازی جۆراوجۆر، ئامانج و بەهایەکان نەگۆڕن، بەڵام ئامراز و شێوازەکان گۆڕاون و جۆراوجۆرن، لەکات و شوێنێکەوە بۆ کات و شوێنێکی دیکە دەگۆڕێن، بۆیە زانایانی ئیسلام گوتوویانە: ئامانجە شەرعییەکان پێویستە چەسپاو بن، بەڵام ئەو ئامرازو شێوازانەی کە ئامانجەکانیان پێ دێنینە دی، پێویستە هەمیشە چاویان پێدابگێڕینەوە و گۆڕنکارییان تێدا بکەین، چونکە مەرج نیە ئەو وەسیلەیەی کە بۆ دوێنێ باش بووە، بۆ ئەمڕۆش باش

بێ، پێغەمبەر (محمد)یش (صلى الله عليه وسلم) لەقۆناغێکەوە بۆ قۆناغێکی دیکە، شێوازەکانی خۆی و ئامرازەکانی خۆی گۆڕیون.

بەڵێ بۆ هەر جموجۆڵێکی فیکریی، سیاسیی، کۆمەڵایەتیی، پێویستە ئەو هەلومەرجە سیاسیی و کۆمەڵایەتیی و، ئەو بارودۆخە بابەتییە کە تێیدا سەری هەڵداوە، لەبەرچاوی بگرین، بۆ ئەوەی لەکاتی بڕیار بۆ دەرکردندا تووشی هیچ زوڵمێك نەبین، بۆ وێنە:

١- (سيد قطب) (ڕەحمەتی خواي لێ بێ)، بۆچی هەندێك بیروبۆچوونی بۆ دروست بوون، کە هەست دەکەی لە هەندێك ڕووەوە ئەندازەیەك توندن و لە بازنەی شەرع چوونە دەرێ، لەگەڵ ئەوەشدا پیاوێکی زۆر گەورە بووە و کۆتایی پێهاتنەکەشی، ئەوە دیارە کە لە پێناوی خوادا ئیعدام کراوە و شەهیدکراوە؟ دەبێ تەماشا بکەی (سيد قطب) لە چ کۆمەڵگایەکدا بووە و، چۆن تووشی ستەم لێکران و فشارخرانە سەرو، ئازار و ئەشکەنجە بووە، بۆیە تاڕاددەیەك کاردانەوە بەبیرو بۆچوونەکانییەوە دیارە.

٢- هەروەها (أبو الأعلى المودودي) ڕەحمەتی خوای لێ بێ، کە دوای ئەوەی پاکستان لەهندستان جیابۆوە، بەو نیەتە جیابۆوە کە ئەوە مسوڵمانەکانن لە سیخ و هندۆسەکان جیادەبنەوە و قەوارەیەکی ئیسلامیی پێکدەهێنن، لەو هەل و مەرجەدا (مەوددوودیی) کۆمەڵی ئیسلامیی پاکستانی پێکهێنا، کە خوێنڕێژییەکی زۆر ڕوویداوەو، مسوڵمانان تووشی گرفتاریی و نارەحەتیی زۆر بوون و بەو مەبەستەش جیابوونەتەوە کە دەوڵەتێکی ئیسلامیی پێك بێنن، (أبو الأعلى المودودي) لێرەدا بە پێویستی زانیوە:جەخت بکاتەوە لەسەر لێك

جیاکردنەوەی مسوڵمان و نامسوڵمان، ئنجا ئەو مسوڵمانانە پێویستە چۆن بژین و ژیانی خۆیان چۆن ڕێکبخەن؟ هەروەها ئەو دەوڵەت و حکوومەتە کە قەوارەیەکی ئیسلامییە، دەبێ چۆن بێ؟! واتە هەل و مەرجەکە وای لێ کردوە کە زۆر تەرکیز بخاتە سەر مەسەلەی حاکمییەتی خواو، حوکم کردن بە شەریعەت و، لێك جیایی (مفاصلة) لەنێوان مسوڵمانان و نامسوڵماناندا و، جۆرێك لە هەستیاریی زیاد لەپێویستی بەرامبەر بە نامسوڵمانان و، بەرنامەو ڕێبازەکانی دیکە، بۆ دروست بووە، کە هەندێك جار ئەو خاڵە هاوبەشانەی لەنێوان ئیسلام و بەرنامەکانی دیکەدا هەن، ئەو ویستوویەتی خاڵە هاوبەشەکان کاڵ بکاتەوە، بۆ ئەوەی لێك جیایی زیاتر دەربخات!

٣- بەڵام بەپێچەوانەوە: جەماعەتی تەبلیغ، کە دامەزرێنەرەکەی (إلياس كاند هلوي) بووە، بەنەفەسێکی دیکەوە کاریان کردوە.

٤- هەروەها مامۆستا سەعیدی نوڕسیی ڕەحمەتی خوای لێ بێت، بەهەمان شێوە لەواقیعێکی دیکەدا بووەو، ئەوان جۆری بیرکردنەوەیان وابووە کە بە توندیی تێکنەگیرێن لەگەڵ واقیعەکەیان دا و، دژی نەوەستنەوە، بەڵکو بە نەفەسێکی درێژ پارێزگاریی بکەن لەسەر ئەوەی کە بۆیان دەپارێزرێ، (مامۆستا مەلا سەعیدی نوڕسیی) تەماشای کردوە: ناتوانێ بەرگریی لە هەموو ئیسلام بکات، گوتوویەتی با بەرگریی لە ئەصڵەکەی بکەم، کە ئیمان و عیبادەت و ڕەوشتە، با جارێ تاکی مسوڵمان پارێزراو بێ، دوایی کۆمەڵگای ئیسلامیی و دەوڵەتی ئیسلامیی، ئەو تاکە مسوڵمانانە دەتوانن دروستی بکەن، وەك چۆن ئێستا {پارتی دادو گەشەپێدان} لە تورکیا لەسەر شانی ئەو تاکانەی کە بەهێزی هەوڵ و تێکۆشانی نوڕسیی

و قوتابییەکانی و قوتابخانەی نوور، ئیمانیان تێدا پارێزرا، ئێستا تەماشادەکەین، هەنگاویان ناوەو دەنێن بۆ ئەوەی کە هەموو ژیانی خۆیان، وردە وردە نزیك بکەنەوە لە ئیسلام.

هەروەها (إلياس كاند هلوي)یش هەر لە حاڵ و ژینگەیەکی هاوشێوەی ئەوەی (نۆرسیی)دا بووە، ئەویش کارێکی شێوەی وی کردوە.

بۆیە دەڵێم: ئەگەر بێت و بۆ هەڵسەنگاندن و نرخاندنی ئەزموونە ئیسلامییەکان، هەلو مەرجی تێدا سەرهەڵدانیان لە بەرچاو نەگرین، تووشی زوڵم دەبین، (بديع الزمان) مامۆستا مەلا سەعید قسەیەکی جوانی هەیە لەو بارەوە، دەڵێ: (ئەگەر من لەسەردەمی شێخ (عبدالقادر)ی گەیلانیی دا بام، (الفتح الرباني)[1]یم دەنووسی و، ئەگەر ئەویش لەسەردەمی مندا بووایە (رسائل النور)[2]ی دەنووسی!!، مەبەستی پێی ئەوەیە: زاناو پێشەوایانی ئیسلام کە کاتی خۆی لە هەل و مەرجی دیکەی جیا لەوەی ئێستای ئێمەدا ژیاون، بەپێی هەل و مەرجی خۆیان کاریان کردوە، بۆ بووژاندنەوەی ئیسلام و هۆشیارکردنەوەی مسوڵمانان، بۆ وێنە: (أبو حامد الغزالي) ڕەحمەتی خوای لێ بێ، کتێبی (إحياء علوم الدين) دەنووسێ، کە زیاتر تەرکیز دەخاتە سەر لایەنی ڕووحیی و ئیمانیی و ئەخلاقیی و پەروەردە کردنەوەی خەڵك و، دووریی گرتنی خەڵك لە گوناهو، سەر گەرمبوونیان بە تەزکیەی نەفس و دنیا بەکەمگرتن(زهد)ەوە، بەڵام (سيد قطب) (ڕەحمەتی خوای لێ بێ) کە (في ظلال القرآن)

---

(١) ناوی کتێبێکی (شێخ عبدالقادر)ي گەیلانییە.

(٢) ناوی کۆی بەرهەمەکانی مامۆستا مەلا سەعیدي نۆرسییە.

دەنووسێ، دەزانێ کە مسوڵمانان پێویستە تەنیا بەدینداریی تایبەتیی وازنەهێنن، بەڵکو پێویستە بزانن خوا ئەوانی مولزەم کردوە بەوەوە، کە شەریعەتی خوا لەژیانی سیاسیی و کۆمەڵایەتییشدا، پیادەبکەن، بۆچی؟ چونکە ئەو کۆمەڵگاو هەلومەرجەی ئەو وای خواستوە، هی ئەوانی دیکەش بەو شێوەیەی خواستوە.

ئنجا جاری واش هەیە شێوازی کار، دەگەڕێتەوە بۆ جیاوازیی بیروبۆچوون و، لەیەك کاتداو لە یەك شوێندا، دوو ئیجتیهادی جیاواز هەن، کە ئەویش هەندێك جار پەیوەندیی بەشێوەی تێگەیشتنی ئەو ئینسانەوە هەیە، لە ئیسلام، یان پەیوەندیی هەیە بەشێوەی میزاج و سروشتی ئەو کەسەوە، هەیە بەسروشت نەرمەو، کەیفی بە تێك گیران نایەت و، هەشە حاڵەتێکی شۆڕشگێڕانەی هەیە، گۆڕانکاریی ڕیشەییانەی دەوێ! کەواتە: هەم هەلومەرجەکان و، هەم شێوەکانی تێگەیشتن لەدین و، هەم شێوەی پەروەردەو باری دەروونیی، ئەو کەسانەی کە ئەو تەوژمە ئیسلامییانەیان بەڕێ خستوە، هەموویان کاریگەرییان هەیە لەسەر جۆراوجۆر بوونی بیروبۆچوونەکان، لە بواری پرۆسەی گۆڕنکاریی و پاك و چاککردنی کۆمەڵگادا.

بەر لە کۆتایی ئەم باسەش بە پێویستی دەزانم ئاماژە بەوە بکەم، کە پێویستە بۆهەڵسەنگاندنی هەموو ئەو بیروبۆچوونانە، بگەڕێینەوە بۆ ئەوە کە پێغەمبەران (صەلات وسەلامی خوایان لێ بێ) بەگشتی و، پێغەمبەری کۆتایی موحەممەد (صلى الله عليه وسلم) بەتایبەتی، چی کردوەو چۆنی کردوە، بەمەبەستی پاکسازیی و چاکسازیی کۆمەڵگا؟! ئەوە بەڕاستی پێوەر و تەرازوویەکە، دەبێ هەموو ئەو بیروبۆچوون و ڕێباز و شێوازانەی کە باسکران، پێی هەڵسەنگێنین.

پوختەی بیروڕای بەندە
لە بارەی چۆنیەتی گۆڕانکارییەوە

ئێستاش چی بەڕاست و دروست دەزانم لەوبارەوە بەکورتیی دەیخەمەڕوو:

هەموو ئەو شێوازو ئامرازانەی کە قورئان وسوننەت دەلالەتیان لەسەر دەکەن، پێویستە بەچاوی ڕێزەوە تەماشایان بکەین و، بە شەرعییان دابنێین، واتە: کاتێك کەسانێك دەبینین مەشرەب صۆفیین، ئەوی دیکە مەشرەب سەلەفییە، ئەوی دیکە لەڕووی فیکرییەوە کاردەکا، ئەوی دیکە لەڕووی پەروەردەوە، یەکێك لەڕووی بانگەوازەوە، یەکێك لەڕووی کۆمەڵایەتییەوە کاردەکات، پێویستە ئەوانە هەموویان بگێڕینەوە بۆ تەرازووی قورئان و سوننەت:

١) لەڕووی ئیمانەوە: ئایا لە قورئان وسوننەت دا، لایەنی ئیمانیی و ڕووحیی جەختی لەسەر نەکراوە؟ بێگومان با، هەموو دواندنەکان(خطابات)ی قورئان بۆ مسوڵمانان، بە: (يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ ....) دەست پێدەکەن، کەواتە: بناغە ئیمانە، بۆیە کەسێك کە لە ڕووی ئیمانییەوە کار دەکات، پێویستە ڕێزلە کارەکەی بنێین.

٢) لەڕووی عیبادەت و تەقواو تەزکیەی نەفسەوە: یەکێك لە ئەرکە سەرەکییەکانی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بریتیە لە: تەزکیەی نەفس و پەیدا بوونی تەقوا (وَيُزَكِّيهِمۡ ...)، یان وەك ئەهلی تەصەووف دەڵێن: بژارکران لە سیفەتە نزم و پەستەکان و، ڕازێنراوە بەسیفەتە بەرز و پەسەندەکان.

٣) لەڕووی کۆمەڵایەتییەوە: لە قورئان دا زۆر باسی ڕێزگرتن لە باب و دایك و، صیلەی ڕەحم، و هەقی دراوسێ و، میوان و، بەزەیی هاتنەوە بەهەژارو هەتیوو لێقەوماو و بێ دەرەتان دا و ...هتد، کراوە، کەواتە: ئەو لایەنەش دیسان بەشێکی بنەڕەتییە لەئیسلامدا .

٤) لە ڕووی فیکرییەوە: پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) کاتێك ڕووبەڕوو دەبێتەوە لەگەڵ کۆمەڵگایەکەیدا، کاری سەرەکیی ئەوەیە کە چەمکەکان بگۆڕێ و فیکری خەڵك ڕاست بکاتەوە، وەك خوای زاناو توانا لەبارەی یەکەمین ئەرکی سەرشانییەوە، لە چوار ئەرکەکانی، فەرموویەتی: (يَتْلُواْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِهِۦ ﴿١٦٤﴾)ال عمران

٥) لەڕووی جەنگ و جیهادەوە: لەکاتێکدا زوڵم لە میللەتەکەت دەکرێ و، بەهێز ڕێت لێ دەگیرێ و، بەچەك لەدژت دەوەستن، تۆش کە بەهێز دیفاع لەدین و ژینت دەکەی، ئەویش بەهەمان شێوە ئەرکێکی شەرعییت ئەنجامداوە، وەك خوا فەرموویەتی:

(وَقَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمْ... ﴿١٩٠﴾)البقرة.

واتە: لەڕێی خوادا لەدژی ئەوانە بجەنگن، کە لەدژتان دەجەنگن.. کەواتە ئەگەر بەرگریی لە دین و ژینی خۆت و خەڵکەکەت بکەی، دوای ئەوەی دەگەیە بن بەست و، هیچت بۆ ناهێڵرێتەوە، دیسان خوای پەروەردگار حەقی بە تۆ داوە:

(فَمَنِ ٱعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَٱعْتَدُواْ عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا ٱعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ ... ﴿١٩٤﴾)البقرة،

واتە: هەرکەس دەستدرێژیی کردنە سەر، وەك دەستدرێژیی خۆیان، دەستدرێژییان بکەنەوە سەرو بەرپەرچیان بدەنەوە..

کەواتە با هەمووکەس بزانێ کە ئێمە هەستیارییمان بەرانبەر بە هیچ کام لەو شێوە کارو جم وجۆڵانەی کە لەساحەکەدا هەن، نیە، بەڵام ئەوەی بەڕاستی دەزانین ئەوەیە کە بگەڕێینەوە بۆ قورئان و سوننەت و، پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) چۆنیان کردوەو، لەکوێ وە دەستیان پێکردوەو، چۆن لەگەڵ کۆمەڵگای خۆیاندا مامەڵەیان کردوە، دەبێ ئەوە بکرێتە تەرازوو و سەرمەشق، کە ئەویش ئەگەر بمانەوێ بەکورتیی باسی بکەین، ئەوەیە کە:

١- پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) هیچ کاتێك پەنایان نەبردۆتە بەر توندوتیژیی و بەکارهێنانی هێز و چەك، بۆ گۆڕینی کۆمەڵگاو دەوروبەر، بەڵکو هەمیشە لە فیکر و وشەوە دەستیان پێکردوەو، لە بانگکردنی خەڵك و تێگەیاندنیانەوە، دەستیان پێکردوە.

٢- پێغەمبەران (علیهم السلام) نەچوون تەنیا خەریکی لایەنێك بن، بۆ وێنە: هەر خەریکی لایەنی فیکریی بن، یان تەنیا خەریکی لایەنی عەقیدەیی بن، یان بەس خەریکی لایەنی عیبادەت بن، یان تەنیا خەریکی لایەنی ئەخلاقیی، یان کۆمەڵایەتیی، یان ئابووریی، یان سیاسیی بن، بەڵکو ئەگەر تەماشای پەیام و دواندن (خطاب)ی پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) بکەین، لەگەڵ گەلەکانی خۆیان دا، دەبینین: پەیام و دواندن(خطاب)ەکەیان، گشتگیر(شمولي) بووە، بۆ تێکڕای پێکهاتەکانی ئینسان و، سەرجەم لایەنەکانی ژیان.

٣- ئنجا پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) بە هاندەری دڵسۆزیی و، بەزەیی و پەرۆش کاریان کردوەو، بە گیانی مەدارکردن لەگەڵ خەڵك و تەحەممول کردنی ناخۆشیی و ئازارەکانیان، هەوڵیان داوە کۆمەڵگا بگۆڕن.

لە کۆتایی ئەم باسەدا، بەپێویستی دەزانم بۆچوونێکی هەڵە ڕاست بکەمەوە:

هەندێك کەس وا دەزانن کە ئێمە گوتمان: نابێ بۆ گۆڕانکاریی کردن لە کۆمەڵگادا هێز و چەك بە کاربێنین، مانای وایە هەمیشە سەلامەت دەبین! بەڵام بێگومان وانیە، ئایا لە قۆناغی مەککەدا مسوڵمانان شەهید نەبوون، ئازار و ئەشکەنجە نەدران؟! با، بۆیە ئێستاش ئەگەر بانگەوازو تێگەیاندنی خەڵك و بەرچاوڕوون کردنەوە و هۆشیارکردنەوەیان، حەقی خۆی بدەیە، باجی لەسەر دەدەی، دەگیرێی، دەکوژرێی، ئازار و ئەشکەنجە دەدرێی، نانبڕاو دەکرێی، بە مەرجێك حەقی خۆی پێبدەی، وەك چۆن کاتی خۆی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) لە مەککە کە جارێ نەشچووبووە قۆناغی شەڕ و کوشتارەوە، بەڵام هاوەڵانی بەڕێزیشی لە ژێر ئەشکەنجەدا شەهید دەکران و ئازار دەدران و، خۆیشی ئازار دەدرا، ئێمەش ئەگەر بەهەمان شێوە حەقی خۆی بدەینە، ئەو بانگەواز و تێگەیاندن و پێگەیاندنەی خەڵك، کە پێویستە قۆناغی یەکەم هەر ئەوەبێ و، بە پێچەوانەوە نیشانەیەکی پرسیاری گەورە لەسەر ئەو کارو پڕۆژە ئیسلامییە پەیدا دەبێ، دەبێ چاوەڕوانیی و ئامادەیی ئازارو ئەشکەنجەو باجدانیشمان هەبێ.

باسی دووەم

بەرنامەو ڕێبازی پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) بۆ گۆڕین و پاکسازیی و چاکسازیی کردن لە کۆمەڵگادا

١)- سەرەتا بەو ئایەتە موبارەکە دەست پێ دەکەین، کە خوا (سبحانە وتعالی) دەفەرموێ:

[رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾]النساء.

ئەم ئایەتە موبارەکە دوای ئەوە دێ کە دوانزە (١٢) کەس لە پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) ناو دەبرێن[1]، هەر لە نووحەوە هەتا داوودو سولەیمان، پاشان دەفەرموێ: پێغەمبەرانێکی دڵخۆشکەرو ترسێنەرن، تاکو خەڵك دوای هاتنی پێغەمبەران، بەڵگەی لە سەر خوا نەبێت، کەواتە: بەبێ ڕەوانە کردنی پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) خەڵك بەڵگەو بیانووی دەبێ لەسەر خوا، کە بڵێ: خوایە! من نەمزانی تۆ بەچی ڕازی دەبی، نەمزانی چۆن بژیم، نەمزانی چ ڕێبازێك بگرمە بەر!! بۆیە خوا (سبحانە وتعالی) پێغەمبەرانی (علیهم الصلاة والسلام) ناردوون کە دڵخۆشکەری خەڵك بن، ئەوانەی کە ڕێگای خوا دەگرن و، ترسێنەریان بن، لەوەی کە لایدەن، بۆ ئەوەی بەڵگەی خوا لە سەر خەڵك تەواو بکەن، خەڵك بیانوو براو بکەن و، هیچ کەس بەڵگەو بیانوویەکی بەدەستەوە نەبێ، بەڵێ پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) پەیام وبەرنامەی خوایان هێناوە بۆ خەڵك، بۆ بەختەوەر کردنیان، لە ئەنجامی ئەوەدا کە فێریان دەکەن و تێیان دەگەیەنن، کە تاك تاکیان لە خودی خۆیاندا چۆن بژین، چۆن خێزان پێکەوە بنێین؟ هەروەها هەموویان چۆن کۆمەڵگا دروست بکەن و، چۆن پێکەوە ڕەفتارو مامەڵە بکەن؟

(١) کە بریتیە لە: نوح، إبراهیم، إسماعیل، إسحاق، یعقوب،عیسی، أیوب، یونس، هارون، سلیمان، داود، موسی. لە ئایەتەکانی ١٦٣ و١٦٤ دا.

٢)- خوا لەسووڕەتی (الأنعام)دا، دوای ئەوەی ناوی هەژدە (١٨) لە پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) دێنێ[١]، ڕوو لەگەڵ پێغەمبەری خاتەم (صلی الله علیه وسلم) دەكات و دەفەرمویٚ:

[أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُۖ فَبِهُدَىٰهُمُ ٱقۡتَدِهۡۗ ...﴿٩٠﴾]

واتە: ئەوانە كەسانێكن كە خوا ڕێنمایی كردوون و خستوونیە سەر ڕێگای ڕاست، تۆش بە دوای ڕێی ڕاستی ئەوان بكەوە.

ئنجا ئەگەر پێغەمبەری خاتەم (محمد المصطفی) (صلی الله علیه وسلم) مولزەم بێ بەوەی بە دوای پێغەمبەران بكەوێ، ئێمەی شوێنكەوتووانی موحەممەد (صلی الله علیه وسلم) لەپێشترین بۆ ئەوەی چاو لە پێغەمبەرانی پێشوو بكەین و، ڕێبازو شێوازی ئەوان ڕەچاو بكەین، لە كاتێكدا كە لەگەڵ كۆمەڵگاكەماندا ڕووبەڕوو دەبینەوە، بۆ ئەوەی بیگۆڕین، پاكی بكەینەوەو چاكی بكەین.

ئنجا من كە سەرنجی ژیانی ئەو پێغەمبەرە پایە بەرزانەم (علیهم الصلاة والسلام) داوە، حەوت خاڵم كەوتوونە بەرچاو، كە پێم وایە ئەو حەوت خاڵانە، ڕێبازو شێوازی پێغەمبەرانیان تێدا بەرجەستە دەبێت:

خاڵی یەكەم: پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) بەبێ هەڵاواردن هەموویان لە ئیمان و تەوحیدەوە، دەستیان پێكردوە و، یەك پێغەمبەریشت دەست ناكەوێ، كە یەكەمین قسەی لەگەڵ گەلەكەیدا ئەوە نەبووبێ: كە تەنیا بەندایەتیی بۆ خوا بكەن و، تەنها خوا بپەرستن:

-----

(١) إبراهیم، إسحاق، یعقوب، نوح، داود، سلیمان، أیوب، یوسف، موسی ، هارون، زكریا، یحیی، إلیاس، إسماعیل، الیسع، یونس، لوط، لە ئایەتەكانی: ٨٣ - ٨٦دا.

بۆ وێنە:

١- ئەگەر تەماشای سووڕەتی (الأعراف) بکەین، ئایەتەکانی ژمارە: (٥٩، ٦٥، ٧٣، ٨٥)، هەرکام لە: (نووح و هوود وصالح وشوعەیب) (علیهم الصلاة والسلام) یەك ڕستە دەفەرموون، وەك یەك:

[يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥٓ]

واتە: ئەی گەلەکەم! خوا بپەرستن، جگە لەو پەرستراوێکی دیکەتان نیە.

٢- لە سووڕەتی (الشعراء)دا، ئەگەر تەماشای ئایەتەکانی: (١٠٥-١٩١) بکەین، پێنج لە پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) کە: (نووح و هوود و صالح و لووط و شوعیب)ن، ئەوانیش هەموویان یەك ڕستە دووبارە دەکەنەوە:

(أَلَا تَتَّقُونَ• إِنِّي لَكُمۡ رَسُولٌ أَمِينٞ• فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ• وَمَآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ أَجۡرٍۖ إِنۡ أَجۡرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ).

واتە: ئایا پارێز (لەخوا) ناکەن؟ من بۆ ئێوە ڕەوانە کراوێکی ئەمیندارم، پارێز لەخوا بکەن وفەرمانبەریی من بکەن، من هیچ کرێ و پاداشتێکتان لێ داوا ناکەم، بەڵکو پاداشتی من تەنیا لە سەر پەروەرگاری جیهانییانە.

بەڵێ، پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) هەموویان لە خوا بەیەکگرتن (توحید)ەوە، لە خوا بە خەڵکی ناساندنەوە و، لە خەڵك پەیوەستکردن بەخواوە (سبحانه وتعالی) وەك تاکە بەدیهێنەرو، تاکە پەروەردگارو، تاکە پەرستراو و، تاکە بەرنامەدانەرو، دیارییکەری حەڵاڵ وحەڕام و، تاکە هەمە کارەی کەون وکائیناتەوە، دەستیان بە گۆڕین و چاککردنی کۆمەڵگاکانیان کردوە.

٣- با تەماشای ئەم ئایەتە موبارەکە بکەین لە سوورەتی (الأنبیاء) دا، خوا (سبحانە وتعالی) دەفەرموێ:

(وَمَآ أَرۡسَلۡنَا مِن قَبۡلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِيٓ إِلَيۡهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعۡبُدُونِ ﴿٢٥﴾) الأنبیاء.

لێرەدا خوا پێغەمبەری خاتەم موحەممەد (صلی الله علیه وسلم) دەدوێنێت و دەفەرموێ: لەپێش تۆدا هیچ پێغەمبەرێکمان ڕەوانە نەکردوە، مەگەر پێمان ڕاگەیاندوە: کەتەنیا من پەرستراوم و، تەنیا بەندایەتیی بۆ من بکەن.

بەڵێ، خوا بەیەکگرتن (التوحید) بە خاڵی دەستپێك دانان، ئەرکی سەرەکیی هەموو پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) بووە، بەڵام ئایا ئێمەش وەك شوێن کەوتووانی پێغەمبەران، کە ئێستا لەم کۆمەڵگایەداین، یان لە چەند کۆمەڵگایەکداین، کە کەم و زۆر خەڵکەکەیان مسوڵمانە و خوا دەپەرستێ، ئایا ئێمەش مولزەمین لەوێوە دەست پێبکەین؟ دەڵێم: بەڵێ، چونکە مەسەلە ئەوە نیە کەخەڵکەکە تەنیا دارو بەرد بپەرستێ، چونکە لادانی خەڵك لەپەرستنی خوادا، تەنیا لەڕووی دروشمەکانەوە نیە، تاکو ئەگەر خەڵك نوێژی بۆ خوا کردو، ڕۆژووی بۆ گرت و، نەزرو قوربانیی تەنیا بۆ خوا بوو، بڵێی: تەنیا بەوەندە ئەو خەڵکە، خوا پەرستە، بەڵکو:

یەکەم: جاری وا هەیە لەوەرگرتنی چەمکەکان و، لە وەرگرتنی بەهایەکان و، لە وەرگرتنی بووننازیی و دیدو بۆچوونەکانەوە، خەڵك تووشی شیرك دەبێ، واتە: فەرهەنگ و کلتوورێك حاکم دەبێ بە سەر ئەو خەڵکەدا، پێچەوانەی ئەوەیە کە خوا ناردوویەتی.

دووەم: جاری وا هەیە لە ڕووی بەرنامەکانی ژیان (شرائع الحياة)ەوە، خەڵك تووشی شیرك دەبێ، لەڕووی سیستمی ئابووریی و کۆمەڵایەتیی و سیاسییەوە، لە شەریعەتی خوا دوور دەکەوێتەوە، واتە: با پێمان وا نەبێ کە بەندایەتیی بۆ خوا، تەنها بریتیە لە شتێکی شەخصیی، کە ئێستا ئەوە دەردی کوشندەی مسوڵمانانە، بەڵێ، پێغەمبەران(عليهم الصلاة والسلام) بەڕاستیی بۆ ئەوە هاتوون، کە خەڵك هەم واز لە قەبرپەرستیی بێنن، هەم قەصر پەرستیی، چونکە جاری واهەیە، تاکو خاوەن قەبرێك چوار خەڵکی نەفام گومڕا دەکات و، تووشی شیرکیان دەکات، خاوەن قەصرێك بە ملیۆنان خەڵك گومڕا دەکات، هەربۆیەش خوا(سبحانه وتعالى) دەفەرموێ:

أ- (أَنِ ٱعْبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱجْتَنِبُواْ ٱلطَّٰغُوتَ ...﴿٣٦﴾) النحل،

39

ب- (فَمَن يَكْفُرْ بِٱلطَّٰغُوتِ وَيُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱسْتَمْسَكَ بِٱلْعُرْوَةِ ٱلْوُثْقَىٰ لَا ٱنفِصَامَ لَهَا ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) البقرة:٢٥٦.

دەبێت کوفر بەتاغووت بکرێ، ئنجا ئیمان بە خوا دەهێنرێ، کەواتە: ئێستاش بۆ ئەوەی خەڵك ژیانی سیاسیی و ئابووریی و کۆمەڵایەتیی و فەرهەنگیی، بەپێی شەریعەت ڕێك بخرێ، دەبێ ئەو خەڵکە پەیوەست بکرێتەوە بە خوا بە یەکگرتنەوەو، بەئیمان و عەقیدەوە، دیارە حاکمیەتی شەریعەتی خوای پەروەردگار(سبحانه وتعالى)یش لە ئەصڵدا، لە ئیمان وعەقیدەو خوابەیەکگرتنەوە سەرچاوە دەگرێ، یانی: لەبەر ئەوەی تەنیا خوا پەرستراوە، دەبێ هەر ئەویش حاکم بێ، هەڵبەتە حاکم بەمانای حوکمڕان نا، بەڵکو حاکم بەمانای دانەری حەڵاڵ و حەڕام و، دیارییکەری چاکەو خراپە. بەڵێ،

ئەگەر گریمان خەڵك لەڕووی خواپەرستیی شەخصییشەوە، تووشی لادان و شیرك نەبێ و، لە ڕووەکانی دیکەوە، تووشی لادان و هەڵەو پەڵە ببێ، ئایا بە کوێ ڕاست دەکرێتەوە؟، بێگومان هەر دەبێ لە سەرچاوەوە ڕاست بکرێتەوە، وەك گوتراوە: ئاو ئەگەر لە سەرچاوەوە لێڵ بوو، لە جۆگەلەوە ڕوون نابێتەوە! بەڵێ، دەبێ هەر لە ئیمان و تەوحیدەوە، ڕاست بکرێتەوە .

خاڵی دووەم: پێغەمبەران(علیهم الصلاة والسلام) هەرکامێکیان پاش ڕاگەیاندنی ئیمان و خوا بەیەکگرتن و، بە گوێی خەڵك دا دانی ئەو بانگەوازو ئەو پەیامە، کەتەنیا خوا پەرستراوو، پەروەردگارە و، دەبێ تەنیا خوا یاسادانەربێ، هەرکامێکیان بە پێی هەلومەرجی کۆمەڵگایەکەی خۆی: نەخۆشیی وگرفتەکانی کۆمەڵگایەکەی خۆی، دەستنیشان کردوون و، پەنجەی خستۆتە سەریان:

واتە: پێغەمبەران(علیهم الصلاة والسلام) نەهاتوون، وەك هەندێك تەوژم ولایەنی ئیسلامیی ئێستا، تەنیا خەریکی ئیمان و عەقیدە بن تاکو قیامەت، یان تەنیا خەریکی لایەنی تەزکیە بن! نا، خەریکی ئیمان وعەقیدە بوون، بەڵام دوای ئەوەی کە ئەوە چەسپیوە، خەریکی موستەلزەماتی ئەو ئیمان و عەقیدەیەش بوون، ئنجا ئایا ئەو ئیمان و عەقیدەیە، چی دەخوازێ؟ ئەو ئیمان وعەقیدەیە ئەوە دەخوازێ کە مادام تەنیا خوا پەروەردگارە، تەنیا خوا پەرستراوە، تەنیا دەبێ ڕووبکرێتە خوا، بەندایەتیی بۆ وی بکرێ، دەبێ تەنیا شەریعەتی خواش پەیڕەویی لێ بکرێ.

با بۆ وێنە تەماشای چەند ئایەتێك بکەین:

١- هوود (علیه السلام) کە بۆ گەلی (عاد) نێردراوە، لە سووڕەتی (الشعراء) ئایەتەکانی: (١٢٨ - ١٣١)دا، ئاوا گەلەکەی خۆی دەدوێنێ:

[أَتَبۡنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ ءَايَةً تَعۡبَثُونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمۡ تَخۡلُدُونَ ﴿١٢٩﴾ وَإِذَا بَطَشۡتُم بَطَشۡتُمۡ جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾]

واتە: ئایا ئێوە لە هەر بەرزاییەك قەڵایەك دروست دەكەن و، شوێنی وا بینای وا دروست دەکەن، کە بەهۆیەوە ناوونیشانی خۆتان بهێڵنەوە، بە فیزو كەشخە و، هەرکاتێ زوڵمتان کرد، زۆر بە قورسیی و ستەمکارانە خەڵك سزا دەدەن؟!

تەماشادەکەین: (هوود) (علیه السلام) پەنجە دەخاتە سەر گرنگترین نەخۆشیی میللەتەکەی، ئەویش ئەوەیە کە کەمینەیەك تووشی ئیسراف و خۆشگوزەرانیی بوون، لەسەر حیسابی زۆرینەی خەڵك و، کۆشك و تەلاری وەها دروست دەکەن، کە پێویستییان پێی نیە و، خەڵکەکەیان خستۆتە ژێر ڕکێفی خۆیانەوە، قەهرو جەوریان بە سەردا دەکەن.

٢- هەروەها صالح (علیەالسلام) کە بۆ گەلی (ثمود) نێردراوە، لە سووڕەتی (الشعرا) دا، لەئایەتەکانی: (١٤٦ - ١٥٢)دا، هاتوە کە بە گەلەکەی دەفەرموێ:

{ أَتُتۡرَكُونَ فِي مَا هَٰهُنَآ ءَامِنِينَ ﴿١٤٦﴾ فِي جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخۡلٍ طَلۡعُهَا هَضِيمٌ ﴿١٤٨﴾ وَتَنۡحِتُونَ مِنَ ٱلۡجِبَالِ بُيُوتًا فَٰرِهِينَ ﴿١٤٩﴾ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٥٠﴾ وَلَا تُطِيعُوٓاْ أَمۡرَ ٱلۡمُسۡرِفِينَ ﴿١٥١﴾ ٱلَّذِينَ يُفۡسِدُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَلَا يُصۡلِحُونَ ﴿١٥٢﴾ }الشعراء.

ئەویش بە هەمان شێوە دەست دەخاتە سەر چەند نەخۆشییەك کە گەلەکەی پێیانەوە گرفتار بوودو، دەفەرموێ: ئایا پێتان وایە هەروا بە هێمنیی لەو خانوو و کۆشکانەدا وازتان لێ دەهێنرێ و دەمێننەوە، لە نێو چەندان باخ و کانی و سەرچاوەدا و، لەنێو چەندان بێستان و درەختی خورمادا، کە بەرەکەی زۆر چاك گەیشتوە {و هەروا بە لێوان دەخورێ}، و لە چیاو چۆڵ دا خانوو و کۆشکان زۆر بە خۆشگوزەرانانە بینا دەکەن، دوایی دەفەرموێ: {فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٥٠﴾} پارێز لەخوا بکەن وبە قسەی من بکەن، واتە: دەست لەو زوڵم و ستەم و چینایەتیی و قڕیی و پڕییە هەڵبگرن، ئەوەی کە ئێستاش دەردی کوشندەی سەرجەم کۆمەڵگایەکانی ئەم ڕۆژ گارەیە، پاشان دەفەرموێ:

٤٢

{وَلَا تُطِيعُوٓا۟ أَمْرَ ٱلْمُسْرِفِينَ ﴿١٥١﴾ ٱلَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾}، بەقسەی زێدەڕۆیان مەکەن، ئەوانەی کە خراپە دەکەن لە زەوی دا و، چاکسازیی ناکەن.

واتە: بە قسەی من بکەن کە دەمەوێ بتانگێڕمەوە بۆ خەتی نێوەڕاست و، بتانگێڕمەوە بۆ دادگەریی و تەبایی و، چی دیکە بە قسەی ئەوانە مەکەن، کە زیادە ڕۆیی دەکەن، چونکە هەموو ئەو کۆمەڵگایانەی کە زێدەڕۆییان تێدا پەیدا دەبێ، بە تەئکید لە سەر حیسابی زۆینەی خەڵکەو، ئەو کۆمەڵگایانە تەمەنیان کورتە.

بەڵێ ئیسلام تەنیا بریتی نیە لە تیۆریی(نظرية)یەك، پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) ئەو ئیمان و تەوحیدەی ڕایان گەیاندوە، دوایی داوایان لە خەڵکەکە کردوە، کە بەو ئیمان و تەوحیدە، ژیانی خۆیان پاکسازیی و چاکسازیی بکەن و ڕێکی بخەن.

٣- (لووط)یش (علیه الصلاة والسلام) بە شێوەیەکی دیکە، دەست دەخاتە سەر جۆرێکی دیکە لە لادان، کە بریتیە لە نەخۆشیی نێربازیی، وەك دەفەرموێ:

[أَتَأْتُونَ ٱلذُّكْرَانَ مِنَ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُم مِّنْ أَزْوَٰجِكُم ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾] الشعراء، ١٦٥و١٦٦.

واتە: ئایا ئێوە لەگەڵ پیاوان جووت دەبن، کە لەنێو هەموو خەڵکی جیهاندا ئەو عادەتە خراپەتان داهێناوە، {پیاوتان لەگەڵ پیاو جووت دەبێ}، و ئەوەی کە خوا بۆی دروست کردوون، لە هاوسەرانتان، وازی لێ دێنن، بەڵکو ئێوە گەلێکی سەرە ڕۆییکەرو یاخیین.

٤- شوعەیب (علیه السلام)یش کە بۆ (أصحاب الأیکة)، بۆ (مدین) نێردراوە ئەو لە ڕوویەکی دیکەوە گەلەکەی ئامۆژگاریی دەکات و، جۆرە نەخۆشییەکی دیکەیان لەنێودا باوە، کەدەبێ چارەسەربکرێ، کە بریتیە لە مەسەلەی تەرازووبازیی و لادان لەڕووی ئابوورییەوە، کە دەفەرموێ:

[أَوْفُوا۟ ٱلْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا۟ مِنَ ٱلْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا۟ بِٱلْقِسْطَاسِ ٱلْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبْخَسُوا۟ ٱلنَّاسَ أَشْيَآءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا۟ فِى ٱلْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾] الشعراء.

واتە: پێوانە تەواو بکەن، {کەسێك شتی بۆ دەپێون بەتەواویی بۆی بپێون} و زیانیان لێ مەدەن و، کە شتومەك بۆ خەڵك دەکێشن، بە تەرازوویەکی ڕاست بۆیان بکێشن، نەك تەرازوویەکی لاسەنگ و، شتی خەڵك بەکەم مەگرن، {واتە: شتی خۆتان پێ زۆر نەبێ و، شتی خەڵکتان پێ کەم بێت} و لە زەویدا خراپەکاریی مەکەن.

ئەوەی کە مەبەستمە لێرەدا ئەوەیە کە هەرکام لە پێغەمبەران(علیهم الصلاة والسلام) لەئیمان و تەوحیدەوە، دەستیان پێ کردوە، چونکە ئەوە بناغەو ئەصڵە، بەڵام دوایی هەرکامیان، تەماشای واقیعی کۆمەڵگایەکەی کردوەو چ گرفتێکیان بووبێ و، چ نەخۆشییەکیان بووبێ و، چ شتێك زیاتر فزەی لێ بڕیبن و، ناڕەحەتی کردبن، ویستوویەتی ئەوە چارەسەر بکات، بەڵام هەمووشی پەیوەست کردوە بە چییەوە؟ چارەسەری کێشە ئابوورییەکان و کۆمەڵایەتییەکان و ئەخلاقییەکان و سیاسییەکان پەیوەست بوونەوە بەچییەوە؟ بە ئیمان و تەوحیدەوە، واتە: ئەو خوایەی کە تەنیا ئەو پەروەردگار و پەرستراوە، پێتان دەفەرموێ: تەرازووبازیی مەکەن، ئەو پێتان دەفەرموێ: ڕێگریی مەکەن، ئەو پێتان دەفەرموێ: نێربازیی مەکەن، ئەو پێتان دەفەرموێ: زێدەڕۆیی مەکەن لەسەر حیسابی خەڵکی ڕەش و ڕووت.

خاڵی سێیەم: هەمیشە خۆبەزلگرو خۆشگوزەرانەکان، دوژمنی سەرسەختی پێغەمبەران بوون (علیهم الصلاة والسلام) ڕەش و ڕووت و بەشخوراوەکان، شوێنکەوتووی پێغەمبەران و هەڵگری پەیامی پێغەمبەران بوون:

ئەوەش خاڵێکی زۆر گرنگە کە ئێمە بزانین: هەمیشە بەرنامەی خوای پەروەردگار، بەرگریی لە مەزڵووم و بەشخوراو و ماف پێشێلکراوان دەکات و، هەمیشە دژی کەسێکە چاوی لەزوڵم و چەوساندنەوەیەو، چاوی لە خۆ سەپاندنە، هەندێ کەس وا دەزانێ: دینی خوا(سبحانه وتعالى) تەنها فەرمان بە نوێژ و ڕۆژوو و ئەرکە تایبەتییەکان دەکات!، بەڵێ ڕاستە ئیسلام خەڵك فێری نوێژ و ڕۆژوو دەکات و، دەڵێ وەك تاك خوا بپەرستن، بەڵام هەقیشی بەسەر ئەوەوە هەیە: کێ حوکم دەکات و، کێ زوڵمی لێ دەکرێ و، کێ زوڵم دەکا!! با سەرنج بدەین:

١- نووح (علیه السلام) کە یەکەم پێغەمبەری خاوەن ئۆممەتەو، پێی گوتراوە: (أبو البشر الثاني) واتە: دووەمین بابی بەشەرییەت، کە لەگەڵ گەلەکەیدا ڕووبەڕوو دەبێتەوە، خوای بێ هاوتا ئاوا بەشێکی قسەکانیمان بۆ دەگێڕێتەوە:

[فَقَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦ مَا نَرَىٰكَ إِلَّا بَشَرًا مِّثْلَنَا وَمَا نَرَىٰكَ ٱتَّبَعَكَ إِلَّا ٱلَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا بَادِىَ ٱلرَّأْىِ وَمَا نَرَىٰ لَكُمْ عَلَيْنَا مِن فَضْلٍۭ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَٰذِبِينَ ﴿٢٧﴾] هود.

دوای ئەوەی نووح پەیامی خۆی بەگەلەکەی ڕادەگەیێنێ، خوا دەفەرموێ: زلەزلە بێ بڕوایەکانی گەلەکەی گوتیان: ئێمە نابینین کەس شوێنی تۆ کەوتبێ، جگە لەوانەی کە خەڵکی سادەو هەرچیی و پەرچیین لەنێو ئێمەدا، واتە: ڕەش و ڕووت و بێ دەرامەتەکان و، ئەوانەی کە سادەو کەم فامن، [وَمَا نَرَىٰ لَكُمْ عَلَيْنَا مِن فَضْلٍ] ئێمە هیچ چاکەیەکی ئێوەش بەسەر خۆمانەوە نابینین .[بَلْ نَظُنُّكُمْ كَٰذِبِينَ] بەڵکو پێمان وایە درۆزنن. کەواتە: کێ دژی نووح بووە؟ [فَقَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦ] وشەی (مَلَأ) واتە: ئەوانەی کەچاوی خەڵك پڕ دەکەن لە سام و هەیبەت، واتە:خۆ بەزلگرەکان.

٢- هەروەها صالح(علیه الصلاة والسلام)کە بۆلای (ثمود) نێردراوە، خوا دەفەرموێ:

[قَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦ لِلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوا۟ لِمَنْ ءَامَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَٰلِحًا مُّرْسَلٌ مِّن رَّبِّهِۦ ۚ قَالُوٓا۟ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلَ بِهِۦ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾]الأعراف.

واتە: خاوەن دەسەڵاتە خۆبەزلگرەکانی گەلەکەی، بەوانەیان گوت کە چەوسێنرابوونەوە لە ئیمانداران: ئایا پێتان وایە (صالح) لە لایەن پەروەردگاریەوە ڕەوانە کراوە؟ گوتیان: (بەڵێ) ئێمە بڕوادارین بەوەی پێی ڕەوانە کراوە، کەواتە: کێ دژی صالحە؟ خۆبەزلگرەکان، کێ لەگەڵ صالحە؟ ئیماندارە چەوسێنراوەکان.

٣- هەروەها بەهەمان شێوە (شوعیب) (علیه السلام) کە بۆ لای گەلی مەدیەن و (أصحاب الأیکة) نێردراوە، خوا دەفەرموێ:

[قَالَ ٱلۡمَلَأُ ٱلَّذِينَ ٱسۡتَكۡبَرُواْ مِن قَوۡمِهِۦ لَنُخۡرِجَنَّكَ يَٰشُعَيۡبُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَكَ مِن قَرۡيَتِنَآ أَوۡ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَاۚ قَالَ أَوَلَوۡ كُنَّا كَٰرِهِينَ ﴿٨٨﴾] الأعراف.

واتە: خۆ بەزلگرەکانی گەلەکەی گوتیان: ئەی (شوعەیب)! خۆت و ئەوانەی ئیمانیان پێت هێناوە، لە وڵاتی خۆمان دەرتان دەکەین، یان دەبێ بگەڕێنەوە سەر ڕێبازی ئێمە.

٤- هەروەها خوا (عز وجلّ)، لە سوورەتی (إبراهیم)دا پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) بە گشتی هەموویان دێنێ و، نەیارەکانیشیان هەموویان دێنێ و، وتوویژ و دیالۆگیان لە بەیندا دەبێ، لە کۆتاییدا کافرەکان بە پێغەمبەران دەڵێن:

[وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لِرُسُلِهِمۡ لَنُخۡرِجَنَّكُم مِّنۡ أَرۡضِنَآ أَوۡ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَاۖ فَأَوۡحَىٰٓ إِلَيۡهِمۡ رَبُّهُمۡ لَنُهۡلِكَنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٣﴾] إبراهیم.

واتە: ئەوانەی بێ بڕوابوون بە پێغەمبەرانی خۆیانیان گوت: لەسەر زەمینی خۆمان دەرتان دەکەین، یان دەبێ بگەڕێنەوە سەر دینی ئێمە!

ئنجا ئایا کێ دەتوانێ کێ دەربکا؟ بێگومان دەسەڵاتدار دەتوانێ بێدەستەڵات دەربکات، کەواتە: دیارە پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) و ئەوانەی لەگەڵیشیاندا بوون، بێ دەستەڵات بوون و، دوژمنەکانیشیان دەستەڵاتدار بوون و، لەشوێنەکانی دیکەدا دەردەکەوێ، کە دەسەڵاتدارە خۆشگوزەرانەکان بوون.

کەواتە: ئەوەش بەڕاستی خاڵێکی زۆر گرنگە ئێمە بزانین: کە پێغەمبەران(علیهم الصلاة والسلام)، خۆبەزلگرو خۆشگوزەران و خۆسەپێنەرەکان، ناحەزیان بوون و، چەوسێنراوەو ماف پێشێل کراوەکان، شوێن کەوتوویان بوون.

٤٧ لێرەدا مەبەستمان لەخستنە ڕووی ئەم مەسەلەیە ئەوەیە، کە ئێمەی شوێنکەوتووانی پێغەمبەرانیش (علیهم الصلاة والسلام) دەبێ زیاتر دڵمان بەخەڵکی سادەو ڕەش و ڕووت خۆش بێ، کە هەمیشە زۆرینەی خەڵك پێك دێنن، هەڵبەتە ئێمە دژی دەوڵەمەندییش نین و، دژی دەوڵەمەندان و دەسەڵاتدارانیش نین، ئەگەر ئەهلی زوڵم نەبن و ئەهلی زێدەڕۆیی(إسراف) نەبن و، لەسەر حیسابی خەڵك دەوڵەمەند نەبووبن و، بە ستەمکردن لە خەڵك نەچووبنەسەر کورسیی حوکم.

هەروەها پێغەمبەرانیش(علیهم الصلاة والسلام) وە نەبێ هەستیارییان هەبووبێ بە ماڵ و سامان و دەستەڵات، نا، بەڵکو هەستیارییان هەبووە بەماڵ و سامانێك، یان بە دەستەڵات و حوکمڕانییەك، کە بە ناحەق وەدەست هێنرابێ.

خاڵی چوارەم: هەمیشە پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) جەختیان کردۆتەوە لەسەر پێکەوە ژیان و یەکدی تەحەممول کردن و، ئازادیی دەربڕین و بیرو ڕای بەرانبەرو قبووڵ کردن:

بۆ وێنە: ئەگەر تەماشای ئایەتەکانی(٨٧ و ٨٨)ی سوورەتی (الأعراف) بکەین، کەخوا (سبحانه وتعالى) باسی هەڵوێستی (شوعەیب) دەکات لەگەڵ گەلەکەی دا و، باسی نەیارەکانی ئەویش دەکا لەبەرانبەر قسەکەی (شوعەیب) دا، دەفەرموێ:

[وَإِن كَانَ طَآئِفَةٌ مِّنكُمْ ءَامَنُوا۟ بِٱلَّذِىٓ أُرْسِلْتُ بِهِۦ وَطَآئِفَةٌ لَّمْ يُؤْمِنُوا۟ فَٱصْبِرُوا۟ حَتَّىٰ يَحْكُمَ ٱللَّهُ بَيْنَنَا ۚ وَهُوَ خَيْرُ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴿٨٧﴾].

سەرنج بدەن! چەند مەنتیقێکی جوانە! هەر لە پێغەمبەران دەوەشێتەوە! واتە: ئەگەر کۆمەڵێك لە ئێوە بڕوایان هێنا بەو (پەیام و بەرنامەی خوایی)ە، کە پێی ڕەوانەکراوم و، کۆمەڵێکیش بڕوایان نەهێنا، با صەبر لەسەر یەکدی بگرین (و یەکدی تەحەممول بکەین) هەتا خوا حوکم دەکا لە بەینماندا، واتە: لایەکیان بۆ لایەکیان دەسەلمێنێ، دەبێ یەکدی تەحەممول بکەین و پێکەوە هەڵکەین، نەك سەنگەر لەیەکدی بگرین.

بەڵام با بزانین نەیارەکانیان چی دەڵێن: **[قَالَ ٱلْمَلَأُ ٱلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوا۟ مِن قَوْمِهِۦ لَنُخْرِجَنَّكَ يَٰشُعَيْبُ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَكَ مِن قَرْيَتِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِى مِلَّتِنَا ۚ قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَٰرِهِينَ ﴿٨٨﴾]** الأعراف،

واتە: دەسەڵاتدارە خۆبەزلگرەکانی گەلەکەی گوتیان، ئەی (شوعەیب)! خۆت و ئەوانەی کە بڕوایان پێت هێناوە، لە سەرزەمینی خۆمان دەرتان دەکەین، یان دەبێ بگەڕێنەوە سەر دین و بەرنامەکەی ئێمە، ئەو(شوعەیب)یش

گوتی: ئایا ئەگەر پێشمان ناخۆش بێ {قبووڵیشمان نەبێ و عەقڵیشمان ڕەفزی بکا و دڵیشمان نەی حوببێنێ} هەر دەبێ بەقسەتان بکەین؟!

کەواتە: پێغەمبەران(علیهم الصلاة والسلام) هاتوون خەڵك ئازاد بێ و، هیچ بیروبڕوایەك لەسەر هیچ کەسێك فەرز نەکرێ، کە نایەوێ، کەچی بە پێچەوانەی ئەوەوە: ئێستا باوەو خەڵك وا تەصەوور دەکا، بەتایبەت خەڵکێك کە لە ئیسلام نەشارەزایە، یاخود خەڵکێك کە خۆی گێل دەکا، کەئەوە تەوژمی ئیسلامیی و خەڵکی ئیسلامییە، بڕوایان بە پێکەوە ژیان و یەکدی تەحەممول کردن نیە!! بەڵام تەماشا دەکەین: بە پێچەوانەوە، پێغەمبەرانن (علیهم الصلاة والسلام) کە بانگ دەکەن: با صەبر لە سەر یەکدی بگرین و، یەکدی تەحەممول بکەین، هەڵبەتە من دەزانم کەسانێك هەن کە بە ناوی ئیسلامەوە لە نێو تەوژمی ئیسلامیی دا، لە ڕێبازی پێغەمبەران لایانداوە و، ئێمەش بۆیە ئێستا باسی ڕێبازی پێغەمبەران(علیهم الصلاة والسلام) دەکەین، تاکو هەر لادان و ترازانێك لە شێوازی کاری ئیسلامیی دا هەبێ، بەپێی ئەو تەرازووەی پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) ڕاست بکرێتەوە.

خاڵی پێنجەم: پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) هەمیشە دەستپێشخەری وتووێژ و بەڵگە هێنانەوە بوون و، ناحەزانیان هەمیشە شێوازی هەڕەشەو گوڕەشەیان بەکارهێناوە:

ئەوەش لە هەموو قوڕئاندا دیارە، وێنە:

١)- خوای پەروەردگار لە سووڕەتی (إبراهیم)دا باسی هەموو پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) دەکات و دەفەرموێ:

[أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا۟ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ ۛ وَٱلَّذِينَ مِنۢ بَعْدِهِمْ ۛ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا ٱللَّهُ ۚ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ فَرَدُّوٓا۟ أَيْدِيَهُمْ فِىٓ أَفْوَٰهِهِمْ وَقَالُوٓا۟ إِنَّا كَفَرْنَا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ وَإِنَّا لَفِى شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَنَآ إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٩﴾]إبراهيم.

واتە: ئایا بەسەرهاتی ئەوانەی پێش خۆتانتان پێ نەگەیشتوە: گەلی نووح و عاد و ثەموودو ئەوانەی دوای وانیش، کەتەنها خوا دەیانزانێ، پێغەمبەرانیان (علیهم الصلاة والسلام) بە بەڵگە ڕوون و ئاشکراکایەنەوە هاتنە لایان.. دوایی باسی ئەو وتووێژو دیالۆگە دەکا کە پێغەمبەران چۆن بەڵگە دێننەوە و، ناحەزانیشیان چۆن هەڕەشە دەکەن، کە دوا قسەیان ئەوەیە دەڵێن:

[لَنُخْرِجَنَّكُم مِّنْ أَرْضِنَآ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِى مِلَّتِنَا ... ﴿١٣﴾]ابراهیم

واتە: لە نیشتیمان و سەر زەمینی خۆمان دەرتان دەکەین، یان دەبێ بگەڕێنەوە سەر دین و بەرنامەکەمان، پێغەمبەرانیش (علیهم السلام) [وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَىٰ مَآ ءَاذَيْتُمُونَا ... ﴿١٢﴾] إبراهیم، هەر صەبر دەگرین هەرچەندە ئازارمان بدەن.

٢)- هەروەها لە سووڕەتی (الشعراء) دا، گەلی نووح، بە نووح دەڵێن:

[قَالُوا۟ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ يَٰنُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾]الشعراء،

واتە: ئەی نووح! ئەگەر دەست هەڵنەگری و واز نەهێنی {لەو پەیام و بانگەوازەت} لە بەردباران کراوان دەبی {و، بەرد بارانت دەکەین}.

٣)- هەروەها لووط(علیه السلام) لە ئایەتی ژمارە (١٦٧)ی سوورەتی (الشعراء)دا، گەلەکەی پێیدەڵێن:

[قَالُواْ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ يَٰلُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُخْرَجِينَ ﴿١٦٧﴾] الشعراء

ئەی لووط! ئەگەر واز نەهێنی، لە دەرکراوان دەبی {و دەرت دەکەین}.

٤)- دیسان لە سوورەتی (الانبیاء)، لە ئایەتی (٦٨)دا، گەلی (إبراهیم) بە(إبراهیم) دەڵێن:

[قَالُواْ حَرِّقُوهُ وَٱنصُرُوٓاْ ءَالِهَتَكُمْ إِن كُنتُمْ فَٰعِلِينَ ﴿٦٨﴾] الأنبياء

واتە: گوتیان: ئیبراهیم بسووتێنن و پەرستراوەکانتان سەر بخەن، ئەگەر دەتانەوێ کارێ ئەنجام بدەن.

٥)- لە سوورەتی (الشعراء)یش ئایەتی (٢٩) دا، فیرعەون بە مووسا دەڵێت:

[قَالَ لَئِنِ ٱتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِى لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ ٱلْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾] الشعراء

واتە: ئەگەر جگە لەمن پەرستراوێکی دیکە بگری، ڕەگەڵ گیراوانت دەخەم، واتە: زۆر کەسی دیکەم زیندانیی کردووە، تۆش بە مەرەدی وان دەبەم.

کەواتە زۆر ئاشکراو ڕوونە، کە نەیارانی پێغەمبەران، حوکمڕانە خۆشگوزەران و ستەمکارەکان بوون و، لە بەرانبەر مەنتیقی هێمنانەو ژیربێژانەی پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام)دا، پەنایان بردۆتە بەر هەڕەشەو گوڕەشەو ئاگرو ئاسن .

خاڵی شەشەم: لەنێو هەموو پێغەمبەراندا (علیهم الصلاة والسلام) یەك پێغەمبەر هەیە، کە بریتیە لە(یونس) (علیه السلام) کە صەبری نەگرتوە لەنێو گەلەکەیدا و، لە ئەنجامی ئەوەشدا تووشی سەرزەنشتی خوای دادگەر بووەو تووشی سزاش بووە:

کە دیارە ئەوەش زۆر شتی لێ وەردەگیرێ، کەواتە ئێمە وەك ئیسلامیی، کە دەمانەوێ خەڵکی خۆمان چاك بکەین، دەبێ صەبربگرین و لە نێوانیاندا بین، صەبر بگرین لەسەر ئازارو ناڕەحەتییەکانیان، وەك پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەفەرموێ: {الْمُؤْمِنُ الَّذِي يُخَالِطُ النَّاسَ، وَيَصْبِرُ عَلَى أَذَاهُمْ أَعْظَمُ أَجْرًا مِنْ الَّذِي لَا يُخَالِطُهُمْ وَلَا يَصْبِرُ عَلَى أَذَاهُمْ}[1]، واتە: ئەو ئیماندارەی تێکەڵ بە خەڵك دەبێ، وخۆڕاگر دەبێ لەسەر ئەزیەت وئازاریان، پاداشتی مەزنترە لەوەی تێکەڵ نابێ و خۆڕاگریش نابێ، لە سەر ئەزیەت و ناڕەحەتییەکانیان، چونکە پزیشك چۆن چارەسەری نەخۆش دەکا، ئەگەر فەحسی نەکاو دەردەکەی تەشخیص نەکا؟!.

٥٢

بەڵێ تەنیا یەکێك لە پێغەمبەران لەو بنچینەیە هەڵاوێردراوە، کە بریتیە لە (یونس) (علیه السلام)، خوا (سبحانه وتعالی) باسی (یونس) مان بۆ دەکا کە صەبری نەگرتوە لە نێو گەلەکەیدا، کە بەڕای زۆربەی مێژوونوسان و توێژەرەوانی قورئان، بریتی بوون لە خەڵکی نەینەوا، واتە: خەڵکی موصڵ یان شارێك بووە لەنزیکی موصڵ، بەناوی نەینەوا، وەك خوا (سبحانه وتعالی) بە پێغەمبەر دەفەرموێ:

---

(١) رَوَاهُ البُخَارِي فِي (الأدب المفرد) برقم: (٣٨٨)، وأَحْمَد برقم: (٥٠٢٢)، عَن ابْنُ عُمَرَ تعليق شعيب الأرنؤوط: إسناده صحيح رجاله ثقات رجال الشيخين، وَصَحَّحَهُ الألباني.

﴿فَٱصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُن كَصَاحِبِ ٱلْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾﴾ القلم.

واتە: خۆڕاگربە بۆ حوکمی پەروەردگارت و، وەك خاوەنی ماسیی مەبە، کە لەخوا پاڕایەوە، لە کاتێکدا کە زۆر دڵی پڕ خەفەت بوو:

﴿لَّوْلَآ أَن تَدَارَكَهُۥ نِعْمَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ لَنُبِذَ بِٱلْعَرَآءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾﴾ القلم،

ئەگەر نیعمەتی خوا دەفریای نە کەوتبایە، فڕێ دەدرایە دەشت، بەزەم کراویی.

هەروەها لە ئایەتەکانی: (٨٧و٨٨)ی سوورەتی (الأنبياء)دا، هەرباسی وی دەکات و دەفەرموێ:

﴿وَذَا ٱلنُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَٰضِبًا فَظَنَّ أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِى ٱلظُّلُمَٰتِ أَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبْحَٰنَكَ إِنِّى كُنتُ مِنَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٨٧﴾﴾ الأنبياء

واتە: بەسەرهاتی خاوەنی ماسییان بۆ بگێڕەوە، یاخود بیهێنەرەوە یادی خۆت، کاتێ کە بە تووڕەیی ڕۆیشت، {واتە: لەگەلەکەی تووڕە بوو کە وەڵامیان نەدایەوە و ئەو بەجێی هێشتن}، پێی وابوو ئێمە وڵاتی لێ وەتەنگ ناهێنین، {واتە: پێی وابوو ئێمە لەسەرمان نەکردۆتە مەرج، کە دەبێ هەر لەوێ بێ، پێی وابوو بچێتە هەرشوێنێك قەیناکا، بانگەواز بکا بۆ لای خوا، چونکە هەندێك لە توێژەرەوان ئەوەیان بەهەڵە تەفسیر کردوە، گوتوویانە: (فَظَنَّ أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ)، واتە: وای زانی ئێمە توانامان بەسەریدا نیە، نەء، هیچ پێغەمبەرێك گومانی وا بەخوا نابات، بەڵکو مانای ئەم ڕستەیە : (فَظَنَّ أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ) ئاوایە: وای زانی مەیدانی کارمان بۆ دیاریی نەکردوە، لێمان وەتەنگ نەهێناوە و، لەسەرمان نەکردۆتە مەرج، کە هەردەبێ لە نێو خەڵکی نەینەوادا

بانگەواز بکات و، پەیامی خوا ڕابگەیەنێ، ئیدی ئەوە بوو، کە دوایی ماسیی قووتی دا و، ئەویش بە هەڵەی خۆی زانی و} لە تاریکییەکان {شەوو دەریا و سکی تاریکی نەهەنگەکە}دا بانگی خوای کرد: جگە لە تۆ هیچ پەرستراوێك نیە، پاکیی بۆ تۆ من لە ستەمکارانم.

هەڵبەتە (یونس) (علیه السلام)، لەو هەڵوێستەی دا، دەبێ پەندی لێوەربگیرێ.

خاڵی حەوتەم: لەکاتی گەیشتنە بن بەست دا، خوا (سبحانه و تعالی) بۆ خۆی تەدەخخولی کردوەو پێغەمبەران و (علیهم الصلاة والسلام) ئەوانەی لە گەڵیاندا بوون، دەربازی کردوون و، کافرەکانی لە بەین بردوون:

بێگومان ئەوە بۆ پێغەمبەرانی پێش موحەممەد (صلی الله علیه وسلم) وابووە، وەك خوا (سبحانه وتعالی) لەسوورەتی (إبراهیم) ئایەتەکانی: (١٣و ١٤)دا، فەرموویەتی:

(فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ ٱلظَّـٰلِمِينَ ۝ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ ٱلْأَرْضَ مِنۢ بَعْدِهِمْ) إبراهيم.

واتە: پەروەردگاریان سروشی بۆ کردن: بێگومان ئێمە ستەمکاران لە بەین دەبەین و، لەدوای ئەوان لەسەر زەوی نیشتەجێتان دەکەین...

دوای ئەوەی کە خوای کارزان بژاری ئەو سەرزەمینە دەکات و جۆماڵی دەکا و پاکی دەکاتەوە، سەر لەنوێ کۆمەڵگایەك لە سەر بناغەی ئیمان و خوا بە یەکگرتن دروست دەبێتەوە، بۆ ئەوەی جارێکی دیکە پەیامی خوای پەروەردگار، تیشکی خۆی بەسەر زەمیندا بلاو بکاتەوە .

بەڵام لێرەدا مەسەلەیەکی گرنگ هەیە، کە فەرمایشتێکی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) هەیە لە (صحیح البخاري) دا ئاماژەی پێ دەکات، دەفەرموێ: {لە ڕۆژی دواییدا پێغەمبەری وا هەیە دێ، یەك کەسی لەگەڵ نیە و، هی وا هەیە دێ نەفەرێکی لەگەڵدایە ئیمانی پێ هێناوە و، هی وا دێ دووان و سیان و، هی واش هەیە کۆمەڵێکی کەم یان، زۆر..} کەواتە: بە ئامانجی دنیایی نەگەیشتنی پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) کە ئامانجی دنیایی پێغەمبەران ئەوە بووە، دینی خوا لەسەر زەویدا بچەسپێنن و، شەریعەتی خوا بکەنە سایەو سێبەری ژیانی خەڵك، بەڵێ نەگەیشتن بەو ئامانجە، بێگومان لە پلەو پایەی پێغەمبەرانی کەم نەکردۆتەوە، مادام ئەوان لە لووتکەی هەرە بەرزی هەموو سیفەتێکی چاکدا بوون، ئنجا هەموو توانای خۆشیان بەکارهێناوە، بەئامانجی دنیایی نەگەیشتنیان، لە شان و شکۆ و پایەی ئەوانی کەم نەکردۆتەوە و، لە ڕەوایی پەیام وبەرنامەکەشیانی کەم نەکردۆتەوە، ئنجا ئەوە بۆ ئەوانیش وا بووەو بەتەئکید بۆ ئێمەش باشتر وایە، بەڵێ، ئەگەر پێغەمبەرێك نەیتوانیبێ لە ژیانی خۆیدا، لە نێو کۆمەڵگەی خۆیدا، دینی خوا بچەسپێنێ، لە ڕەوایی بەرنامەکەو پەیامەکەی کەم نەکاتەوە، لە شان و شەوکەتی نەهێنێتە خوارێ، دیارە ئێمەی شوێنکەوتووانی پێغەمبەران، لەپێشترین بۆ ئەوە کە ئەگەر نەمانتوانی ئەو ئامانجە دنیاییە بێنینەدی، نابێ بکرێتە بەڵگە لەسەر ئەوەی کە بانگەواز و پەیامەکەمان ڕاست نیە، چونکە زۆر جار ئەوە مسوڵمانان تووشی جۆرێك لە بێ هیوایی و دڵساردیی دەکات، کاتێك کە دەبینن: نەیارە دنیاییەکانیان، یان نەیارە سیاسیی و فیکرییەکانیان، بە هەندێك ئەنجام دەگەن، بەڵام ئەوان بە ئەنجام ناگەن! ئەوە جۆرێك لە وەسوەسە لە دڵیاندا پەیدا دەکات: تۆ بڵێی: ئێمە لەسەر ناحەق بین؟! نا...

مەرج نیە حەق هەمیشە لەسەر ئەرزی واقیع سەرکەوتوو، بێ، بەڵێ حەق لە خودی خۆیدا سەرکەوتوە و، لە ڕووی عەقڵ و بەڵگەوە سەرکەوتوە، بەڵام مەرج نیە هەمیشە هەل و مەرجی بۆ برەخسێ و، بتوانێ لە زەویدا بچەسپێ و، ببێتە سایەو سێبەری ژیانی خەڵك و میللەت.

لە کۆتاییدا دەڵێم: ئێمە بە ئەندازەی ئەوە کە لە ژیانی پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام) بەگشتی و، لە ژیانی پێغەمبەری خۆمان (صلى الله علیه وسلم) بەتایبەتی، ورد دەبینەوە، لەو بارەوە کە چ ڕێبازو شێوازێك بگرینە بەر، بۆ مامەڵە کردن لەگەڵ دەوروبەری خۆمانداو، بۆ گۆڕانکاریی کردن و چاکسازیی کردن لە دەورو بەرمان دا، بەرچاومان ڕوون دەبێتەوە، بێگومان پێغەمبەری کۆتاییش (صلى الله علیه وسلم) ڕێبازو شێوازەکەی لە هی هەمووان ڕوونترە و، توانیویەتی بە چاکترین شێوە، قەوارەیەکی سیاسیی بۆ دینی خوای پەروەردگار بنیات بنێ و، سایەوسێبەرێك لەسەر بناغەی دینی خوا، پێك بێنێ بەسەرسەری بەشەرییەتەوە، بۆیە باسی داهاتوومان، بریتی دەبێ لە: (ڕێبازی پێغەمبەری خاتەم (صلى الله علیه وسلم) بۆ گۆڕانکاریی کردن لە کۆمەڵگادا.)

- باسی سێیەم -

ڕێبازی پێغەمبەری خاتەم (صلى الله عليه وسلم)
بۆ گۆڕانکاریی کردن لە کۆمەڵگادا

له تۆڕه كۆمەڵایەتییەكان لەگەڵتانین
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

AliBapir/عەلی باپیر
ڕاگەیاندنی مەكتەبی مامۆستا عەلی باپیر

AliBapir/عەلی باپیر
archive.org/details/@alibapir

www.alibapir.net
English - عربي - كوردی

كەناڵی
ڕاگەیاندنی مەكتەبی مامۆستا عەلی باپیر

AliBapir
Google Play
App Store

ڕاگەیاندنی مەكتەبی مامۆستا عەلی باپیر

بۆ خستنەڕووی ڕێباز و شێوازی پێغەمبەری کۆتایی (صلى الله عليه وسلم) کە ئایا چۆن کۆمەڵگای پاکسازیی و چاکسازیی کردووە گۆڕیوە؟ سەرەتا ئەو ئایەتە بیر هەموو لایەك دەهێنمەوە، کە خوای کاربەجێ لە ئایەتی ژمارە (٩٠)ی سووڕەتی (الأنعام)دا، دوای ئەوەی کە ناوی هەژدە (١٨) لە پێغەمبەران (صلى الله عليهم وسلم) دێنێت[1]، ڕوو لە پێغەمبەری کۆتایی دەکات و دەفەرموێ:

{أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُۖ فَبِهُدَىٰهُمُ ٱقۡتَدِهۡۗ قُل لَّآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ أَجۡرًاۖ إِنۡ هُوَ إِلَّا ذِكۡرَىٰ لِلۡعَٰلَمِينَ ٩٠} الأنعام.

واتە: ئا ئەوانە {واتە: ئەو پێغەمبەرانە (صلى الله عليهم وسلم)}، کەسانێکن کە خوا ڕێنمایی کردوون، تۆش شوێن ڕێنمایی ئەوان بکەوە!

٥٩

یانی: خوا (سبحانه وتعالى) پێغەمبەری کۆتایی (صلى الله عليه وسلم) پابەند دەکا بە شوێن پێ هەڵگرتنی پێغەمبەران (صلى الله عليهم وسلم) لەدینداریياندا، لەبانگەوازکردنیاندا، لە هەوڵدانیاندا بۆ پاککردن و چاککردن و ڕاستکردنەوەی خەڵك و، گۆڕینی کۆمەڵگاو دەوروبەریان، هەڵبەتە لێرەدا حەقیقەتێکی گەورەو گرنگمان دەست دەکەوێ، ئەویش ئەوەیە کە ئینسان هەرچەندە زۆر شارەزا و بلیمەت بێ، دیسان بێ نیاز نیە لەوە، کە تەماشای ئەزموونی خەڵکی پێش خۆی بکا، تەنانەت پێغەمبەری خاتەم موحەممەد (صلى الله عليه وسلم) یش کە گەورەو سەروەری پێغەمبەرانە و، بە تەئکید لە

---

(١) کە بە پێی ڕیزبەندیی ناوهێنرانیان لە ئایەتەکان دا ئەمانەن: (إبراهيم، إسحاق، يعقوب، نوح، داود، سليمان، أيوب، يوسف، موسى، هارون، زكريا، يحيى، عيسى، إلياس، إسماعيل، أليسع، يونس، لوط).

هەموویان پایەی بەرزتربووە و، لە هەموویان شارەزاتر بووە، ئەویش خوا (سبحانه وتعالى) پێی دەفەرموێ:

{ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَى ٱللَّهُۖ فَبِهُدَىٰهُمُ ٱقْتَدِهْۗ قُل لَّآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًاۖ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْعَٰلَمِينَ (٩٠) }الأنعام

ئەوانە کەسانێکن خوا ڕێنمایی کردوون، تۆش شوێن ڕێنمایی ئەوان بکەوە، واتە: لە ئەزموونی ئەوان بەهرەمەند بەو پەند وەربگرە، وەك لەسووڕەتی (هود)یشدا دەفەرموێ:

(وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِۦ فُؤَادَكَۚ ...(١٢٠))هود.

واتە: هەرچی لە بەسەرهاتی پێغەمبەرانت بە سەردا دەخوێنینەوە، شتێکە کە عەقڵ و دڵتی پێ دەچەسپێنین.

چونکە ئینسان ئەگەر بزانێ لە پێش ئەودا چۆن کراوە! بەرچاوی ڕوون دەبێ کە خۆیشی چۆن بکا؟ ئنجا دیارە ئەگەر پێغەمبەری کۆتایی (صلى الله عليه وسلم) کە سەروەری پێغەمبەرانە، مولزەم بێ بەوە کە لە سیرەو ژیانی پێغەمبەرانی پێش خۆی پەند وەربگرێ و، لە ئەزموونیان بەهرەمەند بێ، ئێمەی شوێنکەوتووانی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە تەئکید چاکتر ئەوەمان لە سەر پێویستە و، باشتر پێیەوە پابەندکراوین.

ئنجا ئاشکرایە کە ئەگەر شوێنپێ هەڵگرتنی پێغەمبەرانمان بە گشتیی، لەسەر فەرز بێ، ئەوە هی پێغەمبەری کۆتایی پێویستتر و لەپێشترە، بەتایبەتیش کە خوا (عز وجل) هەواڵی پێداوین: سەروەری پێغەمبەران لە هەرچی گوناهەو، بە شوێنکەوتنی هەواو ئارەزوو دادەنرێ، پارێزراو (معصوم)ە، وەك خوا دەفەرموێ:

{ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْىٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾ } النجم

هەرچەندە زۆربەی توێژەرەوانی قورئان دەڵێن: مەبەست لێرەدا تەنیا قورئانە، کە ئەوەی دەیفەرموێ و دەیبێژێ، تەنیا وەحییە، واتە: خوای پەروەردگار پێی ڕادەگەیەنێ، چونکە پێغەمبەر جاری وا هەیە ئیجتیهادی کردو و، نەیپێکاوە، بۆیە توێژەرەوان دەڵێن: لێرەدا مەبەست پێی قورئانە، بەڵام پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) عەقڵی خۆی بەکارهێناوە، لە کاتێکدا کە وەحیی لە بەردەست دا نەبووە، خۆی کۆششی کردوە، هەڵبەتە لەو بوارەدا کە پەیوەندیی بە هەڵسوکەوتەکانەوە هەیە، واتە لە بواری دنیاداریی دا، وەك خۆی فەرموویەتی: {أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِأَمْرِ دُنْيَاكُمْ}[1]. واتە: ئێوە بە کاروباری دنیاتان زاناترن.

ئەگەرنا لە بواری عەقیدەو عیبادەت و ئەو شتانەدا، کە لە ڕێی وەحییەوە نەبێ، نازانرێن، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە بێ وەحیی هەنگاوی نەناوەو، لێی بێدەنگ بووە، بەڵام ئەو شتانەی کە پەیوەندییان بە بواری دنیاداریی و کاروباری ڕۆژانەوە هەبووە، هەمیشە چاوەڕێی وەحیی نەکردوەو، عەقڵی خۆی بەکار هێناوە، ئنجا ئەگەر نەیپێکابێ، لە کۆشش کردنێکیداو لە بۆچوونێکدا، خوای کاربەجێ بۆی ڕاست کردۆتەوە، کەواتە: سەرەنجام هەرچی کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی و کردوویەتی و دانی پێداهێناوە، بەتەئکید هەمووی لە هەڵە پارێزراوە، چونکە ئەگەر لەئیجتیهادێکیدا نەیپێکابێ، بۆی ڕاست کراوەتەوە، وەك:

---

(١) رَوَاهُ مُسْلِمٌ برقم: (٦٢٧٧) عَنْ عَائِشَةَ وَعَنْ ثَابِتٍ وعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُم أَجْمَعين.

(١) مەسەلەی دیلەکانی جەنگی بەدر: ﴿ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُۥٓ أَسْرَىٰ حَتَّىٰ يُثْخِنَ فِي ٱلْأَرْضِ ﴿٦٧﴾ ﴾ الأنفال.

(٢) مەسەلەی ڕووگرژکردنی لە: (عبدالله ابن أم مكتوم): ﴿ عَبَسَ وَتَوَلَّىٰٓ ﴿١﴾ أَن جَآءَهُ ٱلْأَعْمَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُۥ يَزَّكَّىٰٓ ﴿٣﴾ أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ ٱلذِّكْرَىٰٓ ﴿٤﴾ أَمَّا مَنِ ٱسْتَغْنَىٰ ﴿٥﴾ فَأَنتَ لَهُۥ تَصَدَّىٰ ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَن جَآءَكَ يَسْعَىٰ ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشَىٰ ﴿٩﴾ فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّىٰ ﴿١٠﴾ كَلَّآ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ ﴾ عبس.

(٣) ئەوە کە هەندێك لەدڵنەخۆش و مونافیقەکان هاتن عوزریان بۆ هێنایەوە، کە نەچن بۆ جەنگی تەبووك و، ئیزنی دان: ﴿ عَفَا ٱللَّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكَ ٱلَّذِينَ صَدَقُوا۟ وَتَعْلَمَ ٱلْكَـٰذِبِينَ ﴿٤٣﴾ ﴾ التوبة.

٦٢

هەموو ئەوانە کە نەیپێکاوە لە ئیجتیهادەکانیدا، خوای بەبەزەیی بۆی ڕاست کردوونەوە.

کەواتە: لەلایەکەوە، دەبێ بەدوای هەموو پێغەمبەران بکەوین(عليهم الصلاة والسلام) بەگشتی، واتە: لەئەزموونی ئەوان دەرس و پەند وەربگرین، لەلایەکی دیکەشەوە، بۆ پێغەمبەری خۆشمان (محمد) (صلى الله عليه وسلم) بەتایبەت فەرمانمان پێ کراوە: کە موو بە موو شوێن پێ ی هەڵبگرین، وەك خوا (سبحانه وتعالى) لە سوورە تی (الأحزاب) دا دەفەرموێ

{ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْـَٔاخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾ }الأحزاب

واتە: بێگومان لە پێغەمبەری خوادا (صلی الله علیه وسلم) سەرمەشقییەکی باش و چاوساغییەکی باش هەیە بۆ ئێوە، بۆ هەرکامێکتان کە بە تەمای دیداری خوابێ و، بەتەمای دوارۆژبێ و، زۆر یادی خوا بکات، واتە: بۆ هەر کەسێك کە خۆی بە مسوڵمان بزانێ، پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) باشترین سەرمەشقە، کە دەبێ بووننا‌سیی وەك هی پێغەمبەر بێ، ئیمان و عەقیدەی، وەك هی پێغەمبەری خوا بێ، عیبادەتی وەك هی ئەوبێ، وەك فەرموویەتی: {صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي}[1]. هەروەها فەرموویەتی: {لِتَأْخُذُوا عَنِّي مَنَاسِكَكُمْ}[2]، هەروەها دەبێ ڕەوشت و هەڵسوکەوتی وەك هی پێغەمبەری خوابێ، دیسان دەبێ چاککردنی کۆمەڵگایشی و جەنگ و جیهادیشی و، حوکمڕانیی و سیاسەت کردنیشی، وەك هی پێغەمبەری خوابێ.

لێرەدا مەبەستم ئەوەیە: هەندێ کەس کە ئەم ئایەتە قوڕئانییە دێنێتەوە: ﴿ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾ ﴾ الأحزاب، وا دەزانێ تەنها مەبەست پێی ئەخلاقی شەخصییە، بەڵام ئەگەر تەماشای سیاقی ئایەتەکە بکەین، دەزانین وانیە، ئەم ئایەتە قوڕئانییە لە سیاقێکدا هاتوە، کە هەمووی باسی جەنگ وجیهادە، واتە: ئێوەش چاو لە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بکەن، بۆ دیفاع کردن لە دینی خوا و، بەرقەرارکردنی دینی خوا و، پاراستنی قەوارەی ئیسلامیی و، جەنگ و جیهادو فیداکاریی.

---

(١) رَوَاهُ اَلْبُخَارِيُّ برقم: (٦٣١) عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ رَضِيَ اَللَّهُ عَنْهُ.

(٢) رَوَاهُ مُسْلِمٌ برقم: (١٢٩٧)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (١٩٧٠).

کەواتە کە دەفەرموێ: پێغەمبەری خوا سەرمەشقێکی باشە بۆ ئێوە، واتە: لە هەموو بوارەکانی دینداریی ودنیاداریی دا، وەك لە سووڕەتی (آل عمران)یشدا خوا (سبحانه وتعالى) دەفەرموێ:

{ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣١﴾ }آل عمران

واتە: ئەی موحەممەد! تۆ پێیان بڵێ، {بە خەڵك گشتی، یاخود بە ئیماندارانی شوێنکەوتووت، بە تایبەت، هەردووکیان دەگرێتەوە}: ئەگەر ئێوە خواتان خۆش دەوێ، شوێنم بکەون، خواش خۆشی دەوێن و، لە گوناهەکانیشتان دەبووریَ و، خوا لێبووردەی بەبەزەییە.

کەواتە: شوێن پێ هەڵگرتنی ئێمە بۆ پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) هەم: بەڵگەی خۆشویستنمانە بۆخوا و، هەم: هۆکاری خۆشویسترانمانە لەلایەن خواوە، واتە: شوێن پێ هەڵگرتنی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لە هەموو بوارەکاندا، ئەم لاوئەولای بریتین لە خۆشەویستیی: یەکەم: نیشانەی ئەوەیە کە ئێمە خوامان خۆش دەوێ، دووەم: هۆکاری ئەوەیە کە خوا ئێمەی خۆش بوێ، یانی بە ئەندازەی ئەوە کە بە دوای خۆشەویستی خوا (صلى الله عليه وسلم) دەکەوین، خوا خۆشی دەوێین و، بە ئەندازەی ئەوە کە شوێن پێی خۆشەویستی خوا هەڵدەگرین، ئیسپاتی دەکەین کە خوامان خۆش دەوێ، لە هەموو بوارەکاندا: هەڵسوکەوتی شەخصیی، خێزانیی، کۆمەڵایەتیی، سیاسیی، چونکە پێغەمبەری خوا نەهاتوە بەس نوێژو ڕۆژوومان فێربکات و، نەهاتوە بەس دینداریی شەخصییمان فێربکات، بەڵکو هاتوە هەڵسوکەوتی کۆمەڵایەتیی، خێزانیی،

جەنگ و ئاشتیی، سیاسیی، هەموو شتێکمان فێربکات.

ئێستاش بە پێویستی دەزانم: سەرەتا قۆناغەکانی کارو پرۆژەی گۆڕانکاریی و پاکسازیی و چاکسازیی، پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) ڕیز بکەین، دواتر تیشکیان بخەینە سەر و شییان بکەینەوە:

پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بە حەوت قۆناغ گۆڕانکاریی لە کۆمەڵگای خۆیدا کردوەو، سەرەنجام قەوارەی سیاسیی یەکەمی دروست کردوەو، دەوڵەتی ئیسلامیی یەکەمی بنیاتناوە:

قۆناغی یەکەم: دابەزینی وەحیی بۆ سەر موحەممەد و، ڕەوانە کرانی بە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم).

قۆناغی دووەم: بانگەوازو هۆشیارکردنەوەی خەڵك .

قۆناغی سێیەم: تێگەیاندن وپێگەیاندنی کۆمەڵە مسوڵمانێکی هەڵبژاردە.

قوناغی چوارەم: گەڕان بە دوای بنکەی جەماوەریی و پێگەی دەوڵەتدا.

قۆناغی پێنجەم: پەیمانی یەکەمی عەقەبە و، پەیمانی دووەمی عەقەبە، لە ساڵانی: دوازدە و سێزدە (١٢و١٣)ی پێغەمبەرایەتییدا.

قۆناغی شەشەم: کۆچکردنی پێغەمبەر(صلی الله علیه وسلم) و، پێش خۆی هاوەڵانی بەڕێزی، بۆ (یثرب)و بنیاتنانی کۆمەڵگای ئیسلامیی.

قۆناغی حەوتەم: دانانی پێنج پایەی گرنگ: دروستکردنی مزگەوت، برایەتیی نێوان کۆچکەران و پشتیوانان، نووسینی صەحیفە (دەستور)، بانگ، ڕووگە (قبلة)..

ئەم حەوت قۆناغە، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بە پلە پلەیی بڕیونی و، سەرەنجام ئەو گۆڕانکارییەی کە خوا پێی فەرمووە و فەرمانی پێ کردوە، کردوویەتی و، دەرەنجامەکەشی بریتی بووە لە پێکهێنان وبنیاتنانی ئەو قەوارەو دەوڵەتە ئیسلامییەی، کە لەسەر دەستی موبارەکی تەواوبووە .

بێگومان ئەو پۆلێنکردنەی قۆناغەکانی پرۆسەی گۆڕانکاریی کردنی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم)، بە پێی ئیجتیهادی منە، ڕەنگە یەکێکی دیکە بە جۆرێکی دیکە پۆلێنیان بکا، هەرکام لەوقۆناغانەش دەگونجێ وردتری بکەینەوە، بۆ وێنە: باسی بانگەوازو هۆشیار کردنەوەی خەڵك، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) ئەو قۆناغەی دابەش کردۆتەوە بۆ چەند وردە قۆناغێك: (بانگەوازی پەنهانیی، بانگەوازی ئاشکرا، بانگەوازی تاکیی، بانگەوازی بەکۆمەڵ)، پاشان دژایەتیی ئەو بانگەوازە لەلایەنی ناحەزانییەوە، ئەویش بەچەند قۆناغێکدا تێپەڕیوە، واتە ئەو حەوت قۆناغە بە بۆچوونی من قۆناغە سەرەکییەکانن، کە پێغەمبەری خوا، دەوڵەتەکەی بە گوێرەیان بنیاتناوە.

کاتێك کە تەماشای سیرەو ژیاننامەی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دەکەین، دەبینین قۆناغی مەککە سەختیی و دژوارییەکانی تایبەت بەخۆی هەبوون و، قۆناغی مەدینەش سەختیی و دژوارییەکانی تایبەت بەخۆی هەبوون، واتە: ئەوسەختیی و دژوارییانەی کەلە مەککەدا هاتوونە ڕێی، جۆرێك بوون و تامێکیان هەبووە و، ئەوانەی کە لە مەدینەیش هاتوونە ڕێی، جۆرێکی دیکە بوون، بەڵام من ناتوانم بڵێم: قۆناغی مەککە سەختتر بووە لە هی مەدینە، چونکە

بێگومان لەمەدینەش پێغەمبەر(صلی الله علیه وسلم) و هاوەڵانی، زۆر تووشی گرفتاریی بوون، بەدەست مونافیقەکان و موشریکەکان و جوولەکەکان و دڵ نەخۆشەکانەوە و، بەدەست کێشەو گرفتەکانی خەڵك و وڵات و دەوڵەتەوە، لەمەککە: کۆمەڵە مسوڵمانێکی هەڵبژاردە بوون و دوژمنەکانیشیان ئاشکرا بوون، بەڵام لەمەدینە: وێڕای دوژمنە ئاشکرایەکانی، وەك موشریکەکان و جوولەکەکان و لە دوورەوەش فارس و ڕۆم، دوژمنی دیکەی تازەش پەیدا بوون: دەغەڵ و مونافیقەکان کە لەکەوڵی مسوڵمانەتیی دا بوون، یانی: گورگ بوون لەپێستی مەڕداو، هەڵسوکەوت لەگەڵ ئەواندا زۆر زەحمەت بوو و، داخ و خەفەتی زۆر بەهۆیانەوە، بەدڵی مووبارەکیدا چوو.

لێرەش بەچاکی دەزانم تیشك بخەمە سەر مەسەلەیەك:

ڕەنگە پرسیار بکرێ: ئایا ئێمەش وەك چۆن پێغەمبەر(صلی الله علیه وسلم) بەو حەوت (٧) قۆناغەدا تێپەڕیوە و گوزەری کردوە، تاکو ئەو کۆمەڵگایەی خۆی گۆڕیوە، بەو شێوەیەی کە خوا فەرمانی پێکردوە، کۆمەڵگای بەشەریی چۆن بێ! پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) ئەو کۆمەڵگاو دەوروبەرەی خۆی، بەو شێوەیە لێکردوە، ئایا ئێمەش مولزەمین کە بەو قۆناغانەدا بڕۆینەوە؟

لە وەڵامدا دەڵێم: نەخێر، چونکە ئەو هەل و مەرجەی کە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) تێیدا بووە، تایبەتمەندیی خۆی هەبووە، بۆ وێنە: ئەو لە کۆمەڵگایەکدا بووە کە هاوبەش پەرست و کافر و لاڕێ بووە، بەڵام ئێمە لە کۆمەڵگایەکداین، کە بە گشتیی کۆمەڵگایەکی مسوڵمانە، کەواتە: مەرج نیە ئەو قۆناغانەی کە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بڕیونی، بۆ وێنە: قۆناغی کۆچ کردن لە مەککەوە بۆ

مەدینە، مەرج نیە ئێمە مولزەم بین بە كۆچ كردنەوە، یان بانگەوازی نهێنیی، مەرج نیە، ئێمە مولزەم بین بەوەوە، خەڵك و كۆمەڵگا كە مسوڵمانە، چ پێویست دەكات: بانگەوازەكەت بە نهێنیی و پەنهانیی بێ؟! كەواتە: ئەو قۆناغ بەندییە، پابەندكەر (مُلْزِم) نیە بۆ ئێمەو مانان، بەڵام بەرچاو ڕوونییەكە كە ئێمە بزانین پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەو قۆناغانەی چۆن بڕیون و، چۆن ئەو كارەی بەو سەرەنجامە گەیاندوە؟!

ئێستاش با تیشك بخەینە سەر هەركام لەو حەوت قۆناغە:

قۆناغی یەکەم: دابەزاندنی وەحیی و ڕەوانە کرانی موحەممەد (صلى الله عليه وسلم) بە پێغەمبەر:

هەڵبەتە (وحي)یش حاڵەتێکی تایبەتە و دیاردەیەکی تایبەتە بە پێغەمبەرانەوە (صلى الله عليه وسلم) واتە: وەحیی بە چەمك و واتا شەرعییەکەی و، بە چەمك و واتا تایبەتییەکەی، بریتییە لە پەیام ناردنی تایبەتیی خوا، بۆ کەسانێکی هەڵبژاردە، کە پێغەمبەرانن (صلى الله عليه وسلم)بۆیەش ئەوە دەڵێم، چونکە وشەی (وحي) لە قورئاندا بەمانای دیکەش بە کار هاتوە، بۆ وێنە:

(١) بۆ وەسوەسەی شەیتانەکان بە کارهاتوە، وەك خوا دەفەرموێ:

{ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَٰطِينَ ٱلْإِنسِ وَٱلْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ ٱلْقَوْلِ غُرُورًا ۚ وَلَوْ شَآءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ ۖ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾ }الأنعام).

(٢) بۆ ئاماژەکردن بەکارهاتوە، وەك دەفەرموێ: { فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِۦ مِنَ ٱلْمِحْرَابِ فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ أَن سَبِّحُوا۟ بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿١١﴾ }مريم

کە زەکەرییا (سەلامی خوای لێ بێ) کاتێ خوای کاربەجێ زمانی بەست، دوای ئەوەی کە یەحیای کوڕی کەوتە سکی دایکی، وەك موعجیزەو نیشانەیەك، زەکەرییا فەرمووی: خوایە! نیشانەیەکم بۆ دابنێ، خوا فەرمووی: ناتوانی قسە بکەی، ئنجا بە ئیشارەت قسەی لەگەڵ قەومەکەی دا کرد (فَأَوْحَىٰٓ إِلَيْهِمْ) واتە: (أشار إليهم) ئاماژەی بۆ کردن.

(٣) هەروەها خوای پەروەردگار وشەی وەحیی، بۆ ئەو فێرکردنە غەریزییەی کە فێری هەنگی کردوە، بەکارهێناوە:

{ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى ٱلنَّحْلِ أَنِ ٱتَّخِذِى مِنَ ٱلْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ ٱلشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ }النحل

بەڵام مانای تایبەتیی و شەرعیی وەحیی[1]، بریتیە لەو پەیامە تایبەتییەی کە خوا لە ڕێی فریشتەوە یان ڕاستەوخۆ، یان لە ڕێی خەونەوە بۆ پێغەمبەرانی دەنێرێ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِم وَسَلَّمَ)، هەڵبەتە مەسەلەی وەحیی، شتێکی زۆر گەورەو گرنگە، خوای بەرز و مەزن لە سووڕەتی (الشورى) دا دەفەرموێ:

{وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنتَ تَدْرِى مَا ٱلْكِتَٰبُ وَلَا ٱلْإِيمَٰنُ وَلَٰكِن جَعَلْنَٰهُ نُورًا نَّهْدِى بِهِۦ مَن نَّشَآءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِىٓ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾}الشورى،

پێشتر خوا باسی وەحیی و چۆنیەتی وەحیی ناردنی خۆی بۆ پێغەمبەران دەکات، پاشان دەفەرموێ: (وَكَذَٰلِكَ) واتە: وەك چۆن پێشتر وەحییمان بۆ پێغەمبەرانی پێش تۆ ناردوە، ئا بەو شێوەیەش وەحییمان بۆ تۆ ناردوە، بەڵام ئەو وەحییە ناو دەنێ: ڕووح: (رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا) لەلایەن خۆمانەوە ڕووحێکمان بۆ تۆ ناردوە، واتە: وەحیی خوا ڕووحە، بۆ ژیانی بەشەر، پاشان دەفەرموێ: (مَا كُنتَ تَدْرِى مَا ٱلْكِتَٰبُ وَلَا ٱلْإِيمَٰنُ) پێش هاتنی وەحیی، نەتدەزانی نە کتێب و نە

---

(١) لە کتێبی پێنجەمی مەوسووعەی:{بیرکردنەوەی ئیسلامیی...}داو، لە تەفسیری سووڕەتی (یونس)دا، کە بەرگی دەیەمی:{تەفسیری قورئانی بەرز و بە پێز}ە، باسی تێر و تەسەلمان لە بارەی وەحییەوە کردوە، هەروەها لە کتێبی شەشەمی:(موسوعة: الإسلام كما يتجلى في كتاب الله)ط٢٠١٨/٢م،باسێکی سەربەخۆمان لە بارەی(وحي)یەوە کردوە.

ئیمانیش چییە، یانی: نەتدەزانی: چۆن ئیمان بەخوا بێنی و، چۆن ژیانی خۆت وکۆمەڵگایەکەت ڕێك بخەی؟ (وَلَٰكِن جَعَلۡنَٰهُ نُورًا) بەڵام ئێمە ئەو وەحییەمان کردە ڕووناکییەك، کەواتە: وەحیی خوا ڕووحە، خەڵك وولاتی پێ زیندوو دەبێتەوە و، ڕووناکییە بەرچاوی خەڵکی پێ ڕووناك دەبێتەوە (نَّهۡدِي بِهِۦ مَن نَّشَآءُ مِنۡ عِبَادِنَا) هەرکامێك لەبەندەکان کەبمانەوێ بەهۆی وەحییوە ڕاستە ڕێ دەکەین (وَإِنَّكَ لَتَهۡدِيٓ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ}الشوری٥٢. بێگومان تۆ بەهۆی وەحییەوە، خەڵك ڕێنمایی دەکەی بەرەو ڕاستە شەقام.

بەڵێ بەڕێزان! ئەو وەرچەرخانەی کە لە ژیانی موحەممەد دا(صلی الله علیه وسلم) دروست بوو، لەو کاتەوە دروست بوو، کە وەحیی بۆ هات، ئنجا لێرەوە دەمەوێ ئاماژە بە شتێکی دیکە بکەم: زۆرجار کە یادی لە دایك بوونی پێغەمبەر(صلی الله علیه وسلم) دەکرێ، باسی پێش وەحیی بۆ هاتنی دەکرێ! کە پێش هاتنی وەحیی، موحەممەد (صلی الله علیه وسلم) بەڵێ خاوەنی گەورەترین عەقڵ و، پاکترین فیترەت و، چاکترین ئاکار بووە، بەڵام هەر ئینسانێ بووە، وەك ئەوخەڵکە، واتە: جارێ کە وەحیی بۆ نەهاتبوو، نەك هەر نەیدەتوانی ڕێی ڕاست بەخەڵك پێشانبدات، بەڵکو بۆ خۆیشی بەو ڕێیەی نەدەزانی، خوا بە دەقی ئایەت دەفەرموێ: (مَا كُنتَ تَدۡرِي مَا ٱلۡكِتَٰبُ وَلَا ٱلۡإِيمَٰنُ)، بۆیە ئێمە کاتێ کەباسی پێغەمبەر (محمد)(صلی الله علیه وسلم) دەکەین، قەیناکات ئەگەر باسی پێش وەحیی بۆ هاتنی بکەین، کەسایەتیی چۆن بووە و، تەمەنی چۆن گوزەراوەو، قۆناغەکانی ژیانی چۆن بوون؟ بەڵام دەبێ تەرکیزمان لەسەر قۆناغی دوای هاتنی وەحیی بێ، چونکە لەدوای هاتنی وەحییەوە، موحەممەد(صلی

الله علیه وسلم) پێغەمبەری خوایە، ئەگەر نا پێشتر هەر (محمد بن عبدالله بن عبدالمطلب) بووە(صلی الله علیه وسلم).

سەرەتای دابەزینی وەحیی:

یەکەمین ئایەتانێك کەبوونە دەستپێکی وەحیی، ئەم پێنج ئایەتەی سەرەتای سوورەتی (العلق) بوون، کە خوا (سبحانە وتعالی) دەفەرموێ:

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾).

ئەم (پێنج) ئایەتە یەکەمین ئایەتێك بوون کەدابەزینەسەردڵی موبارەکی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) لەسەر زمانی(جبریل) کەلەشێوەی پیاوێکدا خۆی بەرجەستەکرد، وەك لەصەحیحی بوخارییدا هاتووە.[1]

ئەویش کاتێك بوو پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) لە ئەشکەوتی (حیراء) دا وەك عادەتی خۆی لە خەڵوەدا بوو و، خەریکی خواپەرستیی بوو، بەو شێوەیە کە فیترەت و عەقڵی سەلیم داوا دەکا، نەك بەو شێوەیەکە شەریعەت داوا دەکا، چونکە ئەوەی نەدەزانی، لەو کاتەدا، وەك لەکتێبی: {پوختەی ژیاننامەی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم)}دا، ڕوونم کردۆتەوە:[2] لەشەوی بیست و یەك (٢١)ی مانگی ڕەمەزانی ساڵی چل و یەك(٤١)ەمینی تەمەنی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) دا بووە، (جبریل) هات بۆلای و، پێغەمبەری خوای

---

(١) صحيح البخاري: ٣.

(٢) بڕوانە: چاپی سێیەم، لاپەڕە: ٩٣-٩٦/٢٠١٢ز.

بەخۆیەوە گوشی و فەرمووی: بخوێنە، پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) یش فەرمووی: خوێندەوار نیم، جارێکی دیکەبەخۆیەوە گوشی و فەرمووی: بخوێنە، دیسان فەرمووی: خوێندەوار نیم، ئنجا جاری سێیەم بەخۆیەوە گوشی و فەرمووی: {ٱقۡرَأۡ بِٱسۡمِ رَبِّكَ ٱلَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾}. بخوێنە بەناوی ئەو پەروەردگارەت کە دروستی کردوە:(هەموو شتێکی دروست کردوە) {خَلَقَ ٱلۡإِنسَٰنَ مِنۡ عَلَقٍ ﴿٢﴾}، (لە ڕیزی ئەو شتانەدا کە دروستیکردوون) ئینسانی لە خوێنپارە (علق) دروستکردوە، کە یەکێکە لە قۆناغەکانی دروست بوونی ئینسان، {ٱقۡرَأۡ وَرَبُّكَ ٱلۡأَكۡرَمُ ﴿٣﴾}، بخوێنەو پەروەردگارت هەرە بەخشەرە، ئەو پەڕی کەرەم وبەخشندەیی هەیە، یانی: بخوێنەو پەروەردگارت هەموو شتێکت فێردەکات{ٱلَّذِي عَلَّمَ بِٱلۡقَلَمِ ﴿٤﴾}، (لە کەرەم و بەخششی خوا ئەوەیە) کە بەقەڵەم خەڵکی فێر {ی خوێندن و نووسین} کردوە، {خوا لەنێو هەموو دروست کراوەکانیدا باسی دروست بوونی مرۆڤ دەکات، لە خوێنپارە و، لە ڕیزی هەموو بەخشراوەکانیشدا: باسی بەخشینی زانست و خوێندەواریی دەکا، بەهۆی قەڵەمەوە} {عَلَّمَ ٱلۡإِنسَٰنَ مَا لَمۡ يَعۡلَمۡ ﴿٥﴾}، ئینسانی فێری شتێك کردوە کە نەیدەتونی بیزانێ، یانی: {خوا لەڕێی وەحییەوە، ئینسانی فێری شتێك کردوە کە نەیدەتوانی بیزانێ، یاخود لەڕێی عەقڵ و ئەو هەستەوەرانەوە، کە بە ئینسانی داون، ئەو توانایەی بە ئینسان داوە، شتانێك بزانێ کە ئەگەر خوای پەروەرگار ئەو هۆکارانە و ئەو ئامرازانەی پێ نەدابایە، نەیدەتوانی ئەو شتانە بزانێ}.

بەڵێ ئەم ئایەتانە یەکەمین ئایەتانێك بوون کە بۆ پێغەمبەری خوا (محمد)(صلى الله عليه وسلم) دابەزین، ئنجا ئایا لەم ئایەتانەوە، چی وەردەگیرێ؟، ئەوە وەردەگیرێ کە یەکەمین پەیوەندیی خوا،

بە دواهەمین پێغەمبەری خواوە (صلی الله علیه وسلم) لە ڕێی (جبریل)ەوە بووەو، (جبریل) هێنەری وەحیی خوابووە بۆ هەموو پێغەمبەران(صلی الله علیه وسلم) و، لەسەر ڕای زۆربەی زانایان (جبریل) گەورەی هەموو فریشتەکانیشە، خوا عزوجل گەورەی هەموو فریشتەکانی، بە گەورەترین کتێبی خۆیەوە، بۆ سەر دڵی گەورەترین بەشەر و، گەورەترین پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)، بۆ چاکترین و دوایین ئۆممەت ناردوە، کە دەبێ لە سەر وەحیی خوای پەروەدەگار پەروەردە بکرێ.

ئنجا ئەو پێنج ئایەتە ئەوە دەگەیەنن، کە ئێمە دەبێ بەناوی خواوە بژین و، بەڕێوە بچین: {ٱقۡرَأۡ بِٱسۡمِ رَبِّكَ ٱلَّذِي خَلَقَ ۝١}، خواش (سبحانه وتعالی) ئەو پەروەردگارەیە کە ئێمەی دروست کردوە، ئنجا ئەو پەروەدگارە لە گەڵ ئێمەدا، خاوەنی ئەوپەڕی بەخشش و کەرەمە و، گەورەترین چاکە و کەرەمی لەگەڵمان دا، ئەوەیە کە ئێمەی فێری زانست کردوە، فێری خوێندەواریی کردووین، یاخود لەڕێی وەحییەوە، فێری شتانێکی کردووین، کە بەبێ وەحیی نەمان دەتوانی بیانزانین.

کەواتە: بەندایەتیی بۆ خوا، لەسەر بناغەی زانیاریی و، بەرچاو ڕوونییە، لەسەر بناغەی ئەوەیە، کە تۆ بزانی: داخۆ تۆ چی و؟ کێ تۆی دروست کردوە؟ بۆچی دروستی کردووی و؟ لە کوێوە هاتووی و؟ بۆ کوێ دەچی؟!

ئەمە قۆناغی یەکەمی کاری پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بوو کە جارێ خۆی دەبێ بزانێ: کێیە و، دەبێ چی بکات و، چۆن بکات؟!

دیاره پێغەمبەری خوا (محمد) (صلی الله علیه وسلم): هەم (نبي) یە و، هەم (رسول)ە، واتە: هەم پەیام بۆ نێردراوە و، هەم ڕەوانەکراوە، ئنجا: قۆناغی پەیام بۆ نێردرانی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) (النبوة)ی (موحەممەد) دە (١٠) شەو و ڕۆژی خایاندو ون، کە دە (١٠) شەوو ڕۆژی کۆتایی ئەو مانگی ڕەمەزانەن، کە دەکەوێتە ساڵی چل و یەکی (٤١)ەمینی تەمەنی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) واتە: لە بیست و یەك (٢١)ی ڕەمەزان تاکو مانگی ڕەمەزان تەواو بووە، لە دوای ئەوە، ئنجا قۆناغی دووەم دەست پێ دەکات، واتە: قۆناغی پەیام پێدارەوانەکران (رسالة)ی.

قۆناغی دووەم: بانگەواز و هۆشیارکردنەوەی خەڵک:

واتە: بانگکردنی خەڵك بۆ ئەو هیدایەتەی کە خۆی وەریگرتوە و، بەرچاو ڕوون کردنەوەیان، بەو حەقیقەتانەی کە خوای بەرز و مەزن، عەقڵ و دڵی ئەوی پێ ڕۆشن کردوونەوە.

ئنجا ئەگەر قۆناغی یەکەمی کاری پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بە پێنج (٥) ئایەتی سەرەتای سووڕەتی (العلق) دەستی پێکرد، قۆناغی دووەم، بە حەوت (٧) ئایەتی سەرەتای سووڕەتی (المدثر) دەست پێ دەکات، کە دەفەرموێ:

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ، يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾ قُمْ فَأَنذِرْ ﴿٢﴾ وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾ وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾) المدثر.

ئەم حەوت (٧) ئایەتە موبارەكە، مانایان بە كورتیی ئاوایە:

(بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ) بە ناوی خوای بە بەزەیی بەخشندە.

(يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُدَّثِّرُ ١) ئەی ئەو كەسەی كە خۆت لە نوێن وپێخەفەوە پێچاوە!

وەك لە (صحيح مسلم)دا هاتوە، كە دایكمان عائیشە(خوای لێ ڕازی بێ) دەگێڕێتەوە، كە ئەویش لە هاوەڵانی بەرێزەوە، یان لە خودی پێغەمبەرەوە (صلى الله عليه وسلم) دەگێڕێتەوە، كە دوای ئەوەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لە ئەشكەوتی حیڕائدا، جبريل (عليه السلام) ئەو پێنج (٥) ئایەتەی سەرەتای سوورەتی (العلق)ی بۆ دێنێ، دەچێتەوە بۆ ماڵ و، بەخەدیجەی خێزانی (خوای لێ ڕازی بێ) دەفەرموێ: {دَثِّرُونِي دَثِّرُونِي}[1]. واتە: دامپۆشن داميۆشن.

هەروەها مەترسیی لە خۆی پەیدا دەبێ، كە دەستی لێ وەشێنرابێ و، گومان دەبات كە ئەوە شەیتانێك بێت هاتبێتە لای! دایكمان (خەدیجە)ش (خوای لێ ڕازی بێ)، دەیبات بۆ لای (وەرەقەی كوڕی نەوفەل)ی ئامۆزای، وەرەقەش دوای ئەوەی كە لە پێغەمبەر دەپرسێ و، ئەویش حاڵ و وەزعی خۆی بۆ ڕوون دەكاتەوە، (ورقة بن نوفل) پێی دەڵێ: ئەوەی هاتوە بۆ لات، هەر ئەو فریشتەیە كە بۆلای پێغەمبەرانی پێش تۆ هاتوە.

شایانی باسە: (دثار) ئەو شتەیە كە ئینسان خۆی پێ دادەپۆشێ، ئنجا هەندێك لە زانایان گوتوویانە: مەبەست لەو تەعبیرە ئەوە بووە:

---

(١) رَوَاهُ أَحْمَد برقم: (١٤٥٢٣)، وَمُسْلِمٌ برقم: (١٦١).

ئەی ئەو کەسەی کە تاکو ئێستا خۆت کوشمەڵە کردوە و، حەقت بەسەر کەسەوە نەبووە، لەمەودوا هەستەو، دەبێ حەقت بەسەر خەڵکەوە هەبێ، لەمەودوا دەبێ بۆ هیدایەتدانی خەڵك بژی {قُمْ فَأَنذِرْ ﴿٢﴾}، هەڵسەو خەڵك وریا بکەرەوە، ئەرکی سەرەکیی پێغەمبەر(صلى الله عليه وسلم) بریتی بووە لە: هۆشیار کردنەوە و ئاگادار کردنەوە و بێدار کردنەوەی خەڵك.

(وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾)، هەروەها پەروەردگاری خۆت بە گەورە بگرە، واتە: پەروەرگارت لەلا گەورەتر بێ لە هەموو شتێك، لە هەموو کۆسپێك کە دێتە ڕێت، هەر هەڕەشەیەکت لێ دەکرێ، هەر تەماعێك پێشانت دەدرێ، هەر ترسێك وەبەرت دەنرێ، پەروەرگارت پێ گەورەتر بێ لە هەموو ئەوانە و، گەیاندنی پەیامی خوات، پێ گەورە تربێ لە هەموو ئەوانە و، هیچ شتێك کارت تێ نەکات.

{وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾)، پۆشاکی خۆت پاك بکە!

زۆربەی توێژەرەوان دەڵێن: مەبەست پێی مانای مەجازییەتی، وەك: عەرەب دەڵێن: (فلان طاهر الذيل) یان (نظيف الذيل) واتە: فڵان کەس داوێنی پۆشاکەکەی پاکە، واتە پەرێزی پاکەو، سیرەو ژیانی چاکەو، ڕەوشتی بەرزو جوانە، واتە: هەر شتێك کە دەبێتە هۆی ناشیرین کردن و، لائیقی تۆ نیە و، شایستەی ئەو پەیامە بەرزەت نیە، خۆتی لێ بەدوور بگرە، هەڵبەتە پێشتریش هەر خۆی بەدوور گرتوە، بە حوکمی فیترەتی پاك و ساغی، بەڵام ئەمجارە: هەم بە حوکمی فیترەت و، هەم بە حوکمی ئەو وەحیی و پەیام و شەریعەتەی کە بۆی دێ.

(وَٱلرُّجۡزَ فَٱهۡجُرۡ ٥) (وَالرُّجْزَ) واتە گوناھـ یاخود پیسیی، کە لێرەدا دەگونجێ: پیسیی مەعنەویی بێ، یان پیسیی ماددیی، واتە: واز لە گوناھو ھەڵەو پیسیی بێنە.

(وَلَا تَمۡنُن تَسۡتَكۡثِرُ ٦) منەت لەسەر خەڵك مەكە، كە ئەوەی بە خەڵكی دەدەی، بە زۆری بزانی، یاخود ئەگەر بەخششێكت لەگەڵ كەسێك كرد و، شتێكت پێ بەخشی، بە زۆری مەزانە، یاخود ئەگەر شتێكت بە كەسێك دا: چاوەڕێی ئەوە مەبە لە بەرانبەردا شتێكی زیاتر وەربگرلەوە.

(وَلِرَبِّكَ فَٱصۡبِرۡ ٧) بۆ پەروەردگارت خۆ ڕاگر بە، واتە: لە پێناوی گەیاندنی پەیامی پەروەردگارتدا و، چەسپاندنی دین وشەریعەتەكەیدا و، ھۆشیار كردنەوەی بەندەكانیدا و، لە خوا نزیك خستنەوەیاندا ، خۆڕاگر بە و، نەفەست درێژ بێ.

ئاشكراكردنی بانگەواز:

بانگەوازی ئاشكرای پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە ئایەتی (٩٤) ی سووڕەتی (الحجر) دەستی پێكرد:

(فَٱصۡدَعۡ بِمَا تُؤۡمَرُ وَأَعۡرِضۡ عَنِ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ٩٤)

واتە: ئەوەی فەرمانت پێكراوە بە دەنگی زوڵاڵ وبەرز ڕایبگەیەنە و، ڕوو لە ھاوبەش پەیدا كەرەكان، وەرگێڕە و گوێیان پێ مەدە.

وشەی (صدع) لە زمانی عەرەبییدا، بۆ شتێكی ڕەقە كە بشكێ (الصَّدع: الشقّ في الشيء الصُّلبِ)[1] واتە: تۆ ئەو بانگەوازە بتەقێنەوەو،

---

(١) المعجم الوسيط، ص٥١٠.

بە دەنگی بەرز بیزرنگێنەوەو، بە گوێی خەڵکیدا بدە، ئەمەش دوای ئەوە بوو کە قۆناغی بانگەوازی نهێنیی تێپەڕی، خوای کاربەجێ بەم ئایەتە پێغەمبەری (صلی الله علیه وسلم) مولزەم کرد، کە لە قۆناغی پەنهانەوە بگوازێتەوە، بۆ قۆناغی ئاشکرا، هەڵبەتە لێرەدا وەك لەسەرەتاش دا ئاماژەمان پێدا، ئێمە ئەگەر بمانەوێ هەرکام لەو قۆناغانە بچینە نێو وردەکارییەکانییەوە، مانای وایە بابەتەکەمان دەبێتە سیرەو ژیاننامەی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)! بەڵام ئێمە لێرەدا دەمانەوێ تەماشای ژیانی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بکەین: چۆن واقیعی کۆمەڵگای گۆڕیوەو، چۆن دەوڵەت و قەوارەی ئیسلامیی یەکەمی بنیاتناوە؟ بۆیە بەناچاریی دەبێ قۆناغەکان، هەڵوەستەی کورت کورتیان لە بەردەمدا بکەین .

ئنجا ئاشکرایە کە لە دوای پێغەمبەرەوە (صلی الله علیه وسلم) دەرگای وەحیی داخراوە، لە (صحیح البخاري)دا هاتوە کە یەکێك لە ئافرەتانی مسوڵمان (خوایان لێ ڕازی بێ) (أُمُّ أَيْمَن)زۆر پەرۆشی پێغەمبەری دەبێ و، دەگری و نارەحەت دەبێ، ڕۆژێك کۆمەڵێك لە هاوەڵان (خوایان لێ ڕازی بێ) دەچن بۆ دڵدانەوە وسەردانی، ئەویش دەڵێ: ئەوەی کە منی نارەحەت کردوە: (إنقَطعَ عنَّا خَبَرُ السَّماءِ)[1] هەواڵی ئاسمانمان لێبڕا، ئیدی ئەو قسەیە وایکرد هەموویان بگرین!

بەڵێ بە کۆچی دوایی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) وەحیی نەماوە، بەڵام ئایا ئەرکی ئێمە چییە؟ ئەرکمان ئەوەیە ئەو

---

(١) البداية والنهاية لابن كثير ج٥ ص٢٧٤، وابن سعد في الطبقات ج٨ ص١٧٤، وابن أبي شيبة، ومسلم، وأبو عوانة.
بڕوانە: حياة الصحابة، ج٢ ص١٢٤.

وەحییەی بۆ پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) هاتوە، ئێمەش لەو وەحییە تێبگەین، وەری بگرین و لێی حاڵی بین و، لە خۆماندا بەرجەستەی بکەین، ئەوەی کەبە خۆمان دەکرێ، ئەوە وەك قۆناغی یەکەم، ئنجا هەوڵ بدەین بیگەیەنین بە خەڵك، واتە: وەك چۆن پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) پێشێ خۆی ئەو ڕاستییانەی لەڕێی وەحییەوە دەزانرێن، وەریگرتوون و لە دڵ و عەقڵی خۆیدا جێی کردوونەتەوەو، قەناعەتی پێیان بووە، کە بەرجەستە بوون لە: بوونناسیی و، ئیمان و، عەقیدەو، عیبادەت و، ڕەوشت و ڕەفتاری بەرزو پەسنددا، ئێمەش دەبێ هەموو ئەوانە، تاك تاکمان لە خودی خۆماندا بەرجەستەیان بکەین، پاشان وەك چۆن دوایی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) هەڵدەستێ بە ئاگادارکردنەوەی خەڵك و هۆشیار کردنەوە و بانگ کردنیان، ئێمەش بە هەمان شێوە، دەبێ ئەو قۆناغە لە گەڵ دەوروبەری خۆماندا ببڕین.

قۆناغی سێیەم: تێگەیاندن و پێگەیاندنی کۆمەڵە مسوڵمانێکی هەڵبژاردە:

سەرەتا پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە گشتیی بانگەوازی کردو، خەڵکی هۆشیار کردەوەو تێیگەیاندن و، ڕایچڵەکاندن، کە خەڵکینە! لە خەوی بێئاگایی هەڵسن! ئێوە ئاژەڵ نین تەنیا بۆ خەوو خواردن بن، بەڵکو ئێوەی مرۆڤ مەخلووقێکی ناوازەن، شتێکی گەورەن، دەبێ بزانن بۆچی دروست کراون و، بۆ کوێ دەچن و، لە کوێوە هاتوون؟، ئنجا دوای ئەوەی خەڵکی ڕاچڵەکاندو هۆشیارکردەوە، قۆناغی سێیەمی کارەکەی دەست پێدەکات، کە بریتی بوو لە:

(تێگەیاندن وپێگەیاندنی کۆمەڵە مسوڵمانێکی هەڵبژاردە) دوای ئەوەی کە خەڵك هۆشیار دەکرێتەوە، ئەوجار دەگونجێ پەروەردەبکرێ، کەسێك هۆشیار نەبووبێتەوە، چۆن دەگونجێ پەروەردە بکرێ! تێگەیاندن و پێگەیاندن وپەروەردەکردن، قۆناغێکە دوای ئەوە دێ، کەمرۆڤ هەڵساوەتەوەو هۆشیار بوەتەوە و، بەرچاوی ڕوون بۆتەوە و، دەزانێ بۆچی دروستکراوە و، کێ دروستی کردوە و، لە کوێوە هاتوەو، بۆ کوێ دەچێ و، ئەرکی چییە لەم ژیانەدا؟ ئنجا ئەگەر تەماشای چەند ئایەتێك بکەین، بۆمان دەردەکەوێ کە پێغەمبەر (صلى الله علیه وسلم) لە قۆناغی سێیەمی کارەکەیدا چی کردوە؟ بۆ وێنە:

١)-لە سوورەتی (الكهف) ئایەتی (٢٨)دا، خوا دەفەرموێ: [وَٱصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِٱلْغَدَوٰةِ وَٱلْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُۥ عَن ذِكْرِنَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ وَكَانَ أَمْرُهُۥ فُرُطًا ﴿٢٨﴾] الكهف

خوا بە پێغەمبەر (صلى الله علیه وسلم) دەفەرموێ: نەفسی خۆت ڕابگرەو حەپسی بکە، لەگەڵ ئەوانەدا کە لە پەروەردگاریان دەپاڕێنەوە بەیانیان وئێواران، واتە: بەندایەتیی بۆ پەروەردگاریان دەکەن.

ئایا ئەوانە کێن؟ بێگومان ئەوانەن کە بەدەم بانگەوازەکەیەوە هاتوون و، عەقڵیان هۆشیار بۆتەوە و، دڵیان بێدار بۆتەوە.

بەڵێ خوا (سبحانه وتعالى) بەپێغەمبەر (صلى الله علیه وسلم) دەفەرموێ: ئەوانەی کە بەدەم بانگەوازەکەتەوە هاتوون و، هۆشیاربوونەوە وبێدار بوونەوەو، بڕیاریان داوە بەندەی خوا بن و، بەو شێوەیە بژین کەخوا

فەرمانی پێکردوون و خوا پێی خۆشە، نەفسی خۆتیان لە گەڵ حەپس بکە، واتە: لە گەڵیان بە، ئەوانەی بەیانیان و ئێواران لەخوا دەپاڕێنەوە، واتە: لەهەموو کاتەکاندا بەندایەتیی بۆ خوا دەکەن.

ئنجا ئایا ئامانجیان چییە؟ (يُرِيدُونَ وَجْهَهُۥ) تەنیا مەبەستیان ڕووی خوایە، واتە: دیداری ڕووی بێ وێنەی خوایە لە دوارۆژدا،. یا خود مەبەستیان ڕەزامەندیی خوایە، چونکە (وَجْه): بە مانای (ڕوو) هاتوە، کە سیفەتێکی خوایە، بەو شێوەیە کە بۆخوا شایستەیە، یاخود مەبەست پێی: ڕەزامەندیی خوایە، یان پاداشتی خوایە.

(وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ) چاوت لە سەریان لا مەدە، واتە: هەمیشە چاوت لەسەریان بێ و، بیانخە ژێر چاودێریی خۆتەوەو، ئاگات لێیان بێ و پەروەردەیان بکە.

(تُرِيدُ زِينَةَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا) چاوتیان لە سەرلامەدە! بەتەمای جوانیی و زریق وبریقی دنیا بی، واتە بە هۆی سەر گەرم بوونت بە دنیاوە، ئاگات لە هاوەڵەکانت نەبڕێ، لە پەروەردە کردن ولە مشورلێخواردن و تەزکیە کردنیان و فێرکردنیان.

(وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُۥ عَن ذِكْرِنَا وَٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ وَكَانَ أَمْرُهُۥ فُرُطًا) بە دوای کەسێك مەکەوە، کە دڵیمان بێئاگا کردوە لە یادی خۆمان و، بەدوای ئارەزووی خۆی کەوتوە و، کارەکەی تێپەڕیوە، واتە: حیسابی ڕۆیشتوە، لە بەر ئەوەی ڕێیەکی چەوتی گرتوە، واتە بە هۆی ئەوانەوە کە دڵیانمان بێ ئاگا کردوە لە خۆمان و، ئاگایان لە خواو لە خۆیان نیەو، بە دوای ئارەزووی خۆیان کەوتوون، نەچی: لە هاوەڵە ڕەش و ڕووتەکانت و، هاوەڵە چەوسێنراوەکانت بێ ئاگابی! بەڵکو

٨٢

هەر لەگەڵ ئەوان بەو، بیانخە ژێر چاودێریی خۆتەوە و پەروەردەیان بکەو، تێیان بگەیەنەو پێیان بگەینە.

٢)- هەروەها چەند ئایەتێکی دیکە، کە تیشکمان بۆ دەخەنە سەر ئەو قۆناغە، ئەو دوازدە (١٢) ئایەتانەی سەرەتای سوورەتی (عبس)ن، کە خوای بەرزو مەزن بۆمان باسی ڕووداوێك دەكات و دەفەرمویٔ:
بسم الله الرحمن الرحيم [عَبَسَ وَتَوَلَّىٰٓ ﴿١﴾ أَن جَآءَهُ ٱلْأَعْمَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُۥ يَزَّكَّىٰٓ ﴿٣﴾ أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ ٱلذِّكْرَىٰٓ ﴿٤﴾ أَمَّا مَنِ ٱسْتَغْنَىٰ ﴿٥﴾ فَأَنتَ لَهُۥ تَصَدَّىٰ ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَن جَآءَكَ يَسْعَىٰ ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخْشَىٰ ﴿٩﴾ فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّىٰ ﴿١٠﴾ كَلَّآ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ ﴿١٢﴾].

ڕۆژێك پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) سەرگەرمی قسە کردن دەبیٔ بۆ کۆمەڵێك لە زلە زلانی قوڕەیش، کە ئەوان خۆیان پیٔ لەوە گەورەتربووە، بێنە کۆڕو مەجلیسی پێغەمبەرەوە (صلی الله علیه وسلم) کە هاوەڵانی ڕەش وڕووت و سادەو چەوساوە لە دەوری کۆ دەبنەوە، گوتوویانە: ئێمە لەوە بەرزترین بێینە مەجلیسی ئەوانەوە، پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) سەرگەرمی قسە کردن بووە بۆ ئەوان، لەو کاتەدا (عبدالله)ی کوڕی (أم مکتوم) دیٔ بۆ خزمەتی، کە هاوەڵێکی نابینابووەو دەڵێت: ئەی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم)! هیچ ئایەتی تازەت بۆ نەهاتوون، یان وەحیی تازەت بۆ نەهاتوون فێرم بکەی؟ پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) ڕووی لیٔ وەردەچەرخێنیٔ و ڕووی لیٔ گرژ دەکات، بەو بۆنەوە ئەم ئایەتانە دێنە خوار[1]، کە دەفەرموون:

---

(١) رواه الترمذي: ٣٣٣١، والطبري في جامع البيان (٣٠/٣٢)، وأبو يعلى في

بەناوی خوای بەبەزەیی بەخشندە، ڕووی خۆی گرژ کردو وەرچەرخاند. لەبەر ئەوەی کوێرەکە هات بۆلای.

ئنجا تۆ چووزانی! دەبینی تەزکیە دەبوو،{واتە: ئەو ئیمان و تەقوایەی هەیەتی، زیادی دەکرد، بەهۆی ئەو وەحییە تازەیەوە کەپێت ڕادەگەیاند.}

یاخود پەندی وەردەگرت و وپەند وەرگرتنەکە سوودی پێ دەگەیاند. بەڵام ئەو کەسەی بێ نیازیی پێشان دەداو بێ منەتیی پێشان دەدا، تۆ ڕوو لەو دەکەی و، بەوەوە خەریك دەبی و سەرگەرمی دواندنی دەبی!

ئنجا [ئەو کابرا خۆ بە زلگرە کە ئامادە نیە بێتە مەجلیسی تۆوە، کاتێك کە ئەو مسوڵمانە ڕەش و ڕووتانەی لێن]، ئەگەر هیدایەتیش وەرنەگرێ، تۆ چ زیانێك دەکەی! {بۆچی تۆ شێوەی کاری خۆت و، شێوازی خۆت دەگۆڕی بۆ ڕازیی کردنی وی، بۆچی دڵی ئەو هاوەڵە بەرێزە دەڕەنجێنی، بۆ ڕازییکردنی بابایەکی خۆبەزلگر، واتە: وا مەکە}

بەڵام ئەو کەسەی بەپێی خۆی هاتوە، بەئامانج و مەبەستەوە هاتوە بۆلات و، لە خواش دەترسێ.

تۆ خۆت لەو بێ ئاگا دەکەی!

نەخێر، {جارێکی دیکە ئەوە دووبارە مەکەرەوە، یاخود ئەو (كَلاَّ) یە بۆ بێ بڕوایانە، واتە: نەخێر ئەوەی ئێوە دەیڵێن، ڕاست نیە}، بێگومان ئەم قورئانە هەمووی بیرخەرەوەیە.

المسند: ٤٨٤٨ وابن حبان في صحيحه: ١٧٦٩، وصححه مؤلفا: (الإستيعاب في بيان الأسباب) ج٣ ص٤٩٣.

ئنجا هەرکەسێك دەیەوێ با بێ ئەو حەقیقەتانەی بیر بکەونەوە، {کە لەگەڵ زگماك(فطرة) یدا تێکهەڵشێلراون، وەحیی ئەو حەقیقەتانەی بیردەخاتەوە.}

بەڵێ پێغەمبەرای خوا (صلى الله عليه وسلم) بەوجۆرە، بە گوێرەی ڕێنماییەکانی خوای کاربەجێ لە قورئاندا، سەرگەرمی تێگەیاندن و پێگەیاندنی هاوەڵە هەڵبژاردە دڵسۆزەکانی بوو.

قۆناغی چوارەم: گەڕان بەدوای بنکەی جەماوەریی و پێگەی دەوڵەت دا:

دوای ئەوەی پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کۆمەڵە مسوڵمانێکی هەڵبژاردەی تێگەیاندو پێگەیاندو پەروەردەکرد و، زانی: کە لە(مەککە) لەگەڵ خەڵکەکەدا گەیشتۆتە بنبەست (طريق مسدود)، دەستی کرد بە گەڕان و پشکنین بۆ دۆزینەوەی خەڵك و شوێنێك کە بۆی ببنە پێگەو بنکەی پەیام و بانگەوازەکەی، چونکە زانیویەتی کە ئەو پەیام و بەرنامەیەی بۆی نێرراوە، بەبێ قەوارەی سیاسیی، بەڕێوە ناچێ و قەوارەی سیاسییش، پێویستیی بە شەرعییەتی خەڵکیی و زەمینیی هەیەو، شەرعییەتی خوایی و ئاسمانیی بەس نیە بۆ بنیاتنانی.

(إبن هشام) لە ژێر ناوونیشانی: (عَرْضُ رَسُولِ اللّهِ صلى الله عليه وسلم نَفْسَهُ عَلَى الْقَبَائِلِ)[1]دا، لە (إبن إسحاق)ەوە هێناویەتی: {فكَانَ رَسُولُ اللّهِ صلى الله عليه وسلم يَعْرِضُ نَفْسَهُ فِي الْمَوَاسِمِ، إذَا كَانَتْ،

---

(١) واتە: خۆ ڕانواندنی پێغەمبەری خوا لەسەر هۆزەکان.

عَلَى قَبَائِلِ الْعَرَبِ، يَدْعُوهُمْ إِلَى اللّهِ وَيُخْبِرُهُمْ أَنّهُ نَبِيّ مُرْسَلٌ، وَيَسْأَلُهُمْ أَنْ يُصَدِّقُوهُ وَيَمْنَعُوهُ، حَتّى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا بَعَثَهُ اللّهُ بِهِ}[1]. واتە: ئنجا پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لە بۆنەکانی حەجدا دەهات خۆی لەسەر هۆزەکانی عەرەب ڕادەنواند، بانگی دەکردن بۆ لای خوا و، هەواڵی پێدەدان کە پێغەمبەرێکی ڕەوانەکراوە و، داوای لێدەکردن کە بەڕاستی بزانن و بەرگریی لێ بکەن، تاکو ئەوەی خوا پێیدا ناردوویەتی، بۆیان ڕوون بکاتەوە.

هەروەها (إبن هشام) لەژێر ناوو نیشانی: (بَدْءُ إسْلَامِ الْأَنْصَارِ)[2] دا، گوتوویەتی:

{قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ: فَلَمّا أَرَادَ اللّهُ عَزّ وَجَلّ إظْهَارَ دِينِهِ وَإِعْزَازَ نَبِيّهِ صلى الله عليه وسلم وَإِنْجَازَ مَوْعِدِهِ لَهُ، خَرَجَ رَسُولُ اللّهِ صلى الله عليه وسلم فِي الْمَوْسِمِ الّذِي لَقِيَهُ فِيهِ النّفَرُ مِنْ الْأَنْصَارِ، فَعَرَضَ نَفْسَهُ عَلَى قَبَائِلِ الْعَرَبِ، كَمَا كَانَ يَصْنَعُ فِي كُلّ مَوْسِمٍ، فَبَيْنَمَا هُوَ عِنْدَ الْعَقَبَةِ لَقِيَ رَهْطًا مِنْ الْخَزْرَجِ، أَرَادَ اللّهُ بِهِمْ خَيْرًا، قَالَ ابْنُ إسْحَاقَ: فَحَدّثَنِي عَاصِمُ بْنُ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ، عَنْ أَشْيَاخٍ مِنْ قَوْمِهِ قَالُوا: لَمّا لَقِيَهُمْ رَسُولُ اللّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ لَهُمْ: مَنْ أَنْتُمْ؟ قَالُوا: نَفَرٌ مِنْ الْخَزْرَجِ .... فجلسوا معه ودعاهم إلى الله عزوجل وعرض عليهم الإسلام وتلا عليهم القرآن.... فأجابوه فيما دعاهم إليه بأن صَدَّقوه وقبلوا منه ما عرض عليهم من الإسلام.... ثم انصرفوا عن رسول الله راجعين إلى بلادهم، وقد آمنوا وصَدَّقوا..}[3].

---

(١) السيرة النبوية لابن هشام، ج٢ ص٢١٨، دار ان الهيثم/ ط ٢٠٠٦م.

(٢) واتە: دەستپێکی مسوڵمانبوونی پشتیوانان.

(٣) السيرة النبوية لابن هشام، ج٢ ص٢٢١.

واتە: ئیبنو ئیسحاق گوتوویەتی: ئنجا کاتێك خوای بەرزو زاڵ ویستی ئایینەکەی ئاشکرا بکات و سەربخات و، پێغەمبەرەکەی (صلی الله علیه وسلم) پشت ئەستوور بکات و، گفتی خۆی بۆ بەرێتە سەر، پێغەمبەری خوا لەو کاتەدا کە حەجی تێدا دەکرا، گەیشتە کۆمەڵێك لە ئەنصارییەکان، خۆی ڕانواند لەسەر هۆزەکانی عەرەب، وەك هەمیشە وایدەکرد، ئنجا لە کاتێکدا کە لەلای عەقەبە بوو، گەیشتە کۆمەڵێك لە خەزرەج، کە خوا ویستی خێریان بێنێتەڕێ... ئنجا لەگەڵیان دانیشت و بۆ لای خوای پایە بەرزو زاڵ بانگی کردن و، ئیسلامی بۆ خستنە ڕوو و قورئانی بەسەردا خوێندنەوە... ئەوانیش وەڵامیان دایەوەو بەڕاستیان دانا و، ئەو ئیسلامەی لەسەری ڕانواندبوون، لێیان وەرگرت... پاشان لەلای پێغەمبەری خواوە (صلی الله علیه وسلم)) گەڕانەوە بۆ وڵاتی خۆیان، دوای ئەوەی ئیمانیان هێناو مسوڵمان بوون.

ئیبنو ئیسحاق گوتوویەتی: وەك بۆم باسکراون ئەوانە، شەش کەس بوون لە هۆزی خەزرەج[١].

شایانی باسیشە: مسوڵمانبوونی ئەو شەش کەسە لە ئەنصارییەکان زەمینە خۆشکەری پەیمانەکانی یەکەم و دووەمی عەقەبە بووە و، ئەو دیدارەش لەساڵی یازدەیەم (١١)ی پێغەمبەرایەتیی دا بووە و، پەیمانەکانی یەکەم و دووەمی عەقەبەش لە ساڵەکانی: دوازدە و سێزدە (١٢و١٣)دا بوون.

---

(١) هەمان سەرچاوە و بەرگ و لاپەڕ.

قۆناغی پێنجەم: بەستنی پەیمانی یەکەم و دووەمی عەقەبە، لەگەڵ نوێنەرانی هەردووک هۆزی ئەوس و خەزرەجدا:

١- بەستنی پەیمانی یەکەمی عەقەبە، لەساڵی دوازدەیەمی پێغەمبەرایەتیی دا:

(إبن هشام) لەو بارەوە گوتوویەتی: {حَتّى إذَا كَانَ الْعَامُ الْمُقْبِلُ، وَافَى الْمَوْسِمَ مِنْ الْأَنْصَارِ اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا، فَلَقَوْهُ بِالْعَقَبَةِ، (قَالَ) وَهِيَ الْعَقَبَةُ الْأُولَى، فَبَايَعُوا رَسُولَ اللّهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى بَيْعَةِ النّسَاءِ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ تُفْتَرَضَ عَلَيْهِمْ الْحَرْبُ}[١].

واتە: لە ساڵی داهاتوودا، دوازدە پیاو لە ئەنصارییەکان لەکاتی حەجدا هاتن و، لەلای عەقەبە پێیگەیشتن، دەڵێ: ئەوە پەیمانی یەکەمی عەقەبە بوو، بەگوێرەی پەیمانی ئافرەتان پەیمانیان بە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) دا، ئەویش پێش ئەوەبوو کە جەنگیان لەسەر پێویست بکرێ.

ئنجا لەبارەی نێوەڕۆك و بڕگەکانی ئەو پەیمانەوە، با گوێ بۆیەکێك لە بەشدار بووانی بگرین، کە (عبادة بن الصّامت)ە (خوا لێی ڕازی بێ)، دەڵێ:

{بَايَعْنَا رَسُولَ اللّهِ صلى الله عليه وسلم لَيْلَةَ الْعَقَبَةِ الْأُولَى عَلَى أَنْ لَا نُشْرِكَ بِاَللّهِ شَيْئًا، وَلَا نَسْرِقَ، وَلَا نَزْنِيَ، وَلَا نَقْتُلَ أَوْلَادَنَا، وَلَا نَأْتِيَ بِبُهْتَانِ نَفْتَرِيهِ مِنْ بَيْنِ أَيْدِينَا وَأَرْجُلِنَا، وَلَا نَعْصِيَهُ فِي مَعْرُوفٍ، فَإِنْ وَفَيْتُمْ فَلَكُمْ الْجَنّةُ، وَإِنْ غَشِيتُمْ مِنْ ذَلِكَ (شَيْئًا) فَأُخِذْتُمْ بِحَدّهِ فِي الدّنْيَا، فَهُوَ كَفّارَةٌ لَهُ، وَإِنْ سُتِرْتُمْ عَلَيْهِ إلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَأَمْرُكُمْ إلَى اللّهِ عَزّ وَجَلّ إنْ شَاءَ عَذّبَ وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ}[٢].

---

(١) السيرة النبوية لابن هشام، ج٢ ص٢٢٢.

(٢) السيرة النبوية لابن هشام، ج٢ ص٢٢٣.

واتە: شەوی یەکەمی عەقەبە پەیمانمان بە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دا کە: هیچ شتێك نەکەینە هاوبەشی خوا و، دزیی نەکەین و، زینا نەکەین و، منداڵەکانمان نەکوژین و، هیچ بوختانێك لەنێوان دەست و پێیەکانماندا هەڵنەبەستین و، لەشتی باش و پەسنددا سەرپێچیی لێنەکەین (فەرمووی:)، ئنجا ئەگەر وەفادارو پابەند بوون، بەهەشتتان هەیە و، ئەگەر تووشی بەشێك لەوانە بوون و، لەدنیادا لەسەری سزادران، ئەوە مایەی سڕینەوەیەتی، بەڵام ئەگەر هەتا قیامەت بۆتان پۆشرا، ئەوە بەدەست خوای زاڵ و پایەدارەو، ئەگەر ویستی: سزا دەدات و، ئەگەر ویستیشی: دەبووریٚ.

شایانی باسیشە بۆیە ئەم جۆرە پەیمانەی یەکەمی عەقەبە، ناونراوە: پەیمانی ژنانە (بيعة النساء) چونکە باسی جەنگ و کوشتاری تێدا نیە کە، تەنیا لەسەر پیاوان فەرزە و، هەمان پەیمانیشە کە لەسوورەتی (الممتحنة)دا باسکراوەو، لە ژنان وەرگیراوە، وەك خوا فەرموویەتی:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا جَآءَكَ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتُ يُبَايِعۡنَكَ عَلَىٰٓ أَن لَّا يُشۡرِكۡنَ بِٱللَّهِ شَيۡـٔٗا وَلَا يَسۡرِقۡنَ وَلَا يَزۡنِينَ وَلَا يَقۡتُلۡنَ أَوۡلَٰدَهُنَّ وَلَا يَأۡتِينَ بِبُهۡتَٰنٖ يَفۡتَرِينَهُۥ بَيۡنَ أَيۡدِيهِنَّ وَأَرۡجُلِهِنَّ وَلَا يَعۡصِينَكَ فِي مَعۡرُوفٖ فَبَايِعۡهُنَّ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لَهُنَّ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ﴿١٢﴾ ﴾ الممتحنة.

٢- بەستنی پەیمانی دووەمی عەقەبە لە ساڵی سێزدەمی پێغەمبەرایەتیی دا:

ئەویش هەر لە عەقەبە بەستراوە و، بەڕاستیی هەنگاوێکی زۆر گرنگ بووە، لە لایەن پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) و، ئەو هاوڵە بەڕێزانەیەوە کە پەیمانیان پێدا، واتە: مسوڵمان بوون و پەیمانیان پێدا

کە لە گەڵیدا هاوکارو دەستبارگربن بۆ پێکهێنانی قەوارەی سیاسیی، لە شاری (یثرب)دا، کە دواتر ناوی دەبێتە (مدينة الرسول) شاری پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)، ئەو پەیمانەش لە سەرچاوەکانی سیرەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دا، بە چەند ڕیوایەتێك هاتوە، کە ئەمە یەکێکیانەو (جابر بن عبدالله) خوا لە خۆی و بابی ڕازی بێ دەیگێڕێتەوە، کە ئامادەی بەستنی ئەو پەیمانە بووە:

{عَنْ جَابِرٍ قَالَ مَكَثَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ يَتْبَعُ النَّاسَ فِي مَنَازِلِهِمْ بِعُكَاظٍ وَمَجَنَّةَ وَفِي الْمَوَاسِمِ بِمِنًى، يَقُولُ: مَنْ يُؤْوِينِي، مَنْ يَنْصُرُنِي، حَتَّى أُبَلِّغَ رِسَالَةَ رَبِّي وَلَهُ الْجَنَّةُ؟ حَتَّى إِنَّ الرَّجُلَ لَيَخْرُجُ مِنَ الْيَمَنِ أَوْ مِنْ مُضَرَ (كَذَا قَالَ) فَيَأْتِيهِ قَوْمُهُ، فَيَقُولُونَ: احْذَرْ غُلَامَ قُرَيْشٍ لَا يَفْتِنُكَ، وَيَمْشِي بَيْنَ رِجَالِهِمْ وَهُمْ يُشِيرُونَ إِلَيْهِ بِالْأَصَابِعِ، حَتَّى بَعَثَنَا اللَّهُ إِلَيْهِ مِنْ يَثْرِبَ، فَآوَيْنَاهُ وَصَدَّقْنَاهُ، فَيَخْرُجُ الرَّجُلُ مِنَّا فَيُؤْمِنُ بِهِ وَيُقْرِئُهُ الْقُرْآنَ، فَيَنْقَلِبُ إِلَى أَهْلِهِ فَيُسْلِمُونَ بِإِسْلَامِهِ، حَتَّى لَمْ يَبْقَ دَارٌ مِنْ دُورِ الْأَنْصَارِ إِلَّا وَفِيهَا رَهْطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، يُظْهِرُونَ الْإِسْلَامَ، ثُمَّ ائْتَمَرُوا جَمِيعًا فَقُلْنَا: حَتَّى مَتَى نَتْرُكُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يُطْرَدُ فِي جِبَالِ مَكَّةَ وَيُخَافُ! فَرَحَلَ إِلَيْهِ مِنَّا سَبْعُونَ رَجُلًا، حَتَّى قَدِمُوا عَلَيْهِ فِي الْمَوْسِمِ، فَوَاعَدْنَاهُ شِعْبَ الْعَقَبَةِ، فَاجْتَمَعْنَا عَلَيْهِ مِنْ رَجُلٍ وَرَجُلَيْنِ حَتَّى تَوَافَيْنَا فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! نُبَايِعُكَ قَالَ: تُبَايِعُونِي عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي النَّشَاطِ وَالْكَسَلِ، وَالنَّفَقَةِ فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ، وَعَلَى الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ عَنْ الْمُنْكَرِ، وَأَنْ تَقُولُوا فِي اللَّهِ لَا تَخَافُونَ فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ، وَعَلَى أَنْ تَنْصُرُونِي فَتَمْنَعُونِي إِذَا قَدِمْتُ عَلَيْكُمْ، مِمَّا تَمْنَعُونَ مِنْهُ أَنْفُسَكُمْ وَأَزْوَاجَكُمْ وَأَبْنَاءَكُمْ، وَلَكُمْ الْجَنَّةُ، قَالَ: فَقُمْنَا إِلَيْهِ فَبَايَعْنَاهُ}.[1]

---

(١) بڕوانە: مسند الإمام أحمد، رقم الحديث: ١٤٤٥٦، وإسناده صحيح على شرط مسلم، المحقق: شعيب الأرناؤوط وآخرون، ط٢ ١٤٢٠هـ- ١٩٩٩م.

واتە: جابیری کوڕی عەبدوڵڵا (خوا لێیان ڕازی بێ) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) دە[1] (١٠) ساڵان لە مەککە مایەوە، شوێن خەڵکی دەکەوت لە مەنزڵگایەکانیان دا لە عوکاظ و مەجەننە و، لەکاتی حەجدا لە مینا، دەیفەرموو: ((کێ دەمگرێتە خۆی و پشتم دەگرێ، تاکو پەیامی پەروەردگارم بگەیەنم و، لە بەرانبەردا بەهەشتی هەبێ؟))

هەتا پیاوی وا هەبوو لە یەمەن یان لە موضەڕ دەردەچوو، گەلەکەی دەهاتنە لای پێیان دەگوت: وریای گەنجەکەی قوڕەیش بە، فریوت نەدات! ئنجا (پێغەمبەر) بەنێو پیاوەکانیاندا ڕەت دەبوو، بە پەنجەکانیان ئاماژەیان بۆ دەکرد.

هەتا خوا ئێمەی لە (یثرب)ەوە نارده لا، ئیدی ئێمە پشتمان گرت و بڕوامان پێهێنا، پیاوێك لە ئێمە بۆ لای دەچوو بڕوای پێدەهێناو، ئەویش قورئانی فێر دەکرد، ئیدی دەگەڕایەوە لای کەس و کاری و، بەهۆی مسوڵمانبوونی ویەوە، ئەوانیش مسوڵمان دەبوون، هەتا وای لێهات گەڕەك و بنەماڵەیەك لە هی پشتیوانەکان نەما، کە کۆمەڵێك مسوڵمانیان لەنێودا نەبن و، مسوڵمانەتیی خۆیان ئاشکرا کرد.

پاشان لەنێو خۆیان دا کۆبوونەوەو ڕاوێژیان کرد (واتە: پشتیوانەکان) گوتمان: هەتا کەی واز لە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) بێنین، لە شاخ و داخەکانی مەککە دەربکرێ و بترسێنرێ! ئیدی ئەوەبوو حەفتا (٧٠) پیاو لە ئێمە بەرەو لای کەوتنە ڕێ، هەتا لە

---

(١) یانی: دە (١٠) ساڵان پاش ئاشکراکردنی بانگەواز : ٣+١٠=١٣، یان: بە نزیککراوەیی (تقریبي) گوتوویەتی.

کاتی حەج دا، لەلای شیوی عەقەبە بەڵێنگەمان داناو، یەك یەك و، دوو دوو، لەلای کۆبووینەوە، گوتمان:

ئەی پێغەمبەری خوا! (صلی الله علیه وسلم) پەیمانت پێ دەدەین، فەرمووی: پەیمانم پێدەدەن لەسەر:

١- گوێ بۆ گرتن و بەقسەکردن، لەکاتی چالاکیی و تەمبەڵیی دا.

٢- بەخشین لە کاتی تەنگدەستیی و فەرحانیی دا.

٣- لەسەر فەرمان بەچاکە کردن و ڕێ لە خراپە گرتن.

٤- کە لە پێناوی خوادا هەق بڵێن و، لە لۆمەی لۆمەکاران نەترسن.

٥- کە پشتم بگرن و سەرم بخەن کە هاتمە نێوتان، لە هەرشتێك کە خۆتان و هاوسەرانتان و کوڕەکانتانی لێ دەپارێزن.

لەبەرانبەریش دا بەهەشتتان دەبێ.

دەڵێ: ئێمەش هەڵساین و پەیمانمان لەگەڵ بەست.

ئەگەر ورد بینەوە: ئەو پێنج مەرجە کە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) لە سەر ئەوهاودڵە بەڕێزانە دایاندەنێ، لە ڕاستییدا هەر پێنجیان پێویستن، بۆ هەر کۆمەڵگاو کۆمەڵێکی توندوتۆڵ، کە بیەوێت واقیع بگۆڕێ:

١- گوێ بۆ گرتن و بە قسەکردن لەکاتی پێ خۆشبوون وپێ ناخۆشبووندا، ئەو خەڵکە دەبێت گوێ بگرن بۆ قیادەی خۆیان و، بە قسەشی بکەن، بەڵام لەسنووری شەرعدا.

٢- ماڵ سەرف کردن، تەنیا ئەوەندە بەس نیە،کە گوێ بگری و بەقسە بکەی، بەڵکو دەبێ ماڵیش ببەخشی، ئەو ماڵ بەخشینەش لە کاتی هەرزانیی و لەکاتی گرانییدا، لە کاتی نارەحەتیی و لەکاتی فەرحانییدا.

٣- پاشان فەرمان بەچاکەورێگریی کردن لە خراپە، دەبێ مسوڵمانان هەر کامێکیان ئەندامێکی گورج وگۆڵ بێت، بۆ پاکسازیی کردنی کۆمەڵگای خۆی لە ناشەرعییەکان و، ڕازاندنەوەی بەئاکاری شەرعیی وپەسەند.

٤- حەقبێژیی ونەترسان لە لۆمەی لۆمەکاران.

٥- بەرگریی کردن لە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) سەرخستن وپاراستنی، لە هەرشتێك کە خۆی و ماڵ ومنداڵی خۆی لێ دەپارێزێ.

ئەوانە هەر پێنجیان پێویستن، چونکە بەبێ بوونی هەر کام لەم پێنج مەرجە، کاری هەرەوەزیی و بەکۆمەڵ ناکرێ.

شایانی باسیشە ئەو حەفتاو پێنج (٧٥) کەسە، نوێنەری سەرجەم ئەو خەڵکە مسوڵمانە بوون، کە هەر لەدوای دیداری پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لەگەڵ شەش کەسەکەدا، لە (يثرب)دا پەیدابوون، نەك لە دوای پەیمانی یەکەمی عەقەبەشەوە، هەر لەو کاتەوە خەڵکێکی زۆر مسوڵمان بووە و، ئێمە پێشتر باسمان کرد، کە یەکێك لە ڕاوییەکان دەڵێ: (فلم يبق دار من دور الأنصار إلاّ ودخلها الإسلام) واتە هیچ گەڕەك وبنەماڵەیەکی ئەنصاریی نەمابوو، کە ئیسلامی نەچووبێتە نێو، وەك خوای پەروەردگاریش ئاماژە بەوە دەکات و دەفەرموێ:

{ وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلۡإِيمَـٰنَ مِن قَبۡلِهِمۡ } الحشر٩.

واتە: ئەوانەی کە پێش کۆچکەران، مەنزڵگایان بۆ ئیمان ساز کردبوو..

لێرەدا مەبەستمان لە باسکردنی ئەم مەسەلەیە ئەوەیە، کە زانایانی ئیسلام بنچینەیەکیان داناوە دەڵێ: فەرزی عەین ئینسان دەبێ خۆی پێی هەڵسێ، ئەوجار لەسەری لادەچێ، وەك: (نوێژ، ڕۆژوو، زەکات، حەج) بەڵام فەرزی کیفایە، ئەوەیە کە ئەگەر کۆمەڵێك لەنێو مسوڵمانانیدا، بایی ئەوەندە کە پێیان ئەنجام بدرێ، پێی هەڵستان، لەسەر ئەوانی دیکەش لادەچێ، چونکە ئەرکەکانی ئیسلام بەگشتیی دەبنە دووبەش:

١)- بەشێکیان، پێویستە تایبەتییەکان (الواجبات العينية)ن واتە: لەسەر تاك تاکی مسوڵمانان پێویستە پێیان هەڵسن و، هەرکامێکیان دەبێ لە زاتی خۆیدا ئەو فەرزانە ئەنجام بدات، ئەوجار لەسەری لادەچێ.

٢)- بەشێکی دیکەی ئەو فەرزانە کە زۆرترینیانن، بریتین لە فەرزە گشتییەکان (الواجبات الكفائية) ئەمانیش ئەوانەن کە دەگونجێ هەندێك لە جیاتی هەمووان پێیان هەڵسن.

ئنجا بێگومان نەدەگونجا کە مسوڵمانانی (يثرب) هەموویان بێن بۆ لای پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) هەم کەشف دەبوون و، هەم ناشگونجێ ئەو خەڵکە هەمووی بێت و، هەمووشیان ڕەنگە لە ئاستی ئەوەدا نەبووبن، بێن پەیمان لەگەڵ پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) ببەستن.

چۆنیەتی ئەو پەیمان بەستنە

ئنجا با تەماشا بکەین: شێوازی ئەو پەیمان بەستنە چۆن بووە؟:

(کعب بن مالك) (خوا لێی ڕازی بێ) کە یەکێکە لە بەشداربووانی ئەو پەیمانە، لەو بارەوە دەڵێت: {قَالَ فَنِمْنَا تَلِكَ اللّيْلَةَ مَعَ قَوْمِنَا فِي رِحَالِنَا، حَتّى إذَا مَضَى ثُلُثُ اللّيْلِ، خَرَجْنَا مِنْ رِحَالِنَا لِمِيعَادِ رَسُولِ اللّهِ صلى الله عليه وسلم، نَتَسَلّلُ تَسَلّـُلَ الْقَطَا(١) مُسْتَخْفِينَ حَتّى اجْتَمَعْنَا فِي الشّعْبِ(٢) عِنْدَ الْعَقَبَةِ، وَنَحْنُ ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ رَجُلًا، وَمَعَنَا امْرَأَتَانِ مِنْ نِسَائِنَا: نُسَيْبَةُ بِنْتُ كَعْبٍ (أُمّ عُمَارَةَ) إحْدَى نِسَاءِ بَنِي مَازِنِ بْنِ النّجّارِ، وَأَسْمَاءُ بِنْتُ عَمْرِو}(٣).

هەڵبەتە پێشتر ئەنصارییەکان مسوڵمان بوون، بەڵام لەوکاتەدا پەیمانی پێ دەدەن، نەك پەیمانی پێ بدەن کە مسوڵمان ببن، چونکە پێشتر مسوڵمان بوو ون، هەر لە مەدینە مسوڵمان بوو بوون، لە دوای پەیمانی یەکەمی عەقەبەوە، بگرە ڕەنگە پێشتریش مسوڵمان بووبن، هەر لەوکاتەوە کە (مصعب بن عمیر) (خوا لێی ڕازی بێ) چووە بۆ مەدینە، کەواتە: ئەو پەیمان پێدانە، بۆ کارێکی گەورەی دیکەیە پێی هەڵدەستن، کە بریتیە لە بنیاتنانی قەوارەی سیاسیی.

کەعبی کوڕی مالیك دەڵێت: ئەو شەوە خەوتین لەلای بارەکانی خۆمان لە گەڵ گەلەکەی خۆماندا، {واتە: لەگەڵ ئەو خەڵکەی کە نامسوڵمانەو لە(یثرب)ەوە هاتوون بۆ حەج، چونکە

---

(١)القطا: ضرب من الحمام، الواحدة: قطاة. المصباح المنير: للفيومي، ص٢٦٣.

(٢) الشِّعبُ: إنفراجٌ بين الجَبَلَيْنِ، ج: شعاب. المعجم الوسيط: ص ٤٨٣.

(٣) السيرة النبوية لابن هشام. ج٢ص ٢٢٨ ط ٢٠٠٦. دار ابن الهيثم.

موشریکەکانیش حەجیان دەکرد} هەتا سێیەکی شەو تێپەڕی، دواتر ئێمە لە مەنزڵگاکانی خۆمانەوە بەرەو بەڵێنگاکە ڕۆیشتین، {واتە: ئەو شوێنەی کە بەڵێنمان دابوو لێی کۆببینەوە لەگەڵ پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم)}، ڕۆیشتین بە پەنامەکیی و ئەسپایی، وەك ڕۆیشتنی کۆتر {کە زۆر نەرم دەڕوات، یانی بە جۆرێك ڕۆیشتین کە هیچ کەس هەستمان پێ نەکات و دەنگی پێمان نەیەت} هەتاکو لەلای دالانی نزیك عەقەبە، کۆبووینەوە لە خزمەت پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم) ئێمە حەفتاو سێ پیاو بووین و، دوو ژنیشمان لە ئافرەتانمان لەگەڵ بوون: نوسەیبەی کچی کەعب (أم عمارة)و، ئەسمائی کچی عەمر.

کەواتە: کە (جابر بن عبدالله) دەڵێت (٧٠) کەس بووین، ئەوە بە شێوەی نیزیکخستنەوەیی(تقريبي) گوتوویەتی، ئەگەرنا بە وردیی: حەفتا و سێ (٧٣) پیاو و دوو (٢) ئافرەت، بوون، هەڵبەتە لێرەش ئەوە وەردەگیرێ، کە ئافرەتان لە هەموو قۆناغەکانی کاری ئیسلامیی دا بەشدار بوون، هەروەك چۆن لە قۆناغی مەککەدا، یەکەمین شەهید ئافرەت بووە: (سُمَيَّة)ی هاوسەری (یاسر) دایکی (عمّار)، لەو ڕووداوە گرنگەشدا ئافرەتان بەشدارن، لە هەڵبژاردنی سەرۆکی دەوڵەتدا، چونکە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئەو پەیمانە کەپێی دەدەن، وەك گوتمان: پەیمانی ئیمان پێهێنان نیە، چونکە پێشتر بڕوایان هێناوە و زانیویانە کە (محمد) پێغەمبەری خوایە، بەڵکو پەیمانی هەڵبژاردنیەتی بە سەرۆکی دەوڵەت وولات.

دوازده (١٢) هەڵوەستە لە بەرانبەر پەیمانی دووەمی عەقەبەدا

١) هەڵوەستەی یەکەم لەبەرانبەر قسەیەکی (عبادة بن الصامت)ە (خوا لێی ڕازی بێ) کە ئەویش یەکێکە لە بەشداربووانی پەیمانەکە، کە دەڵێت: (بايَعْنا رسولَ الله بيعة الحرب)[1] واتە: پەیمانمان لەگەڵ پێغەمبەری خوادا (صلی الله علیه وسلم) بەست، بە پەیمان بەستنی جەنگ، ئایا بۆچی ناوی لێناوە: پەیمان بەستنی جەنگ؟ چونکە بە پێی بەندەکانی ئەو پەیمانە، زانیویانە کە لەمەودوا دەبێ ئامادە بن: بەسەرو ماڵ دیفاع لە ئیسلام و پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بکەن.

٢) پێویستە هەڵوەستەیەکی دیکە دەکەین لە بەردەم قسەکانی (أسعد بن زرارة)دا، کە وەك گوتراوە: (وكان من أحدثِهم سِنّاً) لە هەموویان گەنجتر، یاخود یەکێك بووە لەوانەی لە هەمووان تەمەنی کەمتر بووە، بەڵێ جاری وا هەیە قسەیەکی زۆر چاك، یان هەڵوێستێکی زۆر جوامێرانە، پەکی لە سەر گەنجێك دەکەوێ.

ئەو گەنجە مسوڵمانە چەند قسەیەکی زۆر حەکیمانەو دووربینانە دەکات، کە بەڕاستیی بۆ ئێمە، جێی پەند لێوەرگرتنن، دەڵێ: (رُوَيْدًا يَا أَهْلَ يَثْرِبَ! فَإِنَّا لَمْ نَضْرِبْ أَكْبَادَ الْإِبِلِ إِلَّا وَنَحْنُ نَعْلَمُ أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم، وَإِنَّ إِخْرَاجَهُ الْيَوْمَ مُفَارَقَةُ الْعَرَبِ كَافَّةً، وَقَتْلُ خِيَارِكُمْ، وَأَنَّ تَعَضَّكُمْ السُّيُوفُ، فَإِمَّا أَنْتُمْ قَوْمٌ تَصْبِرُونَ عَلَى ذَلِكَ، وَأَجْرُكُمْ عَلَى اللَّهِ، وَإِمَّا

---

(١) السيرة النبوية لابن هشام، ج٢ ص٢٣٥، دار ابن الهيثم ط: ٢٠٠٦.

أَنْتُمْ قَوْمٌ تَخَافُونَ مِنْ أَنْفُسِكُمْ جَبِينَةً، فَبَيِّنُوا ذَلِكَ فَهُوَ عُذْرٌ لَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ، قَالُوا أَمِطْ عَنَّا يَا أَسْعَدُ فَوَاللَّهِ لاَ نَدَعُ هَذِهِ الْبَيْعَةَ أَبَدًا...)[1]

بەڵێ ئەم هەڵوێستەی (أسعد بن زرارة) زۆر شتی لێ وەردەگیرێ، کە لە گەرمەی قساندا دەڵێت: ڕاوەستن ئەی خەڵکی (يثرب)! ئێمە سواری حوشتر نەبووین، {واتە: خۆمان ئەزیەت نەداوە لە (يثرب) دەوە هاتووین پەیمانی لەگەڵ ببەستین} مەگەر لەبەر ئەوەی دەزانین کە پێغەمبەری خوایە و، ئێمە دەزانین ئەمڕۆ ئەگەر لە شاری خۆی بیهێنینە دەر و بیبەین بۆلای خۆمان، ئەوە مانای وایە: کە لە تێکڕای عەرەب جیا دەبینەوە، {واتە: ئێمە دەبینە بەرەیەك لە بەرانبەر هەموو عەرەبدا} ئەوەش دەبێتە هۆی ئەوەی: پیاوە ئازاو چاکەکانمان بکوژرێن و، شمشێرەکان بمانگەزن، ئنجا یان ئەوەتا ئێوە ئارام دەگرن، لەسەر ئەو ناڕەحەتییانەی کە دێنە ڕێتان، بەهۆی ئەوپەیمانەوە، ئەوەپاداشتتان لەسەر خوایەو بەردەوام بن، یاخود ئەگەر دەترسن دوایی ترسێك بچێتە دڵتانەوە و پاشەکشەبکەن، ئەوە ئێستا ڕوونی بکەنەوە، چونکە بۆلای خواتان ئەوەباشترە، کە لەئێستاوە پەیمانی پێ نەدەن {نەك پەیمانی پێ بدەن و دواتر پاشەکشە بکەن و، بە گورگان خواردووی بدەن} خەڵکەکە گوتیان: ئەی ئەسعەد! دەستت لادەو خۆت دوور بخەرەوە، {واتە: ڕێمان بکە، چونکە وا دیارە دەستی بەدەستی پێغەمبەری خواوە بووە} ئێمە هەرگیز ئەم پەیمانە واز لێ ناهێنین، {واتە: ئێمە بە هەرچی بۆمان تەواوبووبێ، ئەم پەیمانە لەگەڵ پێغەمبەری خوادا (صلى الله عليه وسلم) دەبەستین، ئەگەر سەروماڵیشمان تێدا فیدا کردوە}.

---

(١) بڕوانە: مسند الإمام أحمد بن حنبل-ج٢٢-ص٣٤٩- المحقق : شعيب الأرنؤوط وآخرون- الناشر : مؤسسة الرسالة- الطبعة : الثانية ١٤٢٠هـ ، ١٩٩٩م.

بەڵێ هەرکەسێك بیەوێ پەیمانێك بەرێتە سەر، ئەو پەیمانە لە سەر بناغەیەکی کۆنکرێتی دەبەستێ، واتە: ئەگەر ئینسان بیەوێ بەڵێنێك بەرێتە سەر، پێش ئەوەی بەڵێنەکە بدات، سەد جار بیر دەکاتەوە، بەڵام کەسێك گوێ بە پەیمان وبەڵێن نەدات، باکی نیە، چ پەیمانێك دەدات و، چ بەڵێنێك دەدات! چونکە بە تەما نیە بیباتەسەر، بەڵێ ئەو هاوەڵە بەڕێزانە زانیویانە لەگەڵ کێ دا مامەڵە دەکەن، پێش پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) پەروەردگاریان بینیوە، ئەوەتا (أسعد بن زرارة) دەڵێ: (فَهُوَ عُذْرٌ لَكُمْ عِنْدَ اللَّه) ئەگەر لە خۆتان ڕانابینن و دەترسن، دوایی ترس بچێتە دڵتانەوەو پاشەکشە بکەن، ئەوەزیاتر عوزری تێدایە بۆ لای خواتان، کە هەر لە سەرەتاوە پەیمانی لە گەڵ نەبەستن، زانیویانە کە ئەوە مامەڵە کردنە لەگەڵ خوادا (سبحانه وتعالى)، ئنجا لەگەڵ پێغەمبەری خوادا (صلى الله عليه وسلم)، بە تەماش بوون، پەیمانەکە بەرنەسەرو کاری پێ بکەن، بۆیە زۆر هەڵوەستەیان تێدا کردوە و، پەلەیان تێدا نەکردوە!

٣) ئنجا قسەکەی (أبوالهيثم) دەکەینە جێی هەڵوەستە، کە دەڵێ: (يا رسول الله! إن بيننا وبين الرجال حبالاً، وإنّا قاطعوها -يَعني اليهود- فهل عسيت إن نحن فعلنا ذلك، ثم أظهرك الله، أن ترجع إلى قومك وتدعنا؟ قال: فتبسَّم رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ثم قال: بل الدَّمُ الدم والهَدْمُ الهدم، أنا منكم وأنتم مني، أُحارِبُ من حاربتم، وأُسالِمُ مَنْ سالمتم)[١].

واتە: ئەی پێغەمبەری خوا! (صلى الله عليه وسلم) لە نێوان ئێمە و پیاوانێکدا -کە مەبەست پێی جوولەکەکانە- پەیمان وبەڵێن هەن، کە

---

(١) السيرة النبوية لابن هشام – ج٢ ص٢٢٨، ط٢٠٠٦/ دار إبن الهيثم.

پێشتر بوومانن و، بە هۆی ئەو مسوڵمان بوونەمانەوە، لەگەڵ ئەوان پەیوەندییمان دەپچڕێ {بێ ئەوەی ئەوان پەیمان بشکێنن، بەڵکو هەر جوولەکەکان لێیان قبووڵ ناکەن و، بە تەبیعەت دەپچڕێ}، ئنجا ئایا چاوەڕێ دەکرێ کە ئێمە وامان کردو، دوایی خوا تۆی سەرخست، بگەڕێیەوە بۆلای قەومەکەت و بچیتەوە بۆ مەککەو، ئێمە واز لێبێنی {بمێنینەوە ئێمەو جوولەکەکان و، سەرەنجام ئەوانیش تۆڵەمان لێ بستێننەوە؟}.

پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)یش زەردەخەنەی هاتێ، {هۆی زەردەخەنەکە:

١)- ئەوەیە کە سەرسام بووە بە عەقڵ ودووربینیی (أبوالهیثم)،

٢)- دیارە قسەکەی پێ خۆش بووە،

٣)- زەردەخەنەکە ئەوە دەگەیەنێ کە شتی وا لە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) ناوەشێتەوە، چونکە زەردەخەنە جاری واهەیە چەند مانایەکی هەیە، بەڵێ، لە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) ناوەشێتەوە کە ئێستا کەسانێك بە سەروماڵ فیداکاریی لە پێناو پەیامەکەیدا بکەن، کەچی ئەویش بە جێیان بهێڵێ} ئنجا فەرمووی: {بەڵکو خوێنم لە گەڵ خوێنتانەو، مردنم لە گەڵ مردنتانە، من لە ئێوەم وئێوەش لەمنن، شەڕ لە دژی کەسێکدا دەکەم کە شەڕتان لە دژ بکات و، لەگەڵ کەسێکدا ئاشتیی دەکەم، کە ئێوە ئاشتیی لە گەڵدا دەکەن}.

٤و٥و٦و٧) چەند هەڵوەستەیەکی دیکە لە بەرانبەر کارێکی دیکەی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم)دا: کە پێغەمبەری خوا (صلی

الله عليه وسلم) زۆر وردەکاریی و کارامەیی بەکارهێناوە لە ئیشی خۆیدا، با بۆ نموونە سەرنجی ئەم دەقەی سیرە بدەین:

(كعب بن مالك) دەڵێت: (وقد قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: أَخْرِجوا إليَّ مِنْكُم اثْنَي عَشَرَ نَقِيباً، لِيَكُونُوا عَلَى قَومهم بما فِيهم. فَأَخْرَجوا منهم اثني عَشَرَ نقيباً، تسعة من الخزرج وثلاثة من الأوس)،١ واتە: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: دوازدە (١٢) کەسم لە نێو خۆتاندا بۆ هەڵبژێرن، وەك مشوورخۆر، بۆئەوەی بەسەر خەڵکەکانی خۆیانەوە سەرپەرشتیاربن و، ئاگایان لێیان بێ و مشووریان بخۆن، ئیدی دوازدە (١٢) نەقیبیان هەڵبژاردن، {«نقيب» زاراوەیەك بووە بەمانای مشورخۆر و کاربەدەست و بەرپرس}، نۆ (٩) کەسیان لە خەزرەج و سێ (٣)شیان لە ئەوس.

لە بەر ئەوەی هۆزی خەزرەجییەکان زیاتر بوون، دیارەپشکی زیاتریان دراوەتێ و، هۆزی ئەوس کەمتر بوون و، کەمتریان پێ بڕاوە.

لە بەرانبەر ئەو کارەی پێغەمبەردا (صلى الله عليه وسلم)، چوار هەڵوەستە دەکەین:

٤)- مەسەلەی هەڵبژاردن (إنتخاب)، شتێکی ڕیشەییە لە ئیسلامدا، واتە: هەڵبژاردنی بەرپرسان و مشوورخۆران، چونکە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەیتوانی بفەرمویّ: فلان و وفلان و وفلان ئێوە نەقیبی ئەو خەڵکەن، بەڵام ئەوەی گێڕاوەتەوە بۆ خۆیان: (أخرجوا

---

١ - السيرة النبوية لابن هشام، ج٢ص٢٢٩، والمعجم الكبير للطبراني، ١٧٤، وتأريخ الإسلام، للذهبي، (٨٥/١)، وعيون الأثر، لابن سيد الناس(٢٧١/١).

إِلَيَّ منكم اثني عشر نقيباً، ليكونوا على قومهم بمافيهم) لە نێوان خۆتاندا دوازدە (١٢) نەقیبم بۆ دیاریی بکەن، تاکو هەرکامێك لەو نەقیبانە، سەرپەرشتیی ئەو کۆمەڵەی خۆی بکات.

٥)- دەستەڵات (سلطة) دەگەڕێتەوە بۆخەڵك، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) پارێزراو (معصوم)ە لە هەڵە، بەڵام ئەو مافە بە خۆی نادات، ئەو نەقیبانە خۆی دیارییان بکات، چونکە خەڵکەکە خۆیان باشتر یەکدی دەناسن، با بۆخۆیان بەرپرس و مشوور خۆرەکانی خۆیان دیاریی بکەن، بەڵێ جارێ هەر لەو سەرەتایەوە کە کاری ئیسلامیی لە سەرەتادا بووە و، هێشتا دەوڵەت دانەمەزراوە، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کاری بە هەڵبژاردن بوودو، ویستوویەتی: دەستەڵات (سلطة) بگێڕێتەوە بۆ خەڵك: ئایا چی بکەین و، چۆن بکەین و، کێ و کێ بەبەرپرس و مشوور خۆر دابنێین؟ بێگومان: ئایا چی حەڵاڵەو چی حەرامە؟، ئەوە خوا دیاریی دەکات و حوکمڕانێتیی یاسادانان (الحاكمية التشريعية) هی خوای پەروەردگارە، بەڵام حوکمڕانێتیی سیاسیی (الحاكمية السياسية): کێ بەرپرس و مشوور خۆر بێ؟ دەگەڕێتەوە بۆ پێغەمبەرو هاوەڵانی و پاشانیش بۆ خەڵك.

٦)- بۆیەش پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) وایکردوە، کە خەڵکەکە بەرپرسان و مشوور خۆرانیان هەڵبژێرن، چونکە عەقڵ و فیترەتیش وا دەخوازن کە مرۆڤ ئەگەر بیەوێ ئیشی ڕێك و پێك بێ، دەبێ سەرێکی هەبێ و بزانرێ: کێ پرس بە کێ دەکات؟ نابێ هەر کەس ڕاست بوودوە بەرپرس بێ،! بۆخۆشیی دەیگێڕمەوە: جارێك ئێمە سەردانی یەکێك لە بنکەی لایەنە عەلمانییەکانمان کرد، ئەو کاتە

لە ڕۆژگاری خەباتی شاخ دا بووین و پێشمەرگە بووین لە دامێنی چیای قەندیل لە گوندی: (قەڵاتووکان) بووین، سڵاومان لێکردن و گوتم: کێ بەرپرستانە؟ گوتیان: کەس:

گوتم: چۆن دەبێ؟

گوتیان: هەمووومان بەرپرسین!

منیش زەردەخەنەیەکم کردو گوتم:ئەوە نابێت، چونکە خوا هیچ شتێکی دروست نەکردوە سەری نەبێ!

ئنجا گوتم: ئەگەر ئێستا هەندێك پرسیارم هەبێت، چۆن وەڵامم دەدەنەوە؟ خۆ بەگەڕە لاوژێ وەڵامم نادەنەوەو، کۆڕس نیە هەمووتان پێکەوە قسە بکەن، دەبێ یەکێکتان قسە بکات،! هەروەها گوتم: ئەگەر بتانەوێ لەم ژوورە بچنە دەرەوە، دەبێت یەکێکتان پێش بکەوێ، ئەگەرنا هەمووتان وێکڕا بچنە دەرێ، لە دەرگاکە دەگیرێن و (عاسێ) دەبن!!.

٧)- لەڕاستییدا هەبوونی ڕێك وپێکیی (نَظْم) عەقڵ دەیخوازێ، بۆیە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) چاوەڕێی ئەوە نەبووە خوا ئایەتێك بنێرێتە خوارێ و بفەرموێ: دوازدە (١٢) کەسیان لێ جیا بکەرەوەو، وەك نەقیب لێیان هەڵبژێرە! بەڵکو هەر بە عەقڵ و ئەزموونی خۆی زانیویەتی: ئەگەر وانەبێ، ئیشەکە بەڕێوە ناچێ.

٨و٩) دوو هەڵوستەی دیکە لە بەرانبەر وەڵامی پێغەمبەری خوادا، بۆ قسەکەی (العباس بن نضلة): عن کعب بن مالك (فقَالَ رسول الله صلى الله عليه وسلم: ارفضُّوا إلى رحالكم، فَقَالَ لَهُ الْعَبّاسُ بْنُ عُبَادَةَ بْنِ

نَضْلَةَ: وَاَللّهِ الّذِي بَعَثَك بِالْحَقّ، إنْ شِئْتَ لَنَمِيلَنّ عَلَى أَهْلِ مِنى غَدًا بِأَسْيَافِنَا؟ قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللّهِ صلى الله عليه وسلم: لَمْ نُؤْمَرْ بِذَلِكَ، وَلَكِنْ ارْجِعُوا إلَى رِحَالِكُمْ، قَالَ: فَرَجَعْنَا إلَى مَضَاجِعِنَا، فَنِمْنَا عَلَيْهَا حَتّى أَصْبَحْنَا). [1]

(كعب بن مالك) دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: بگەڕێنەوە بۆ مەنزڵەکانی خۆتان {(رَحْل) کۆیەکەی (رحال)ە، بەو بارە دەگوترێ کە دەخرێتە سەر پشتی وڵاخ، دوایی بەو مەنزڵگایە دەگوترێ کە هەرکەسێك لەوانە لێی دابەزیوە} (عبّاس بن نضلة) پێی گوت: سوێند بەو زاتەی تۆی بە هەق ڕەوانە کردوە، ئەگەر بتەوێ بەیانی بە شمشێرەکانمان بەسەر خەڵکی (مینا) دا دەدەین، {چونکە موشریکەکان لە(مینا)دا کۆبوونەتەوە بۆحەجکردن، بەپێی ئەو دینەی خۆیان}، پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: (لم نؤمر بذلك) فەرمانمان بەوە پێ نەکراوە.

١٠٤

لەم دەقەشەوە دوو ڕاستیی گرنگ دەفامرێنەوە:

٨)- جەنگ و جیهاد دەبێ خوا فەرزی بکات و، هەرکەس ڕاست بۆوە بۆی نیە لە خۆڕا مل بنێ، ئنجا دوای ئەوەی کە لە ئەسڵ دا فەرزیش کرا و، هەر کات بویسترێ ئەنجام بدرێ، دوو شت بە مەرج گیراون:

أ- ئەو هەل و مەرجەی کاتی خۆی تێیدا فەرز کراوە، وێنەی وی بێتەوە گۆڕێ.

ب- بێگومان ئەوەش دەبێ پسپۆڕان بڕیاری لەسەر بدەن و کارێکی تاکیی و هەڕەمەکیی نیە.

---

(١) - السيرة النبوية لابن هشام- ج٢-ص٢٣١- (ألباني)يش لە (تحقيق)ي (فقه السيرة)ي (محمد الغزالي)دا بەڕاست (صحيح)ي داناوە.

٩)- پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) هیچ هەنگاوێکی نەناوە بەبێ وەحیی، بەڵام دیارە هەنگاوی گەورەو گرنگ، ئەگەرنا لەو شتانەدا کە لەمەودای ئیجتیهادو بیرکردنەوەی مرۆڤدا بوون، ئیشی خۆی لەسەر ئەوە ڕانەگرتوە، داخۆ خوای زانا چی دەفەرموێ؟، چونکە ناگونجێ بۆ وردو درشت خوای پەروەردگار بفەرموێ: وا بڕۆو وا مەڕۆ!! بەڵکو ئەو شتانەی کە پەکیان لەسەر وەحیی کەوتوەو لە توانای عەقڵدا نەبوون، چاوەڕێ بووە تاکو وەحیی بۆ دێ، بۆ وێنە: ئایا دەست بە جەنگ بکەن، یان نا؟!

١٠و١١و١٢)- سێ هەڵوێستەی دیکە لە بەرانبەر هەندێك قسەی (عباس) مامی پێغەمبەردا:

١٠٥ (ابن هشام) لەژێر ناوونیشانی: (العباس يستوثق من الأنصار)دا، ئەم قسانەی هێناون:

{قال (كعب بن مالك): فَاجْتَمَعْنَا فِي الشّعْبِ نَنْتَظِرُ رَسُولَ اللّهِ صلى الله عليه وسلم، حَتّى جَاءَنَا وَمَعَهُ (عَمّهُ) الْعَبّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطّلِبِ، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ عَلَى دِينِ قَوْمِهِ، إلّا أَنّهُ أَحَبّ أَنْ يَحْضُرَ أَمْرَ ابْنِ أَخِيهِ وَيَتَوَثّقَ لَهُ، فَلَمّا جَلَسَ كَانَ أَوّلَ مُتَكَلّمٍ الْعَبّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطّلِبِ، فَقَالَ: يَا مَعْشَرَ الْخَزْرَجِ - قَالَ: وَكَانَتْ الْعَرَبُ إنّمَا يُسَمّونَ هَذَا الْحَيّ مِنْ الْأَنْصَارِ: الْخَزْرَجَ، خَزْرَجَهَا وَأَوْسَهَا -: إنّ مُحَمّدًا مِنّا حَيْثُ قَدْ عَلِمْتُمْ، وَقَدْ مَنَعْنَاهُ مِنْ قَوْمِنَا، مِمّنْ هُوَ عَلَى مِثْلِ رَأْيِنَا فِيهِ، فَهُوَ فِي عِزّ مِنْ قَوْمِهِ وَمَنَعَةٍ فِي بَلَدِهِ، وَإِنّهُ قَدْ أَبَى إلّا الإِنْحِيَازَ إلَيْكُمْ وَاللّحُوقَ بِكُمْ، فَإِنْ كُنْتُمْ تَرَوْنَ أَنّكُمْ وَافُونَ لَهُ بِمَا دَعَوْتُمُوهُ إلَيْهِ، وَمَانِعُوهُ مِمّنْ خَالَفَهُ، فَأَنْتُمْ وَمَا تَحَمّلْتُمْ مِنْ ذَلِكَ، وَإِنْ كنتم ترون أنكم مُسْلِموه وخاذِلُوه بعد الخروج به إليكم، فمن الآن فدعوه، فإنه في عزّةٍ

ومَنَعَةٍ من قومِهِ وبَلَدِهِ، قال: فَقُلْنَا لَهُ: قَدْ سَمِعْنَا مَا قُلْت، فَتَكَلَّمْ يَا رَسُولَ اللّهِ فَخُذْ لِنَفْسِك وَلِرَبِّك مَا أَحْبَبْت }[1]

واتە: کەعبی کوڕی مالیك گوتی: ئێمە لە نشێوەکەدا کۆبووینەوە چاوەڕێی پێغەمبەری خوامان پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەکرد، هەتا هات و عەبباسی کوڕی عەبدولموتتەلیبی مامیشی لەگەڵی بوو، کە ئەو ئەوکاتە هەر لەسەر ئایینی گەلەکەی بوو، بەڵام حەزی کردبوو بێت و لە ئیشی برازایەکەیدا ئامادەبێ و، لەبارەیەوە دڵنیابێ، ئنجا کاتێك دانیشت، یەکەمین قسەکەر عەبباسی کوڕی عەبدولموتتەلیب بوو، گوتی: ئەی کۆمەڵی خەزرەج! - دەڵێ: عەرەب هەموو خەڵکی (یثرب)یان بە ئەوس و خەزرەجەوە، هەر بە خەزرەج ناودەبرد - موحەممەد ئەوە خۆتان دەزانن کێیە! ئێمە لەبەرانبەر ئەو کەسانەدا لە خزمەکانی کە ڕایان لە بارەیەوە وەك هی ئێمەیە، پاراستوومانەو لە شاری خۆیدا سەلامەت و پارێزراوە، بەڵام هەر سوورە لەسەر هاتن بۆ لای ئێوەو پەیوەستبوون پێتانەوە.

ئنجا ئەگەر پێتان وایەو لەخۆتان ڕادەبینن، کە ئەو پەیمانەی پێتان داوەو بانگتان کردوە بۆی بەجێ دێنن و، لە ناحەزو نەیارەکانی دەیپارێزن، ئەوە خۆتان و ئەوەی بڕیارتان داوە، بەڵام ئەگەر پێتان وایە، پاش دەرچوونی بۆ لاتان، تەسلیمی دەکەن و پشتی بەردەدەن، ئەوە هەر لە ئێستاوە وازی لێبێنن، چونکە لە نێو خەڵك و وڵاتی خۆی دا، سەلامەت و پارێزراوە! دەڵێ: ئێمەش پێمان گوت:

---

(١) السيرة النبوية لابن هشام، ج٢ ص٢٢٨.

تێبینی: مەبەست لە (استوثاق العباس من الأنصار) ئەوەیە کە عەبباسی مامی پێغەمبەر صلى الله عليه وسلم ویستوویەتی دڵنیابێ کە پشتیوانەکان پشتی پێغەمبەر دەگرن و بەڵێنی لەگەڵ دەبەنە سەرێ.

ئەوە قسەی تۆمان بیست، ئەی پێغەمبەری خوا! (صلی الله علیه وسلم) فەرموو قسە بکەو، چ شتێك بۆخۆت و بۆ پەروەردگارت حەز دەکەی و داوا دەکەی و، بەمەرج دەگری، بیفەرموو.

لە بەرانبەر قسەکانی (عباس بن عبدالمطلب)یش دا، سێ هەڵوەستە دەکەین:

١٠)- پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بە پێی عورف وباوی ئەو کاتە، هەتا لە مەککەو لە دەورو بەریدا بووە، لە ژێر سایەو پەناگەی هۆزەکەی خۆی (بني هاشم)دا، حاواوەتەوەو پەنا دراوە، دیارە ئەوان وەك دەمارگیریی تیرەگەریی (التعصُّب القبلي) بەرگرییان

لە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) کردوە، وەك خزمێکی خۆیان، هەڵبەتە دەمارگیریی تیرەگەریی، شتێکی نەفامانەیەو

ناڕەوایە، بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا، پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) سوودی بینیوە، لەو عورف باوەی کە ئەو کاتە هەبووە، کە بریتی بووە لەوەی عەشیرەت دیفاعیان لە خەڵکی خۆیان کردوە، هەرچەندە لەسەر دینی ئەوانیش نەبووبێ!

١١)- وەك دەبینین: پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بە مامی ناڵێ: ئنجا خۆ تۆ مسوڵمان نی، چ حەقی منت هەیە؟! ڕەنگە مسوڵمانێکی کرچ و کاڵی ئێستای ئێمە لە هەڵوێستێکی وادا، ئەگەر بابی، یان خزمێکی نا ئیسلامیی، قسەیەکی خێری بۆ بکات، بڵێت: ئنجا تۆ حەقت چییە! تۆ مسوڵمان نی، یان تۆ لەگەڵ ئێمە نی!!، بەڵام پێغەمبەری (صلی الله علیه وسلم) وای نەفەرمووە، بەڵکو ڕێزی مامی گرتوە و، لێگەڕاوە مامی بەناوی

ئەوەوە قسە بکات، چونکە قسەکەی (عباس) زۆر گەورە بووە کە گوتوویەتی: موحەممەد لە لای ئێمە ڕێز لێ گیراوە، ئێمە دیفاعی لێ دەکەین وەدەیپارێزین، هەرچەندە چاکیشیان نەپاراستوە، بەڵام بۆیە وایگوتوە، تاکو بیکاتە منەتێك لە سەر ئەوس و خەزرەج و، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) وا نەیەتە بەر چاو، کە کەسی نیە پشتیوانیی لێ بکات! هەروەها بۆ ئەوەی مولزەمیشیان بکات بە پشتیوانی لێکردنی و تێیان بگەیەنی، کە ئەو بواری هەبوو لەلای ئێمە بمێنێتەوەو لێی نەقەوماوە، پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) هیچ قسەیەك ناکات، کە عەبباسی مامی بە ناوی ئەوەوە قسە دەکات! ئنجا ئەوانیش چۆن وەڵام دەدەنەوە؟

ئەوانیش دەڵێن: ئێمە دەزانین بۆچی هاتووین! پەیمانی پێ دەدەین و دەشیپارێزین.

هەڵبەتە ئەو هەڵوێستەی (عباس) نیشانی خۆی دەپێکێ و، هەردووك هۆزی ئەوس وخەزرەج، هان دەدات کە زیاتر دیفاع لە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بکەن، کەواتە: ئەو هەڵوێستەی عەبباس (خوا لێی ڕازی بێ) کۆمەڵێك ئامانجی پێکاون.

١٢)- هەروەها ئەوەشی لێ وەردەگیرێ، کە ئێمە دەبێت بەهرە وەربگرین لە هەموو وزەو توانایەکان، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئەگەر فەرمووبای: ئەی بەنی هاشیم! ئێوە حەقی منتان نەبێ و، فلان کەس تۆ حەقی منت نەبێ! بێگومان کەلێن و بۆشاییی زۆر دەکەوتە ئەو پشتیوانییەوە کە لێی دەکرێ! بەڵام مادام عەبباس نەهاتوە بڵێت: وەرە من پشتیوانییت لێ دەکەم، بە مەرجێ تۆ تەنازول لە فلان شتە

بکەی، هەروەها (أبو طالب) هیچ مەرجێکی دانەنابوو کە دیفاعی لێ دەکرد، ئێمەش دەبێ هەر کەسێك پشتگیرییمان بکات، بۆ کارو کاروان و پڕۆژەی ئیسلامیی، ئەگەر مسوڵمانیش نەبێ، کە دیارە ئێمە میللەتی خۆمان بە زۆریی بە مسوڵمان دەزانین، بەڵام ئەگەر کەسێك مسوڵمانیش نەبێ، هەر دەبێ سوپاسی بکەین، مادام بەبێ بەرانبەر یارمەتییمان دەدات.

لە کۆتایی تویژینەوەماندا، لەبارەی پێنجەمین بنەمای کارو پڕۆژەی پێغەمبەری خواوە (صلی الله علیه وسلم) بۆ پاکسازیی و چاکسازیی کۆمەڵگا، سەرنجتان بۆ مەسەلەیەکی گرنگ ڕادەکێشم:

پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بۆ بنیاتنانی کۆمەڵگای ئیسلامیی، کاری لەسەر بانگەواز و، هۆشیار کردنەوەو تێگەیاندن و پێگەیاندنی خەڵك کردوە، بەڵام بۆ بنیاتنانی دەوڵەتی ئیسلامیی، هاتوە کاری سیاسیی کردوە، واتە: بۆ پەیدا کردنی کۆمەڵە خەڵکێکی ئیسلامیی و کۆمەڵگایەکی مسوڵمان، لە ڕێی بانگەوازو تێگەیاندن وهۆشیارکردنەوەی خەڵکەوە، کاری کردوە، بەڵام دوای ئەوەی کە کۆمەڵ وکۆمەڵگایەکی مسوڵمان دروست بووەو، ویستوویەتی قەوارەیەکی سیاسییان بۆ دروست بکات، کە بیانپارێزێ و، چەترو سایەو سێبەرێکیان هەبێ، شێوازی کارەکەی گۆڕیوەو، کاری سیاسیی کردوە، وەك: پەیمان لێوەرگرتن و، جم و جۆڵکردن بە شەوو پەنهانکاریی و، نەقیب دیاریی کردن و، ڕێکخستنی کاروباری ئیداریی! کەواتە: ئێمەش پێویستە بۆ ئەنجامدانی کاری ئیسلامییمان، ویستمان هەر کارێك بکەین، شێوازی گونجاوی خۆی بۆ لە بەر چاو بگرین: کاری بانگەواز، شێوازەکانی خۆی دەوێن

و، کاری سیاسیی شێوازەکانی خۆی دەوێن، دروستکردنی قەوارەی سیاسییش، شێوازەکانی خۆی دەوێن، پێغەمبەری ئێمە (صلی الله علیە وسلم) وای کردوە، هەڵبەتە بە: لە بەرچاو گرتنی ئەو هەل ومەرجەی ئەو کاتە بە گشتیی و، ئەو کۆمەڵگایەی کە تێیدا بووە، بە تایبەت ،ئنجا ئێمەش دەبێ بە لەبەر چاو گرتنی ئەو هەل ومەرجە فیکریی و سیاسیی و کۆمەڵایەتییەی کە ئێستاکە کۆمەڵگای بەشەریی بە گشتی و، کۆمەڵگای خۆمان بە تایبەتیی تێیدا دەژین، کارەکەمان ئەنجام بدەین و، بۆ هەر ئامانجەو لەهەر قۆناغەدا، شێوازو ئامرازو ڕێبازە پڕ بە پێست و پێویستەکان، بگرینە بەر.

قۆناغی شەشەم: کۆچکردنی پێغەمـــبەر (صلی الله علیە وسلم) پێش ئەویش هاوەڵانی بۆ (یثرب) وەک پێشەکییەک بۆ بنیاتنانی قەوارەی سیاسیی:

١١٠

کۆچ (هجرة) بریتی بوو لە گواستنەوەی پێغەمبەری خواو (صلی الله علیە وسلم) هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (صلی الله علیە وسلم) لە مەککەوە بەرەو مەدینە، لە مەککەیەك کە کار و پڕۆژەی ئیسلامیی تێیدا گەیشتۆتە بنبەست، بەرەو مەدینەیەك، کە وەك خوا دەفەرموێ:

[وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلۡإِيمَٰنَ مِن قَبۡلِهِمۡ... ﴿٩﴾] الحشر.

مسوڵمانانێکی تێدان کە باوەشیان گرتۆتەوە بۆ پێغەمبەر (صلی الله علیە وسلم) و بۆ بەرنامەکەی و، بۆ هاوەڵانی کۆچکەری بەڕێزی، ئنجا ئەو کۆچکردنە، ئێمە ئێستا کە سیرە دەخوێنینەوە، ڕەنگە بەشتێکی ئاسان تێیبفکرین، بەڵام لە ڕاستییدا، زۆر شتێکی

قورس بووە، بۆیەش من کۆچکردنم بە پێشەکی بۆ پێکهێنانی کۆمەڵگای ئیسلامیی و، پاشان دامەزراندنی دەوڵەتی ئیسلامیی داناوە، چونکە تەنیا بە مسوڵمانانی مەککە، کە دوایی بوون بە کۆچکەران (مهاجرون) دەوڵەتی ئیسلامیی و، کۆمەڵگای ئیسلامیی پێك نەدەهات، هەروەها تەنیا بە مسوڵمانانی مەدینەش، کە دوایی ناویان لێنرا: پشتیوانان (الأنصار) بەوانیش پێکنەدەهێنرا، بەڵکو ئەو دووە لەیەکیان دا و پێکەوە ئاوێتە بوون، ئەوجار کۆمەڵگایەکی ئیسلامیی دروست بوو، ئنجا لەهەناوی ئەو کۆمەڵگایەش، دەوڵەتی ئیسلامیی هاتەدەر، بەڵێ ئەو مسوڵمانانەی کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) سێزدە (١٣) ساڵی ڕەبەق بەپەروەردەکردنیانەوە خەریك بوو، ئەو مسوڵمانانەی کە دوایی ناویان لێنرا: کۆچکەران، پاشان ئەو مسوڵمانانەی دیکەش کە لەمەدینە بوون، کە پشتیوانان بوون، کە لەڕووی ژمارەوە زیاتر بوون و، لە نێو ماڵ و حاڵی خۆشیان دا بوون، پێویست بوو ئەو دووانە هەردووکیان لێك بدرێن، کەسانێك کە پێغەمبەری خوا سێزدە ساڵ تەمەنی پڕ بەرەکەتی خۆی، بەپەروەردەکرن و بارهێنان و ڕاهێنانیانەوە، خەرج کردبوو، کەسانێکیش کە ماڵ و حاڵی خۆیان، دەرگای خۆیان خستبووە سەرپشت، بۆ پێشوازیی لێکردنی ئیسلام و پەیام و بانگەوازی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم).

کۆچیش ئاوا دەستی پێکردوە:

لە (السيرة النبوية)دا هاتوە،[1] هەروەها لە (طبقات ابن سعد)دا[2]: (قالَ رَسولُ اللهُ صلى الله عليه وسلم قَد أخبِرتُ بدارِ هِجرَتِكُم وَ هيَ يَثرِب، فَمَن أرادَ الخُروجَ فَيَخرُجُ إليها، وَ خَرَجَ المسلمونَ جَميعاً إلى المَدينةَ فَلَم يَبقَ بِمَكةَ مِنهُم إلاّ رَسوُلُ اللهِ صلى الله عليه وسلم وَ أبوبَكر وَ عَلي، أو مَفتونٌ أو مَريضٌ أو ضعيفٌ على الخُروج).

پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) وەك زەمینە سازییەكی نەفسیی بە هاوەڵانی بەڕێزی دەفەرمویٚ: هەواڵم پێدراوە بە مەنزڵگای كۆچ بۆكردنتان – ئەو شوێنەی كە دەبێت كۆچی بۆ بكەن- ئەویش (یەسریبە){لە فەرموودەیەكی دیكەدا دەفەرمویٚ: هەواڵم پێدراوە شوێنێكە كە دارخورمای لێیەو كەوتۆتە نێوان دوو زنجیرە شاخەوە}، بەڵام دوایی بۆیان دیاریی دەكات و دەفەرمویٚ: یەسریبە، هەركەسێك دەیەویٚ ئێرە بەجیٚ بهێڵێت، با بۆی بچیٚ، {واتە: فەرمانیان پێدەكات بەدەرچوون}، دوایی (إبن سعد) لە درێژەی قسەكانیدا دەڵێت: مسوڵمانان هەموویان ڕۆیشتن بەرەو مەدینە، هیچ كەس لە مەككە نەمایەوە، جگە لە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) و ئەبوبەكرو عەلی (خوا لێیان ڕازی بێت)، یاخود كەسێك كە سجن كرابیٚ، یان لە ژێر ئەشكەنجەدا بێت لە هاوەڵان، یاخود نەخۆشبیٚ، یاخود نەتوانیٚ بچێتە دەر، {وەك ئافرەتان و منداڵ و پیرو پەككەوتە}، واتە: هەموویان ڕۆیشتن.

---

(١) السيرة النبوية لابن هشام: ج٢ ص٦٧، ط دار صادر/ ١٤٢٤هـ.

(٢) طبقات ابن سعد، ج١ ص٣٢٥.

ئنجا وەك لە سەرەتاوە ئاماژەمان پێدا: هەندێ کەس پێیان وایە کە ئەو کۆچە تەنیا سەفەرێك بووە لە مەککەوە بۆ مەدینە -کە ماوەکەی دەوری (٦٠٠) کم دەبێ- کە بە دووسێ ڕۆژ گەیشتوونەتە ئەوێ! بەڵام کتێبەکانی سیرە باسی ئەوەمان بۆ دەکەن، کە ئەو کۆچکردنە زۆر سەخت بووە و، موشریکەکانی مەککە، کۆمەڵێك شێوازیان بەکارهێناون، بۆ ڕێگرتن لەو کۆچ و کۆچبارەی هاوەڵان، بۆ وێنە:

یەکەم: یەکەم شێوازیان بریتی بووە لەوەی، کە ژن و مێرد و منداڵیان لەیەك جیا بکەنەوە، کە ئەوە لە: (ئوممو سەلەمە)و (ئەبوو سەلەمە) و (سەلەمەی) کوڕیان، ڕووی دا، کاتێك ئەبوو سەلەمە ویستی لەگەڵ (ئوممو سەلەمە)و (سەلەمەی) کوڕی دا، بەرەو مەدینە بچن، خزمەکانی ئوممو سەلەمە هاتن گوتیان: ئێمە ناهێڵین ئەو ئافرەتەی ئێمە لەگەڵت بێ، ئیدی ئەویان ڕاکێشا، خزمەکانی ئەبوو سەلەمەش گوتیان: ئێمەش ئەو منداڵەی خۆمان نادەینە ئێوە، ئەوانیش منداڵەکەیان لێستاند، ئوممو سەلەمە دەڵێ: من لەشوێنێك بە تەنیاو، کوڕەکەشم لە لای خزمەکانی مێردەکەم و، مێردەکەشم کۆچی کرد بۆ مەدینە[1].

دووەم: شێوازێکی دیکە بریتی بوو لە ڕفاندن (اختطاف)، کە ئەوەش لە (عیاش بن ربیعة) ڕوویدا، کە لەگەڵ (عمر بن الخطاب) (خوا لێیان ڕازی بێت) بەڵێنیان دا، بەیەکەوە کۆچ بکەن، دوایی ئەوەبوو کە (عیاش بن ربیعة) هەڵدەخەڵەتێ و (أبو جهل و الحارث بن هشام) دەیڕفێنن و دەیگێڕنەوە[2]

---

(١) السيرة النبوية لابن هشام، ج٢ ص٦٧، ٦٨، ط دار صادر/ ١٤٢٤هـ.

(٢) هەمان سەرچاوەی بەرگ، ص٧٢، ط دار صادر/ ١٤٢٤هـ.

سێیەم: شێوازێکی دیکە بریتی بوو لە حەپسکردن، کە کافرەکان زانیویانە کابرا دەیەوێ کۆچ بکات، حەپسیان کردوە، بۆ وێنە: کۆیلەکان بە زۆریی زیندانیی دەکران، (عیاش بن ربیعة)ش لە ژوورێکدا حەپس کرابوو کە سەربانی نەبوو[1].

چوارەم: یەکێکی دیکە لە شێوازەکانی ڕێگرتن لە کۆچکردنی هاوەڵان، بریتی بووە لەوە کە کەسێك زانیبیان کۆچ دەکات، ئەگەر ساماندار بووبێ، ماڵ و سامانەکەیان لێ ستاندوە، بۆ وێنە: صوهەیبی کوڕی سینانی ڕۆمیی، دەڵێ: گوتیان: ڕێت نادەین کەی، کۆچ بمەگەر هەرچی ماڵ و سامانت هەیە بماندەیە، ئنجا ڕێ دەدەین، دەربازبی و بڕۆی! ئنجا دوای ئەوەی ماڵ و سامانەکەی خۆی دانێ، لێیگەڕان، کۆچ بکات[2]، کەواتە: ئەو کۆچکردنە کە جاری وابووە، سەریان لە پێناودا داناوە و، جاری وابووە لە پێناویدا گیراون و، ڕفێندراون و ڕووت کراون!! کۆچ و سەفەرێکی ئاوا ئاسان نەبووە.

هەروەها پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)یش دیسان کۆچەکەی زۆر زەحمەت بووە، خوا (سُبْحانَهُ وَتَعالَى) لە سوڕەتی (الأنفال)دا فەرموویەتی:

[وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ ٱللَّهُ ۖ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلْمَـٰكِرِينَ ﴿٣٠﴾]

واتە: یاد بکەوە! کاتێك ئەوانەی بێبڕوان، پیلانیان لە دژی تۆ دەگێڕا کە: سجنت بکەن، یان بتکوژن، یان دەرت بکەن، ئەوان پیلانیان گێڕاو، خواش نەخشەی دانا و، خواش باشترین تەگبیر سازە.

---

(١) هەمان سەرچاوەو بەرگ، ص ٧٣.

(٢) هەمان سەرچاوەو بەرگ، ص ٧٤.

ئنجا بۆیە ئەو کۆچەمان بە پێشەکیی و زەمینە خۆشکەری بنیاتنانی کۆمەڵگای ئیسلامیی و، پاشان دامەزراندنی دەوڵەتی ئیسلامیی، داناوە، چونکە ئەگەر ئەو مسوڵمانە کۆچکەرانە، کۆچیان نەکردبایە بۆ مەدینە، بێگومان مسوڵمانانی مەدینە، بەتەنیا بایی ئەوەندە نەبوون و، ئەوەندە پەروەردە نەکرابوون، کە بتوانن دەوڵەتی ئیسلامیی بەڕێوە بەرن، هەروەك چۆن کۆچکەرانیش، ئەگەر هەر لەمەککە مابوونایەتەوە، دیسان بارودۆخی (مەککە)ش گونجاوو لەبار نەبوو، بۆئەوەی دەوڵەتی ئیسلامیی تێدا ڕابگەیەنرێ، بۆیە پێویست بوو، ئەو کۆچ و کۆچبارە ئەنجام بدرێ.

قۆناغی حەوتەم: دانانی پێنج پایەی گرنگ: دروستکردنی مزگەوت، برایەتیی نێوان کۆچکەران و پشتیوانان، نووسینی صەحیفە (دەستوور)، بانگ، ڕووگە (قبلە):

١- دروستکردنی مزگەوت:

ئنجا با هەر لە سیرەی (ابن هشام)دا، کە کۆنترین و موعتەبەرترین کتێبە بۆ ژیاننامەی پێغەمبەر (صلی الله علیە وسلم) نووسرابێ، چۆنیەتی بنیاتنانی یەکەم مزگەوت، بەدەستی موبارەکی پێغەمبەر (صلی الله علیە وسلم) کە ئێمە بە یەکەمین پایەی پێکهاتنی دەوڵەتی ئیسلامیی دادەنێین، بخەینەڕوو:

(ابن هشام) لە درێژەی باسکردنی ئەوەدا کە پێغەمبەر (صلی الله علیە وسلم) دەچێتە مەدینەو بە سواری حوشترەکەی خۆی، مەنزڵ بە مەنزڵ دەڕوات دەڵێت:

(حَتى إذا أَتَت دارَ بَني مالِك من بَني النَّجار، بَرَكَتْ على بابِ مَسجِدِهِ، وَ هُوَ يَومَئِذٍ مِربَدُ لِغُلامَينِ يَتيمينِ مِن بَني النجار، وَسَأَلَ عَنِ المِربَدِ لِمَن هُوَ؟ فَقالَ لَهُ مُعاذُ بْنُ العَفراء: هُوَ يارَسولَ الله لِسَهل وَ سُهَيل ابني عَمرو وَهُما يَتيمانِ لي وَ سَأُرضِيهُما مِنهُ، فَاتَّخِذْهُ مَسجِداً، قالَ: فَأَمَرَ بِهِ رسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم أن يبنى المَسجِد).

واتە: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بەسواری حوشترەکەی ڕۆیشت، تاکو گەیشتە لای بەنی مالیك لە بەنی نەججار، لەوێ لەدەرگای مزگەوتەکە یەخ بوو {واتە: ئەو شوێنەی کە دوایی کراوە بەدەرگای مزگەوت} ئەو کاتە (جۆخین) {واتە: شوێنی خەرمانی خورما و دەغڵ بوو و، تەخت کرابوو} هی دوو منداڵی هەتیو بوو لە بەنی نەججار، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: ئەم جێخوون (جێخەرمان)ە، هی کێیە؟ (موعازی کوڕی عەفراء) گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا! (صلى الله عليه وسلم) ئەوە هی (سەهل و سوهەیلە) کوڕانی عەمر، کە دوو هەتیون لەلای منن و، من سەرپەرشتییان دەکەم و، من ڕازییان دەکەم، {واتە: بۆیان قەرەبوو دەکەمەوە و پارەیان دەدەمێ} تۆ بیکە بە مزگەوت، دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمانی کردو کردیان بەمزگەوت.

کەواتە: چۆنیەتی دروستکردنی مزگەوتەکە بەو شێوەیە بوو، شوێنێکی سادە، هی دوو منداڵی هەتیو، کە دوایی ئەوە قەرەبوو کراونەوە، بێگومان قەرەبووەکە بۆ ئەوان باشتر بووە، لەو شوێن خەرمانە.

شایانی باسە کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) خۆیشی ئیشی لە دروستکردنی مزگەوتەکەدا کردوە، وەك (ابن هشام) دەڵێ: (فَعَمِلَ رَسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم لَيُرَغِّبَ المُسلمينَ في العَمَلِ، وعَمِلَ

المُهاجِرونَ والأَنصارُ فيهِ)[1] واتە: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) خۆیشی ئیشی تێدا دەکرد (لە دروستکردنی مزگەوتەکەدا) بۆ ئەوەی مسوڵمانان هانبدات کە ئەوانیش کاری تێدا بکەن، بۆیە کۆچکەران و پشتیوانانیش ئیشیان تێدا دەکرد.

ئنجا (ابن هشام) دەڵێ: (فَقالَ قائِلٌ مِنَ المسلمين:

لإن قَعَدنَا والنَبـيُّ يَعمَلُ   لَذاكَ مِنَّا العَمَل المُضَلَّلُ).

واتە: یەکێك لە مسوڵمانان گوتی: ئەگەر ئێمە دابنیشین و پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کار بکات، ئەوە بەڕاستی کارێکی زایەوو مایەپووچە بۆ ئێمە!

هەروەها (إبن هشام) دەڵێ: مسوڵمانان ئەمەشیان بە شیعر دەگوت لە کاتی بیناکردن دا، کەواتە: با خەڵك بزانێ، کە جەووی نێو مسوڵمانان، جەوێکی وشك و ڕەق و تەق و بێ زەوق نیە! دەیانگوت:

(لاعَيشَ إلاّ عَيشُ الآخِرةَ   أللهُمَ ارحَمِ الأنصارَ وَالمُهاجرة)

واتە: ژیان نیە جگە لە ژیانی دوارِۆژ، ئەی خوایە! بەزەییت بەپشتیوانان و کۆچکەراندا بێتەوە.

(ابن هشام) دەڵێ: (فَيَقولُ رَسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم: لاعيشَ إلاّ عَيشُ الآخِرةَ، أللهُمَ ارحَمِ المُهاجرينَ وَالأنصار)[2] واتە: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئاوا شیعرەکەی دەفەرموو: ژیان نیە جگە لە ژیانی دوا ڕۆژ، ئەی خوایە! بەزەییت بە کۆچکەران و پشتیوانان دا بێ،

---

(١) السيرة النبوية لابن هشام، ج٢ ص٨٦، ٨٧، ط دار صادر/ ١٤٢٤هـ.

(٢) السيرة النبوية لابن هشام، ج٢ ص ٨٧، ط دار صادر/ ١٤٢٤هـ.

واتە: وای نەفەرمووە کە ببێت بە شیعر، دیارە ئەوەش میصداقی ئەوەیە کە خوا دەفەرموێ:

(وَمَا عَلَّمۡنَٰهُ ٱلشِّعۡرَ وَمَا يَنۢبَغِي لَهُۥٓ) (٦٩)یس.

واتە: نەشیعرمان فێر کردووە، نە بۆیشی هەیە بیلێت، واتە: پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) وەك زانایان دەڵێن: ئەگەر ویستباشی شیعر بڵێ، بە جۆرێکی دەفەرموو، کە لە شیعر دەشۆرا و، کێش (وزن)ەکەی تێکدەچوو، یاخود سەروا (قافیة)یەکەی تێکدەچوو.

ڕۆڵی گرنگی مزگەوت:

کاتی خۆی مزگەوتی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) و، مزگەوت لە ئیسلام دا بەگشتی، شوێنی وەرگرتنی زانست بوو و، شوێنی پەروەردەکردن بوو و، شوێنی ڕاوێژکردن و نەخشەدانان و تەگبیر کردن بووو، شوێنی چارەسەرکردنی کێشەکان بوو و، شوێنی عیبادەت و پەروەردەکردنی ئیمانیی و ڕووحیی و ڕازو نیاز بوو لەگەڵ خوای پەروەردگاردا، هەروەها شوێنی کۆمەڵێك چالاکیی دیکەی سیاسیی و کۆمەڵایەتیی و ئابووریی و، بەڵکو جیهادیی و سەربازییش بوو، زۆر جاران سوپا لە مزگەوت دا ڕێك خراوەو کاروباری بۆ دیارییکراوە.

یەکێك لەو زوڵمانەی کە لەئیسلام و مسوڵمانان دەکرێ، بریتیە لە پەکخستنی مزگەوتەکان و، خاڵیی کردنەوەیان لە نێوەڕۆکی خۆیان، ئەویش بە ڕێگرتن لە: تێدا ئەنجامدانی چالاکییە جۆراو جۆرەکان، من چووم بۆ هەندێك لە وڵاتانی ئەورووپا، مزگەوت لەوێ وێڕای نوێژو تاعەت، شوێنی کۆبوونەوەی مسوڵمانانە، شوێنی چالاکیی

فیکریی و هاوکاریی پێکەوە کردن و، شوێنی پێك ئاشنابوون و یەکدی بەسەرکردنەوەی مسوڵمانان و...هتد، کە بە داخەوە لێرە لە زۆربەی وڵاتانی مسوڵماناندا، ئەو چالاکییانە لە مزگەوت قەدەغە کراون، کە ئەوە زوڵمێکە لە ئیسلام و لە مسوڵمانان دەکرێ و، ستەمێکە مسوڵمانان لە خۆیان و دینەکەیانی دەکەن، بەڵێ ئێمە هەقمان نەداوەتە ماڵەکانی خوای پەروەردگارو، یەکێك لە هۆیەکانی پاشکەوتنمان و یەکێك لە هۆکارەکانی بەلاڕێدا چوونی چینی گەنجمان، کە سەری لێ دەشێوێ و بەملاو لادا دەڕوات و، ڕوو لە بارو مەیخانەکان و، شوێنی خراپ دەکات، ئەوەیە کە دەرگای ماڵەکانی خوای لێ بەستراوە، بەڵێ مزگەوت بۆ نوێژ کراوەتەوە، بەڵام مزگەوت تەنیا جێگای نوێژکردن نیەو، پێویستە مزگەوت جێگای ڕۆشنبیریی بێ، شوێنی پەروەردەکردن و پێگەیاندن و ڕاهێنان بێ، شوێنی چارەسەری کێشە کۆمەڵایەتییەکان بێ، شوێنی سیاسەت و پرس و ڕاوێژ کردنی مسوڵمانان بێت، ئیمام کە لەمیحراب دا دەوەستێ، ئەوە دەگەیەنێ، کە مسوڵمانان دەبێ سەرکردەو پێشەوایەکیان هەبێ و، بە دوای ئەودا جووڵە بکەن و، دەبێ ڕوویان پێ بکاتە یەك ڕووگەی دیارییکراو، نەوەك هەر کەسە ڕووی لەلایەك بێ، هەروەها پێشەوا کە پێیان دەڵێت: ڕێك بوەستن و پاڵ وێك بدەن! ئەوە هەمووی مەشق و ڕاهێنانە بۆ مسوڵمانان و، ئەو مەشق و ڕاهێنانە تەنیا بۆ نوێژەکان نیە، بەڵکو بۆ ئەوەیە کە لە سەرجەم لایەنەکانی دیکەی ژیانیشیان دا، ئاوا بە هەرەوەزیی و ڕاوێژو ڕێك و پێکیی، کاری خۆیان بکەن.

٢- برایەتیی لە نێوان کۆچکەران و پشتیوانانداا:

ئاشکرایە (ابن هشام) بۆ سیرەکەی خۆی پشتی بە (ابن إسحاق) بەستوە، خۆیشی هەندێ زیادەی دەخاتە سەر، ئنجا (ابن هشام) دەڵێ: {قَالَ ابْنُ إسْحَاقَ: وَآخَى رَسُولُ اللّهِ صلى الله عليه وسلم بَيْنَ أَصْحَابِهِ مِنْ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ، فَقَالَ - فِيمَا بَلَغَنَا، وَنَعُوذُ بِاَللّهِ أَنْ نَقُولَ عَلَيْهِ مَا لَمْ يَقُلْ-: تَآخَوْا فِي اللّهِ أَخَوَيْنِ أَخَوَيْنِ }[1] واتە: (ابن إسحاق) دەڵێت: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) برایەتیی بڕیاردا لە نێوان هاوەڵانی بەڕێزیدا، لە کۆچکەران و پشتیوانان، وەك پێمان گەیشتوە - پەناش بەخوا دەگرین کە شتێك بەدەمییەوە بڵێین، کە نەیفەرمووبێ- فەرمووی: لە پێناوی خوادا برایەتیی بکەن، دوو دوو، {واتە: هەر کۆچکەرو پشتیوانێکی دەکردنە برا}

١٢٠

ئەو برایەتییەش چەند حیکمەتێکی تێدابوون، گرنگترینیان ئەم دووانە بوون:

یەکەم: ئەو کۆمەڵگایە دەبێتە کۆمەڵگایەکی تۆکمەو پتەو و پێکەوە جۆشدراو و، ئەوە نابێ کە بگوترێ: ئەوە مەککەییەو ئەوە مەدینەییە، چونکە ئەو کۆمەڵگایەی کە تاکەکانی دەمارگیرییان بۆ شارو تیرەو هۆز دەبێ، کۆمەڵگایەکی دواکەوتوە، تاکەکانی کۆمەڵگا، دەبێ پێکەوە قاڵب بن و جۆش بخۆن و، هەموویان لەسەر یەك پەیام و بەرنامە خڕ ببنەوە، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ویستی: ئەو خەڵکە هیچی دەمارگیریی بۆ هیچ شتێك نەبێ ،جگە

---

(١) سەرچاوەی پێشوو، ج٢- ص٢٦٤، دار ابن الهیثم.

لەئیسلام، لەقاڵب و جوغزی تەسك و گچکەی شارو تیرەو هۆزی، دەرهێنان و یەك ئینتیمای گشتیی بۆ دروست کردن، کە بەیەکدییەوە بیانبەستێتەوە: ئینتیما بۆ ئیسلام و برایەتیی ئیسلامیی.

دووەم: پاشان چارەسەری کێشەیەکی ئابووریی وکۆمەڵایەتییشی پێکرد، کۆچکەران کە لەمەککەوە هاتبوون، زۆربەی هەرە زۆریان، ماڵ وحاڵی خۆیان بەجێ هێشتبوو، هەبوو خێزانیشی بەجێ هێشتبوو، بۆ وێنە: عومەری کوڕی خەتتاب (خوا لێی ڕازی بێ) ئەو کەڵەپیاوە، دوو هاوسەری هەبوون، هیچیان لەگەڵی نەهاتن، هەردووکیان کافر بوون، بۆیە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لە نێوان کۆچکەرانی بێ ماڵ و حاڵ و، پشتیوانان دا، برایەتیی بڕیاردا، کە ئەوە بوو پشتیوانان بەڕاستیی و بەمانای وشە، برایەتیی ڕاستەقینەیان لەگەڵ کۆچکەراندا کرد، هەتا هی وایان هەبوو، بە برا کۆچکەرەکەی دەگوت: نەك هەر لە ماڵ و سامانمدا بەشدار بە، بەڵکو وەرە من دوو هاوسەرم هەن، وەرە تەماشایان بکە! کامیانت بە دڵە، من تەڵاقی دەدەم و دوایی کە عیددەی بەسەرچوو، مارەی بکەوە! برایەتییەکەیان گەیشتبووە لووتکە! کەواتە: ئەو برایەتییە بۆ پڕکردنەوەی ئەوکەلێنە سیاسیی و ئابووریی و کۆمەڵایەتیی و عاتیفییە بوو، کە لە لای کۆچکەران دروست بووبوو، بەهۆی کۆچکردنیانەوە، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئەو گرفتانەی پێ چارەسەر کردن، هەر بۆیەش دوای ئەوەی ئەو قۆناغە کاتییە بەسەر دەچێ، خوای پەروەدگار ئەو جۆرە برایەتییە کە میراتیان لە یەك دەبرد، برایەتییەکە هەروەك خۆی دەمێنێ، بەڵام میراتەکەی گەڕاندەوە سەر ئەصڵی خۆی، وەك دەفەرموێ:

[وَأُوْلُواْ ٱلْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِ ...﴿٧٥﴾] الأنفال٧٥.

واتە: ئەوانەی کە خزمن لەیەکدی لەپێشترن و نزیکترن (بۆمیرات گرتن) لە کتێبی خوادا.

واتە: مەسەلەی میراتی گەڕاندەوە سەر حاڵەتە ئاساییەکەی خۆی، دوای بەسەرچوونی ئەو حاڵەتە تێپەڕ (طاريء)ە، بەڵام برایەتییەکە هەر لەجێی خۆی مایەوە.

هەڵبەتە ئەو هەڵوێستە: لووتکەی خەڵك بەسەرخۆدا هەڵبژاردن (إيثار)و، بەخشندەیی و برایەتیی و، پێ لە نەفسی خۆنانە، ئەگەرنا دەست هەڵگرتن لە هاوسەری خۆ، زۆری دەوێ، بەڵام ئەوان ئیمان و ئیسلام و برایەتیی و عەتف و سۆزیان لەگەڵ یەکدی، وای لێ کردوون، ئاوا پێ لە نەفسی خۆیان بنێن. ١٢٢

بەڵام ئەگەر پشتیوانەکان ئەو جوامێرییەیان هەبووە، لە بەرانبەردا کۆچکەرەکانیش، ئەگەر ئەو جوامێرییەیان زیاتر نەبووبێ، کەمتر نەبووە، بۆ وێنە: (سعد بن الربيع) کە لەگەڵ (عبدالرحمن بن عوف) دا دەبێتە برا، پێی دەڵێ: وەرە لە ماڵی من چیت دەوێ هەڵیگرە، ئەویش دەڵێت: (بارك الله في أهلك ومالك، ولكن دُلَّني على السوق)[1] واتە: خوا پیت وبەرەکەتی زیاتر بخاتە ماڵ وسامان وخێزانیشت، بەڵام تۆ ڕێگای بازاڕم پێشان بدە! کەواتە: کۆچکەرانیش لەگەڵ هەژاریی و نەدارییشدا، دانیان بەخۆیاندا گرتوە، پشتیان بەخۆیان بەستوە.

---

(١) السيرة النبوية لابن هشام، ج٢ ص٩٣، ط دار صادر، ١٤٢٤هـ.

٣- نووسینی (صحیفة):

پایەیەکی دیکە کە پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) ڕەچاوی کرد بۆ بنیاتنانی قەوارەی ئیسلامیی یەکەم، نووسینی دەستوور بوو، ئێمە بە زاراوەی ئەمڕۆ دەڵێین: دەستوور، بەڵام لە سەرچاوەکانی سیرەدا، بە سێ وشە هاتوە:

١- (الكتاب)

٢- (الصحیفة)

٣- (الوثیقة)،

(کتاب) واتە: نووسراو، (صحیفة) واتە: لاپەڕەیەکی نووسراو، (وثیقة)ش، واتە: (دۆکیۆمێنت - پەیماننامە -) ئنجا (ابن هشام) لەوبارەوە گوتوویەتی: {قَالَ ابْنُ إسْحَاقَ: وَكَتَبَ رَسُولُ اللّهِ صلى الله عليه وسلم كِتَابًا بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ، وَادَعَ فِيهِ يَهُودَ، وَعَاهَدَهُمْ وَأَقَرّهُمْ عَلَى دِينِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ، وَشَرَطَ لَهُمْ، وَاشْتَرَطَ عَلَيْهِمْ}[1].

واتە: (ابن إسحاق) دەڵێت: پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) نووسراوێکی نووسی لەنێوان کۆچکەران و پشتیوانان دا و، پەیمانی بەست لە گەڵ جوولەکەکان دا و، پەیمانی دانێ کە لەسەر دینی خۆیان بمێننەوە و، لەسەر ماڵ وسامانی خۆیان بمێننەوە و، مەرجیشی بۆ گرتن و مەرجیشی لەسەر گرتن.

---

(١) سەرچاوەی پێشوو، ج٢ ص٢٦٢-٢٦٤، دار ابن الهیثم، و ج٢ ص ٩٠- ٩٣. ط دار صادر/ ١٤٢٤ه.

ئنجا دواتر باسی بەندەکان دەکات، ئەو وەسیقەیەش یەکێکە لە دۆکیۆمێنتە گرنگەکان لەسەردەمی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دا، کە لە (٤٦) ماددە پێك دێ[1] و، بە وردیی پێکهاتەکانی مەدینە، هەموو تیرەو هۆزەکانی نێو (يثرب) لە عەرەبەکانی، باس کردوە، هەروەها تیرەو هۆزی جوولەکەکانیشی باس کردوە و، ما فە هاوبەشەکانی مسوڵمانان وجوولەکانیشی پێکەوە باس کردوون و، سەربەخۆیی هەرکامێکیشیانیشی ڕاگەیاندوە و، مسوڵمانانی بە ئۆممەتێك ناو بردوەو، جوولەکەکانیشی بە ئۆممەتێك ناو بردوە، واتە: هەرکامێکیان سەربەخۆیی خۆی هەیەو، خاوەنی ئیدارەو قەوارەی خۆیەتی، بەڵام هەردووکیشیان لە قەوارەیەکی فراوانی سیاسییدا، خۆیان دەبیننەوە و، کۆمەڵێك ئەرکی هاوبەشیان هەیە، کە پێکەوە ڕایان دەپەڕێنن.

شایانی باسە: زۆر لە مێژوونووسان ئەو دەستوورە، بە یەکەمین دەستووری نووسراو لەسەردەمی کۆندا دەبینن، دیارە پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) ئەو دەستوورەی بۆ ڕێکخستنی پێکهاتەکانی مەدینە داناوە، لەڕووی سیاسیی و ئابووریی و ئیدارییەوە، چونکە لەو (٤٦) ماددەیەدا کە دەستوورەکە دەیانگرێتە خۆی، گەلێك شتی گرنگ باس دەکات، بۆ نموونە:

١) ئەگەر کەسێك کەتنێکی کرد، هەڵوێستیان لەبەرانبەریدا چی بێ؟

٢) مەسەلەی ماڵ و نەفەقە خەرجکردن، ڕوونکراوەتەوە.

٣) ئەگەر کێشەو فیتنەیەك بوو، چۆن چارەسەر بکرێ؟

---

(١) بە هەندێك سەرژمێریش (٥٢) ماددە، کە ئەوە پەیوەستە بە کورتیی و درێژیی بڕگەکانەوە.

٤) ئەگەر لایەنێك هێرشی کردە سەر مەدینە، چۆن بەیەکەوە هاوکاریی بکەن بۆ بەرگریی کردن؟

٥) ئەگەر کەسێك لێی قەوماو هەژار کەوت، چۆن چارەسەری گرفتەکەی بکرێ؟ ...هتد.

ئەوەش بەڵگەیە لەسەر ئەوە کە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) زۆر پێش سەردەم ورۆژگاری خۆی کەوتوە، بۆ چۆنیەتی ڕێکخستن و بەڕێوەبردنی کۆمەڵگا و، دیارییکردنی ئەرك ومافەکانی پێکهاتەکانی کۆمەڵگا، بۆ ئەوەی کە بەبەرچاوڕوونییەوە، پێکەوە مامەڵە بکەن.

٤- دانـانی بـانگ:

بانگ وەك دروشمێك کە مسوڵمانەکان کۆ بکاتەوە، بەتایبەتی لە مزگەوت دا بۆ خوا پەرستیی، یان گەورەترین جۆری خواپەرستیی، کە نوێژە، هەرچەندە مەسەلەی بانگ شتێکی ئاساییە لەلای ئێمە، بەڵام لە ڕاستییدا: بانگ یەکێکە لەو شتانەی کە مسوڵمانان جیادەکاتەوە لە غەیری خۆیان، هەر بۆیە لەزۆر لە وڵاتاندا، کاتێك دوور دەکەوینەوە لە وڵاتانی ئیسلامیی، بەچی دەردەکەوێ کە ئەو شوێنە مسوڵمانی لێن، یان نا؟ بە بانگ! ئنجا لەسەردەمی پێغەمبەردا (صلی الله علیه وسلم)و، لەکاتی فتووحاتی ئیسلامییدا، پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) دەیفەرموو: ئەگەر ویستتان بچن بۆ ناوچەیەك بۆ لای تیرەو هۆزێك، بۆ ئەوەی بزانن: مسوڵمانن، یان نا؟ گوێ هەڵبخەن: داخۆ بانگ دەدەن، یان نا؟ واتە: بانگ دروشمێکە مسوڵمانی پێ لە نامسوڵمان جیا دەکرێتەوە، وەك کۆمەڵ

و کۆمەڵگاو وڵات، وەك چۆن نوێژ، مسوڵمانی پێ لە نامسوڵمان، جیا دەکرێتەوە، وەك تاك.

(ابن إسحاق) بە درێژیی بۆمان باس دەکات کە مەسەلەی دانانی بانگ چۆن بووە؟[1] کورتەکەی ئەوەیە دەڵێ: دوای ئەوەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لە مەدینەدا نیشتەجێ بوو هاوەڵانی لە کۆچکەران و پشتیوانان، لێی کۆبوونەوە و، ئیسلام هێزو پێزی پەیدا کردو سەقامگیربوو، نوێژ فەرز کرا، دیارە پێشتر نوێژ فەرز کرابوو، لە شەوی (ئیسراو میعراج)دا، بەڵام ئەمجارە مسوڵمانان نوێژەکانیان بە کۆمەڵ دەکردو، لە پێنج کاتی دیاریی کراودا، بەر لەوەی بانگ دابنرێ، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) خەڵکی کۆدەکردەوە بۆنوێژ، بێ ئەوەی کە بانگیان بکات، واتە: مسوڵمانان بۆ خۆیان دەیانزانی کە کاتی نوێژە، ئنجا هەبوو دوا دەکەوت و، هەبوو پێش دەکەوت، بۆیە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) کە چووە مەدینە، بیری لەوە کردەوە کە دەبێ شتێك هەبێ مسوڵمانان کۆبکاتەوە بۆ نوێژ، جارێك ویستی (بوق)ێك وەك هی جوولەکە کە پێی بانگ دەدەن، بەکاربێنێ، دواتر پێی ناخۆش بوو و ئەوەی واز لێهێنا، ئنجا (ناقوس)ی هێنا، کە وەك جەڕەس لێ دەدرێ و هی نەصرانییەکانە، ئەوەی بەکاردەهێنا، ئیدی ئەوان لەو مشت ومڕەدا بوون، یەکێك لە مسوڵمانان بەناوی (عبدالله بن زيد) خەونی بە بانگەوە بینی و، هات بۆ پێغەمبەری خوای (صلى الله عليه وسلم) گێڕایەوە، گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا! من دوێنێ شەو لە خەونمدا بینیم: پیاوێك

١٢٦

---

(١) السيرة النبوية لابن هشام، ج٢ ص ٢٦٦، دار ابن هیثم، هەروەها (السيرة النبوية) ج٢ ص ٩٥، ط دار صادر/ ١٤٢٢هـ.

دوو بەرگی سەوزی لە بەردابوون، ناقووسێکی بەدەستەوە بوو، وەك هی نەصرانییەکان، گوتم: ئەی بەندەی خوا! ئەو ناقووسەم پێ نافرۆشی؟ گوتی چی پێ دەکەی؟ گوتم: خەڵکی پێ بانگ دەکەین بۆ نوێژ، گوتی: شتێکی لەوە باشترت پێ بڵێم؟ گوتم: بەڵێ، ئەوە چییە؟ گوتی بڵێ:

(أَللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، أَللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ، أَللَّهُ أَكْبَرُ أَللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ).

بەو شێوەیە بانگ بکەن، دەڵێ: دوای ئەوەی هەواڵم دا بە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: (إِنَّهَا لَرُؤْيَا حَقٌّ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، فَقُمْ مَعَ بِلَالٍ فَأَلْقِ عَلَيْهِ مَا رَأَيْتَ، فَلْيُؤَذِّنْ بِهِ، فَإِنَّهُ أَنْدَى صَوْتًا مِنْكَ)[1]، واتە: (إن شاءالله) خەونێکی ڕاستە، هەڵسە فێری بیلالی بکە، با بەو وشانە بانگ بدات، چونکە ئەو دەنگی لە دەنگی تۆ خۆشترە.

ئنجا کاتێك عومەری کوڕی خەتتاب خوا لێی ڕازی بێ، گوێی لێبوو، بیلال بانگی دا، لە کاتی نوێژدا، هەستا بەهەڵە داوان هات و، عەبایەکەی لە دوای خۆی ڕادەکێشاو گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا! (صلى الله عليه وسلم) سوێند بەوەی کە تۆی بەحەق ڕەوانە کردوە، منیش بەهەمان شێوە بینیومە لە خەوندا، پێغەمبەری خوا

---

(١) أَخْرَجَهُ أَحْمَد برقم: (١٦٥٢٥)، وَأَبُو دَاوُدَ برقم: (٤٩٩)، وَالتِّرمِذِيُّ برقم: (١٨٩)، قال الألباني: حسن صحيح.

(صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: (فلله الحمد على ذلك) ستایش بۆ خوا لەسەر ئەوە، واتە: ئەوە شتێکی حەقە.

بەڵێ بانگ بەو شێوەیە دانراوە، ئنجا ئێستا بانگ بۆ ئێمە، کە پێنج فەرزە دەدرێ، پێمان شتێکی ئاساییە، بەڵام بە ڕاستیی بانگ شتێکی گەورەیەو، دروشمێکە مسوڵمانانی پێ لە نامسوڵمانان جیا دەکرێنەوە و، بانگ بەشێکە لە ناسنامەی مسوڵمانان و، ئەگەر تەماشای وشەکانی بکەین، دەبینین: هێڵە گشتییەکانی: بووناسیی ئیسلامیی و، ئیمان و عەقیدەی ئیسلامیی، تێدان، بانگ چۆن دەست پێ دەکات؟ (أَللهُ أَكبر أَللهُ أَكبر) بە موتڵەقیی خوا گەورەترە، هەرچی بە تەصەووری تۆدا دێ، خوا لەوە گەورەترە، بە گەورەییەك کە قیاس ناکرێ، پاشان باسی خوا بەیەکگرتن (توحید) دەکات: (أشهد أن لا إله إلّا الله) شایەتیی دەدەم کە جگە لە خوا هیچ پەرستراوێکی دیکە نیە، ئنجا باسی ڕەوانەکرانی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) دەکات (أشهد أن محمداً رسول الله)، ئنجا باسی خەڵك بانگ کردن دەکات بۆ نوێژ و، خەڵکی بانگ دەکات بۆ سەر فرازیی، پاشان دووبارە گەورەیی خوا ڕادەگەیەنرێ، ئنجا لەکۆتایی دا، یەکتایی خوا لە پەرستراوێتیی دا ڕادەگەیەنرێ.

بەڵێ بانگ یەکێك بووە لە پایەکانی بنیاتنانی کۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامیی و، ئێستاش بۆ کۆمەڵگای ئیسلامیی، گرنگییەکی تایبەتیی خۆی هەیە.

ئنجا ئەوەش زۆر جێی سەرنجە، کە پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئەو (عبدالله بن زيد) کە خەونەکەی بینی بوو، پێی نەفەرموو: خۆت بانگ بدە، خۆت خەونت بینیوەو خۆشت بانگ

بدە، بەڵکو فەرمووی: بچۆ وشەکان فێری بیلال بکە، ئنجا حیکمەت و پاساوەکەش چی بوو؟ فەرمووی (إنَّهُ أندى صوتاً منك) دەنگی ئەو لە دەنگی تۆ خۆشترە، کەواتە: پێویستە بانگ بێژان، کەسانێك بن کە دەنگیان خۆش بێ و، دەنگێکی زوڵاڵ و کاریگەریان هەبێ، بەڵێ ئەو وشە گەورەو موبارەکانە، حەیفە بەدەنگی کەسێکی دەنگ زوڵاڵ و دەنگ خۆش، نە گوترێن.

٥- دیارییکردنی ڕووگە:

پایەی پێنجەم بۆ پێك هێنانی کۆمەڵگای ئیسلامیی و دەوڵەتی ئیسلامیی، بریتی بوو لە دانانی ڕووگە (قبلة)، ئەمیش ئێستا لەلای ئێمە، زۆر ئاساییە کە خەڵکی مسوڵمان بۆ نوێژ دەوەستێ و، ڕوو لە (كعبة الله) دەکات، بەڵام بۆ ئەو کاتە شتێکی زۆر گەورەبووە.

چۆنیەتی دانانی ڕووگە (قبلە)ش، بەم شێوەیە بووە، وەك (ابن هشام) هێناویەتی و، (بخاري)یش هێناویەتی: {عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم كَانَ أَوَّلَ مَا قَدِمَ الْمَدِينَةَ نَزَلَ عَلَى أَجْدَادِهِ أَوْ قَالَ أَخْوَالِهِ مِنْ الْأَنْصَارِ، وَأَنَّهُ صَلَّى قِبَلَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ سِتَّةَ عَشَرَ شَهْرًا أَوْ سَبْعَةَ عَشَرَ شَهْرًا، وَكَانَ يُعْجِبُهُ أَنْ تَكُونَ قِبْلَتُهُ قِبَلَ الْبَيْتِ}[١]، بەڕائی کوڕی عازیب دەڵێ: پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) یەکەم جار کەچوو بۆ مەدینە، لە لای باپیرەکانی (واتە: تەڕەفی دایکی) یان لەلای خاڵەکانی لە پشتیوانەکان دابەزی و، ماوەی شازدە مانگ، یان حەڤدە مانگ، بەرەو (بيت المقدس) نوێژی کرد، بەڵام حەزی

---

(١) رَوَاهُ البُخَارِيُّ برقم: (٤٠).

لەوە بوو کە قیبلەکەی کابە (بيت الحرام)بێ {واتە: مەککە}، وەك خوای پەروەدگار دەفەرموێ:

[قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي ٱلسَّمَآءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَىٰهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۥ ...﴿١٤٤﴾] البقرة

بێگومان خوا ئاگای لە دڵی موبارەکی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بووە، ئەها دەفەرموێ: (قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي ٱلسَّمَآءِ) واتە: دەبینین کە هەر ڕووت لە ئاسمان دەکەی، پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ڕووی هەر لە ئاسمان بووە و دەستی بەرزکردۆتەوە و دوعای کردوە، پێی خۆش بووە خوا فەرمانی پێبکات کە ڕووبکاتە مزگەوتی حەڕام (المسجد الحرام)، بەڵام پێشتر فەرمانی پێکراوە: ڕووبکاتە مزگەوتی قودس (بيت المقدس)، ئنجا خوا فەرمووی: (فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَىٰهَا)، واتە ئەوەی کە لە دڵی تۆدایە و ئاواتی بۆ دەخوازی، ئەوە بۆمان هێنایتە دی: ڕووت پێ وەردەگێڕین بەرەو ڕووگەیەك کە پێت خۆشە (فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ ٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ) دەجا ڕووی خۆت بکە مزگەوتی حەڕام، (وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۥ) ئێستا کە لە مەدینەی و، لە هەر شوێنێکی دیکەش بووی، هەر ڕووتان بکەنە کەعبە، واتە: ئەوێ بوو بە قیبلەی کۆتایی، بۆیە ئێستا بە (المسجد الأقصى) دەگوترێ: (أولى القبلتين وثالث الحرمين) یەکەمین ڕووگەی مسوڵمانان و سێیەمین حەڕەم، یەکەمین حەڕەممان مەککەی پیرۆزە، دووەمین حەڕەممان مزگەوتی پێغەمبەرە (صلى الله عليه وسلم)، سێ یەمیان مزگەوتی (أقصى)یە.

شتێكی ئاشكرایە كە مەسەلەی ڕووگە (قبلة) كاریگەرییەكی گەورەی لەسەر لە كەسایەتیی كۆمەڵگاو قەوارەی ئیسلامیی هەبووەو هەیە، بەتایبەت لەڕووی سەربەخۆیی فیكریی و ڕووحیی و كۆمەڵایەتیی و سیاسییەوە.

ئەمانە ئەو پێنج پایە بوون كە من پێم وایە: پێغەمبەر (صلى الله علیه وسلم) كۆمەڵگای ئسلامیی لەسەر بنیات نان و، پاشان لە نێو هەناوی ئەو كۆمەڵگا ئیسلامییە، دەوڵەتی ئیسلامیی هاتە دەر و، دەوڵەتی ئیسلامیشی، لە سەر ئەو پێنج پایەو، چەند بنەمایەكی دیكە دامەزراند.

پێگەی جەنگ و جیهاد لە كۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامیی دا:

جەنگ وجیهاد یەكێك نیە لەو پایەو بنەمایانەی كە پێغەمبەر (صلى الله علیه وسلم) كۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامیی لەسەر بنیات ناون، بەڵێ، كۆمەڵگای ئیسلامیی و دەوڵەتی ئیسلامیی، بە ڕاستیی هیچ پەیوەندیی بە هێزەوە نیە، واتە: بە كارهێنانی هێز، یەكێك نیە لە پایەكانی بنیاتنانی كۆمەڵگا و دەوڵەتی ئیسلامیی و، لە ڕاستییدا پێگەی جەنگ و جیهاد، بریتیە لەوەی كە دەبێتە پەرژین و قەڵاو سوپەر، بۆ سەر مسوڵمانان و دەوڵەتی ئیسلامیی، بۆیە دەبینین: دوای ئەوەی كۆمەڵگای ئیسلامیی بنیات دەنرێ و، دەوڵەتی ئیسلامیی دادەمەزرێ، ئەوجار خوای كاربەجێ، ئەو ئایەتە دەنێرێتە خوارێ:

[أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَـٰتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُواْ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾] الحج

واتە: مۆڵەتدرا بەوانەی کە جەنگیان لە دژی دەکرێ و ستەمیان لێ دەکرێ و، خوا لەسەر یارمەتییدانی ئەوان بەتوانایە.

ئنجا دواتریش خوای پەروەردگار، پاساوی ئەو مۆڵەت درانەمان بۆ ڕوون دەکاتەوەو دەفەرمویّ:

[ٱلَّذِينَ أُخۡرِجُواْ مِن دِيَٰرِهِم بِغَيۡرِ حَقٍّ إِلَّآ أَن يَقُولُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ...﴿٤٠﴾]الحج

واتە: ئەوانەی کە لە ماڵ وحاڵی خۆیان وەدەرنران، بێ ئەوەی حەقی خەڵکیان لەسەر بووبێ، تەنها ئەوەنەبێت کە دەیانگوت: پەروەردگارمان خوایە.

ئنجا دواتر خوای کاروزان، تیشك دەخاتە سەر حیکمەتی فەرزبوونی جەنگ و جیهاد، لەکات وشوێنی خۆیدا لە هەلومەرجی خۆیداو، دەفەرموێ:

١٣٢

[وَلَوۡلَا دَفۡعُ ٱللَّهِ ٱلنَّاسَ بَعۡضَهُم بِبَعۡضٍ لَّهُدِّمَتۡ صَوَٰمِعُ وَبِيَعٞ وَصَلَوَٰتٞ وَمَسَٰجِدُ يُذۡكَرُ فِيهَا ٱسۡمُ ٱللَّهِ كَثِيرٗاۗ وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾]الحج.

واتە: ئەگەر خوا هەندێك لە خەڵکی، بەهەندێکیان پاڵ پێوە نەنابایە، {واتە: خەڵکی خراپ وزاڵمی بەخەڵکی مسوڵمان و چاك، پاڵ پێوە نەنابایە}، دێرەکان و کڵێساکان و کەنیشتەکان و مزگەوتەکان، کە یادی خوایان زۆر تێدا دەکرێ، دەڕووخێنران، واتە: خواپەرستیی کاتێك دەمێنێتەوە، کە ئەهلی حەق، چەك و هێزێکیان هەبێ دیفاعی پێ لەخۆیان و پەرستگاو دین و ژینیان بکەن، دواییش خوا دەفەرموێ:

[ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمۡ فِي ٱلۡأَرۡضِ أَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُواْ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَنَهَوۡاْ عَنِ ٱلۡمُنكَرِۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلۡأُمُورِ ﴿٤١﴾] الحج.

واتە: ئەوانەی کاتێك کە دەسەڵاتمان پێدان لە زەویدا، نوێژ بەرپا دەکەن و، زەکات دەدەن و، فەرمان بەچاکەو، ڕێگریی لەخراپە دەکەن.

بەڵێ بەبێ هێز، کۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامیی ناپارێزرێ و، بۆ پارێزگاریی لێکردنی کۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامیی و دین و ژینی مسوڵمانان و، زەفەر پێ نەبرانیان لەلایەن دوژمنانیانەوە، دەبێ هێزو پێزیان هەبێ، بەڵام نەك بۆ چەسپاندنی ئیسلام و بڵاوکردنەوەی ئیسلام، ئیسلام دەبێ بۆ خۆی بڵاو ببێتەوە، لەڕێی بانگەوازو تێگەیاندنی خەڵکەوە، بەڵکو هێز و چەك، بۆ پارێزگاریی لێکردنی دین و ژینیان.

ئەگەرنا پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) ئەگەر نەیتوانیبایە، جەنگی بەرەیی و ئاشکراش بکات لەگەڵ کافرەکاندا، دەیتوانی جەنگی پەنهانکوژیی (إغتيالات) بکات، واتە: هەندێك لەسەرانی کوفر بەپەنهانیی بکوژێ، وەك لەمەدینە کردی، بەڵام کەسانێك کە لە دژیان لە جەنگدایە، وەك (كعب بن الأشرف)و (سلام ابن أَبي حقيق) و (خالد بن سفيان الهُذَلي) کە ئەوانە سەرانی ئەهلی کوفربوون و، لە جیاتی ئەوەی کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بچێ کەسانی زۆر لەقەومەکەیان بکوژێ، لەحاڵەتی جەنگدا، هەندێك لەسەرکردە شەڕەنگێزەکان، کە ئاگری بن کاو، سەری مار بوون، ئەوانەی لەکۆڵ کردەوە، بەڵام ئایا هۆی چی بوو، کە ئەوەی لەمەککەدا نەکرد؟ چونکە لە بنچینەدا بەکارهێنانی هێز، ڕەوا نەبوو

لەوێدا، لە سۆنگەی ئەوەوە کەئیسلام هێز بەکاردێنێ، بۆ بەرگریی کردن لە کۆمەڵگاو دەوڵەتێکی ئیسلامیی، لە قەوارەیەك کە هەیە، نەك بۆ دروستکردنی، ئنجا ئەگەر لەمەککە هێزی بەکار بهێنایە، دەیانگوت: ئەوئیسلامە دەبێ خەڵکێ بکوژێ، ئنجا بڵاو دەبێتەوە، بەڵام نا، ئیسلام با خۆی بڵاو بێتەوەو، با خەڵکە مسوڵمانەکە لەڕێی بانگەوازو تێگەیاندنەوە، پەیدا ببێ و، بە قەناعەتەوە لە ئیسلام کۆبێتەوە، ئەوسا چەك و هێز بەکار دەهێنرێ، بۆ دیفاع کردن لە ئیرادەی ئەو خەڵکەی، کە ئەو بەرنامەو پەیام و شێوە ژیانەی، بەقەناعەتی ئازادانەی خۆی هەڵیبژاردوە.

خوێنەرانی بەڕێز!

ئێستا کە زانیمان: پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) چۆن قەوارەی ئیسلامیی دروست کردوەو، دەوڵەتی ئیسلامیی دامەزراندوە، دەڵێین: هەڵبەتە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) سەرمەشقە بۆ ئێمە، نەك تەنیا بۆ چۆنیەتی نوێژ کردن و، ڕۆژوو گرتن و، حەج و عومرە، بەڵکو بۆ هەموو شتێك و لەهەموو بوارەکاندا سەرمەشقمانە، کەواتە: پێویستە پێغەمبەری ئێمە (محمد) (صلى الله عليه وسلم) چۆن کۆمەڵگای خۆی گۆڕیوەو، چۆن قەوارەی سیاسیی دروست کردوە، ئێمەش شوێن پێی هەڵبگرین، هەڵبەتە بە لەبەرچاو گرتنی هەلومەرجی خۆمان، بەڵام لە هێڵە گشتییەکاندا، دەبێ تەماشای پێغەمبەری خۆمان (صلى الله عليه وسلم) بکەین، کە لەڕێی قەناعەت پێهێنانی خەڵکەوەو، لەڕێی بانگەوازو هۆشیار

کردنەوەی خەڵکەوە، خەڵکی لە پەیامەکەی کۆکردۆتەوە ، پاشان پەروەردەی کردوون، دوایی ڕێکی خستوون و پەیمانی لێ وەرگرتوون و، قۆناغ بە قۆناغ لە گەڵیاندا ڕۆیشتوە، تاکو ئەو کۆمەڵگایەی پێ بنیات ناون، ئنجا دوایی لە هەناوی ئەو کۆمەڵگایەدا، کە لەسەر ئیمان وئیسلام کۆبۆتەوە وبنیات نراوە و پێکهێنراوە، قەوارەی ئیسلامیی ودەوڵەتی ئیسلامیی بنیات ناوە، ئێمەش پێویستە بە هەمان ڕێبازدا، لە هێڵە گشتییەکاندا، بەرەو ئەوئامانجە بچین.

بەشی دووەم

ڕووەو چاکسازییەکی بنەڕەتیی

لە واقیعی هەرێمی کوردستان دا

لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵتانین
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

AliBapir/عەلی باپیر

archive.org/details/@alibapir

AliBapir/عەلی باپیر

AliBapir

Google Play

App Store

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

کەناڵی
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

www.alibapir.com

دەستپێك

بەڕێــزان!

بێگومان ئەرکی سەرشانی هەر تاکێکی نێو هەر کۆمەڵگایەکە، کە بەپێی تواناو بۆلوانی، خەم لە کۆمەڵگایەکەی بخوات و، بە تەنگییەوە بێ و هەوڵبدات خراپەو زیانەکانی لێ دوور بخاتەوەو، چاکەو قازانجەکانی بۆ دابین بکات.

منیش وەك تاکێکی کۆمەڵگایەکەم - کۆمەڵگای کوردستان - بە پێویستم زانی، کە لەبارەی واقیعی ئێستای خۆمانەوە بدوێم، وەك بەشێك لە ئەرکی سەرشانم بەرانبەر بە کۆمەڵگایەکەم، ئاشکراشە کە من وەك کوردێکی مسوڵمان، هەوڵدەدەم بە ئەندازەی تێگەیشتنم لە قورئان و سوننەت، لەبەر ڕۆشنایی شەریعەتدا بدوێم و، هەر لە بەراییشەوە دەڵێم:

قەناعەتی سەداسەدم ئەوەیە، کە ئێمە وەك خەڵکی مسوڵمانی کوردستان، ئەگەر بێت و شەریعەتی بەرجەستە لە قورئان و سوننەتدا، بکەینە سەرچاوەی بیروبۆچوونەکانمان و، بناغەی هەڵس وکەوتەکانمان، هەرچی زیاتر بەسەر گیروگرفت و قەیرانەکانماندا زاڵ دەبین و، ڕیزەکانمان زیاترو چاکتر پێکەوە جۆش دەدرێن و، برایەتییمان لەسەر بنچینەی ئیمان و ئیسلام و، تەباییمان لەسەر بنچینەی ڕێز لە یەکدی نان و پێکەوە ژیان، پتەوترو باشتر دەبێ.

شایانی باسیشە کە لە ڕوانگەی ئیسلامەوە دوانی ئێمە، مانای ئەوەنییە، کە لەگۆشەنیکایەکی تایبەتیی و حیزبییەوە دەدوێین، چونکە

ئیسلام بە تەنیا موڵکی هیچ کەس و کۆمەڵێك نیەو، بۆ کەس قۆرخ نەکراوە، بەڵکو هی هەمووانە و، ناسنامەی گشتی کۆمەڵگاو نەتەوەکەشمانە.

ئێستاش بەچاکی دەزانم لەم دەستپێکەدا ئاماژەیەکی خێرا بە چەند مەسەلەیەك بکەم، وەك ڕێخۆشکردن بۆ چوونە نێو بابەتی بنەڕەتیی بابەتەکەمانەوە:

یەك: ئەم واقیعەی ئێستای هەرێمی کوردستان، وەك لەلای هەمووان ڕوونە، زادەو بەرهەمی خەبات و تێکۆشان و قوربانییدانێکی درێژخایەنی میللەتەکەمانە بەهەموو پێکهاتەکانییەوە، دیارە هەیە زیاتر دەوری بینیوەو هەیە کەمترو، هەیە قوربانیی زیاتری داوەو، هەیە کەمترو، هەشبووە بە پێچەوانەوە: لەجیاتی چاکە، ڕۆڵی خراپیشی گێڕاوە، بەڵام هەرچۆن بێ، خەڵك و میللەتەکەمان بەگشتی دەوری بینیوەو، بەشێوەیەك لە شێوەکان لە هێنانەدی ئەم واقیعەدا بەشداربووەو پشکی هەبووە، واتە: ئەم واقیعە بەرهەمی ڕەنج و خەبات و میحنەت و ئاوارەیی و دەربەدەریی و کوێرەوەریی و قوربانییدانی میللەتەکەمانەو، هیچ کەس خێری پێ نەکردووین، بۆیە نابێ بێجگە لە خوا (سبحانە وتعالی) پاشان خۆمان، لەهیچ کەسێکی دیکەی بزانین و، قبووڵی منەتکردنی هیچ کەس بکەین.

دوو: ئێمە هەموو لایەکمان لە بەرانبەر خەڵك و کۆمەڵگاکەماندا بەرپرسیارین و، بەرانبەر بەم واقیع و هەل ومەرجەی میللەتەکەمان، کە هەمووومان گلەییمان لێی هەیەو لێی نارازین، پێویستە بە جیددیی لەبیری پاکسازیی و چاکسازیی تێداکردنی دابین، هەمووومان پێکەوەو

وێکرا بە وردو درشت و نێرو مێ وە، بەبێ هەڵاواردن، چونکە خوای کاربەجێ لە وەسف و پێناسەی مسوڵماناندا فەرموویەتی:

﴿ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتُ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلِيَآءُ بَعۡضٖ ... ﴾ (التوبة-٧١).

واتە: پیاوانی بڕوادارو ئافرەتانی بڕوادار، هەندێکیان دۆست و پشتیوان و هاوکاریی هەندێکیانن. پاشان لە درێژەی ئایەتەکەدا بوارەکانی هاوکاریی یەکدی تێداکردنی بڕوادارانی ڕوون کردۆتەوە، کە بریتین لە: فەرمان بە چاکەکردن و، ڕێ لە خراپە گرتن و، نوێژ بەرپاکردن و، زەکات دان و، فەرمانبەریی کردنی خواو پێغەمبەرەکەی (صلی الله علیه وسلم):

﴿ ...يَأۡمُرُونَ بِٱلۡمَعۡرُوفِ وَيَنۡهَوۡنَ عَنِ ٱلۡمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤۡتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَيُطِيعُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ... ﴾ (التوبة-٧١).

ئاشکراشە کە ئەو پەسند (معروف)انەی کە نێرو مێی بڕواداران لەسەریان پێویست کراوە، فەرمانیان پێبکەن و، هەوڵی چەسپاندنیان بدەن، هەموو جۆرەکانی چاکە دەگرنەوە، چ لە بواری فیکرو عەقیدەدا بن، چ لە بواری خواپەرستییەکاندا، چ لە بواری حوکم و سیاسەتدا، چ لە بواری ئابووریی و ژیان و گوزەراندا، چ لە بواری خێزان و کۆمەڵایەتییدا، چ لە بواری ڕەوشت و ئەدەبدا، چ لە بواری هونەردا...هتد، هەروەها بە هەمان شێوەش ئەو ناپەسند (مُنكر)انەی کە تێکڕای بڕواداران بە وردو درشتەوە، لەسەریان پێویست کراوە، لە دژیان بوەستن و، هەوڵی ڕیشەکێشکردنیان بدەن، دیسان هەموو جۆرو شێوەکانی خراپە دەگرنەوە، لە هەموو بوارو لایەنەکانی ژیان و گوزەرانی تاك و خێزان و کۆمەڵگاو دەوڵەتدا، چونکە بە پێی

ڕێزمانی عەرەبی هەردوو وشەی (المعروف)و (المنکر) کە ئەلیف و لامی (تعریف)یان لەسەرە، جینسی چاکەو خراپە دەگرنەوە.

هەروەها پێغەمبەری خواش (صلی الله علیه وسلم) لە یەکێك لە فەرمایشتە شیرینەکانیدا کە (بخاري) و(مسلم) گێڕاویانەتەوە لەوبارەوە فەرموویەتی: {كُلُّكُمْ رَاعٍ، وَكُلُّكُمْ مَسْؤُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ} (أَخْرَجَهُ أَحْمَد: ٤٤٩٥، وَالبُخَارِيُّ: ٢٢٧٨، وَمُسْلِمٌ: ١٨٢٩، وَأَبُو دَاوُدَ: ٢٩٢٨، وَالتِّرمِذِيُّ: ١٧٠٥، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ).

واتە: هەمووتان چاودێرن و هەمووشتان بەرپرسیارن بەرانبەر بە کۆمەڵگاکەتان...

بەڵێ بەڕێـــزان!

لە ئیسلامدا تەنیا ئەو کەسەی کە لە لووتکەی هەرەمی دەسەڵات دایەو دەوروبەرەکەی، بەرانبەر بەخەڵك و کۆمەڵگاکەیان، بەرپرسیار نین، بەڵکو ئەرکی چاودێریی کردنی کۆمەڵگاو، خەم لێخواردنی و بەتەنگەوە بوونی، بەرپرسیارێتییەکی گشتی و هەمەلایەنەیەو، هیچ کەسی لێ هەڵنەوێرراوە، بەڵام بێگومان هەموو ئەرك و بەرپرسیارێتییەك لەقەدەر تواناو بۆلوانەو، بەوپێیەش، بەرپرسانی وردو درشت، هەرکەسە بەگوێرەی بەرپرسیارێتییەکەی، ئەرکیان لەهی هەمولایەك گەورەتر و گرانترە.

سێ: ئێمە لە واقیعی ئێستاماندا، کۆمەڵێك لایەنی باش و ئیجابییمان هەن و، کۆمەڵێك دەستکەوتمان هەن، کە نابێ نادیدەیان بگرین و، بەکەمیان سەیر بکەین، بەڵکو پێویستە وەك خۆیان بیانبینین و وەك نیعمەت و بەهرەیەکی خوای بەخشندەو دادگەر تەماشایان بکەین،

بەڵام بێگومان لەپاڵ دەستەکەوتەکانماندا، کۆمەڵێك گرفت و کێشەو قەیرانیشمان هەن، کە پێویستە واقیع بینانە، ئەوانیش وەك چەند عەیب و کەم وکووڕییەك ببینین و، ئازایانە دانیان پێدا بێنین.

ئنجا ئازایەتیی و لێزانیی ئێمە لەوەدایە، کە دەستکەوتەکانمان بپارێزین و نەهێڵین لەدەستمان بچن، بەردەوامیش لە هەوڵی چارەسەرکردنی گرفت و کێشەکانمان و، نەهێشتنی عەیب و کەم و کووڕییەکانمان دابین.

دیارە عاقڵمەندیش کەسێکە، کە بە هۆی چاکەو دەستکەوتەکانییەوە لەخۆی بایی نابێ و، بەهۆی دیتنی لایەنە چاکەکانییەوە، لایەنە خراپەکانی و کەم و کووڕییەکانی نادیدە ناگرێ و، ناڵێ هیچ عەیبم نیەو، دنیا شامی شەریفە، هەروەها لەولاشەوە: بە هۆی کەم وکووڕیی و گرفت و کێشەکانییەوە، دووچاری نائومێدیی نابێ، بەڵکو لە یەك کاتدا واقیع بینانە، خێروشەڕی خۆی دەبینێ و، بەردەوام هەوڵیش دەدات پارێزگاریی لە چاکەو دەستکەوتەکانی بکات و لێشیان زیاد بکات و، چارەسەری گرفت و کێشەو کەم وکووڕییەکانی بکات و، خۆییان لێ بژار بکات، خراپیش نیە ئاماژە بە هەندێك لە لایەنە ئیجابییەکانی ئەم واقیعەمان بکەین، وەك چەند دەستکەوتێکی سەرەکیی:

١- ئێمە ماوەی حەقدە (١٧) ساڵێکە[1]، تاڕاددەیەك خاوەنی ئیدارەو ئیرادەی خۆمانین و دەتوانین بڵێین: سایەو سێبەرێکی باشمان بۆ

---

(١) ئەمە لەکاتی بەستنی ئەم کۆڕەدا، لە: (٢٠٠٨/٤/١٧ ز)دا، ئەگەرنا ئێستا (٢٥ ربیع الأول ١٤٤١ك-بەرانبەر: ٢٠١٩/١١/٢٢ز) دەوری بیست وهەشت (٢٨) ساڵە.

ڕەخساوە، کە بەڕاستیی ئەوە دەستکەوت و نیعمەتێکی گەورەو بەرچاوە، بەتایبەتیش کە وێڕای کەم و کووڕیی و کرچ وکاڵیی زۆر، قەوارەکەمان هەرکام لە دامەزراوەکانی: پەرلەمان و، حکوومەت و، دەستەڵاتی دادوەریی، کە سێکوچکەی هەرەگرنگی هەر دەوڵەت و کیانێکی سیاسیین، تێدا بنیات نراون، بەو هیوایەی کە کەم و کووڕیی و کرچ و کاڵییەکانیان، چارەسەر بکرێن و، بەتەواویی بکەونە سەر ڕەوڕەوەی خۆیان و، نێوەڕۆکیشیان وەك (ناو)یانی لێ بێ!

٢- دەستکەوتێکی دیکەی ئەم هەل ومەرج و واقیعەمان، ئەوەیە کە ئێستاکە هەموو لایەکمان هاتووینە سەر قەناعەتی پێکەوە ژیان و یەکدی تەحەممولکردن و هاوکاریی پێکەوەکردن، کە دیارە ئەمەش دەستکەوتێکی گەورەو گرنگەو، زادەو بەرهەمی ئەزموونگەلی زۆر تفت و تاڵ و بە ئێش و ژانە، هیچ کەسیش ناتوانێ نکووڵیی لەوە بکات، کە هەمیشە میللەتان بەهۆی تەبایی و دەستبار بۆ یەکدی گرتن و هاوکاریی پێکەوەکردنەوە، بەسەر کۆسپ و لەمپەرەکانیاندا زاڵ دەبن و، ئامانجەکانیان وەدی دێنن و، لە سۆنگەی گوریس پچڕکێنەو کێشمەکێش و دووبەرەکیی و پەرتەوازەییشیانەوە، دەستکەوتەکانیان لەدەست دەچن و، ئاماجەکانیان دەدۆڕێنن و، وێڕای هەوڵ و خەبات و تەقەللا و قوربانییدانی زۆریش، دەستی میللەتیان لە بنی هەمبانەی بەتاڵەوە دەردێنن!

٣- ئەگەر ژیان و گوزەرانی خەڵکی خۆمان بەگشتی لەگەڵ هی سالانی پێش ڕاپەڕین (إنتفاضة)دا بەراورد بکەین، دەتوانین بڵێین: گەشەکردن و بەرەوپێشچوونێکی باش لە ژیانی ماددیی خەڵکی کوردستاندا، هاتۆتە ئاراوە، لە ڕووی خانووبەرەو جێگاو ڕێگاو

١٤٤

بەرگ و پۆشاك و خواردن و خواردنەوەو کەل وپەلی نێوماڵ و خۆشگوزەرانییەوە، بە کورتی: ئێستاکە ئاستی ژیان و گوزەرانی خەڵکی کوردستان بەگشتی، بەرزترو باشترە لە ڕابردوو.

مەبەستیشم لە ئاماژەکردن بەوچەند لایەنە ئیجابیی و دەستکەوتە سەرەکییەی واقیعی ئێستامان، ئەوەیە کە بەهۆی بینینی کەم وکووڕیی و لایەنە سەلبییەکانمانەوە، تووشی نائومێدیی و دڵساردیی نەبین، بەڵام بێگومان نابێ بەوەندەی کە وەدەستمان هێناوە، قەناعەت بکەین، بەڵکو دەبێ هەوڵبدەین، زیاتر بەرەو پێش بچین و، گەشە بکەین، چونکە لە بوونەوەردا، هیچ شتێك وەستاو نیەو، هەرکەسێك لەبەرەوپێشچوون و گەشەکردندا نەبێ، ئەوە بێگومان لەپاشەکشە و پووکانەوە دایە.

شایانی باسیشە، کە من لێرەدا بەگشتی قسە لەبارەی واقیعی هەرێمی کوردستانەوە دەکەم و، مەبەستم لە توێژو کۆمەڵ و لایەنێکی تایبەت نیە، وەك، حکوومەت و پەرلەمان، یان لایەنە سیاسییەکان، یان توێژی گەنج و تازە پێگەیشتوو، یان خەڵکی ڕۆشنبیرو شارەزا...هتد، بەڵکو ڕووی قسەم لەهەموو لایەکمانە، بە حکوومەت و میللەتەوە، بە هەموو توێژو پێکهاتەکانی کۆمەڵگەکامانەوە، بەبێ هەڵاواردن و جیاکردنەوەی هیچ کەس و لایەنێك، چـونکە: شـتێکی مشـت و مـڕ هـەڵنەگرە، کە هـەم پارێزگاریی لێکردنی دەستکەوتەکانمان و، گەشەپێدانی لایەنە ئیجابییەکانی واقیعەکەمان و، هەم دابینکردنی ماف و پێداویستییە ڕەوایەکانمان، پەکیان لەسەر هەوڵ و هیممەتی هەمووولایەکمان کەوتوەو، بە هاوکاریی هەمووولایەك نەبێ، ئەو دوو ئامانجە گەورەو گرنگەمان پێ وەدی نایەن.

ئێستاش پاش ئەم دەستپێکە، کاتی ئەوە هاتوە ڕاستەوخۆ بچینە سەر ئەسڵی مەبەست:

ئێمە لە چوار بواردا بەمەبەستی: ڕووەو وەرچەرخانێکی بنەڕەتیی بردنی واقیعی هەرێمی کوردستان، قسە لەسەر (ئەرکی سەرشانمان بەرامبەر بەواقیعی ئێستامان) دەکەین، کە ئەمانەن:

١- لە بواری تاکیی دا.
٢- لە بواری خێزانیی دا.
٣- لە بواری کۆمەڵایەتیی دا.
٤- لە بواری سیاسەت و دەوڵەتداریی دا.

بۆیەش ئەم چوار بوارەم ئاوا ڕیز کردوون، چونکە هیچ کۆمەڵگایەك بەبێ تاك (فرد)ی چاك پەروەردەکراو، ناتوانێ خێزانێکی تۆکمەو دامەزراوی هەبێ و، هەرگیزیش ناگونجێ کۆمەڵگایەکی توندوتۆڵ و ڕێك وپێکمان هەبێ، هەتا خشتەکانی ئەو کۆمەڵگایە - کە خێزانەکانن - پوخت و ڕێك نەبن و، ناشگونجێ بەبێ کۆمەڵگایەکی پێکەوە تەباو گونجاوو هاوکارو بۆ یەك بەبەزەیی و مشوورخۆر، قەوارەیەکی سیاسیی مەحکەم و گەشەسەندوومان هەبێ.

کەواتە:

ئەو چوار لایەن و بوارە، وەك چوار دیواری ژوورێك پێکەوە پەیوەستن و، هیچ کامیان بەبێ ئەوانی دیکە نایکرێ و، هەر چواریان بۆ یەکدی پێویستن و، پێکەوە گرێدراوو پەیوەستن، بەڵام لە ڕووی ڕیزبەندیی کاتیی (الترتيب الزّمني)یەوە، دیارە کە تاك پێش

خێزان (أُسرة)و، خێزان پێش کۆمەڵگا (مجتمع) و، کۆمەڵگاش پێش دەوڵەت و قەوارەی سیاسیی دەکەوێ، چونکە تاکەکانن، کە خێزان پێك دێنن و، خێزانەکانیشن کە کۆمەڵگا دەڕەخسێنن و، قەوارەی سیاسییش هەڵقوڵاوی هەناوی کۆمەڵگایە.

بۆیەش گوتمان: ئەو چوارە هەر چواریان پێکەوە پەیوەست و، بۆ یەکدی پێویستن، چونکە:

وەك چۆن خێزانی پاك و پوخت، لە تاکە ڕێك و پێك و باش پەروەدەکراوەکان پێك دێ، بە هەمان شێوەش خێزانی ڕێك و پێك و تۆکمە، چاکترین مەڵبەندی تێدا پەروەردەبوون و پێگەیشتنی تاکە، هەروەها وەك چۆن بەبێ هەبوونی خێزانە پوخت و ڕێك و دامەزراوەکان، هاتنەدی کۆمەڵگایەکی ساغ و سەلیم و بەختەوەر مەحاڵە، بە هەمان شێوەش کۆمەڵگایەکی ساغ و سەلیم و پوخت و خاوێن، گەورەترین ڕۆڵ دەگێڕێ لە پێگەیاندن و پەروەردەکردنی تاك و، خێزانی ڕێك و پێکدا، دیسان وەك چۆن قەوارەیەکی سیاسیی مەحکەم و گەشەسەندوو، هەڵقوڵاوی هەناوی کۆمەڵگایەکی ساغ و سەلیم و پوخت و خاوێنە، لە بەرامبەریشدا: قەوارەو دەوڵەتێکی ڕێك و پێك و دادگەرو بە بەزەیی و لێزانیش، چاکترین دەور دەبینێ لە پێگەیاندن و بنیاتنانی، هەر کام لە تاکی چاك و پاك و، خێزانی پوخت و خاوێن و، کۆمەڵگای تۆکمەو تەواودا.

ئێستاش با بچینە سەر بواری یەکەم:

بواری یەکەم

ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەڵگا، لە بواری تاکیی دا

وەك پێشتر باسمان کرد، بەبێ تاکی پاك و چاك، ناگونجێ هیچ کام لەخێزانی پوخت و خاوێن و، کۆمەڵگای تۆکمەو تەواوو، قەوارەی سیاسیی مەحکەم و دامەزراومان هەبێ، ئنجا ئایا پێویستە چی بکەین و چۆن بکەین، تاکو تاك (فَرد)ی چاك و پاك و ڕێك و پێکمان بۆ بەرهەم بێ؟!

جارێ پێویستە هەموولایەکمان لەسەر ئەوە یەکدەنگ و یەکڕابین، کە ئێمەی خەڵکی کوردستان، کەم و زۆر لە تاکەکانی کۆمەڵگاکەماندا خەلەل و کەم و کووڕیی هەیە، دیارە ئەوەش کەم و زۆر کەوتودە، لە هەموو شوێنێکیش چاك و خراپ هەیە، بەڵام مەبەستم لەم قسەیە ئەوەیە، کە پێمان وانەبێ، ئەوە تەنیا کۆمەڵگاو حکوومەت و دامەزراوەکاننی، کە جێگای ڕەخنەو گلەیین و کەم و کووڕییان هەیە، بەڵکو ئێمەش وەك تاکەکانی ئەو کۆمەڵگاو واقیعە کەم و زۆر عەیب و ناتەواویی و کەم وکووڕییمان هەن و، ئەوە کەم و کووڕیی و هەڵەوپەڵەکانی تاکەکانن، لە خێزان و کۆمەڵگاو پەرلەمان و حکوومەت و دامەزراوەکانیشیدا ڕەنگ دەدەنەوە.

کەواتە: ئەگەر بمانەوێ گۆڕانکاریی و وەرچەرخان لەم واقیعەی خۆماندا بکەین و، پرۆسەی پاکسازیی و بژارکردن و، چاکسازیی و باشکردنی، تێدا ئەنجام بدەین، پێویستە لە تاکەکانەوە دەست پێبکەین و، چاککردنی تاك و باش پەروەردەکردنی بکەینە هەنگاوی یەکەممان و، دووپاتیشی دەکەینەوە، کە هەر کام لە تاك و خێزان و کۆمەڵگاو دەوڵەت، پێکەوە پەیوەستن و بۆ یەکدی پێویستن، بەڵام هەنگاوی یەکەمی گۆڕانکاریی و وەرچەرخان، بریتیە لەچاککردن و گۆڕینی تاکەکان، چونکە هەر تاکە، کە خێزان دروست دەکات و، کۆمەڵگاش

هەر لە کۆی تاکەکان پێکدێ، چ لە حاڵەتی خێزانیی دابن، چ سەڵت، دیسان هەر تاکیشە، کە پەرلەمان و دەستەڵاتی دادوەریی و حکوومەت و دامەزراوەکانیشی پێکدێنێ، خوای کاربەجێش لەوبارەوە فەرموویەتی:

﴿... إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوۡمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنفُسِهِمۡ...﴾ (الرعد- ١١).

واتە: بێگومان خوا واقیعی هیچ کۆمەڵگایەك ناگۆڕێ، هەتا ئەوان واقیعی خودی خۆیان نەگۆڕن...

ئنجا من پێم وایە، بۆ گۆڕین و چاککردنی تاکەکانی کۆمەڵگاکەمان، فەراهەم هێنانی کەش و هەوایەکی وا، کە تاکەکانی کۆمەڵگاکەمان بەشێوەیەکی باش تێیدا پەروەردە بکرێن، پێویستە ئەم چوار بنەما سەرەکییە، ڕەچاو بکەین:

یەکـەم: هێنانـەدی کەش و هەوای ئـازاد:

بناغەی پەروەردەبوونێکی ساغ و سەلیمی تاکەکان، بریتیە لە کەش و هەوایەکی ئازاد، کە مرۆڤ تێیدا سەربەست بێت و، بێگومان بارودۆخی پڕ فشارو سەغڵەتکەر، چەندان جۆرە عەیب و کەم وکووڕیی لە مرۆڤەکاندا پەیدا دەکات و، وەك ڕووەکی بن تاتە بەردی زل و بێبەش لە تیشکی خۆر، خواروخێچ و زەردو لاواز دەردەچن.

ئنجا ئەگەر بمانەوێ ئەو ڕاستییەی بەشێوەیەکی تیۆریی (نظري) گوتم، بەرجەستەکراویی ببینین، دەتوانین لە مێژووی کۆندا بەنی ئیسرائیل و، لە هی نوێدا میللەتی خۆمان، بە نموونە بێنینەوە:

نموونەی یەکــەم:

بەنی ئیسرائیل کە وەچەی (یعقوب)ن (علیه السلام)، - چونکە (إسرائیل) نازناوی یەعقووب بووە - پاش ڕزگاربوونی (یوسف) (علیه السلام) لە زیندان و کۆچکردنی باب و برایەکانی بۆ میسر و، نیشتەجێ بوونیان تێیداو، زاووزێ کردن و زۆربوونیان، فیرعەونەکانی میسر بەتایبەت (خۆ فۆ) دەکەونە ئازاردان و ئەشکەنجەدانیان و، چەوساندنەوەو سۆغرەو بێگار پێکردنیان و، سەربڕینی کوڕەکانیان و، هێشتنەوەی کچەکانیان، وەك خوای زاناو پەنهانبین لەوبارەوە فەرموویەتی:

﴿ إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي ٱلْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَآءَهُمْ وَيَسْتَحْيِۦ نِسَآءَهُمْ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾ ﴾

(القصص-٤).

واتە: بێگومان فیرعەون ستەم و سەرکەشیی کرد لە زەوی - میسر- دا و خەڵکەکەی بەش بەش کرد، کۆمەڵێکیانی دەچەوساندەوە کوڕەکانیانی سەردەبڕی و، ئافرەتەکانیانی دەهێشتەوە، بەڕاستیی ئەو لە تێکدەران بوو.

ئیدی وەچەی ئیسرائیل لەو واقیعە تاڵ و دژوارەدا دەمێننەوەو، بە ناچاریی مل بۆ ستەم و زۆری فیرعەونەکانی میسر ڕادەکێشن، هەتا خوای کاربەجێ و دادگەر، ئیرادەی دێتە سەر ئەوە، کە ئەو میللەتە ستەمدیدەیە لە چەنگی فیرعەون (خۆ فۆ) قوتار بکات، وەك فەرموویەتی:

﴿ وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٥﴾ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ ... ﴾ (القصص: ٥-٦).

واتە: دەمانەوێ، چاکە لەگەڵ ئەوانەدا بکەین، کە لە زەویدا چەوسێنراونەوەو، بیانکەینە پێشەواو حوکمڕان و بیانگێڕین بە میراتگر - ی فیرعەون - و دەستەڵاتیان پێبدەین لە زەویدا...

ئنجا خوای بەرزو مەزن (مووسا)و (هارۆون)ی برای (علیهما السلام) دەکاتە هۆکارو ئامرازی جێبەجێبوونی ئەو ویست (إرادة)ەی خۆی و، پاش ئەوەی پەیامی پێغەمبەرایەتییان پێدەبەخشێ، فەرمانیان پێدەکات، کە بچن گەلە چەوساوەکەیان لەژێر نیرو چەپۆکی فیرعەون دەربێنن:

﴿ فَأْتِيَاهُ فَقُولَآ إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ... ﴾ (طه- ٤٧).

واتە: بچنە لای - فیرعەون - و بڵێن: ئێمە ڕەوانەکراوی پەروەردگارتین بۆ لات، بەنی ئیسڕائیلمان لەگەڵ ڕەوانە بکەو مەیانچەوسێنەوە..

ئیدی سەرەنجام مووساو هارۆونی برای (سەلامی خوایان لێ بێ) ئامانجەکەیان دەپێکن و، گەلە چەوساوەکەیان دەرباز دەکەن و، خوای تۆڵەستێن فیرعەون و داروودەستەو سوپایەکەیشی، کە ڕاوەدووی بەنی ئیسڕائیل دەنێن، لە دەریای سووردا دەخنکێنێ، وەك خوا (سبحانه وتعالى) لە سیاقی بیرخستنەوەی جوولەکەکاندا، کە چ چاکەیەکی گەورەی لەگەڵ پێشینانیاندا کردوە، فەرموویەتی:

﴿ وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ ٱلْبَحْرَ فَأَنجَيْنَٰكُمْ وَأَغْرَقْنَآ ءَالَ فِرْعَوْنَ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ﴾ (البقرة - ٥٠).

واتە: هەروەها یاد بکەنەوە! کاتێك دەریامان بۆتان لەتکرد، ئیدی ئێوەمان ڕزگارکردو دراودەستەی فیرعەونیشمان خنکاند، لە حاڵێکدا کە ئێوە تێیانەوە ڕامابوون.

بەڵێ، گەلی (بنی إسرائیل) کە خوای باڵادەست بەهۆی مووساو هارۆونی برایەوە (سەلامی خوایان لێ بێ)، لەژێر نیری فیرعەونی دەرێنان و ڕزگاری کردن، لە سۆنگەی ئەوەوە، کە ماوەیەکی زۆر ژیانێکی زەلیلانەو چەوسێنراوانەیان گوزەراندبوو و، لە نیعمەتی ئازادیی و سەربەستیی بێبەش بوو بوون، کۆمەڵێك دەردو نەخۆشی دەروونیی و کۆمەڵایەتییان تێدا پەیدا بوو بوون، کە بەهۆیانەوە سەرئێشەی زۆریان بۆ مووساو هارۆونی برای پەیداکرد، کە دەتوانین وەك نموونە ئاماژە بە هەندێکیان بکەین:

چەند هەڵەو نەخۆشییەکی گەلی بەنو ئیسرائیل لەگەل مووسا دا:

١- لاساکردنەوەی کوێرانەی ئەم و ئەو:

وەك لەو هەڵوێستەیاندا بەرجەستەیە، کە جارێ تازە لە دەریای سوور پەڕیبوونەوەو، دەربازیان بوو بوو، کەچی دوای ئەوەی بەلای کۆمەڵێکی بتپەرستدا ڕەتبوون، داوایان لە مووسا کرد، کە پەرستراوێکیان بۆ دابنێ، وەك چۆن ئەوان هەیانە:

﴿ وَجَٰوَزۡنَا بِبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱلۡبَحۡرَ فَأَتَوۡاْ عَلَىٰ قَوۡمٖ يَعۡكُفُونَ عَلَىٰٓ أَصۡنَامٖ لَّهُمۡۚ قَالُواْ يَٰمُوسَى ٱجۡعَل لَّنَآ إِلَٰهٗا كَمَا لَهُمۡ ءَالِهَةٞ... ﴾ (الأعراف- ١٣٨).

واتە: بەنی ئیسرائیلمان لە دەریایی سوور - پەڕاندەوە، جا بەلای کۆمەڵێکدا ڕەتبوون، کە خۆیانیان لەسەر پەرستنی چەند بتێکیان حەپس

کردبوو، (بەنی ئیسرائیل) گوتیان: ئەی مووسا! پەرستراوێکمان بۆ پەیدا بکە، وەك چۆن ئەوانە پەرستراویان هەن..

شایانی باسیشە، کە هۆکاری سەرەکیی هاندەر بۆ لاساکردنەوەی خەڵکی، بریتیە لە متمانەو باوەڕ بەخۆنەبوون و، خەڵك لەلا زۆر بوون و خۆ لەلا بچووك بوون.

٢- بیانوو گرتن و منگەمنگ کردنی بەردەوام:

ئەمیش عادەت و خووێکی دیکەی خراپی بەنی ئیسرائیل بوو، بۆ نموونە: پاش ئەوەی خوا لە چەنگی فیرعەون دەربازی کردن و، چوونە دەشت و بیابانی (سینا)وە، دووجۆرە خۆراکی زۆر چاك و نایابی لەو بیابانە قاقڕو دێمەکارەدا بۆ ڕەخساندن، کە بریتی بوون لە (مَنّ) و (سَلْوى) کە یەکەمیان (گەزۆ)یەو، دووەمیشیان جۆرە باڵندەیەکە، وەك کەوو سوێسکە، وەك خوا فەرموویەتی:

﴿ ..وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ ... ﴾ (الأعراف- ١٦٠).

واتە: هەروەها هەورمان لەسەریان کردە سێبەرو، گەزۆو سەلواشمان بۆ ناردنە خوارێ.

کەچی لەجیاتی سوپاسگوزاریی کردن و قەناعەت کردن، بە شێوازێکی ناجۆر کەوتنە بڕوبیانووگرتن لە مووسا (علیە السلام)و لەو دەشت و بیابانە قاقڕو بێئاوەدا، داوای خواردنی جۆراو جۆریان لێکرد، وەك خوای (عزّ وجل) فەرموویەتی:

﴿ وَإِذْ قُلْتُمْ يَـٰمُوسَىٰ لَن نَّصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنبِتُ الْأَرْضُ مِنۢ بَقْلِهَا وَقِثَّآئِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ... ﴾ (البقرة- ٦١).

واتە: هەروەها یاد بکەنەوە! کاتێك گوتتان (واتە پێشینانتان) ئەی مووسا: لەسەر یەك جۆرە خواردن خۆڕاناگرین، جا داوامان بۆ لە پەروەردگارت بکە، کە لەوەی زەوی دەیڕوێنێ لە پاقلەو ترۆزیی و گەنم و نیسك و پیوازی، بۆمان دەرێنێ...

دیارە مووساش (سەلامی خوای لێ بێ)، بەم وەڵامە توندو ددان شکێنە بێدەنگیان دەکات:

﴿ ..قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِى هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِى هُوَ خَيْرٌ ۚ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلْتُمْ... ﴾ (البقرة- ٦١).

واتە: ئایا ئەوەی کە چاکترە بەوەی دەگۆڕنەوە، کە خراپترە؟! دەشۆڕبنەوە بۆ هەر شارێك، تاکو ئەوەی داوای دەکەن چنگتان بکەوێ.

بەڵێ بەڕێــزان!

بۆ میللەتی خاوەن عیززەت و عەوداڵی ئازادیی، خواردنی یەك جۆری سادە، سەدجار لە خواردنی جۆراوجۆری ژێر سایەی فیرعەونەکان باشترە، بەڵام بەنی ئیسرائیلی خووگرتوو بە کۆیلایەتیی و ژێردەستەییەوە، بە پێچەوانەوە بووە.

٣- سستیی و تەنبەڵیی لە جێبەجێ کردنی فەرمانداو، زۆرشت هەڵکۆڵین، بێئەوەی پێویست بێ:

ئەم هەڵوێستەشیان بە جوانترین شێوە لەو بەسەرهاتەدا دەردەکەوێ، کە بەچیرۆکی مانگا زێڕینە ناسراوەو، سووڕەتی (البقرة)یشی بە ناوەوە کراوە، لە ئایەتی (٦٧) تا (٧٣)ی بۆ تەرخان کراوەو، کورتەکەیشی ئەوەیە، کە دوای ئەوەی پیاوێکی بەنی ئیسرائیلی دەکوژرێ و بکوژەکەی نازانرێ، خوای کاربەجێ فەرمان بە مووسا (علیه السلام) دەکات، کە بۆ دۆزینەوەی بکوژەکە بەگەلەکەی بڵێ مانگایەك سەربڕن و، ئەندامێکی ئەو مانگا سەربڕاوە، لە تەرمی ئەو کوژراوە بدەن، تاکو وەك موعجیزەیەکی دیکەی مووسا، ئەو بابا کوژراوە زیندوو بێتەوەو، ناوی بکوژەکەی خۆی بدرکێنێ، وەك خوا فەرموویەتی:

﴿ وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَءْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٧٢﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِ اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ ءَايَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴾ (البقرة: ٧٢-٧٣).

واتە: هەروەها یاد بکەنەوە! کاتێك یەکێکتان کوشت و تێیدا کەوتنە مشت ومڕەوە، بەڵام خوا ئەوەی پەنهانی دەکەن دەیخاتە گۆڕێ. ئنجا پێمان گوتن: ئەندامێکی ئەو مانگا سەربڕاوە لە تەرمی کوژراوەکە بدەن - تاکو زیندوو بێتەوە - ئاوا بەو شێوەیە خوا مردوان زیندوو دەکاتەوەو نیشانەکانی خۆیتان پیشان دەدات، بەڵکو بفامن.

ئنجا دیارە گەلی مووسا (سەلامی خوای لێ بێ)، سەرەنجام ئەو فەرمانەیان جێبەجێ کردوە، بەڵام دوای چی؟!

دوای ئەوەی بەهۆی پرسیارکردنی زۆرەوە لە مووسا، لەبارەی تەمەن و ڕەنگ و جۆرو چۆنیەتی ئەو مانگایەوە، کە پێویستە سەری ببڕن، هەم مووسایان زۆر بێزار کردوەو، هەم کارەکەشیان زۆر لەسەر خۆیان قورس کردوە، وەك خوای کاربەجێ فەرموویەتی:

﴿ ..فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُواْ يَفْعَلُونَ ﴾ (البقرة- ٧١).

واتە: سەرەنجام سەریان بڕی، هەرچەندە خەریك بوو نەیکەن...

هەڵبەتە ئەگەر بمانەوێ بەسەرژمێرکردنی عەیب و کەم و کوورپییەکانی بەنی ئیسرائیلدا بچینە خوارێ، کە بە هۆی ژیانی ژێردەستەیی و لەدەستدانی ئازادییەوە، تێیاندا پەیدابوو بوون، زۆری دەوێ، بۆیە بەم سێ نموونەیە وازی لێ دێنین.

ئێستاش نۆرەی خۆمانە، وەك گەلێکی ستەمدیدەو چەوسێنراوەی درێژخایەنی ژێر نیرو چەکمەی ڕژێمی بەعسی شۆڤێنی:

نموونـەی دووەم:

ئێمەش وەك خەڵکی کوردستانی عێراق، بەهۆی زەخت و فشارو ستەم و چەوساندنەوەی چەندان ساڵەی ڕژێمی بەعسەوە، کاتی خۆی کۆمەڵێکی زۆر عەیب و عارو ناتەواویی فیکریی و ڕەوشتیی (سلوكي) و کۆمەڵایەتیی و سیاسییمان - بەگشتی- تێدا پەیدابوو بوون، کە هەتا ئێستاش کەم و زۆر کاریگەریی و ڕەنگدانەوەیان لە هەڵس وکەوت و ڕەفتارو هەڵوێستەکانی زۆربەی میللەتەکەماندا، بەسەرکردایەتیی سیاسیی و ئەهلی فیکرو قەڵەمیشەوە، بەزەقیی هەست پێدەکرێ!

دیارە من بە پێویست و بگرە پەسندیشی نازانم، بچمە نێو درێژەو وردەکاریی ئەو مەسەلەیەوە، کە پێم وانیە هیچ کەس لام و جیمی تێدا بکات، بۆیە هەروا بە خێرایی و بە کورتیی، ئاماژە بە هەندێك لەو خوو و خەسڵەتە خراپانە دەکەم، کە پێم وایە هۆکاری سەرەکیی سەرهەڵدانیان لەنێو بەشێکی زۆری خەڵکەکەمان دا، ستەم و زۆرو چەوساندنەوەی ڕژێمی دیکتاتۆری بەعس بووە، لە ڕابردوودا:

١- پاوانخوازیی و خۆسەپاندن و، هەموو شتێك بۆخۆو دارودەستەی خۆ قۆرخ کردن..

٢- خۆ پێ کەمبوون لە بەرانبەر ئەوانی دیکەدا، کە ئەمەش گەورەترین هۆکاری لاسایی کردنەوەو، شوێنکەوتنی کوێرانەیە.

٣- کردنی کارێك لە بەرانبەر پارەو تەماع و کورسییدا، کە پێچەوانەی قەناعەت و بڕوای نێو دڵ و دەروونە، کە کاتی خۆی بە زەقترین شێوە لە دیاردەی جاشایەتیی و سیخوڕیی کردن بۆ ڕژێم داو، ئێستاش لە گەلێك بوارداو، بە زۆر شێواز، لەهەڵوێست و ڕەفتاری خەڵکێکی زۆردا بەرجەستەیە.

٤- خۆویستیی (أنانیة)و بەتەنگ خەڵکەوە نەبوون و، تەنیا لە بیری خۆو بەرژەوەندیی تاکیی خۆدا بوون و، پەندی هەڵەی: (ئۆخەی ئۆخەی، هەر کەس بۆخۆی!) کردنە بەرنامە.

٥- زاڵبوونی گیانی ماددییگەرایی و، تەنیا لە فیکری تێرکردنی گەدەو داوێن و پڕکردنی گیرفان و قاسەدا بوون.

٦- هیممەت نزمیی و، لە هەموو شتێکی چاکدا، بە کەمترین ئاست و پشك قەناعەت کردن، جگە لە بەرژەوەندییە ماددییەکان و تێرکردنی

غەریزە جەستەییەکان، کە بە زمانی حاڵ، دۆزەخ ئاسا لەو ڕووەوە هەر دەڵێن:

﴿ ... هَلۡ مِن مَّزِيدٖ ؟! ﴾ (ق- ٣٠).

٧- زاڵکردنی ئینتیمای حیزبیی و تیرەیی و ناوچەیی و بنەماڵەیی، بەسەر ئینتمای نەتەوەیی و نیشتیمانییدا و، سەرەنجام ماڵماڵۆکێنــەو دابڕ دابڕ بوون!

بەڵێ بەڕێزان !

سەرجەم ئەم دەردو نەخۆشییە دەروونیی و فیکریی و ڕەوشتییانەو، هی دیکەش لەنێو خەڵکێکی زۆری میللەتەکەماندا، کەم و زۆر هەن و تەشەنەیان کردوە، ئنجا ئێستا ئەگەر بمانەوێ تاکی کوردستان، چ منداڵ بێ، چ گەنج و، چ پیرو، چ نێرو، چ مێ، لەو دەردو نەخۆشییانە چارەسەر بکەین، یاخود پێشگیریی بکەین لە تەشەنەکردنی زیاتریان و پێوە گیرۆدەبوونی ئەوانەی کە پێیانەوە گرفتار نەبوونە، بەتایبەت لە وەچەی نوێمان، پێویستە یەکەمین هەنگاومان بۆ پەروەردەیەکی ڕەسەن و ڕاست، بریتی بێ لە فەراهەم هێنانی کەش وهەوایەکی ئازاد، کە مرۆڤ تێیدا هەست بە مرۆڤبوونی خۆی بکات و هیچ پاڵەپەستۆو فشارێکی ماددیی و مەعنەویی و سیاسیی و ئەمنیی، وای لەسەر نەبێ، کە بیپڵیشێنێتەوەو کەسایەتیی وردوخاش بکات و بیکاتە (خوردە)!!

کەواتە: با بە هەموو لایەکمانەوە، کار لەسەر ئەوە بکەین، کە ئازادیی و سەربەستی ڕاستەقینە بۆ تاکەکانی کۆمەڵگاکەمان مەیسەرو دەستەبەر بکەین و، ڕێ نەدەین بە هیچ لایەن و دەزگایەك،

کە بە هیچ بیانوو و پاساوێکەوە، ئازادیی لە تاکی کوردستان زەوت بکات و، لە هیچ کەسێکیش قبووڵ نەکەین، کە زەخت و گوشاری سیاسیی، یان ئابووریی، یان ئەمنیی، بخاتە سەر خەڵکی و لەو نیعمەتە هەرە بەرزە خواییە، کە بەبێ وی مرۆڤ لە نێوەڕۆکی خۆی خاڵیی دەبێتەوە، بێبەش بکات، کە بریتیە لە ئازادیی.

ئنجا با بزانین دووەمین هەنگاو و بنەمای پەروەردەیەکی ڕاست و ڕەسەنی تاك، چیە؟!

دووەم: پەروەردەیەکی گشتگیرو هاوسەنگ:

بەڵێ بەڕێزان!

ئەگەر بمانەوێ گۆڕانکاریی و وەرچەرخانێکی ئیجابیی لە کۆمەڵگاکەماندا بکەین، پێویستە بەرنامەیەك بۆ پەروەردەکردنی تاکەکانی ڕەچاو بکەین، کە گشتگیر بێت و، سەرجەم لایەن و پێکهاتەکانی مرۆڤ، لە عەقڵ و دڵ و غەریزەو...هتد، بگرێتەوە و، هاوسەنگیش بێ و هیچ لایەن و پێکهاتەیەکی مرۆڤ لەسەر حیسابی لایەن و پێکهاتەکانی دیکەی گەورە نەکات و، سەرەنجام بەهۆی پەروەردەیەکی لاتەڵ و ناهاوسەنگەوە، کەسایەتییەکی ناڕێك و لاسەنگ بۆ مرۆڤەکان فەراهەم نەهێنێ.

دیارە کاتێکیش مرۆڤ پەروەردەیەکی گشتگیرو هاوسەنگ دەکرێ، کە سەرەتا عەقڵ و هۆشی بە زانیاریی و شارەزایی ڕاست و سوودبەخش ڕۆشن بکرێتەوە، کە بێگومان زانستی لە وەحیی خواوە سەرچاوە گرتوو، لەپێش هەر جۆرە زانیارییەکەوەیە، پاشان دڵی بە ئیمان

و عەقیدە بێدارو ئاوەدان بکرێتەوەو، لایەنی ڕووحیی بە خواپەرستیی و تەقواو تەزکیە تێر بکرێ و، لایەنی عاتیفیی بە هونەری ڕەسەن و پاك و چاك گەشەی پێبدرێ، هەروەها جەستەی بەهۆی پاکڕاگرتن و خواردن و خواردنەوەی حەڵاڵ و پاك پێدان و وەرزشکردنەوە، خزمەت بکرێ و، بە هۆی ڕەوشت و ئەدەبە بەرزەکانی ئیسلامەوە، لایەنی هەڵس وکەوت و ڕەفتاری خێزانیی و کۆمەڵایەتیی و سیاسیی تێدا بەهێز بکرێ و...هتد، ئەم فەرموودەیەی پێغەمبەری خواش (صلی الله علیه وسلم) تیشکێکی باشمان بۆ دەخاتە سەر مەسەلەی پەروەردە لە ئیسلامدا:

١٦٣ عەبدوڵڵای کوڕی عەمری کوڕی عاص -خوا لێیان ڕازی بێ- کە وادیارە شەوانە هەمیشە شەونوێژی کردوەو نەخەوتوەو، ڕۆژانەش هەردەم بەڕۆژوو بووەو نەیپساندۆتەوە، دەڵێ: پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) پێی فەرمووم:

((یا عبدالله أَلَمْ أُخْبَرْ أنّك تصومُ النّهار وتَقُوم الَّليل؟ فقلت: بَلى یا رسول الله، قال: فَلا تَفْعَلْ، صُمْ وأفْطِر، قُمْ وَنمْ، فإِنَّ لجسدك علیك حقاً، وإِنَّ لعینك علیك حقاً، وإِنَّ لزوجك علیك حقاً، وإِنَّ لِزَوْرِك علیك حقاً..)) بوخاریی بە (١٩٧٥)و موسلیم بەژمارە (١١٥٩) گێڕاویانەتەوە.

واتە: ئەرێ عەبدوڵڵا! وەك هەواڵم پێدراوە، ڕۆژانە هەر بەڕۆژووی و، شەوانەش هەر شەونوێژ دەکەی؟

گوتم: با، ئەی پێغەمبەری خوا!

فەرمووی: دەجا وامەکە، ڕۆژووش بگرەو بەڕۆژووش مەبە - واتە هی سوننەت -، شەونوێژیش بکەو بشخەوە، چونکە: جەستەت هەقی

لەسەرتەو، چاوت هەقی لەسەرتەو، هاوسەرت هەقی لەسەرتەو، میوانیشت هەقی لەسەرتە..

بەڵێ، پەروەردەی ڕاست و دروستی مرۆڤ لە ڕوانگەی ئیسلامەوە، ئەوەیە کە یەك ڕەهەندانە تەماشای مرۆڤ نەکرێ و، لە بەرنامەی پەروەردەو پێگەیاندنی دا، سەرجەم پێکهاتەکانی سروشتی و، ڕەهەندو لایەنەکانی کەسایەتیی، لەبەرچاو بگیرێن و حیسابی خۆیانیان بۆ بکرێ، چونکە بێگومان مرۆڤ بە هەموو پێکهاتە ڕواڵەتیی و دەروونییەکانیەوە، مرۆڤەو، نە عەقڵی ڕووتەو، نە جەستەی بە تەنیاو، نە ڕووحی بەتەنێ و...هتد.

سێیەم: ئیمان، خواپەرستیی، ڕەوشت، سێ پایەی گرنگی پەروەردەی هاوسەنگن:

پەروەردەی مرۆڤ لە ئیسلامدا، سێ بنچینەی گەورەو گرنگی هەن، کەوەك سێکوچکەیەك لەسەریان بەندە، ئەوانیش بریتین لە:

ئیمان، خواپەرستیی، ڕەوشت.

ئنجا هەرچی ئیمانە کە لەسەر بناغەی بوونناسیی (معرفة الوجود - Ontology) هەڵدەچنرێ و، تاکە بوونناسیی ڕاست و دروستیش ئەوەیە، کە ئیسلام خستوویەتە ڕوو - وەك لە کتێبی: (تەوژمی ئیسلامیی و عەلمانیی و خاڵە هاوبەش و جیاوازەکانیان)دا بە درێژیی قسەم لەبارەوە کردوە[1] -، بەڵێ ئیمان بەرچاوی مرۆڤ ڕۆشن دەکاتەوە، دەربارەی

---

(١) بەڵام شوێنی تەرخانکراو بۆ ڕوونکردنەوەی: بوونناسیی (علم الوجود)

خۆی و، خوا (عزّ وجلّ)و، بوونەوەرو، ئینسان لەسایەی ئیماندا، لەخۆی حاڵی دەبێ، کە چییەو، کێیەو، بۆچی دروستکراوەو، پێویستە چۆن بژی و، چی بکات و، سەرەنجامی ئەم ژیانە دنیاییە چۆن دەبێ و، ڕۆژی دوایی چییەو، چی تێدا دەگوزەرێ و...هتد؟!

ئنجا پاش لە دڵ و عەقڵدا چەسپانی ئیمان و عەقیدەی ئیسلامیی، بەهەر پێنج پایەو بنەڕەتە سەرەکییەکانیەوە، کە بڕواهێنانە بە خواو، فریشتەکانی و، کتێبەکانی و، پێغەمبەرانی و، ڕۆژی دوایی، وەك ئەنجامێکی سروشتیی، مرۆڤی بڕوادار دەکەوێتە خولیا و بیرو تەقەللای پەرستن و بەندایەتیی کردن بۆ خوای بەرزو بێوێنە (سبحانه وتعالى)، چونکە مەحاڵە کەسێك بەڕاستیی خوا بناسێ و، عەوداڵ و شەیدای پەرستن و بەندایەتیی بۆکردنی نەبێ، هەروەها دوورو مەحاڵە، کەسێك بڕواهێنان بە فریشتەکانی خواو کتێبەکانی و پێغەمبەرەکانی و ڕۆژی دوایی، لەدڵدا چەسپابێ و، هەوڵ نەدات بە جۆرێك ژیان و گوزەرانی تاکیی و خێزانیی و کۆمەڵایەتیی، دنیای ڕێك بخات، کە ببێتە مایەی ڕزگاربوون و سەرفرازیی ئەولای و، بەختەوەریی و خێروخۆشیی ئەملای.

پاشان وەك زادەو بەرهەمێکی سروشتیی و چاوەڕوانکراوی ئیمان و عیبادەت، بابای بڕواداری خواپەرست، بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیکیی بەرەو ڕەوشت و خووی بەرزو جوان و، ئەدەبی دڵگیرو پەسند، پەلکێش دەبێ، چونکە بێگومان مرۆڤ لەسۆنگەی ئیمان و عەقیدەی ڕاست

کتێبی یەکەمی: (موسوعة: الإسلام كما يتجلى في كتاب الله)یە کە پوختەیەکی باشیمان لەکتێبی چوارەمی: (مەوسووعەی: بیرکردنەوەی ئیسلامیی لەنێوان وەحیی و واقیع دا) دا هێناوە.

و، خواپەرستیی ساغەوە، لە خوا (سبحانه وتعالى) و فریشتەکانی و پێغەمبەرەکانی (علیهم الصلاة والسلام) نزیك دەبێتەوەو، لە کتێبی خواو، فەرمایشتە بەرزو بێوێنەکانی ورد دەبێتەوەو، بۆ خۆسازو ئامادەکردن، بۆ بەر دادگای خوا لە ڕۆژی دوایی و لێپرسینەوەو پاداشت و سزا، بێدار دەبێتەوە.

ئنجا شتێکی ڕوون و بێچەندو چوونیشە، کە هەرکەسێك لە خواو فریشتەکانی و پێغەمبەرەکانی نزیك بێ و، لە کتێب و فەرمایشتەکانییەوە ڕامێنێ و، لەبیری خۆئامادەکردندا بێ بۆ ڕۆژی دوایی و سزاو پاداشت وەرگرتنەوەو، پاشان پەرستن و بەندایەتییەکی ساغ و بێخلتە بۆ خوا ئەنجام بدات، حەتمەن حەتمەن لە هەموو ڕەوشت و ئاکارێکی بەرزو پەسند بەهرەمەند دەبێ و، لە خوو وخدە و ڕەفتاری دزێو و ناپەسندیش دوور دەبێ، هەر بۆیەش دەتوانین بە دڵنیایی و ڕاشکاوییەوە بڵێین: (خوو و ڕەوشتی بەرزو پەسند، سەنگی مەحەکی مسوڵمانەتییە)[1] -، هەر بۆیەش دەتوانین بە پشت بەستن بەو ڕاستییەی کە ڕابرد بڵێین:

هەرکەسێك ناتەواویی (خَلَلْ) و کەم وکووڕیی لە خواپەرستییەکەیدا بینرا، دەبێ بزانرێ کە ناتەواویی لە ئیمان و عەقیدەکەیدا هەیەو، هەمیشە کرچ وکاڵیی و کەم و کووڕیی، ڕەوشت و ئاکاری مرۆڤیش، زادەو بەرهەمی ناتەواویی خواپەرستییەکەیەتی، ئەم دوو ئایەتە بەپێزەی سووڕەتی (إبراهیم)یش، بە ڕوونیی پێکەوە گرێدران و پەیوەستبوونی: بڕواو، خواپەرستیی و، خووڕەوشتی پەسند، ڕادەگەیەنن:

---

(١) نامیلکەیەکم بەو ناوونیشانەوە هەیە، کە ئاڵقەیەکە لە زنجیرەی: (بابەتە هەنووکەییەکان).

﴿ أَلَمۡ تَرَ كَيۡفَ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلٗا كَلِمَةٗ طَيِّبَةٗ كَشَجَرَةٖ طَيِّبَةٍ أَصۡلُهَا ثَابِتٞ وَفَرۡعُهَا فِي ٱلسَّمَآءِ ٢٤ تُؤۡتِيٓ أُكُلَهَا كُلَّ حِينِۭ بِإِذۡنِ رَبِّهَاۗ... ﴾ (٢٤-٢٥).

واتە: سەرنج نادەی چۆن خوا بۆ وشەیەکی پاك و چاك - کە مەبەست وشەی (لا اله الاّ الله) یە - درەختێکی چاك و بەپێزی بەوێنە هێناوەتەوە، کە ڕەگ و ڕیشەکەی لە زەویدا چەسپاوەو لق و پۆپەکانیشی بەرز هەڵچوون، هەردەم بەفەرمانی پەروەردگاری بەرو میوەی خۆی دەبەخشێ...

وەك دەبینین خوای کاربەجێ (سبحانە وتعالى) وشەی بەرزو بەپێزی خوا بەیەکگرتن (کلمة التوحید) و، ئەو شوێنەوارو بەرهەمانەی لێی پەیدا دەبن، لەخواپەرستیی و فەرمانبەریی و، خوو و ڕەوشتی بەرزو پەسند، بە درەختێکی بەرهەمدار دەچوێنێ، کە لە سێ بەشان پێکهاتوە:

١٦٧

ڕەگ و ڕیشە، قەدو لق و پۆپ و گەڵا، میوەوبەر، دیارە لە پێکەوە بەراوردکرانی: بیری خوابەیەکگرتن (فکرة التوحید)و درەختە بەردارەکەشدا، ئیمان و عەقیدە دەکەوێتە بەرانبەر ڕەگ و ڕیشەو، قەدو لق و پۆپ و گەڵاش لە بەرانبەر خواپەرستییدا قەرار دەگرن و، میوەو بەریش، خووو ڕەوشت و ئاکاری پەسندیان دەکەوێتە ڕاست.

کورتەی قســـان:

لە ڕوانگەی ئیسلامەوە: سێکوچکەی : (ئیمان، خواپەرستیی، خوو و ڕەوشت) بناغەی لەسەر پەروەردەکرانی مرۆڤن و، هەرکاتێك

ویسترا پەروەردەیەکی گشتگیر و هاوسەنگ ڕەچاو بکرێ، بۆ دارشتنی کەسایەتییەکی پوخت و نەخت و تۆکمەو ڕێکی تاکەکانی کۆمەڵگاکەمان، پێویستە لەسەر بناغەی ئەو سێ پایە بنەڕەتییە، ئەو پرۆسەیە جێبەجێ بکرێ.

هیچ گومانیشی تێدا نیە، کە خواپەرستیی مرۆڤ لەقەدەر ئیمان و عەقیدەکەی دەبێ و، ڕەوشت و خوو و ئاکاریشی، بەپێی ئەندازەو ڕێژەی خواپەرستییەکەی دەبێ و، مرۆڤ هەتا خواناسترو بڕوادارتر بێ، خواپەرستترو پارێزکارتر دەبێ و، هەتا بەندایەتیی و پارێزیشی بۆ خوا چاکتر بێ، خوو و ڕەوشت و ئاکارو هەڵس و کەوتیشی لەگەڵ خەڵك و دەوروبەریدا، باشتر دەبێ، هەربۆیەش خوای شارەزا (عزّ وجلّ) فەرموویەتی:

﴿...فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَصۡلِحُواْ ذَاتَ بَيۡنِكُمۡ...﴾ (الأنفال- ١).

واتە: دەجا پارێز لە خوا بکەن و، نێوانتان چاك بکەن.

پێشینانی خۆشمان بەبێ هوودە نەیانگوتوە: (لەو کەسە بترسە، کە لە خوا ناترسێ)، چونکە بەڕاستیی هەرکەسێك ترس و سام و هەیبەت و خۆشەویستیی خوای لەدڵ دابێ، مەحاڵە بەخۆی ڕەوا ببینێ، کە لە پەیوەندییەکانی لەگەڵ خەڵك و، هەڵس وکەوتەکانیدا، هێڵە سوورەکان ببەزێنێ و، تەماع لە خوێن و نامووس و سامانیان بکات و، ماف و کەرامەتیان پێشێل بکات!

چوارەم: وریابوون لە هەندێک نەخۆشیی و، هەڵەی بێڕەزاو کوشـندە:

بەڵێ بەڕێزان!

بۆ ئەوەی بتوانین پەروەردەیەکی ڕێك و ڕاست بۆ تاکەکانی کۆمەڵگاکەمان، بەتایبەت چینی گەنج و تازە پێگەیشتوومان، بڕەخسێنین، پێویستە وێڕای ئەو سێ بنەما گەورەو گرنگەی پێشوو، لێوریابوونی چەند نەخۆشیی و هەڵەیەکی گورچکبڕیش، بخەینە بەرنامەی پەروەردەییمانەوە، کە بریتین لە:

١-لاسایی کردنەوەی کوێرانە:

پێم وانیە هیچ کەسی واقیع بین و بە ویژدان هەبێ، نکوولیی لەوە بکات، کە دەردو نەخۆشیی لاسایی کردنەوەی ناهۆشیارانەو کوێرانەی ئەم و ئەو، لەنێو بەشێکی زۆری کۆمەڵگاکەماندا، بۆتە دیاردەیەکی زەق و بەرچاو.

شایانی باسیشە، کە لاسایی کردنەوە (تقلید)ی خەڵکی و، شوێنپێ هەڵگرتنیان، بەبێ لێوردبوونەوەو حیساب و کیتاب، یەکێکە لەو دەردو نەخۆشییە دەروونیی و کۆمەڵایەتییانەی، کە هەمیشە کۆمەڵگا دواکەوتوو و تێشکاوەکان، پێیەوە گیرۆدە دەبن وەك، کۆمەڵناسی زەبردەست (عبدالرحمن بن خلدون) لە کتێبی ناوداری خۆی (المقدِّمة)دا باسی کردوە، گوتوویەتی: (...والمغلوب مُوَلَعٌ بتقليد غالبِهِ...)، واتە: بابای بەزیوو تێشکاو، هەمیشە عەوداڵی لاسایی کردنەوەی بەسەردا زاڵبووەکەیەتی..

هەڵبەتە (إبن خلدون) باشی پێکاوە، چونکە ئێمە دەبینین هەمیشە دەرودو نەخۆشیی لاسایی کردنەوەو، شوێنکەوتنی کوێرانە، لەنێو ئەو دەستەو تاقم و توێژانەدا بازاڕی گەرمە، کە لە ناخیاندا هەست کردن بە دواکەوتوویێتی و بەجێماویی و تێشکاویی هەیە، لە بەرانبەر خەڵك و لایەنە لاساکراوەکانیاندا!

دیارە لە ڕوانگەی ئیسلامیشەوە، حاڵەتی لاسایی کردنەوەو شوێنکەوتنی کوێرانە، زۆر خراپە و، یەکێکە لە عادەت و نەریتە بەدو خراپەکانی کافرو هاوبەش بۆ خوا دانەرەکانیش، وەك خوا فەرموویەتی:

﴿ بَلْ قَالُوٓاْ إِنَّا وَجَدْنَآ ءَابَآءَنَا عَلَىٰٓ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰٓ ءَاثَٰرِهِم مُّهْتَدُونَ ﴾ (الزخرف-٢٢).

واتە: بەڵکو گوتیان: ئێمە باب و باپیرانی خۆمانمان لەسەر ڕێیەك بینیوەو، ئێمەش هەر بە شوێنپێی واندا دەڕۆین!

بەڵام لێرەدا پێویستە ئاگاداربین و، دوو مەسەلان پێکەوە تێکەڵ نەکەین، کە بە ڕواڵەت وێك دەچن، بەڵام لە نێوەڕۆکدا زۆر جیاوازن، ئەوانیش یەکەمیان ئەوەیە، کە باسمان کرد (لاسایی کردنەوە)و، دووەمیشیان بریتیە لە بەهرە وەرگرتن و سوودمەندبوون لە شتی بەکەڵك و باشی خەڵکی، هەرکەسێك بێ و لە هەر کوێیەك بێ!

چونکە خوای کاربەجێ لە حاڵێکدا، کە یەکەمیانی قەدەغە کردوەو ڕێگریی لێکردوەو، بە عادەت و هەڵوێستێکی هەڵەو پووچی کافرانی داناوە، وەك پێشتر گوتمان، فەرمانی بەهی دووەمیان کردوەو، مەدحی کەسانێکی کردوە، کە گوێ بۆ هەموو جۆرە قسەو بیروبۆچوونێك دەگرن، بەڵام دوایی گوڵبژێر دەکەن و، کامەی چاکترو پەسندتر بوو هەڵیدەبژێرن، وەك فەرموویەتی:

﴿ ....فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾ ٱلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُۥٓ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ هَدَىٰهُمُ ٱللَّهُ ۖ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمْ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٨﴾ ﴾ (الزمر: ١٧-١٨).

واتە: دەجا موژدە بدە بەو بەندانەم، کە گوێ بۆ هەموو قسەیەك دەگرن، پاشان شوێن ئەوەیان دەکەون، کە باشترە، ئەوانە کەسانێکن خوا ڕێنمایی کردوون و، ئەوانەن خاوەن عەقڵان.

بەڵێ، عاقڵ ئەو کەسەیە عەقڵی خەڵکی بخاتە گەڵ عەقڵی خۆی و، خۆی پێ دەوڵەمەند بکات، وەك لە شوێنەواردا هاتوە: (الحكمة ضالّة المؤمن فحيثما وَجَدَها فَهوَ أحقُ بِها) رواه الترمذي وغيره، واتە: حیکمەت شتێکە لە بابای بڕوادار بزر بووە، ئنجا لە هەر کوێیەك بیدۆزێتەوە، لە هەموو کەس پێی شایستەترە.

١٧١

ئنجا ئەگەر تەماشای واقیعی مێژووی مسوڵمانانیش بکەین، دەبینین دەوڵەت و کۆمەڵگای ئیسلامیی، هەرچی بەرهەم و کەلەپووری فیکریی و فەلسەفیی و شارستانیی و سیاسیی و ئیداریی ڕۆم و فارس و هیندو چین و یۆنان بوو، بە عەقلێکی کراوەوە وەریان گرت و، هەزمیان کردو تەفاعولی ئیجابییان لەگەڵ کردو، ئەوەی پێیان سوودبەخش و پەسندو لەگەڵ ئایین و عەقیدەدا گونجاو بوو، بەهرەیان لێوەرگرت و ئەوەی دیکەشیان بە پێی بنچینەی: (خُذ ما صَفا دَعْ ما كَدَر) ئەوەی بێخڵتەیە وەریگرەو، ئەوەی لیڵە ڕەتی بکەوە، فرێداو بە زمانی حاڵ گوتیان: ماڵی قەڵب سەر بە ساحێبیەتی!

ئنجا وەنەبێ مسوڵمانانی پێشینمان هەر بەوەندە وازیان هێنابێ، کە شتی چاکی خەڵك وەربگرن و خۆیانی پێ دەوڵەمەند بکەن و،

کۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامییانی پێ بەهێزو پێز بکەن و گەشەیان پێبدەن، بەڵکو ئەو بەرهەم و کەلەپوورە فیکریی و شارستانیی و ئیدارییەی وەریان گرت، گەشەیان پێداو زیادەی خۆشیانیان زۆر خستە سەری، وەك واقیعی مێژوویی شایەدەو، مێژوونووسە ڕۆژئاواییەکانیش گەواهیی دەدەن.

پوختەی مەبەســت:

لاسایی کردنەوەو شوێنکەوتنی ناهۆشیارانەی خەڵکی، لە هەر ڕووێکەوە بێ، دەردو نەخۆشییەکی کوشندەو خراپەو، پێویستە لە بەرنامەو پرۆسەی پەروەردەییماندا چارەسەری بۆ ڕەچاو بکەین، بەتایبەتیش، کە لە ڕۆژگاری ئێستامان و، لەنێو بەشێکی زۆری کۆمەڵگاکەماندا، زۆر تەشەنەی کردووە، هەموو بوارەکانی فیکرو ڕەوشت و نەریت و پۆشاك و....هتدیشی گرتۆتەوەو، ئەگەر بابایەکی نەشارەزا بە نەتەوەکەمان سەرنجمان بداتێ، وا حاڵی دەبێ، کە ئێمە میللەتێکی سەرسواڵکەرو دەستخاڵیی و هیچ نەدیتووین و، هیچ شتێك لە دین و مێژوو و کلتووری خۆماندا شك نابەین، تەنانەت جل وبەرگ و ناوونیشانی دووکان و بازاڕەکانیشمان، بۆیە ناچارین هەموو شتێك لەملاولاڕا بێنین!!

۲- هەمیشە ڕووی ڕەخنەو گلەیی لە خەڵک کردن و، دەستی چەور پێسڕینیان:

ئەمیش یەکی دیکەیە لەو عەیب و ناتەواییانەی، کە لە خەڵکێکی زۆری کۆمەڵگاکەماندا هەیە، دیارە ئەم خەسڵەتەش زیاتر هی کەسانێکی لەخۆ ڕازی و دان بە هەڵەی خۆدا نەهێنەرە، وەك چۆن

پێچەوانەکەی، واتە: لەجیاتی خەڵکی، خەتای خۆ گرتن و ڕەخنە لەخۆگرتن و عەیبی خۆ بینین، خەسڵەتی کەسانی واقیع بین و خۆ بەکەمگرەو، پێشینانیش جوانیان گوتوە: ((ئەگەر پووشکەت لە چاوی خەڵکدا بینی، چیلکەش لە چاوی خۆتدا ببینە!))، منیش لە مێژ ساڵە وەك پەندێك گوتوومە: ((سەد هەڵەم تێدا بدۆزەوە، بەڵام یەکیانم لەگەڵ چاك بکە!)).

چونکە کەسانێك هەن، هەر لە عەیب دۆزینەوەو ڕەخنەگرتن ئازان و، بۆ چارەسەری گرفت و کێشەکان هیچیان پێنیە.

ئنجا گومانیشی تێدانیە، کە ئێمە هەموولایەکمان لە هێنانەدی ئەم واقیعەدا، بەخێرو شەڕو چاکەو خراپەیەوە، کەم وزۆر خاوەن پشکین، هەرکەسە بەپێی خۆی.

١٧٣

هەڵبەتە ناشمەوێ هیچکەس وا لەم قسانەم تێبگات، کە من ڕەخنە لێگرتنی ئەم واقیعەم پێ خراپ و هەڵەیە، بەتایبەت واقیعی حیزبیی و حکوومیی و ئیداریی، کە سەرچاوەی زۆربەی هەرزۆری گرفت و نەخۆشییەکانە، نەخێر مەبەستم ئەوە نیەو، بگرە بە پێچەوانەوە: ڕەخنەگرتنی بەجێ و بابەتییانەو دەست خستنەسەر برین و نەخۆشییەکان، کارێکی گرنگ و پێویستە، بگرە لەڕوانگەی ئیسلامەوە، بێدەنگ بوون لە کەم وکووڕیی و هەڵەو پەڵەی کۆمەڵگاو دەستەڵات و دەوروبەرو، دەستنەگرتنی ستەمکارو خراپەکاران و، نەگێڕانەوەیان لە خراپەو ستەم، تاوانێکی یەکجار زلەو مایەی تێداچوونی کۆمەڵگاو دەستەڵات و سەر بەفەتارەت چوونیانە، وەك خوای کاربەجێ لەو بارەوە فەرموویەتی:

﴿ وَٱتَّقُواْ فِتْنَةً لَّا تُصِيبَنَّ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمْ خَاصَّةً وَٱعْلَمُوٓاْ أَنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ۝٢٥ ﴾ (الأنفال- ٢٥).

واتە: خۆشتان لە بەڵایەك بپارێزن، کە تەنیا تووشی ستەمکارەکانتان نابێ و، بزانن کە خوا سزای توندە.

(ترمذي)یش گێڕاویەتەوە کە ڕۆژێکیان (أبوبکر) -خوا لێی ڕازی بێ- وتاری دەدا، گوتی:

{ أيها الناس إنكم تقرؤن هذه الآية:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا ٱهْتَدَيْتُمْ ... ﴾ (المائدة- ١٠٥).}

وإني سمعت رسول الله (صلى الله عليه وسلم) يقول: إن النّاس إذا رأوا الظالم فلم يأخذوا على يديه، أوشك أن يَعُمَّهم الله بعقاب منه)}[1]، واتە: ئەی خەڵکینە! ئێوە ئەم ئایەتە دەخوێننەوەو بە هەڵە لێکی دەدەنەوە: (ئەی بڕوادارینە! وریای خۆتان بن، ئەگەر ڕێی ڕاست گرتووبن، گومڕابووان زیانتان لێنادەن...)، بەڵام من گوێم لە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بوو دەیفەرموو: هەرکات خەڵك ستەمکاریان بینی و دەستیان نەگرت، نیزیکە خوا بەگشتی لەلایەن خۆیەوە سزایان بدات.

بەڵام مەبەستم ئەوەیە، کە تەنیا لە ڕەخنەگرتن و عەیب دۆزینەوە ئازا نەبین و، پێشنیاری ڕێبازو شێوازی چارەسەرکردنیشیان بکەین،

---

(١) أخرجه وأبو داود: ٤٣٣٨، والترمذي: ٢١٦٨، وقال: صحيح، وابن ماجه: ٤٠٠٥.

پێشمان وانەبێ کە خۆمان هیچ عەیب و کەم وکووڕییەکمان نیەو، لە کەم وکووڕییەکانی ئەم واقیعەدا هیچ پشك و بەشمان نیە!

٣- تەنبەڵیی و خۆبواردن لە ئیش وکار:

ئەمیش یەکی دیکەیە لەو دەردو نەخۆشییانەی، کە وەك پەتایەك ژمارەیەك لەتاکەکانی کۆمەڵگاکەمانی گرتۆتەوە، لەسەر هەموو ئاستەکان، هەر لەسەرکردایەتی سیاسیی و بەرپرسیارێتییە حیزبیی و حکوومیی یەکانەوە بگرە هەتا سەرجەم توێژەکانی کۆمەڵگاکەمان.

واتە: من لێرەدا ڕووی قسەم تەنیا لە میللەت، یان توێژێکی دیاریکراویی میللەت نیە، بەڵکو ڕووی قسەم لە تەنبەڵەکانی کۆمەڵگایەکەمان بەگشتی بەحکوومەت و حیزب و میللەتەوە، چونکە وەك چۆن گەنجێك کە ئامادە نیە، لەوڵاتەکەی خۆیدا کاروکاسبییەك بکات، هەرچەندە ئاتاجیشە و، بەڕێوەبەرانی وڵات ناچار دەبن بۆ ئەنجامدانی ئەو کارە، کرێکاری بیانیی بێنن، بە تەنبەڵ دادەنرێ، بە هەمان شێوەش بەرپرسێکی حیزبیی یان ئیداریی و حکوومییش، کە لەبەر ئیسراحەت تەڵەبیی و خۆ ئەزیەت نەدان و ئارەقە نەکردن، کەمتەرخەمیی لە ئەرك و کاری خۆیدا دەکات و بە چاکیی ئەنجامی نادات، یان دوای دەخات، ئەویش هەر بە تەنبەڵ و تەوەزەل دادەنرێ و، بگرە بابای بەرپرس و پایەزل، لە کاتێکدا لە ئەرك و کارەکانی خۆی دەبوێرێ و تەنبەڵیی دەکات، زەرەرو زیانێکی زۆر بە هەموو لایەك دەگەیەنێ و، جاری وایە بەهۆی ساردو سڕیی نواندنی کەسانێکی بەرپرسەوە، لە نواندنی هەڵوێستێکی سیاسیدا، یان دەرکردنی بڕیارێکی سیاسیی بەپەلەی هەنووکەییدا، مەسەلەیەکی گرنگ و چارەنووسساز لەدەست دەچێ.

١٧٥

ئنجا ئەوەی کە لێرەدا پێویستە جەختی لەسەر بکەینەوە، چەند شتێکە:

یەك: دیاردەی خۆبواردن لە ئیش وکارو کەمتەرخەمیی تێداکردنی و تەنبەڵیی، یەکێکە لە نەخۆشییە کۆمەڵایەتییەکان و، گەلانی تەنبەڵ و خۆبوێر ناتوانن گەشە بکەن و بەرەوپێش بچن.

دوو: کۆمەڵگای ئێمە بەشێکی گیرۆدەی ئەو نەخۆشییە بووە، لە هەموو ئاستەکانداو، پێویستە وەك ڕاستییەکی تاڵ دانی پێدا بێنین، چونکە خۆ لێگێل کردنی، هیچ لە واقیعی تاڵی ناگۆڕێ، وەك چۆن بەسەر لە لمدا نوقم کردنی وشترمەل، ڕاوچی بزر نابێ!

سێ: هۆکارێکی سەرەکیی پەیدابوونی ئەو نەخۆشییە، وێڕای هۆکارەکانی ڕۆژگاری ڕژێم، بریتیە لە گوریس پچڕکێنەو مونافەسەی نێوان هەردوو حیزبی حوکمڕان (پارتی و یەکیەتی) کە ویستوویانە و دەیانەوێ بە زەبری پارەو تەعین کردن و چی وچی، خەڵکی بێمتمانەو زویرو دڵسارد، بەخۆیانەوە گرێ بدەن و، لە دەوری خۆیان کۆوەکەن!

چوار: چارەسەریش لە چەند شتێکدا دەبینم، گرنگترینیان:

أ- چاو بە سیاسەتی خۆدا گێڕانەوەی پارتی و یەکیەتی و، زانینی ئەو ڕاستییە، کە خەڵکی بە هاندەری پارەو تەماع کۆبووەوە، ناگونجێ پشتی پێ ببەسترێ و، حیسابی لەسەر بکرێ و، سەرەنجام ئەو پەندە کوردیەیان بەسەردا دەچەسپێ کە دەڵێ: (هەتا گندۆر گندۆر بوون، خزم زۆربوون، گندۆر هاتنە بڕانێ، خزم هاتنە قڕانێ).

ئنجا هیچ گومانیشی تێدا نیە، کە ئەو جۆرە هەڵس وکەوت کردنە بە ماڵ و سامانی خەڵك، شتێکی ناشەرعیی و نایاسایی و نامەنتیقییشە!

ب- پەروەردەکردنی خەڵك لەسەر بە بەرزو پیرۆز تەماشاکردنی کارکردن و تێگەیاندنیان لەو ڕاستییە، کە کارکردن و بژێوی حەڵاڵ پەیداکردن، بە ڕەنجی شان و ئارەقەی نێوچاوان، جۆرێکە لە عیبادەت و، بەشێکی گرنگە لە دینداریی و طاعەت.

ج- کارکردنی جیددیی بۆ پەیداکردنی کارو کەسابەت لە وڵاتدا، بەهۆی بووژاندنەوەی کشتوکاڵ و ئاژەڵداریی و وەگەڕخستنەوەی کارگە لەکار کەوتووەکان و، بنیاتنانی کارگەو کارخانەی دیکەو، دەربازکردنی کۆمەڵگاکەمان لەم حاڵە نائاساییی و ناسروشتییەی، کە تێیکەوتوە، کە بریتیە لە: چاو لەدەستی وڵاتانی دیکە بوون، بۆ سادەترین پێداویستی ژیان و گوزەرانی ڕۆژانەمان، کە پێم شك نایەت لەو ڕوودوە، وڵاتێکی دیکەی وەك هەرێمی کوردستان لە دنیادا هەبێ!

٤- دابەزینی ئاستی خوێندن و وەرگرتنی زانست:

که دیاره ئەم نەخۆشییە زیاتر تایبەتە بە قوتابییانەوەو، هۆکاری سەرەکیی سەرهەڵدانی ئەم دیاردەیەش -بەڕای من- بریتیە لە:

یەکەم: دەستتێخستنی حیزب - کە مەبەستمان هەردوو حیزبی حوکمڕانە- لە کاروباری خوێندن، وەك دانانی مامۆستای بێتواناو ناشایستە، بەهۆی ڕەچاوکردنی بەرژەوەندیی تەسکی حیزبییەوە و، فەرق و جیاوازیی خستنە نێوان قوتابییەکانەوە، لەبەر هەمان هۆکارو، سەرقاڵکردنی قوتابییان بە گوریس پچڕکێنەی حیزبییەوەو...هتد.

دووەم: کاریگەریی سەلبیی تەوژمی عەلمانیی، چ لە ڕێی هۆیەکانی ڕاگەیاندنەوە، چ لە ڕێی شێوازەکانی دیکەی کاروچالاکی

حیزبیی و حکوومییانەوە، کە بەردەوام کار لەسەر لەخواو لە ئیسلام دوورخستنەوەی گەنجەکان دەکەن و، هەمیشە خەریکی تێدا ورووژاندنی غەریزەی جینسییان و قەناعەت پێهێنانیانن، کە ژیان لە تێرکردنی گەدەو داوێندا کورت هەڵدێ!

دیارە چارەسەری ئەم نەخۆشییەش بەوە دەکرێ، کە دژو پێچەوانەی هۆکارەکانی پەیدابوونی بێنینەدی، واتە: دەستتێوەردانی حیزب لە پرۆسەی خوێندندا ڕابگیرێ و نەهێڵرێ و، تەوژمی عەلمانییش چیدی لە دژی تەوژمی ئیسلامیی، هەوڵی لەخواو ئیسلام دوورخستنەوەی گەنجەکان نەدات و، بەلای کەمەوە وەك سیکۆلاریزمی ڕۆژئاوا، ئەگەر لەگەڵ ئایین و عەقیدەی کۆمەڵگایەکەیشیدا نیە، دژیشی نەبێ، ئەگەرنا خۆی بە مەرەدی مەلای مەزبوورە دەبات، کە ئەو لقە درەختەی دەبڕیەوە کە لەسەری وەستابوو و، پەندی: (نۆ گای خۆی بە گایەکی خەڵکییەوە لە گاگێرەدا خنکاند)ی بەسەردا دەچەسپێ!

٥- بێهیوایی و نائومێدبوون:

ئەمیش یەکێکی دیکەیە لەو دەردو نەخۆشییە پەرەگرتوانەی کە بەشێکی زۆری کۆمەڵگاکەمانیان گرتۆتەوە.

دیارە لە ئاکامی دڵساردیی و نائومێدییش دا، کۆمەڵێك نەخۆشیی و گرفتی دیکە سەرهەڵدەدەن، کە سەری خۆهەڵگرتن و ڕوو لە هەندەران کردنی گەنجەکان، لە هەموویان زەقترە.

پێشم وایە بۆ چارەسەری ئەم گرفت و نەخۆشییەی بێهیوایی و تەمابڕاوبوونە، ڕەچاوکردنی سێ شتان پێویستە:

أ- بە هەموو لایەکەوەو لە هەموو ئاستەکاندا، بەجیددیی هەوڵی چارەسەرکردنی ئەو کەم وکووڕیی و گیروگرفتانە بدەین، کە خەڵکەکەمانیان دووچاری بێزاریی و نائومێدیی کردوەو، پێمان وانەبێ، کە دەگونجێ ئەم واقیعە بەو هەموو کەم و کووڕیی و نەخۆشیی و نەهامەتییانەوە، درێژە بە بوونی خۆی بدات.

بەکورتیی و بەکوردیی:

با بەرپرسان و ساماندارانی بەهرەوەرگر لەم واقیعە، پڕ ستەم و بێدادیی و کەم و کووڕییە، خەیاڵ پڵاوی وانەکەن، کە ئەم هەل ومەرجە خراپ و پڕ گەندەڵیی و پۆخەڵییەیان بۆ دەچێتە سەر! بەڵکو بە پێی یاسا (سُنَّة)ی خوا لە مێژووی بەشەردا، هەمیشە ئەو جۆرە واقیعانە سەرەنجامیان هەڵگێڕرانەوەیە، وەك خوای دادگەر فەرموویەتی:

﴿...وَسَيَعْلَمُ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓاْ أَيَّ مُنقَلَبٍ يَنقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾﴾ (الشعراء -٢٢٧).

واتە: لەمەودوا ئەوانەی ستەمیان کردوە، دەزانن چ هەڵگێڕانەوەیەك هەڵدەگەڕێنەوە!

ب- دەرككردنی ئەو ڕاستییە، کە هیچ کۆمەڵگایەك بێگرفت و کێشەو کەم و کووڕیی نیەو نابێ، بۆیە نابێ هەبوونی گرفت و کێشەکان چۆکمان پێدابدەن و نائومێدمان بکەن.

ج- بەهێزکردنی لایەنی مەعنەویی و گەشەپێدانی لەنێو کۆمەڵگادا بەگشتی و بەتایبەت چینی تازە پێگەیشتوو و گەنج، چونکە هیچ گومانی تێدانیە، کە مرۆڤی بڕوادارو پشت بەخوا قایم و دیندارو پارێزکار، لە خەڵکی دیکە بەهێزترو خۆڕاگرترە، لەبەردەم نارەحەتیی

و گرفت و ئازارەکاندا و، هەرگیز بابای ئیمان پتەو لە سەختترین هەل ومەرجیشدا، دووچاری بەزین و تێشکان و نائومێدیی نابێ، وەك خوا (عزّ وجلّ) فەرمووبەتی:

﴿...إِنَّهُۥ لَا يَاْيْـَٔسُ مِن رَّوْحِ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴾ (يوسف- ٨٧).

واتە: بێگومان تەنیا کۆمەڵی کافران لە بەزەیی و کەرەمی خوا بێهیوا دەبن.

لێرەشدا کۆتایی بە بواری یەکەمی بابەتەکەمان دێنین، کە بەشی زۆری پانتاییەکەی گرتۆتەوە، دەچینە سەر بواری دووەم:

بواری دووەم

ئەركی سەرشانمان
بەرانبەر بە كۆمەڵگا، لە بواری خێزانییدا

لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵتانین
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

عەلی باپیر/AliBapir
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

عەلی باپیر/AliBapir
archive.org/details/@alibapir

کەناڵی
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

AliBapir
Google Play
App Store

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

www.alibapir.com

بەڕێــزان!

بۆ خستنەڕووی ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەڵگەکەمان، لە بواری خێزانییدا، بە پێویستی دەزانم، سەرەتا ئاماژەیەك بکەین بە سروشت و پایەکانی بنیاتنانی خێزان لە ئیسلامدا، بۆ ئەوەی هەموولایەك لەوبارەوە بەرچاومان ڕوون بێ، چونکە من دەزانم کە کەسانێکی لە ئیسلام نەشارەزا، زۆرجاران بەهۆی هەڵس وکەوت و ڕەفتاری هەڵەو نابەجێی هەندێك لە مسوڵمانانەوە، لە بواری خێزاندارییدا، بەناهەق ئیسلام تۆمەتبارو، بگرە تاوانباریش دەکەن.

پاشان دوای خستنەڕووی سروشتی خێزان و پایەکانی، ئاماژە دەکەین بۆ ژمارەیەك لەو گرفت و کەم وکووڕییانەی، کە لەو بوارەدا لەنێو کۆمەڵگاکەماندا هەن و، تیشکێکیش دەخەینە سەر چۆنیەتی چارەسەرکردنیان:

سروشتی خێزان و پایەکانی لە ئیسلامدا:

ئیسلامی بەرجەستە لە کتێبی خوا و سوننەتی پێغەمبەری پێشەوادا (صلی الله علیه وسلم)، گرنگیی و بایەخێکی تایبەتی بە خێزان داوە، وەك یەکەمین و گرنگترین خشتی بنیاتنانی کۆمەڵگا، ئنجا ئەو گرنگیی و بایەخ پێدانەی ئیسلام بە خێزان، لە زۆر شتدا نومایانە، بەڵام گرنگترینیان - بەبڕوای من- ئەوەیە، کە ئیسلام بنیاتنانی خێزانی لەلایەن پیاو و ئافرەتەوە، خستۆتە سەر بناغەی گرێبەست (عقد)ێکی گەورەو گرنگ، کە تەڕەفێکی مێردو، ئەوی دیکەی ژنەو، هەردووکیان بە شێوەیەکی ئازادانەو ئارەزوومەندانە،

لەسەر ئەو بناغە موبارەکە، بۆ یەکدی حەڵاڵ دەبن و، خێزانێکی شەرعیی پێك دێنن.

شایانی باسیشە هەم لە کتێبی خوا (عزّ وجلّ)داو، هەم لە سوننەتی پێغەمبەریشدا، بە ڕاشکاویی و لە چەند شوێنێکدا، باسی ئەو گرێبەستە کراوە، بۆ نموونە:

١- خوا (سبحانە وتعالى) لە سیاقێکدا، کە باسی مارەکردنەوەی ژنانی بێوەژن دەکات، پاش بەسەرچوونی ماوەی عیددە (عِدَّة) یان، کە چوار مانگ و دە شەوە، فەرموویەتی:

﴿...وَلَا تَعْزِمُوا۟ عُقْدَةَ ٱلنِّكَاحِ حَتَّىٰ يَبْلُغَ ٱلْكِتَٰبُ أَجَلَهُۥ...﴾ (البقرة- ٢٣٥).

واتە: بڕیاری یەکجارەکی لە بارەی گرێبەستی هاوسەرگیرییەوە مەدەن، هەتا کاتی عیددەکە بەسەردەچێ..

٢- هەروەها لە سیاقێکدا، کە باسی ڕەوانەبوونی وەرگرتنەوەی هیچ شتێك لەو مارەییەی، کە پیاو دەیداتە ژنەکەی، پاش ئەوەی لەیەك جیادەبنەوە، خوا (سبحانە وتعالى) گرێبەستی هاوسەرێتی بە(مِيثَاقاً غَلِيظاً) ناوبردوە، وەك فەرموویەتی:

﴿وَإِنْ أَرَدتُّمُ ٱسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَءَاتَيْتُمْ إِحْدَىٰهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا۟ مِنْهُ شَيْـًٔا ۚ أَتَأْخُذُونَهُۥ بُهْتَٰنًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُۥ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَٰقًا غَلِيظًا ﴿٢١﴾﴾ (النساء: ٢٠-٢١).

واتە: هەرکات ویستتان هاوسەرێك بێنن لە جێی هاوسەرێکی دیکەو، پڕی پێستێك مارەییتان دابووە یەکێکیان، هیچی لێوەرمەگرنەوە، ئایا وەك شتێکی بێبنەماو گوناهێکی ئاشکرا وەریدەگرن؟ ئنجا چۆن وەریدەگرن، لەحاڵێکدا کە پێشتر چوونەتە لای یەکدی و، هاوسەرەکانیشتان پەیمانێکی پتەویان لێتان وەرگرتوە؟!

٣- پێغەمبەری خواش (صلی الله علیه وسلم) لەوبارەوە فەرموویەتی: ((واتقوا الله في النساء، فإنكّم أخذتموهنّ بأمانة الله و اسْتَحْلَلْتُم فرُوجهنّ بكلمة الله) رواه مسلم: (٨٨٩/٢)، والترمذي: (١١٦٣)، واتە: لەبارەی ژنانەوە پارێز لەخوا بکەن! چونکە ئێوە وەك سپاردەی خوا وەرتان گرتوون و، بە وشەی خوا داوێنتانیان بۆ خۆتان حەڵاڵ کردوە.

دیارە بەڵگەش لەسەر ئەوە زۆرن، کە گرێبەستی هاوسەرێتیی، گرێبەستێکی ئازادانەو ئارەزوومەندانەی نێوان ژن و پیاوە، بۆ نموونە:

١- خوا (سبحانە وتعالی) لەبارەی چۆنیەتی و سروشتی پەیوەندیی نێوان ژن و مێردەوە، فەرموویەتی:

﴿ ...هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ... ﴾ (البقرة -١٨٧).

واتە: ژنەکانتان پۆشاکن بۆ ئێوەو، ئێوەش پۆشاکن بۆ ئەوان.

ئنجا دیارە هیچ کەسێکیش بە ویست و خواستی ئازادانەی خۆی نەبێ، پۆشاك ناپۆشێ.

٢- هەروەها خوا لەبارەی ئەرك و مافە بەرانبەرەکانی ژن و مێردانەوە، فەرموویەتی: ﴿ ...وَلَهُنَّ مِثْلُ ٱلَّذِى عَلَيْهِنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ... ﴾ (البقرة -٢٢٨).

واتە: ... بۆ ژنان هەمان ماف هەیە لەسەر پیاوان، کە پیاوان لەسەروانیان هەیە، بەڵام پیاوان پلەیەکیان بەسەریانەوە هەیە.. (مەبەستیش لەو پلەیە سەرپەرشتیی کردنی خێزانە).

کەواتە: وەك چۆن پیاو بە ویستی خۆی هاوسەرگیریی دەکات، ئافرەتیش بەهەمان شێوەو، دیارە بەبێ ئەمەش، گرێبەست (عقد) بوونی هاوسەرگیریی هیچ مانای نیە.

٣- بوخاریی لەژێر ناوونیشانی: (باب لا يُنْكِح الأَبُ و غيرهُ البِكْرَ والثيِّبَ إلاّ برضاها)، واتە: (باسی ئەوە کە نە باب و نە کەسی دیکەش، کچ و بێوەژن بە ڕەزامەندیی خۆی نەبێ ماڕەنابڕێ)دا، ئەم فەرمایشتەی هێناوە:

((لاتُنْكَحْ الأيِّم حتى تُسْتَأْمَر، ولا تُنْكحُ البِكر حتى تُسْتأْذَن...)) ژمارە: ٥١٣٦، واتە: بێوەژن مارە ناکرێ، هەتا ڕاوێژی پێنەکرێ و، کچ مارە نابڕرێ، هەتا ڕەزامەندیی وەرنەگیرێ..

٤- هەروەها بوخاریی لەژێر ناوونیشانی: (بابُ اذا زوَّجَ ابْنَتَهُ وهي كارهة فَنِكاحُهُ مَرْدودٌ)، واتە: (باسی ئەوە کە هەرکەسێك کچەکەی مارەبڕی لە یەکێك، کە پێی ڕازی نەبوو، ئەوە مارەبڕانەکەی هەڵوەشاوەیە)دا، ئەم فەرمایشتەی هێناوە: ((عن خَنْساءَ بنت خِذام الأنصارية أنَّ أباها زوَّجها وهي ثَيِّبٌ، فكرِهَتْ ذلك، فأتَتْ رسول الله (صلى الله عليه وسلم) فَرَدَّ نِكاحَهُ)) ژمارە: ٥١٣٨.

واتە: خەنسائی کچی خیزامی ئەنصاریی گوتوویەتی: بابی بە بێوەژنیی لەکەسێکی مارەی بڕی، ئەویش پێی ناخۆش بوو، ئنجا هاتە لای پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) ئەویش ئەو مارەکردنەی، کە بابی پێی هەڵسابوو، هەڵوەشاندەوە.

ئێستاش با سەرنجی پایەو بنەمایەکانی خێزان بدەین و، بزانین ئیسلام چۆن چـۆنی بڕیاری داوە، کـە ژن و مێرد پێکەوە ڕەفـتار بکەن و، مـاڵ و خـێزان بەڕێوەبەرن؟!

پـــایەکـانی خێـزان :

یەکەم: یەکسانیی ژن و پیاو، لە: مرۆڤ بوون و، بەندەی خوابوون و، ئەرك و مافەکانیاندا:

وەك خوای پەروەردگار فەرموویەتی:﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ .. ﴾ (النساء-١).

واتە: ئەی خەڵکینە! پارێز لەو پەروەردگارەتان بکەن، کە لە یەك نەفس دروستی کردوون و، هەر لەو جۆرە نەفسەش هاوسەرەکەی دروست کردوەو، پیاوان و ئافرەتانێکی زۆری لێ پەیداکردوون..

هەروەها فەرموویەتی: ﴿ وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُونَ نَقِيرٗا ﴾ (النساء- ١٢٤).

واتە: هەرکەسێك لە نێر یان مێ، کردەوە باشەکان بکات و بڕواداریش بێ، ئەوانە دەچنە بەهەشتەوەو، هێندەی شوێنکەی سەرپشتی نێوکە خورما ستەمیان لێ ناکرێ..

دووەم: خۆشەویستیی و بەزەیی دووسەرەی ژن ومێرد، بەرانبەر بە یەك:

پایەیەکی دیکەی گرنگی خێزان لە ئیسلامدا، بریتیە لە یەکدی خۆشویستن و ڕێزو بەزەیی نواندنی ژن ومێرد بەرانبەر بە یەك، وەك خوا (عزّ وجلّ) فەرموویەتی:

﴿ وَمِنْ ءَايَـٰتِهِۦٓ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَٰجًا لِّتَسْكُنُوٓا۟ إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً... ﴾ (الروم- ٢١).

واتە: هەروەها لە نیشانەکانی - پەروەردگاریێتیی- خوا، ئەوەیە کە لەخۆتان هاوسەرانێکی بۆ وەدیهێناون، تاکو بەهۆیانەوە ئۆقرە گربن و، خۆشەویستیی و بەزەیی خستۆتە نێوانتانەوە...

کەواتە: یەکدی خۆشویستن و بەزەیی پێکدا هاتنەوەی ژن ومێرد، پایەیەکی گەورەو گرنگی خێزانەو، هەر لێرەشەوە دەزانین، کە یەکدی هەڵبژاردنی ژن ومێرد لەسەر بناغەی یەکدی ناسین و خۆشەویستیی، شتێکی ئاسایی و سروشتییە و، گرنگ ئەوەیە لە شیرازەی شەرع نەچێتەدەرێ و، نەکرێتە پاساو و بیانووی گوناهو تاوان.

سێیەم: دابەشکردنی ئەرك و کارەکانی خێزان، بەگوێرەی پێکهاتەی سروشتی ژن و مێرد:

هەرچەندە ئیسلام ژن و پیاوی لە: مرۆڤایەتیی و، بەندایەتیی بۆ خواو، بەرپرسیار بوون بەرانبەر بە دین و ژینی کۆمەڵگادا، وەك یەك داناون، بەڵام بەگوێرەی جیاوازیی سروشت و کەسایەتیی هەرکام لە ژن ومێرد، ئەرك و کارەکانیانی دیاریی کردوە، واتە: ئەرك و کارەکانی ژن وەك ژن و، مێرد وەك مێرد، لە چوارچێوەی بەڕێوەبردنی ماڵ و

خێزاندا، ئەگەرنا، ئافرەتان و پیاوان کۆمەڵێك ئەرك و كارو چالاكی هاوبەشیشیان هەن، لە چوارچێوەی کۆمەڵگادا، کە پێویستە بۆ ڕاپەڕاندنیان هاوکارو دەستبارگری یەکدی بن، وەك ئایەتی ژمارە (٧١)ی (التوبة) خستوویەتە ڕوو:

﴿ وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍۚ يَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَيُطِيعُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ ... ﴾.

ئنجا ئەگەر بەگشتی سەرنجی ئەرك و کارە تایبەتییەکانی هەرکام لە ژن و پیاو بدەین، دەبینین ئەرك و کارەکانی پیاو، جگە لە سەرپەرشتیی کردنی خێزان، زیاتر لە دەرەوەی جوغزی ماڵدان و، هی ئافرەتیش بە زۆریی لەنێو بازنەی ماڵدان.

دیارە خوای کاربەجێ لە دابەشکردنی ئەرك و کارەکانی ژن و مێردیشدا، پێکهاتەی سروشتیی هەر کامێکیانی ڕەچاو کردوە، بە نەفس و جەستە و عەقڵ و سۆزو.. هتدەوە، بۆ نموونە: ئەرکی بژێوو نشینگە (قوت و مسکن) پەیداکردن و مەسرەف کێشان، لە ئەستۆی پیاودایە، وەك خوا (عزّ وجلّ) فەرموویەتی:

﴿ ...وَعَلَى ٱلْمَوْلُودِ لَهُۥ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ... ﴾ (البقرة- ٢٣٣).

واتە: ئەو پیاوەی کە بابی منداڵەکەیە، بژێوو پۆشاکی ئافرەتەکانی لەسەرە، بە شێوەیەکی باو و پەسند.

هەروەها فەرموویەتی: ﴿ أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ ... ﴾ (الطلاق- ٦).

واتە: هاوسەرەکانتان بەپێی هەبوونتان، لەو شوێنەدا نیشتەجێ بکەن، کە خۆتان تێیدا نیشتەجێن.

بەڵام ئەرکی شیر پێدان و کۆرپەو بەخێوکردنی (الرِّضاعة والحَضانة)ی بە ژن سپاردوە، وەك فەرموویەتی:

﴿ وَٱلْوَٰلِدَٰتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ ۖ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ ٱلرَّضَاعَةَ ... ﴾ (البقرة- ٢٣٣).

واتە: دایکان دووساڵی تەواو، شیر بەمنداڵەکانیان دەدەن، بۆ هەرکەسێك ویستی ماوەی شیر پێدان تەواو بکات..

دیارە حیکمەتی ئەو جیاکردنەوەیەش لە ئەرك و کارەکان دا، لەوە ئاشکراترە پێویستیی بە ڕوونکردنەوە بێ: ئایا هەموو پیاوانی دنیا توانای شیر پێدانی کۆرپەیەکیان هەیە، یان دەتوانن وەك پێویست بەخێوی بکەن؟!

ئایا ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ سەرماو گەرماو ئێش و ژان و سەرئێشەکانی بژیو پەیداکردن دا و، ئەنجامدانی چەندان ئەرك و کاری قورسی وەك، ئاسنگەریی و فیتەریی و دارتاشیی و کرێکاریی و جوتیاریی و...هتد، بە ئافرەتان دەکرێ؟!

ئنجا جێی سەرسوڕمان ئەوەیە کە زۆرێك لەوانەی بانگەشەی مافی مرۆڤ و ڕێز و حورمەتگرتن لە مرۆڤ دەکەن، بە کەمیی دەزانن کە ئەرکی سەرەکیی و هەرە گرنگی ئافرەت، بریتی بێ لە ڕاگرتنی ماڵ و بەخێوکردنی کۆرپە و منداڵ!!

بەڵام لەڕاستییدا ئەوجۆرە بیرکردنەوەیە، هەڵەو سەقەتە، چونکە نابێ پەروەردەکردن و بەخێوکردنی منداڵ لە لایەن ژنەوە، بە کەمتر لە کارو کاسبیی و بارزگانیی و بژێو پەیداکردنی پیاو، تەماشا بکرێ، لەبەرئەوە کە هەرچی لە بوونەوەر دایە خوا (عزّ وجلّ) بۆ مرۆڤی دروستکردوەو، ماقووڵ نیە دروستکردنی خانووبەرەو کەل وپەل و شمەك، لە بەخێوکردن و پەروەردەکردنی مرۆڤ، بە گرنگتر دابنرێ و، ئەگەر ئاوا بیر بکرێتەوە، مانای وایە مرۆڤ بەکەم سەیرکراوەو بێحورمەتیی پێکراوە!

هەڵبەتە هەر ئەو تەرزە بیرکردنەوە ماددییەشە، کە وای لە زۆربەی خەڵکی دنیا کردوە، لە بواری دروستکردنی کۆشك و باڵەخانەو ئامێری جۆراو جۆرو شمەك و کەل وپەلی زۆردا، زۆر بەرەوپێش بچن، بەڵام لە بواری ڕێزلێگرتنی مرۆڤ، پارێزگاریی لێکردنی نێوەڕۆکی مرۆڤانەیدا، چەندان فەرسەخ بەرەو پاش بچن!

191

چوارەم: بەڕێوەبردنی کاروباری ماڵ و خێزان، بەڕاوێژی ژن ومێردە:

هەندێك کەس کاتێك فەرمایشتی خوا:

﴿ ٱلرِّجَالُ قَوَّٰمُونَ عَلَى ٱلنِّسَآءِ .. ﴾ (النساء- ٣٤).

واتە: پیاوان سەرپەرشتیاری ژنانن، دەبیستن، وا دێتە زەینیانەوە، کە دەبێ پیاو لە ماڵدا کوێخایەتیی بکات و، بە هیچ جۆرێك ژن لە بەرانبەریدا ورتە نەکات! بەڵام ئەوە وانیەو، ئیسلام ڕاوێژ پێکەوە کردن (مشورة)ی ژن و پیاوی، کردوە بە بناغەی هەڵسووڕاندنی کاروباری ماڵ و خێزان، لەوبارەوە دەتوانین زۆر بەڵگان بێنینەوە، بۆ نموونە:

أ- خوای بەرزو مەزن ڕاوێژ (شوری) وەك بنەمایەکی گشتی کاروبار بەڕێوەبردنی مسوڵمانان داناوەو، فەرموویەتی:

﴿ ...وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ ... ﴾ (الشورى- ٣٨).

ب- هەروەها خوای زانا بڕیاری لەشیر بڕینەوەی کۆرپەی بەستۆتەوە بە ڕاوێژ پێکەوەکردنی دایك و بابی:

﴿ وَٱلْوَٰلِدَٰتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ ... فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَن تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ... ﴾ (البقرة - ٢٣٣).

واتە: دایکان دوو ساڵی ڕەبەق شیر بەمنداڵەکانیان دەدەن، ئنجا ئەگەر ژن و مێرد ویستیان لەسەر بناغەی ڕازیبوون و ڕاوێژیان، لە شیری ببڕنەوە، ئەوە گوناهیان ناگات..

کەواتە: سەرپەرشتییکردن و چاودێرییکردنی ماڵ و خێزان لە لایەن پیاوەوە، مانای ئەوەنیە کە بە شێوەیەکی دیکتاتۆرانە ئەو کارە دەکات، بەڵکو پێویستە لەسەر بناغەی لێك تێگەیشتن و ڕاوێژپێکەوەکردنی ژن و مێرد، ماڵ و خێزان بەڕێوە ببرێ.

ئێستاش کە هەتا ڕاددەیەك تیشکمان خستەسەر سروشت و پایەکانی خێزان، با سەرنجێکی خێرا لە چەند گرفت و نەخۆشییەك بدەین، کە لە بواری خێزاندا، لەنێو کۆمەڵگاکەماندا کەم و زۆر هەن:

چەند گرفت و نەخۆشییەک لە بواری خێزانیی دا:

سەرەتا دەڵێم: بێگومان ئەگەر بێت و، کۆمەڵگاکەمان لە بواری خێزانییدا پابەندی شەریعەتی ئیسلام بێت و، یاساو ئاڕاستەکانی قورئان و سوننەت بکاتە بناغەی هەڵس وکەوتی، زۆربەی هەرەزۆری گرفت و نەخۆشییەکانی، کە لەو بوارەدا پێیانەوە گرفتار بووە، چارەسەرو بنبڕ دەبن، بە بەڵگەی ئەوە کە ئەو خێزانانەی لەنێو کۆمەڵگاکەماندا پەروەردەیەکی ئیسلامییان هەبووەو پابەندی شەریعەتن، دوورن لە زۆربەی هەرەزۆری ئەو گرفت و کێشەو نەخۆشییانەی، کە خەڵکێکی دیکەی دوور لە ئیسلام، گیرۆدەیان بووە.

١-کوشتنی ئافرەتان و خۆکوشتنیان:

ئەم گرفت و نەخۆشییە، کە خەریکە دەبێتە دیاردەیەکی بەربڵاو، هەندێك کەس دەیانەوێ بە ناهەق لە ملی ئیسلامیی بپێچن، هیچ پەیوەندییەکی بە ئیسلامەوە نیە، بەڵکو بە پێچەوانەوە، بە هۆی لادان و دوورکەوتنەوە لە ئیسلامەوە، سەری هەڵداوەو تەشەنەی کردوە، چونکە:

أ- جارێ بە نسبەت کوشتنی ئافرەتانەوە، بە تۆمەتی داوێن پیسیی، دەتوانم بڵێم: زۆربەی هەرەزۆری ئەو ئافرەتانە، ئەگەر بە پێی ئیسلام ڕەفتار بکرێ دروست نیە بکوژرێن، چونکە بە پێی بڕیاری شەریعەت، بە بێ بەڵگەو ئیسپاتی شەرعیی ڕوون و بێ چەندو چوون، دروست نیە هەر مرۆڤ تۆمەتباریش بکرێ، چ جای سزا

بدرێ، بە تۆمەتی داوێن پیسیی، دیارە بەڵگەو ئیسپاتی شەرعییش لەوبارەوە تەنیا دوو شتە:

یەکەم: چوار شایەد، کە بە ڕوونیی ئەو گوناهەیان بینیبێ و، شایەدییەکی وەك یەکی لەسەر بدەن:

﴿ وَٱلَّذِينَ يَرۡمُونَ ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ ثُمَّ لَمۡ يَأۡتُواْ بِأَرۡبَعَةِ شُهَدَآءَ فَٱجۡلِدُوهُمۡ ثَمَٰنِينَ جَلۡدَةٗ.. ﴾ (النور- ٤).

واتە: ئەوانەی ئافرەتانی داوێنپاك تۆمەتبار دەکەن- بە زینا- پاشان چوار شایەد ناهێنن، ئەوە هەشتا قەمچییان لێبدەن..

دووەم: دانپێداهێنانی بابای زیناکەر لەسەر خۆی:

وەك پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) لەوبارەوە لە بەسەرهاتێکدا فەرموویەتی: ((... واغدُ يا أُنَيسُ إلى امرأة هذا فإن اعترفَتْ، فارْجُمْها..)) بوخاریی بە ژمارە: ٦٨٥٩، ومسلم بە ژمارە: ١٦٩٨ گێڕاویانەتەوە، واتە: ئەی ئونەیس بچۆ لای ژنی ئەم پیاوە، ئنجا ئەگەر دانی پێداهێنا، بەردبارانی بکە...

ئنجا پێویستە بزانرێ، کە کوڕو کچی زیناکەر سزایەکەیان، یەکی سەد قەمچییەو ناکوژرێن، وەك خوای زانا فەرموویەتی:

﴿ ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي فَٱجۡلِدُواْ كُلَّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا مِاْئَةَ جَلۡدَةٖ... ﴾ (النور-٢).

واتە: ئافرەتی زیناکەرو پیاوی زیناکەر، یەکی سەد قەمچییان لێبدەن...

بەڵکو بەشێك لە زانایان ڕایان وایە، ئەو سەد قەمچییە سزای هەموو زیناکەرەکانە، چ کوڕو کچ بن، چ پیاو و ژنی هاوسەرگرتوو،

هەڵبەتە منیش ئەو ڕایەم بەلاوە بەهێزترە، چونکە ئایەتەکە بەگشتی باسی زیناکەران دەکات و، سزای بەردباران کردنیش، یان پێش هاتنە خوارەوەی ئایەتی (٢)ی (النور) بووە، یان پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) وەك تەمبێ کردن (تعزیر)ێکی بازنەی سیاسەتی شەرعیی، ئەنجامی داوە[1].

ئنجا پێویستە بزانرێ، کە سزاو تۆڵەی داوێنپیسیی هەرچییەك بێ، پێویستە بەسەر نێرومێدا جێبەجێ بکرێ، نەك تەنیا ئافرەتەکە کە ڕەنگە بەزۆرییش دەستدرێژیی کرابێتە سەر، سزا بدرێ، بەڵام کابرای داوێن پیس، وەك بەرزەکی بانان بۆی دەربچێ!

ب- خۆکوشتنی ئافرەتانیش لە حاڵێکدا، کە دژو پێچەوانەی ئایەتی خوایە، چۆن دەگونجێ خەتایەکەی بخرێتە سەر ئیسلام؟! ئەوەتا خوای بەرزو مەزن فەرموویەتی:

١٩٥

﴿ ...وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَنفُسَكُمْ.. ﴾ (النساء- ٢٩).

واتە: خۆشتان مەکوژن!

ج- کەواتە: ڕاست و هەق ئەوەیە، کە هۆکاری سەرەکیی پەیدابوونی ئەو گرفت و کێشەیە، لە ئیسلام دوورکەوتنەوەیە:

١- هەم لە ئیسلام دوورکەوتنەوەی ئەو خێزانانە، کە کوڕو کچەکانیان لەسەر عەقیدەو فیکرو عیبادەت و ئەخلاقی ئیسلامیی پەروەردە ناکەن!

---

(١) لە کتێبی یازدەیەمی مەوسووعەی: (الإسلام کما یتجلی في کتاب الله) دا بەدرێژیی باسی ئەو مەسەلەیەمان کردوە، هەروەها لە تەفسیری سووڕەتی (النور)دا، باسێکی تێروتەسەلمان لەوبارەوە کردوە.

٢- هەم لە ئیسلام دووركەوتنەوەی هەموو ئەو لایەن و دام و دەزگایانەی، کە بەردەوام ڕەواج بە داوێن پیسیی دەدەن و گەنجەکانی بۆ هاندەدەن!

٣- هەم لە ئیسلام دووركەوتنەوەی هەموو ئەوانەی، کە لەبەر نەشارەزاییان لە ئیسلام، یان پێوە پابەند نەبوونیانەوە، بە بیانووی بەرگریی کردن لە شەڕەف و نامووس، هەموو سنوورەکانی شەریعەت دەبەزێنن و، سواری ئەسپی عاتیفەو دڵگەرمیی دەبن و، ئەوەی کە لە سووری تێیان دۆڕاندوە[1] تەمایانە لەلابا قەرەبووی بکەنەوە!

٢- بەزۆرو بە نابەدڵیی بەشوودانی ئافرەتان:

هەرچەندە ئەم گرفتە تاڕاددەیەکی باش کەم بۆتەوە، بەڵام ئێستاش لەهەندێك شوێن و لەنێو هەندێك کۆمەڵ و تیرەدا هەرماوە.

ئاشکراشە کە ئەم ڕەفتارە، هیچ بنەمایەکی شەرعیی نیە، چونکە وەك پێشتر باسمان کرد، بناغەی پێکەوەنانی خێزان لە ئیسلامدا، گرێبەستێکی ئازادانەو ئارەزوومەندانەی نێوان ژن و مێردە، جا لەبەرئەوەی پێشتر تیشکمان خستە سەر ئەم مەسەلەیە، لێرە بەم ئاماژەیە وازی لێ دێنین.

ئەوەندە دەڵێین: کە ڕەوا نیە ئیسلام بە ڕەفتار و هەڵس وکەوتی هەڵەی شوێنکەوتووانی یان تەنانەت فەتواو بڕیاری هەندێك لە

(١) کەسێك لەکاتی شەنەکردنی خەرمان دا و سوورکردنی و لەیەك جیاکردنەوەی (کا) و (دان) دا، دانەکەی بەدەم (با) وە چووبێ، دەڵێن: {لەسوور تێی دۆڕاندوە} ئنجا کەسی ئاوا، کە لەکاتی شەنەکردندا لێی نەزانیبێ و گەنمەکەی لەگەڵ (با)دا چووبێتە گەڵ (کا)، دواتر بەبێژینگ دانی سەرکوێزر و سەرکۆتەڵ، قەرەبووی گەنمەکەی بۆ ناکرێتەوە!

زانایانیشی، کە لەگەڵ قورئان و سوننەت دا ناکۆکە، تاوانبار بکرێ، چونکە ماڵی قەڵب سەر بەساحێبیەتی و، قسەو بیروڕای زانایانیش بە بەڵگە ناهێنرێتەوە، بەڵکو پێویستە بەڵگەی لەسەر بهێنرێتەوە (أقوال العلماءِ يُستَدلُّ لها ولا يُستدلُّ بِها)!

٣- چەند جۆرە ستەمێک کە بەناوی ئیسلامەوە، لە ئافرەتان کراون و، ئیسلامیش لێیان بەرییە:

پێویستە وەك ڕاستییەكی تاڵ دانی پێدا بێنین، كە كۆمەڵگای كوردستانیی ئێمە، وەك زۆربەی هەرەزۆری كۆمەڵگاكانی مسوڵمان لەسەرتاسەری جیهانی ئیسلامدا، لە ئەنجامی نەشارەزایی لە قورئان و سوننەت و پێوە پابەند نەبوونیانەوە، لە بواری هەڵس وكەوت لەگەڵ ئافرەتدا، تووشی هەڵەو پەڵەو ستەمی زۆر بوون، بۆ نموونە:

أ- بەزۆرو بە نابەدڵیی بەشوودانی ئافرەت، كە وەك پێشتر باسمان كرد، پێچەوانەی قورئان و سوننەتە.

ب- بێبەشكردنی ئافرەت لە میرات، كە ئەمیش پێچەوانەی دەقی قورئانە، وەك خوا فەرموویەتی:

﴿ لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴾ (النساء- ٧).

واتە: پیاوان پشكیان هەیە لەو - میرات - ەدا كە باب و دایك و خزمان بەجێی دەهێڵن و، ئافرەتانیش پشكیان هەیە لەو - میرات - ەدا كە باب و دایك و خزمان بەجێی دەهێڵن، چ كەم بێ، چ زۆر پشكێكی پێویست كراوە.

ج- تۆمەتبارکردنی ئافرەت و بەخراپ سەیرکردنی، هەر لەسەر ئەوە کە هەستی پێکراوە لەگەڵ ئەو کەسەی، کە ویستوویەتی بیخوازێ، یەکدییان بەدڵبووەو یەکدییان خۆشویستوە، بێئەوەی هیچ ناشەرعییەك ڕوویدابێ! کە بێگومان ئەمە نەفامییە، چونکە پێم وانیە هیچ پیاوو ئافرەتێکی عاقڵ، ئامادەی هاوسەرگیریی بن، لەگەڵ کەسێکدا کە ئاشنای نین و بە لایانەوە پەسندو چاك نیە! هەربۆیەش پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) کاتێك یەکێك لەهاوەڵانی هەواڵی پێدا، کە ئافرەتێکی مەدینەیی خواستوە، پێی فەرموو: (أَنَظَرْتَ إليها؟!) ئایا تەماشات کردوە؟ گوتی: نەء، فەرمووی: (إذهب فانظر إِلَيها..) بچۆ تەماشای بکە. وەك (موسليم) لە (ئەبو هورەیرە) وە هێناویەتی، بە ژمارە: ١٤٢٤.

د- بەکەم سەیرکردن و حیساب بۆنەکردنی ئافرەت لە ژیان و گوزەرانی خێزانیی و کۆمەڵایەتیی و سیاسیی دا، لە حاڵێکدا، کە خوای کاربەجێ ئافرەتانیشی وەك پیاوان بە مشوورخۆرو بەرپرسیاری کۆمەڵگا داناوە، وەك فەرموویەتی:

﴿ وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍۚ يَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ... ﴾ (التوبة- ٧١).(١)

پێغەمبەری خواو جێنشینە سەر ڕاستەکانیشی، بەشدارییان بە ئافرەتان کردوە لە هەموو کاروبارو چالاکییەکانی کۆمەڵگادا.

---

(١) واتە: پیاوانی بڕوادار و ئافرەتانی بڕوادار، هەندێکیان مشوورخۆرو سەرپەرشتیاری هەندێکیانن، فەرمان بەپەسند دەکەن و ڕێگریی لەناپەسند دەکەن..

٤- یەکسانیی ئافرەتان و پیاوان و، ڕاستکردنەوەی بیرکردنەوەیەکی هەڵەو لار:

مەسەلەیەکی دیکە، کە لەم ڕۆژگارەدا، وەك کێشەو گرفتێکی گەورەی ئافرەتان تەماشا دەکرێ و، بە هەق و ناهەق زۆر دەورووژێنرێ و قسەو باسی لەسەر دەکرێ، بریتیە لە یەکسانیی ئافرەتان و پیاوان، ئنجا من هەوڵدەدەم لە چەند خاڵێکی کورت و گوشراودا، هەق و ناهەق و (دان) و (کا)ی ئەو مەسەلەیە لەیەك جیابکەمەوە:

أ- ئیسلام ئافرەت و پیاوی لەو ڕووەوە، کە هەردووکیان مرۆڤن و، خاوەنی یەك جۆرە نەفس و سروشتن، بە یەکسان و وەك یەك داناوە، وەك لە چەندان ئایەتی خوای زاناو شارەزادا خراوەتە ڕوو، بۆ نموونە:

١٩٩ ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا... ﴾ (النساء- ١) کە پێشتر مانامان کردوە.

ب- هەروەها لەو ڕووەوە، کە هەردووکیان بەندەی خوان و پێویستە پابەندی شەریعەت بن و، کردەوەی باش بکەن، وەك یەکی داناون، وەك خوا فەرموویەتی:

﴿ مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴾ (النحل- ٩٧).

واتە: هەرکەسێك لە نێر، یان مێ، کردەوەی چاك بکات و بڕواداریش بێ، ئەوە بە ژیانێکی پاك و چاك دەیژیەنین و، بەگوێرەی چاکترین کردەوەشیان پاداشتیان دەدەینەوە.

ج- دیسان لەو ڕووەوە، کە دەبێ مشووری دین و ژینی کۆمەڵگایان بخۆن، یەکسانن، وەك ئایەتی ژمارە (٧١)ی (التوبة) ڕایگەیاندووە، کە پێشتر هێنامان و، پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی: ((أَلا كلّكم راعٍ و كلّكم مسؤلٌ عن رعيَّتِهِ..)) متفق عليه عن ابن عمر، واتە: ئاگاداربن! هەمووتان چاودێرن و، هەمووشتان بەرپرسیارن بەرانبەر بە کۆمەڵگاکەتان...

د- بەڵام ئایا یەکسان بوونی پیاو و ئافرەت، لە مرۆڤبوون و، بەندەی خوابوون و، بەرانبەر بە کۆمەڵگا بەرپرسیار بووندا، مانای وایە کە لە هەموو شتێکدا وەك یەکن و، هیچ جیاوازییەکی سروشتییان لە نێواندا نیە؟!

دیارە هەرکەسێك بە (بەڵێ) وەڵام بداتەوە، پێش شەریعەتی خوا، عەقڵ و زانست و فیطرەت و واقیع، بەدرۆی دەخەنەوە، هیچ خاوەن عەقڵێکی سەلیم نیە، کە نکووڵیی لە یەکدی جیایی نێرو مێ بکات، چ لە ڕووی جەستەیی و ڕواڵەتییەوە، چ لە ڕووی دەروونیی و دیوی پەنهانیانەوە.

ئاشکراشە کە هەندێك کەس، بۆیە هێندە جەخت لەسەر مەسەلەی یەکسان بوونی ئافرەت و پیاو و، لە هەمووشتێکدا وەك یەکبوونیان دەکەنەوە، چونکە وادیارە پێیان وایە مێینایەتیی (الأنوثة) کەمێتیی (نَقيصة)یە، یان پێیان وایە کە یەکسان بوونی ئافرەت و پیاو لە مافەکانیاندا، مسۆگەر نابێ بەبێ سەلماندنی وەك یەکبوونیان لە هەموو شتێك دا و، نکووڵیی کردن لە جیاوازییەکانیان!!

بەڵام بەڕاستیی بەهەڵەدا چوون، چونکە نە نێرایەتیی (الذكورة) لە خودی خۆیدا پەسندیی (فضيلة) و نەمێینایەتیی (الأنوثة)یش

کەمـێتییە، چونکە ماقووڵ نیە هۆی بەرزیی و نزمیی مرۆڤ، شتێك بێ، کە خۆی وەدەستی نەهێناوە!

ئنجا ڕێز و حورمەتی مرۆڤەکان و، دابینکردنی مافەکانیان، هیچ پەکی لەسەر ئەوە نەکەوتوە، کە لە هەموو شتێکدا وەك یەك بن، با بۆ ڕوونبوونەوەی مەبەست وێنەیەك بێنینەوە:

ئاشکرایە کە پزیشك و ئەندازیار، کارو پسپۆڕییان لەیەك جیاوازە، جا ئایا بۆ ئەوەی یەکسان بن، پەکیان لەسەر ئەوە کەوتوە، کە واز لە کارو پسپۆڕیی تایبەتی خۆیان بێنن و، هەرکامیان کاری ئەوی دیکە بکات، یانی: ئەندازیارەکە کاری پزیشکیی بکات و، پزیشکەکەش کاری ئەندازیاریی بکات؟! بێگومان نەخێر، دیارە هەر لێرەشەوەیە، کە پێشینانمان گوتوویانە: (نان بۆ نانەواو، گۆشت بۆ قەساب).

کـەواتــە:

یەکسانیی پیاوو ئافرەتیش لە مرۆڤایەتیی و، بەندایەتییان بۆ خواو، بەرپرسیارێتییان دایە، بەرانبەر بە دین و ژینی کۆمـەڵگاو، بە هیچ جۆرێك ئافرەت بۆ ئەوەی یەکسان بێ لەگەڵ پیاودا، پەکی لەسەر ئەوە نەکەوتوە، کە نکووڵیی لە سروشتی مێینایەتیی خۆی و تایبەتمەندییەکانی بکات، یان واز لەکارو ئەرکی سروشتیی خۆی بێنێ و، خۆی لەو ئیش وکارانەوە هەڵقورتێنێ کە هی پیاون و، بە پیاو چاکتر دەکرێن، عەلی کوڕی ئەبووطالیبیش جوانی گوتوە: (قیمة کل امريءٍ ما يُحْسِنُهُ)[1]، واتە: نرخ و ڕێزی هەر مرۆڤێك لەوەدایە، کە باشی بکات و چاکی لێبـزانێ، جا ئایا کاتێك ئافرەتان

---

(١) بڕوانە: نهج البلاغة، ص٥٣٥ . ط ١٤٣٤ هـ – ٢٠١٣م.

دەست لە ئەرك و كاری سروشتیی و بەرزو بەڕێزی خۆیان - كە دایكایەتییە - هەڵدەگرن و، دەكەونە ملبەملەو پێشبڕكە لەگەڵ پیاوان لە مەیدانی- بۆنموونە:- كارو كەسابەت و بازرگانیی و كرێكاریی و جوتیاریی و ...هتددا، دەتوانن ئیسپاتی شایستەیی و توانایی خۆیان بكەن و، ئیسپاتی بكەن، كە وەك پیاوانن و هیچیان لەوان جیاواز نیە؟!

بە تەئكید ئەگەر ئیشی پیاوان كردنە پیشە، مەرجی ئیسپاتی لێهاتوویی ئافرەتان بێت، زۆر لە پیاوان بەجێ دەمێنن، وەك چۆن ئەگەر ئیشی ئافرەتان كردنیش، بكرێتە بەڵگەی ئیسپاتی لێهاتوویی پیاوان، لە مەیداندا لە ئافرەتان بەجێ دەمێنن!

كەواتە: ڕاست ئەوەیە - وەك شەریعەتی خوا فەرموویەتی- كە پیاوان و ئافرەتان ئەرك و كارە هاوبەشەكانیان پێكەوەو بە هاوكاریی ئەنجام بدەن و، پاشان هەر كامێكیان بە ئەرك كارە سروشتییەكانی خۆی هەڵسێ و، پیاوان پیاوەتیی خۆیان و، ئافرەتانیش ژنایەتیی خۆیان لە بواری پسپۆڕیی خۆیاندا ئیسپات بكەن، ئیدی بەمجۆرە هەر كامێكیان ئیسپاتی شایستەیی و لێهاتوویی خۆیشی دەكات و، خزمەتی خێزان و كۆمەڵگایەكەشی دەكات!

٥- مەسەلەی چەند ژنیی و هەراوهۆریایەكی بێپاساو:

مەسەلەی چەند ژنیی (تعَدُّد الزوجات)و ڕەخنە لێگرتنی، یەكێكە لەو مەسەلانەی، كە لەم ڕۆژگارەدا بازاڕی گەرمە، جا دیارە من لێرەدا نامەوێ بچمە نێو وردەكارییەكانی ئەم مەسەلەیەو

لە کتێبی: (ئافرەت و خێزان لە سایەی شەریعەت دا)١ لەبارەیەوە دواوم، بەڵام لێرەدا دەمەوێ ئاماژە بە چەند شتێك بکەم.

یەك: مەسەلەی چەند ژنیی یەکێکە لەو مەسەلانەی، کە شەریعەت بە ڕوونیی بە ڕەوای داناوەو، ناگونجێ کەسێك خۆی بەمسوڵمان بزانێ، یان بیەوێ بە مسوڵمان بزانرێ و، نکووڵیی لێ بکات و ڕەخنەی لێبگرێ، کەسێکیش مسوڵمان نەبێ، ئەوە بڕوای بەشتی گەورەتریش نیەو، حیسابێکی دیکەی جیاوازی هەیە.

دوو: شتێکی ناشایست و دزێوە، کە مسوڵمانان بەگشتی و بەتایبەت کەسانی زاناو شارەزا، لەژێر گوشاری کەسانێکی نارازیی بە شەریعەت و ڕەخنەگر لە یاساکانی داو، بۆ قایلکردنی چەند کەسێکی سیکۆلاریست، یاسای چەند ژنییان لێ ببێتە بارو کۆڵێکی قورس و، نەزانن چۆن لە کۆڵی خۆیانی بکەنەوەو، بێنن بەندو مەرج (قید و شرط)ی وای بخەنەسەر، کە سەرەنجام لە نێوەڕۆك خاڵی ببێتەوە، بۆ نموونە: مەرجی ڕازی بوونی ژنی یەکەم، یان دووەم و سێیەم، چونکە خوای کاربەجێ، بێجگە لە دادگەریی، هیچ مەرجێکی دیکەی بۆ پیاوی چەند ژن هێن (مُعَدِّد) دانەناوە، وەك فەرموویەتی:

﴿ ...فَٱنكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ ٱلنِّسَآءِ مَثۡنَىٰ وَثُلَٰثَ وَرُبَٰعَۖ فَإِنۡ خِفۡتُمۡ أَلَّا تَعۡدِلُواْ فَوَٰحِدَةً ... ﴾ (النساء- ٣).

---

(١) بڕوانە: چاپی دووەم / ٢٠٠٥، نووسینگەی تەفسیر، پاشان چاپی سێیەمیشی کرا. هەروەها بڕوانە بەرگی (٧)ی مەوسوعەی: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله)، کە دەبێتە کتێبی (١١) لە چاپی دووەمی دا.

واتە: .. دەجا هاوسەرگیریی لەگەڵ ئافرەتانی پێشیاوتاندا بکەن، دوو دوو و سێ سێ و چوار چوار، ئنجا ئەگەر ترسان دادگەریی نەکەن، با یەکێك بێ...

سێ: بێگومان بە هەڵەو ناڕێك بەکارهێنانی یاسا شەرعییەکان، لە لایەن مسوڵمانانی کرچ وکاڵەوە، شتێکی بینراوو زانراوەو، کەسانێکی وابوون و هەن، کە لە بواری چەند ژنیی دا، تووشی هەڵەو لادان بوون، بەڵام دیارە بە هەڵەو ناڕاست بەکارهێنانی یاسایەکی شەرعیی، بەڵگەو پاساوی پەکخستن (تعطیل)ی نیەو، پێویستە هەڵەو کەم وکووڕییەکان چارەسەر بکرێن، نەك یاساکانی شەریعەت پەك بخرێن.

چوار: ئێستاکە لەم ڕۆژگارەداو لە کۆمەڵگای ئێمەدا، مەسەلەی چەند ژنیی بۆتە شتێکی دەگمەن و، ڕەنگە لە سەد کەس، یەکێك لە ژنێکی زیاتر هەبێ، بۆیە هێندە ورووژاندنی و زەقکردنەوەی، شتێکی سەیرو بێپاساوەو، دەبووایە ئەوانەی بەتەنگ ئافرەتانەوەن و، هەمیشە شیوەنیان بۆ دەکەن، لەجیاتی ئەو مەسەلەیە، کە ئێستاکە شتێکی لاوەکییە، بێن بەجیددیی خەریکی چارەسەری ئەو کێشەو گرفتانەی ئافرەتان بن، بەتایبەت ئافرەتانی دوور و بێبەش لە پەروەردەی ئیسلامیی، کە پشوویان پێ سوار کردوون و، خەریکن فززەیان لێ ببڕن، وەك:

١- دیاردەی داوێن پیسیی، کە ئێستا نازانم بۆچی ناوی لێنراوە لەشفرۆشیی؟! چونکە ئەم وەسفە تایبەتە بە ئافرەتی داوێن پیسەوەو، پیاوی داوێن پیس ناگرێتەوە، کە دیارە ئەمەش ستەمێکی دیکەیە لە ئافرەتان، چونکە بێگومان بێناموسیی و داوێن پیسییەکە، نێرو مێیەکە تێیدا بەشدارن و، بگرە زۆرجاران خەتای نێرە داوێن

پیسەکەیە، کە مێیەکە هەڵدەخەڵەتێنێ، یان ئیستیغلالی دەکات، یان تەعدای لێدەکات!!

٢- دیاردەی ئیستغلالکردنی ئافرەتان و فریودانیان، لەلایەن کەسانێکی دەستڕۆیشتووی داوێن پیس و گەندەڵەوە، کە ڕەنگە جاروبار شیوەنیش بۆ مافی ئافرەتان بگێڕن!

٣- دیاردەی خیانەتی هاوسەرێتیی، لەلایەن ژمارەیەك لە پیاوان و ئافرەتانێکی لادەر لە شەریعەت و فیطرەتەوە.

٤- کوشتنی ئافرەتان و خۆ کوشتنیان، کە پێشتریش ئاماژەمان پێکرد.

بەڵێ، با دڵسۆزانی ئافرەتان، بەتایبەت ڕێکخراوەکانی ژنان و ئافرەتان، ئەگەر بەڕاستی دەیانەوێ بەرگریی لە ئافرەتان بکەن و، کێشەو گرفتەکانیان چارەسەر بکەن، با بێن ئەو کێشەو گرفتانەیان بۆ چارەسەر بکەن و، چیدی کێشەو گرفتی گچکەو وەهمیی زل نەکەن و، کێشەو گرفتە زل و واقیعییەکانی ئافرەتان لەبیر نەکەن، کە لە سەدا نەوەدو پێنجی، زیاتر دەگەڕێنەوە بۆ دووریی لە خواو شەریعەت و، بڵاوبوونەوەی فەسادو بێبەندو باریی، لەلایەن تەوژمی سیکۆلاریست و، ئەو دەستەو تاقم و باندە ئارەزووپەرستانەی، بوونەتە دزو بازاڕی ئاڵۆزیان گەرەکە!

پێنج: ئنجا ئایا ئەوانەی دژایەتیی یاسای چەند ژنیی دەکەن، بەدیلیان چیە لە حاڵێکدا، کە هەموومان دەزانین لە کۆمەڵگاکەماندا، بەهۆی سەری خۆ هەڵگرتنی کوڕە گەنجەکانمانەوە بەرەو هەندەران، ڕێژەی ئافرەتان زۆر لە هی پیاوان زیاترە؟!

کۆتایی ئەم بوارەی دووەمەش، بە دوو قسەی خۆش دێنم:

یەکەم: لە کتێبێکدا خوێندمەوە، کە لە یەکێك لەو وڵاتە مسوڵمان نشینانەدا، کە چەند ژنیی قەدەغە دەکەن، پیاوێك ژنی دووەم دێنێ و، کاتێك ئاسایش، یان پۆلیس پێدەزانێ، دێنەسەری و دەڵێن: بۆچی ژنی دووەمت هێناوە، نازانی قەدەغەیە؟! ئەویش دەڵێ: (إنّها خليلتي، وليست حليلتي)[1] واتە: ئەمە دۆستمە و ژنم نیە! ئەوانیش دەڵێن: دەباشە باش وامانزانی هاوسەرتە!

دووەم: لە زیندانی ئەمریکییەکاندا جارجار موناقەشەمان دەبوو، ڕۆژێکیان لێکۆڵەرەوە (مُحَقِّق)یەکیان گوتی: ئەوە بیستوومانە، کە تۆ کاتی خۆی دوو هاوسەرت هەبوون؟ گوتم: بەڵێ، ئنجا هیچ ئیشکالی تێدایە؟! گوتی، ئەدی چۆن ئەوە پێچەوانەی مافی ئافرەتە! گوتم: ئێمەی مسوڵمان نەك دوو ژن، هەتا چوار ژنیشت هەبن، بە حەڵاڵیی، بەمەرجێك دادگەر بی، قەیناکات و پێچەوانەی مافی ئافرەت نیە، بەڵام یەك ئافرەتیش بە حەڕامیی دروست نیەو، مافی ئافرەتیش بەوە پێشێل دەکرێ، کە بە حەڕامیی لەگەڵی ڕابوێری و، پاشان پوولێکی پێوەبنێی و، کە منداڵیشی بوو، یان لەبەر خۆی بەرێ، یان فڕێی بدات، یان کە گەورە بوو، نەزانێ بە کێ بڵێ: بابە!

پاشان گوتم: ئێمەش و ئێوەش چەند ژنییمان هەر هەیە، بەڵام ئێمەی مسوڵمان چەند جیاوازییەکمان هەیە.

٢٠٦

---

(١) (خليلة) واتە: ئافرەتێك کە بە حەڕامیی لەگەڵی ڕادەبوێرێ، (حليلة)ش واتە: هاوسەر، ژنێکی حەڵاڵ.

گوتی: چی وچی؟!

گوتم: یەکەم: هی ئێمە بە پێی ئایینەکەمان حەڵاڵە، بەڵام هی ئێوە بەگوێرەی ئایینەکەی خۆشتان زیناو حەڕامە.

دووەم: هی ئێمە دووان و سیان و، ئەوپەڕی هەتا چوارەو زیاتر نیە، بەڵام هی ئێوە سنوورێکی نیە لێی بوەستێ! بۆیە هی ئێوە (فرەژنیی)یە!

سێیەم: هی ئێمە منداڵەکانمان باب و دایکیان دەناسن، بەڵام هی ئێوە بابیان ئەوە هیچ و، جاری وایە دایکیشیان ناناسن!!

ئیدیماڵم هەقە، کابرا زاری بوو بە تەڵەی تەقیوو، هەر هێندەی بۆ مایەوە بڵێ: من تەنیا ژنێکم هەیەو زیناش ناکەم! منیش بە پێکەنینەوە گوتم: ئەگەر ڕاست بکەی، دیارە جەنابت پیاوێکی دەگمەنی لە ئەمریکا!!

ئێستاش نۆرەی بواری سێیەمی بابەتەکەمانە:

لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵتانین

Stay in touch on social media

نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

عەلی باپیر/AliBapir

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

عەلی باپیر/AliBapir

archive.org/details/@alibapir

کەناڵی

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

www.alibapir.net

English - عربي - کوردی

AliBapir

Google Play

App Store

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

www.alibapir.com

بواری سێیەم

ئەرکی سەرشانمان بەرانبەر بە کۆمەڵگا، لە بواری کۆمەڵایەتیی دا

لە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵتانین
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

AliBapir/عەلی باپیر

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

AliBapir/عەلی باپیر

archive.org/details/@alibapir

کەناڵی
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

AliBapir
Google Play
App Store

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

www.alibapir.com

وەك پێشتر باسمان کرد، کۆمەڵگایەکی تۆکمەو بەختەوەر، بەبێ خێزانە پوخت و نەختەکان و، تاك پاك و چاکەکان نایەتەدی، بەڵام دیارە لە بەرانبەریشدا: کۆمەڵگای تۆکمەو باشیش، کاریگەریی ئیجابیی لەسەر هەرکام لە خێزان و تاك هەیە.

ئنجا من پێم وایە، ئەرکی سەرشانی ئێمە لەم قۆناغ و هەل ومەرجەدا، بەرانبەر بەخەڵك و کۆمەڵگاکەمان، لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە، ئەوەیە کە بە هەموولایەکمان هەوڵ بدەین پایەو بنەڕەتە گرنگەکانی کۆمەڵگایەکی ساغ و سەلیم و بەختەوەر، لەنێو کۆمەڵگاکەماندا بچەسپێنین و، شایانی باسیشە، کە من حەوت پایەو بنەڕەتیی گرنگ و سەرەکییم، لەبەر ڕۆشنیایی قورئان و سوننەتدا، دەستنیشان کردوون، کە پێویستە کۆمەڵگایەکی مسوڵمانیان لەسەر بنیات بنرێ:

بنەمای یەکەم: کۆمەڵگای بەشەر، ڕەگ و ڕیشەکەی دەگەڕێتەوە بۆ یەک خێزان:

خوای بەرزو مەزن لەوبارەوە فەرموویەتی:

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَٰكُمْ شُعُوبًا وَقَبَآئِلَ لِتَعَارَفُوٓا۟ ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾ ﴾ (الحجرات- ١٣).

واتە: ئەی خەڵکینە! ئێمە ئێوەمان لە نێر و مێیەك وەدیهێناوەو، بۆ یێك ئاشنابوون، گێڕاومانن بە چەند گەل و تیرەیەك، بێگومان بەڕێزترتان لەلای خوا، پارێزکارترتانە، بەدڵنیاییی خوا زانای شارەزایە.

بەڵێ، لە ئیسلامدا مرۆڤایەتیی هەمووی هەڵقوڵاوی یەك چاوگەو، سەرجەم پیاوان و ئافرەتان و تێکڕای نێرو مێیەکانی بەشەر، ڕۆڵەی یەك خێزان و منداڵی یەك باب و دایکن، کە ئادەم و حەووان (سەلامی خوایان لێ بێ)، کەواتە: هیچ کەس بە هیچ بیانوو پاساوێکەوە، بۆی نیە خۆی بەسەر کەسێکی دیکەدا هەڵکێشێ و خۆی پێ لەو بەرزتر بێت، چ لەسەر ئاستی تاکەکان و، چ لەسەر ئاستی خێزان و بنەماڵەکان و، چ لەسەر ئاستی تیرەو عەشیرەت و گەل و نەتەوەکان.

کەواتە:

لە ڕوانگەی ئیسلامەوە: هەرکەسێك خۆی بەسەر یەکێکی دیکەدا هەڵکێشێ، بەهۆی ڕەنگ و زمانی، یان پارەو سامانی، یان وەجاخ و ڕەچەڵەکییەوە، ئەوە هەڵوێستێکی نەفامانەی نواندوە، هەربۆیەش کاتێك (أبوذر الغفاري) - خوا لێی ڕازی بێ - ڕەخنەی لە پیاوێك گرت، بەهۆی دایکییەوەو پێی گوت: (یا ابن السّوداء!) ئەی کوڕی ئافرەتە ڕەشەکە! پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) پێی فەرموو: (يا أباذر! أعيَّرتَهُ بِأُمِّهِ؟ إنَّك امرؤٌ فيك جاهلية...)، واتە: ئەی ئەبازەر! ئایا بەهۆی دایکییەوە عەیبت لێگرت ؟

بەڕاستیی تۆ کەسێکی نەفامییت تێدایە...، وەك (بوخاریی) بە ژمارە: (٣٠) و (موسلیم) بە ژمارە: (١٦٦١) هێناویانە.

هەروەها (طبراني) گێڕاویەتەوە، کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) لەنێوەڕاستی ڕۆژەکانی (التشريق)دا بە سواری وشترێك، لە مینا وتاری داوەو فەرموویەتی:

((يا أيّها الناس ألا إنَّ ربّكم واحد، وانَّ أباكم واحد، ألا لا فَضْلَ لعربي على عَجَميّ، ولا لعجمي على عربي، ولا لأسود على أحمر، ولا لأحمر على أسود، إلاّ بالتقوى، ألا هَلْ بَلَّغتُ؟ قالوا، نعم، قال: فليبُلِّغ الشاهِدُ الغائِبَ)).

واتە: هۆ خەڵکینە! ئاگاداربن، بێگومان پەروەردگارتان یەکەو، بابیشتان یەکە، بزانن، کە عەرەب لە غەیرە عەرەب و، غەیرە عەرەب لە عەرەب و، ڕەش لەسپی و، سپی لە ڕەش، چاکتر نیە، مەگەر بە پارێزکاریی، ئایا پێم ڕاگەیاندن؟ گوتیان: بەڵێ، فەمووی: دەجا با ئامادەبووان بە ئامادەنەبووانی ڕابگەیەنن.

بنەمای دووەم: مسوڵمانان هەموویان یەکسانن و بەرزیی و نزمییان بەگوێرەی پارێزکارییە:

بەڵێ، لە کۆمەڵگایەکی مسوڵماندا، هیچ کەس بۆی نیە، بەهۆی ڕەچەڵەك وەجاخی، یان ماڵ و سامانی، یان ڕەنگ و دیمەنی، یان تیرەو حیزبی، یان پلەوپایەی سیاسیی و ئیداریی و کۆمەڵایەتییەوە، خۆی پێ لە هیچ کەس زیاترو بەرزتربێ، یان ماف و ئیمتیازێکی زیادە بەخۆی ڕەوا ببینێ، چونکە فەرمایشتی خوا:

﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ﴾

ڕێ لە هەموو ئەو بیروبۆچوونانە دەگرێ، وەك لە کتێبی (سۆزی نەتەوایەتی)[1]دا بەدرێژیی باسمان کردوە.

---

(١) بڕوانە: چاپی چوارەم/٢٠١٩ز، نووسینگەی تەفسیر.

پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) لەوبارەوە فەرمایشتی زۆرن، بۆ نموونە:

* ((إنَّ الله لا ينظر إلى صوركم وأموالكم، ولكن ينظر إلى قلوبكم وأعمالكم)) رواه مسلم، بەژمارە: ٢٥٦٤، واتە: بێگومان خوا تەماشای دیمەن و سامانەکانتان ناکات، بەڵکو سەرنجی دڵ و کردەوەکانتان دەدات.

* ((المسلمون تتكافأ دِماؤهم)) أخرجه أبوداود: الجهاد (٢٧٥١)، وابن ماجه: الديات ٢٦٨٥، واتە: مسوڵمانان خوێنیان یەکسانە.

دیارە پارێزکاریی (تقوی)یش بۆیە کراوەتە سەنگی مەحەکی حورمەت و ڕێزی لای خوا (سبحانه وتعالى)، چونکە هەموو مسوڵمانان بە وردو درشت و، نێرو مێ و، پیرو گەنج و، دەوڵەمەندو نەدارو.. هتدەوە، لە بەرانبەریدا یەکسانن و، هەموویان دەستیان دەیگاتێ.

٢١٤

پوختەی پێناسەی (تقوی)یش بریتیە لە: پابەندیی بە شەریعەتی خواوە، بە هەردووك دیوی ئەنجامدانی ئەرکەکان و خۆ دوورگرتن لە قەدەغەکانەوە.

بنەمای سێیەم: کۆمەڵگا بەگشتی، سەرچاوەی دەستەڵاتە:

ئەمیش بنەمایەکی دیکەی گرنگ و گەورەی کۆمەڵگای ئیسلامییەو، لەنێو خەڵك و کۆمەڵگایەکی مسوڵماندا، هیچ کەس بەهۆی ڕەچەڵەك و وەجاخ و، ماڵ و سامان و، حیزب و مەزهەب و تایەفەو ...هتدەوە، پلەو ئیمتیاز بەسەر خەڵکی دیکەدا پەیدا ناکات و، ناتوانێ دەستەڵات بۆخۆی قۆرخ بکات، بەڵگەی سەلماندنی ئەم

ڕاستییەش زۆرن، زەقترینیان ئەوەیە، کە خوای کاربەجێ هەمیشە کۆمەڵگای بڕوادارو مسوڵمانی مەدینەی - کە یەکەمین کۆمەڵگاو کیانی ئیسلامیی بووە - بە ڕستەی [يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا] ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! دواندوە و تەنانەت یەك جاریش نەیفەرمووە: (يَا أَيُّهَا العُلَماء)! یان (يَا أَيُّهَا الساسة)! تاکو هەموولایەك دڵنیا بن، کە خەڵك و جەماوەر سەرچاوەی دەستەڵاتن و، ئەوانن کە دەتوانن ڕەوایەتیی (شرعية) بە کاربەدەست و بەرپرسان بدەن، یان نا و، ڕەوایەتییان لێ بستێننەوە، یان بیانهێڵنەوە.

بنەمای چوارەم: پێکەوە تەباو ڕێك بوون و، هاوکاریی یەکدی کردن:

٢١٥ بنەمایەکی دیکەی گەورەو گرنگی کۆمەڵگایەکی مسوڵمان، بریتیە لە پێکەوە تەبابوون و هاوکاربوونیان و، نابێ بە هیچ بیانوو و پاساوێکەوە زەمینەی ناکۆکیی و دووبەرەکی خۆش بکەن، وەك خوای بێهاوتا فەرموویەتی:

﴿ وَٱعۡتَصِمُواْ بِحَبۡلِ ٱللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُواْ... ﴾ (آل عمران -١٠٣).

واتە: هەروەها دەست بە ڕێسمانی خواوە بگرن و پەرتەوازە مەبن.

پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) کۆمەڵگای مسوڵمان بە دیوارێك دەچوێنێ، کە هەندێکی هەندێکی ڕاگیرو مەحکەم دەکات، وەك فەرموویەتی:

((المؤمن للمؤمن كالبنيان يَشُدُّ بعضه بَعْضاً)) أخرجه البخاري: ٢٤٤٦، ومسلم: ٢٥٨٥ عن أبي موسى الأشعري.

هەڵبەتە لێرەدا مەبەست ئەوەنیە، کە کۆمەڵگای مسوڵمان، ڕەخنە لە یەکدی گرتن و بیروڕای جیاوازو مونا فەسەی تێدانیە! نەخێر، بەڵام نابێ شەڕو ناکۆکیی و شیروتیر لە یەکدی سوین و، لاقی یەکدی بڕینەوەو، پیلان لە دژی یەك گێڕان، هەبێ و پێویستە هەموولایەك بە میللەت و حکوومەتەوە، دەستبارگری یەکدی بن، بۆ هێنانەدی و چەسپاندنی ئامانجە باڵایەکان و بەرژەوەندییە گشتییەکان.

بنەمـای پێنجەم: بەزەیی بەیەکدا هاتنەوەو بۆ یەکدی دڵسـۆزو بە پەرۆش بوون:

ئەمیش یەکی دیکەیە لە پایەو بنەما گەورەکانی کۆمەڵگایەکی مسوڵمان و، لەوبارەشەوە دەقی قورئان و سوننەت یەکجار زۆرن، بۆ نموونە: ٢١٦

* خوا (عزّ وجلّ) لە پێناسەو وەسفی کۆمەڵ و کۆمەڵگای بڕوادارادا فەرموویەتی:

﴿ وَٱلْمُؤْمِنُونَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ... ﴾ (التوبة-٧١).

کە پێشتریش هێنامان، وشەی (ولـي)یش کە کۆیەکەی (أَوْلِيَاء)ە، مانای نیزیکیی و خۆشەویستیی و هاوکاریی و پشتگیریی کردن و دۆستایەتی، دەگەیەنێ.

* پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: ((الدين النَّصيحة))، واتە: دینداریی دڵسۆزییە، ئنجا کاتێك پرسیاری لێکراوە: دڵسۆزیی بۆ کێ؟! فەرموویەتی: ((لله ولكتابه ولرسوله ولأئمة

المسلمين وعامَّتهم))، واتە: بۆ خواو کتێبەکەی و، پێغەمبەرەکەی و، بۆ پێشەوایانی مسوڵمانان و، بۆ تێکڕایان.(موسلیم) گێڕاویەتەوە بە ژمارە: ٥٥.

* هەروەها فەرموویەتی: ((ما آمن بي، مَن بات شَبْعاناً وجارُهُ جائعٌ الى جَنْبِهِ وهو يَعلَمُ)) رواه الطبراني في الكبير: ٧٥١، واتە: ئەوکەسە ئیمانی بەمن نەهێناوە، کە بە تێریی شەوگار بەسەر دەبات، بەڵام دراوسێیەکی برسیی هەیەو، ئاگاشی لێیەتی!

کەواتـــــە:

بابزانین کە مسوڵمانەتیی بەس نوێژکردن و ڕۆژووگرتن نیەو، ئەگەر بەتەنگ خەڵکی هەژارو برسیی و بێدەرەتانی خۆمانەوە نەبین، نیشانەیەکی پرسیاری گەورە لەسەر مسوڵمانەتییەکەمان دروست دەکەین، چونکە لەپێش فەرمایشتەکەی پێغەمبەریشدا (صلی الله علیه وسلم) خوای دادگەر، کە باسی هۆکاری چوونە دۆزەخی بابای دۆزەخیی دەکات، دوو شتی کردوونە هۆکار: یەکەم: بڕوا بە خوای مەزن نەهێنان، دووەم: هانی خەڵکی نەدان بۆ خواردن دان بە نەداران:

﴿ إِنَّهُۥ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ﴾ (الحاقە: ٣٣-٣٤).

واتە: بێگومان ئەو - کافرە - بڕوای بەخوای مەزن نەبوو و، هانی خەڵکی نەدەدا لەسەر خواردن پێدانی نەدار.

بنەمای شەشەم: پاکیی دڵ و دەست و داوێن:

بەڵێ، بنەمایەکی دیکەی گرنگی کۆمەڵگای مسوڵمان، ئەوەیە کە تاکەکانی، ئەندامەکانی دڵ و دەم و دەست و داوێنیان پاکەو، ڕێگا بە بڵاووبوونەوەو تەشەنەکردنی پیس و پۆخـەڵیی و دزیـی و گـەندەڵیی نـادەن، با سەرنجی ئەم فەرمایشتەی پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بدەین، داخۆ چۆن چۆنی کۆمەڵگای مسوڵمانی یەکەم و، سەرجەم کۆمەڵگاکانی مسوڵمانانیش ڕێنمایی دەکات:

((لا تَحاسدوا ولا تناجشوا ولا تباغضوا ولا تدابروا ولا يَبِعْ بعضكم على بعضٍ، وكونوا عبادَ الله إخواناً: المسلمُ أخو المسلم لا يَظْلِمُهُ ولا يَخْذُلُهُ ولا يحقِرُهُ، التقوى ههنا - ويشير إلى صدره ثلاث مرات - بِحَسْب امريء من الشرِّ أنْ يَحقِرَ أخاهُ المسلم، كل المسلم على المسلم حَرامٌ: دَمُهُ و مالُهُ و عِرْضَهُ)) رواه مسلم، بە ژمارە: ٢٥٦٤.

واتە: ئێرەیی بەیەك مەبەن و، لە مامەڵەدا فێڵ لەیەك مەكەن و، یەكدی مەبوغزێنن و، پشت لەیەك مەكەن و، سەودا بەسەر سەودای یەكدییەوە مەكەن و، ئەی بەندەكانی خوا! برابن، مسوڵمان برای مسوڵمانە، ستەمی لێناكات و، پشتی بەرنادات و، بەكەم تەماشای ناكات، پارێزكاریی لێرەدایە - سێ جاران ئاماژەی بە سینەی كرد - هەركەسە ئەوەندە خراپەیەی بەسە، كە برای مسوڵمانی بەكەم بگرێ، هەموو شتێكی مسوڵمان لەسەر مسوڵمان قەدەغەیە: خوێنی و سامانی و ئابڕووی.

بەڵێ، کۆمەڵگای مسوڵمان کۆمەڵگایەکی پاك و خاوێنەو، سەرجەم هاووڵاتییان، هەرکام لە: (ئایین و خوێن و ئابڕوو و عەقڵ

و ئاسایش و وەچەو سامان)یان سەلامەتەو، هەرکەسێك دەستدرێژیی بکاتە سەر هەر کام لەو حەوت شتانەی هەر هاووڵاتییەك، شەریعەت سزا و تۆڵەیەکی پڕ بە پێستی بۆ داناوە، کە لێرەدا مەودای خستنەڕوویانمان نیەو، لە چەند کتێب و نامیلکەیەك دا باسمان کردوون، بۆ وێنە: کتێبی: (چەند مەسەلەیەکی باوی سەردەم)[1] نامیلکەی (سیاسەتی ئیسلامیی و چەند ڕوونکردنەوەیەك)[2].

هەروەها لە بەرگی دووەمی مەوسووعەی: {ئیسلام و دەوڵەتداریی} داو، بەرگی هەشتەمی مەوسووعەی: {الإسلام كما يتجلى في كتاب الله}[3] دا، لێکۆڵینەوەیەکی باشمان لە بارەی ئەو سنوور و سزا شەرعییانەوە کردوە.

بنەمای حەوتەم: تەبایی و پێکەوە ژیان، لە نێوان پێکهاتەکانی کۆمەڵگادا:

کۆمەڵگای مسوڵمان، کۆمەڵگایەکی کراوەیە بەڕووی سەرجەم مرۆڤەکاندا، بۆیە کۆمەڵگای ئیسلامیی بە سروشت، کۆمەڵگایەکی چەند پێکهاتەو جۆراوجۆر (مُتَعدِّد (plural) ومُتَنَوِّع) و، یەکەمین کۆمەڵگای ئیسلامیی، کە پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) بنیاتی نا، کۆمەڵگایەکی چەند پێکهاتەیی و جۆراوجۆر بوو.

کەواتـــە:

هەموو ئەوانەی وادەزانن کە ئیسلام تەحەممولی غەیری خۆی ناکات و، کۆمەڵگای مسوڵمان کۆمەڵگایەکی داخراوو دەمارگیرە،

---

(١) بڕوانە: چاپی شەشەم / ٢٠١٦.

(٢) بڕوانە: چاپی یەکەم/٢٠٠٧، نووسینگەی تەفسیر.

(٣) لە چاپی دووەمی دا (٢٠٢٠ز) بۆتە کتێبی (١١).

با ئەو وەهمە لە مێشکی خۆیان دەربکەن، چونکە وێڕای چەندان دەقی قورئان و سوننەت، دژو پێچەوانەی واقیعی مێژوویی سێزدە سەدەیی دەوڵەت و کۆمەڵگا ئیسلامییەکانیشەو، لەسایەی کۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامییدا، چەندان کەمایەتیی فیکریی و ئایینی وەك: (جوولەکە، نەصرانیی، مەجووسیی، بووذایی، بتپەرست، یەزیدیی... هتد)بە درێژایی چەندان سەدە، لەگەڵ مسوڵماناندا ژیاون و، مەگەر بەدەگمەن، ئەگەرنا هیچ کەس، نەك هەر دەستدرێژیی نەکردۆتە سەریان، بگرە سەغڵەتیشی نەکردوون!

ئنجا ئایا ئەگەر تەبایی و پێکەوە ژیان و سەماحەت و سینگ فراوانیی، شتێکی ڕیشەدار نەبووایە لە ئیسلامدا، دەگونجا ئەو کەمایەتییە فیکریی و ئایینییانە، ئێستا ئاسارو پاساریان مابایە؟!

کۆتایی ئەم باسەش بەم ئایەتە بەپێزە دێنین، کە بناغەی هەڵس و کەوتی کۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامیی، لەگەڵ نامسوڵمانانی ژێر سایەی دەوڵەتی ئیسلامییدا، دیاریی دەکات:

﴿ لَّا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓا۟ إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾ ﴾ (الممتحنة- ٨).

واتە: خوا لێتان قەدەغە ناکات کە چاکەکارو بەخشەربن لەگەڵ ئەو - نامسوڵمان - انەدا، کە جەنگتان لەدژ ناکەن و، لە ماڵ و حاڵتان وەدەرتان نانێن و، خوا بەخشەرانی خۆشدەوێن.

شایانی باسیشە، کە لە بەشی حەوتەمی کتێبی: (تەوژمی ئیسلامیی و عەلمانیی و خاڵە هاوبەش و جیاوازەکانیان)دا تیشکێکی باشمان خستۆتە سەر ئەم بابەتە[1].

لێرەشدا کۆتایی بەم بوارەی سێیەم دێنین و، دەگوازینەوە بۆ خستنەڕووی بواری چوارەم و کۆتایی بابەتەکەمان.

---

(١) هەروەها لە هەرکام لە کتێبی: (چەند مەسەلەیەکی باوی سەردەم) چاپی شەشەم / ٢٠١٨ز، کتێبی چوارەم مەوسووعەی: (ئیسلام و دەوڵەتداریی)دا بەناوونیشانی (نامو‌سڵمانان لە کۆمەڵگاو دەوڵەتی ئیسلامیی دا) و، کتێبی پێنجەمی مەوسووعەی: (بیرکردنەوەی ئیسلامی لە نێوان وەحیی و واقیع دا).

بواری چوارەم

ئەركی سەرشانمان بەرانبەر بە كۆمەڵگا، لە بواری سیاسەت و دەوڵەتداریی دا

له تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵتانین
Stay in touch on social media
نحن معكم عبر مواقع التواصل الاجتماعي

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

AliBapir/عەلی باپیر

archive.org/details/@alibapir

PDF

AliBapir/عەلی باپیر

کەناڵی
ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

AliBapir

GET IT ON Google Play

Download on the App Store

www.alibapir.net
English - عربي - کوردی

ڕاگەیاندنی مەکتەبی مامۆستا عەلی باپیر

www.alibapir.com

بە بۆچوونی بەندە، ئەگەر بمانەوێ ئەرکی سەرشانمان لەم قۆناغە گرنگ و هەستیارەدا، کە پێیدا ڕەت دەبین، بەرانبەر بە خەڵك و کۆمەڵگاکەمان جێبەجێ بکەین، لە بواری سیاسەت و دەوڵەتدارییدا، پێویستە هەمووولایەك ئاگاداری ئەم پێنج بنەمایانە بین، کە هیچ قەوارەیەکی سیاسیی بەبێ ڕەچاوکردنیان بەباشیی بەڕێوە ناچێ:

یەکەم: دەوڵەتداریی پێویستی بە عەقڵ و دڵێکی فراوانەو، بە عەقڵی حیزبایەتیی و تیرەگەریی و بنەماڵەچییەتی، وڵات بەڕێوە نابرێ:

بەڵێ، ئەگەر بمانەوێ لە ئەزموونی دەوڵەتداریی و حکوومەت بەڕێوەبردندا، سەرکەوتوو بین، کە بەداخەوە هەتا ئێستا سەرکەوتنمان کەمبووە، پێویستە هەمووولایەك، بەتایبەت بەرپرسانێك کە جڵەوی حوکم و سیاسەت و ئیدارەی وڵاتیان بەدەستەوەیە، واز لە عەقڵییەتی حیزبایەتیی و ناوچەگەریی و تیرەگەریی و بنەماڵەچییەتیی، بێنن و، عەقڵ و دڵی خۆیان هێندە فراوان بکەن، کە جێگای خەم لێخواردن و دڵسۆزیی و بەزەیی و پەرۆش نواندن بۆ تێکڕای هاووڵاتیانی تێدا ببێتەوە، بێ جیاوازیی خستنە نێوانیانەوەو فەرق پێکردنیان، بەهۆی ئینتمای فیکریی و سیاسیی و حیزبیی و، تەنانەت ئاینییشیانەوە!

چونکە ئەگەر حیزب تەنیا خەم لە ئەندامەکانی خۆی دەخوات و، سەرۆك تیرەو عەشیرەت، بەس لە بەرانبەر تیرەو عەشیرەتەکەیدا خۆی بەبەرپرسیار دەزانێ و، سەرۆك و مشوورخۆری بنەماڵەش، تەنیا ئەندامانی بنەماڵەکەی چاوەڕوانیيان لێی هەیە، ئەوە سەرۆك

و بەرپرس و مشوورخۆری وڵات و دەوڵەت، سەرجەم هاووڵاتییان چاوەڕوانییان لێیانەوە، لە بەرانبەریشیاندا بەرپرسیارن!

ئنجا پێویستە هەمووولایەکیشمان بزانین، کە لە وڵاتێکی وەك عێراق و هەرێمی کوردستانیشدا، ناگونجێ کەمینەیەکی زۆر خۆشگوزەران و بە ئیسراحەت و، زۆرینەیەکی بێزار و ناڕەحەت، پێکەوە هەتاسەر بژین، بەڵکو ئەوجۆرە بارودۆخ و هەل و مەرجە ناهاوسەنگانە، ئەگەر لێزانانە چارەسەر نەکرێن، بەشێوەیەکی چاوەڕوان نەکراوانە هەرەس دێنن، کە دیارە لە حاڵێکی واشدا هەمووولایەك زیانبار دەبین.

دووەم: پێویستە پێکهاتەکانی قەوارەی سیاسیی و دامەزراوەکانی، بوونی ڕاستەقینەیان هەبێ، ئەگەرنا خودی دەوڵەت و قەوارەی سیاسیی هەبوون، نیشانەی پرسیاری دەچێتەسەر: ٢٢٦

بەڵێ، کاتێك دەڵێین: دەوڵەت و حکوومەتمان هەیە، پێویستە بەکردەوەو لەسەر ئەرزی واقیع ئەو دامەزراوە (مؤسسة) و پێکهاتەنەمان هەبن، کە دەوڵەت و حکوومەتیان لێ پێك دێ و، بە ئەندازەی ئەوەش کە پێکهاتەو دامەزراوەکان بوونی ڕاستەقینەو سەربەخۆیان دەبێ، چەمك و واتای قەوارەو حکوومەت هەبوون لە واقیعە سیاسییەکەماندا دێتەدی، ئەگەرنا وەك پێشینان گوتوویانە: (بە حەڵوا حەڵوا دەم شیرین نابێ!)، جا ئێمە لەسەرەتاو دەستپێکی ئەم بابەتەدا باسی ئەوەمان کرد، کە سوپاس بۆ خوا ئێمە هەر کام لە سێ پێکهێنەرە سەرەکییەکەی حکوومەتمان - بە مانا فراوانەکەی - هەن، کە: (ئەنجوومەنی یاسادانان و، دەستەڵاتی دادوەریی و، وەزارەتەکان)ن، بەڵام بێگومان هەر کام لەم سێ دامەزراوەیە، کەم

وکووڕیی زۆریان تێدایەو، هیچ کەس ناتوانێ نکوولێی لەو ڕاستییە بکا، کە هەتا ئێستاش حیزب - کە مەبەست هەردووك حیزبی حوکمڕانی پارتی و یەکیەتی یە- بەسەر هەموو شتێکدا زاڵەو، ئەوەی کە هەرکام لەو سێ دامەزراوەیە هەڵدەسووڕێنێ، ئیرادەی حیزبییە، نەك شتێکی دیکە!

ئنجا بێگومان هێشتنەوەی واقیعە سیاسییەکەمان، بەو شپرزەیی و نارێك و پێکییە، بە بیانووی ساوایی مان و، نائاسایی هەل ومەرجەکانمان، هیچ کەس ئیقناع ناکات و، هەموو کەسیش دەزانێ، کە هۆکاری بنەڕەتیی و سەرەکیی مانەوەی حاڵ وباڵی سیاسیی و ئیداریمان بەوجۆرە، بەرژەوەندییە تایبەتییە حیزبیی و بنەماڵەیی و تاکییەکانن و (بەری خۆریش بە بێژینگ ناگیرێ) و چاکتر وایە هەمووڵایەکمان بەگشتی و هەردوو حیزبی حوکمڕان و، هەموو شت بۆخۆ قۆرخکەر، بەتایبەت، لەجیاتی ئەو جۆرە پاساوە بێهێزانە، بوێرانە بێینە مەیدانی چاکسازییەوەو، گرفتە گورچك بڕەکانمان چارەسەر بکەین، ئەگەر بە دەستبەرداربوون لە ئیمتیازو دەستکەوتەکانیش بێ، کە بە تەئکید زۆربەی هەرەزۆریان دەستکەوتی ناڕەواو ناشەرعیی و، بگرە نایاساییشن و، بێگومان بەبێ دەستبەرداربوونیشیان، حکوومەت و دامەزراوەکانی ناچەسپن و، زیاتر حاڵەتێکی شیعارییان، دەبێ، نەك کرداریی!

سێیەم: کار پێسپاردن و لەخۆ نیزیک خستنەوەی کەسانی پسپۆڕو بوێر، نەک کەسانی هەر بە چەپڵەلێدان و بە بەڵێ قوربان کردن، فێر:

یەکێك لە گرفتەکانی حوکمڕان و دەستەڵاتداران ئەوەیە کە هەمیشە کەسانی خۆڕەپێشکەرو ماستاوچیی، خۆیانیان لێ دەبەنە پێش و، دەست دەکەن بە مەدح و سەناو پێهەڵا گوتنیان و، سابوون لە بنی پێدانیان و، کڵاو لەسەرنانیان! بۆیە ئەگەر بەرپرس و حوکمڕانان دڵسۆزو وریا نەبن، هەر هێندە دەزانن دەوریان بەو جۆرە کەسانە تەنراوە، کە هەمیشە لەبەر بەرژەوەندیی خۆیان، ڕەشیان بە سپیی و، سپییان بە ڕەش پێشان دەدەن و، وایان حاڵی دەکەن، کە هیچ عەیبیان نیەو، دنیا شامی شەریفەو، هەرگیز وەزع لەوە باشتر نابێ!

ئنجا بابای حوکمڕان و بەرپرس، ئەگەر دڵسۆزو لێزان و وریا بێ، لەجیاتی ئەو جۆرە کەسانە، کەسانی مەعدەن پاك و بوێرو چاك، لە خۆی نزیك دەخاتەوە، واتە لەجیاتی ئەهلی تەمەللوق، ئەهلی تەخەصصوص لەخۆی وەنزیك دەخات و، پاشان گوێیان بۆ دەگرێ و، لە شتی هەق و ڕاستدا بەقسەشیان دەکات.

شایانی باسیشە کە زانایانی ئیسلام، لەبەر تیشکی فەرمایشتی خوا، لەسەر زمانی یەکێك لە دوو کچەکانی پیاوە ساڵحەکەی مەدیەن:

﴿...يَٰٓأَبَتِ ٱسْتَـْٔجِرْهُ ۖ إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْأَمِينُ﴾ (القصص- ٢٦).

واتە: ئەی بابە! مووسا بەکرێ بە شوان بگرە، چونکە باشترین کەس، کە بەشوانیی بیگری، بابایەکی بەهێزی دەستپاکە - و مووساش وایە.

گوتوویانە: پێویستە هەرکەسێك کارێکی پێ بسپێررێ، هەم هێز (قوة)ی ڕاپەڕاندنی ئەو کارەو، هەم دەستپاکیی (أمانة)یشی هەبێ، چونکە هیچ کارێك بەبێ تواناو لێهاتوویی ناکرێ و، تواناو لێهاتووییش بەبێ دەستپاکیی داد نادات و، زۆر کەسی بەتوانا هەیە، کە بە هۆی تەماع و خیانەتەوە، کارەکەی زایە دەکات!

پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) لەوبارەوە، کە بابای حوکمڕان و بەرپرس پێویستە جگە لە توانایی و شایستەیی، هیچ شتێکی دیکەی وەك خزمایەتیی و ناوچەگەرێتیی، لەکار پێسپاردنی بەرپرسانی ژێردەستیدا، ڕەچاو نەکات، فەرموویەتی:

((من استعمل رجلاً في عِصابةٍ وفي تلك العصابة من هو أرضى الله منه فقد خان الله وخان رسولَه وخان المؤمنين))رواه الحاكم في مستدركه (٤/١٠٤) والطبراني في الكبير (١١/١١٤) عن عبدالله بن عباس، واتە: هەرکەسێك ئەرکێکی مسوڵمانانی پێ بسپێررێ و، پیاوێك بکاتە کاربەدەست، کە لەو شایستەتری پێ شك بێ بۆ مسوڵمانان، ئەوە خیانەتی بەخواو پێغەمبەرەکەی و بڕواداران کردوە.

هەروەها لە فەرموودەیەکی دیکەدا، فەرموویەتی:

((مامِنْ عبدٍ يَسْتَرعيه الله، يموتُ يوم يموت، وهو غاشٌّ لرعَّيتهِ، إلاّ حرَّم الله عليه الجنَّة)) أخرجه البخاري: ٧١٥٠، ومسلم: ١٤٢، واللفظ له. واتە: هەر حوکمڕانێك، خوا بیکاتە کاربەدەستی کۆمەڵێك و، لەکاتێکدا بمرێ، کە ناپاکیی لەگەڵیان کردوە، خوا بەهەشتی لێ قەدەغە دەکات.

هەڵبەتە هەر لێرەشدا پێویستە ئاماژە بەو ڕاستییەش بکەین، کە هەمیشە بابای حوکمڕان و کاربەدەست، خاوەنی چ جۆرە سروشت و مەعدەنێك بێ، هەر خەڵکی لەو جۆرەش لەخۆی کۆدەکاتەوە، چ چاك چ خراپ، عەرەبیش جوانیان گوتوە: (الطُّيور على أشكالِها تَقَع).

شاعیریش لەوبارەوە ڕاستی گوتوە کە دەڵێ:

لا تَسَلْ عن المَرْءِ وسَلْ عن قرينه   فَكلُّ قرينٍ بالمقارن يقتدي

واتە: لە مرۆڤ مەپرسە کێیە، لەبارەی هاوەڵ و دەوروبەرەکەیەوە پرسیار بکە، چونکە هەرکەسە چاو لە هاوەڵ و نزیکی خۆی دەکات.

کەواتە:

هەرکات دەوروبەر (بطانة)یەکی باشمان لە نزیك کەسێکی بەرپرس و حوکمڕانەوە بینی، ئەوە مەگەر چۆن، ئەگەرنا، با دڵنیابین، کە خۆیشی باشەو، بە پێچەوانەوەش بە پێچەوانەوە، سەرنج بدە! بزانە گوڵ و چرۆ، جگە لە بولبول و هەنگ بەسەریەوە دەنیشن!، هەروەها پیسیی و کەلاکیش، جگە لە مێشەڕەشەو داڵ و خەرتەلیان بەسەرەوە دەبینی؟!

چوارەم: بەرپرس و کاربەدەستان دەبێ، خۆیان بە خزمەتکاری خەڵک بزانن، نەک خـــۆیانیان لێ بگوڕێ و، پێیان وابێ خـەڵک کۆیلەیەو ئەوان کوێخان:

بەڵێ، بابای کاربەدەست و حوکمڕان، لە هەر ئاستێك دابێ، پێویستە ئەو ڕاستییە باش بزانێ، کە ئەو پایەو پلەو کورسی و دەستەڵاتەی پێیدراوە، لەئەسڵدا هی خەڵك و جەماوەرەو، وەك ئەمانەتێك تەسلیمی ویان کردوە، تاکو بەو هۆیەوە خزمەتیان بکات و، بەرژەوەندییەکانیان بۆ دابین بکات و، نابێ پێی وابێ، هەر چونکە شوێنەکەی لە هی خەڵکی بڵندترە، لە هەموویان چاکترو بەرزترە!.

دیارە خاکێتیی و خۆ بەکەمگرتنیش لە هەموو کەس جوانە، بەڵام بەتایبەت بابای حوکمڕان و دەسترۆیشتوو لێی جوانترە، پێغەمبەریش (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی: ((... وما تواضع أحدٌ لله إلاّ رَفَعَهُ الله)) رواه مسـلم، بەژمارە / ٢٥٨٨، واتە: هەرکەسێك لەبەر خوا خۆی بەکەم بگرێ، مسۆگەر خوا بەرزی دەکاتەوە.

ئەگەر سەرنجیشتان دابێ، هەمیشە کەسانی خاکیی و خۆبەکەمزان (مُتَواضع) لە دڵی خەڵکیدا شیرین و بەڕێزن و، بە پێچەوانەوە، کەسانی خۆبەزلگرو ڕووح زل، هەمیشە ڕەزاگران و بێزراون!

پاشان پێویستە هەموو لایەکیشمان ئەو ڕاستییە بزانین، کە هەرکەسە بە ئەندازەی ئەوە، کە لە خودی خۆیدا حورمەت و ڕێزی هەیە، ڕێز و حورمەتی خەڵکی دەگرێ و، وەك گوتراوە: (الهدایا علی قدر مُهْدِیها) دیارییەکان بەگوێرەی خاوەنەکانیانن!

پێنجەم: خەڵک و میللەت لەسەری پێویستە کە هاوکارو دەستبارگری حکوومەت و دامەزراوەو دام و دەزگاکانی بێت:

بەڵێ بەڕێزان!

خەڵك و میللەتیش بەگشتی لەسەری پێویستە، کە دڵسۆزو هاوکارو دەستبارگری حکوومەت و دامەزراوەکانی و دام ودەزگاکانی بێت، چونکە بێگومان هیچ حکوومەت و قەوارەیەکی سیاسیی، ناتوانێ بەبێ هاوکاریی و دڵسۆزی نواندنی خەڵك و جەماوەر، بە ئەرك و کارەکانی هەڵسێ.

هەڵبەتە دڵسۆزیی نواندنی خەڵك و جەماوەر بۆ حکوومەت و دامەزراوەو دام و دەزگاکانی و هاوکارییکردنی، پێش دەقەکانی قورئان و سوننەت، عەقڵ و مەنتیق دەیخوازن، چونکە عەقڵ و مەنتیق و ویژدان دەڵێن: پێویستە حکوومەتێکی دڵسۆز و خزمەتگوزاری خەڵك، سوپاس بکرێ و دڵسۆزیی بۆ بنوێنرێ و دەستباری چاکەی بۆ بگیرێ، چونکە بێگومان لە بەرانبەری چاکەدا، پێویستە هەر چاکە بکرێ:

﴿ هَلۡ جَزَآءُ ٱلۡإِحۡسَٰنِ إِلَّا ٱلۡإِحۡسَٰنُ ٦٠ ﴾ (الرحمن- ٦٠).

ئنجا دەقی قورئان و سوننەتیش لەوبارەوە، کە پێویستە خەڵك و میللەت بەگوێرەی تواناو لە سنووری شەرع دا، هاوکارو دەستبارگری حکوومەت و دام و دەزگاکانی بێت، زۆرن، بۆ نموونە:

* ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡ ... ﴾ (النساء-٥٩).

واتە: ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! فەرمانبەریی خوا بکەن و، فەرمانبەریی پێغەمبەر بکەن و، هی کاربەدەستانێك، کە لەخۆتانن..

* ((على المرء المسلم السّمع والطاعة فيما أحَبَّ و كرِهَ، إلاّ أن يُؤْمَرَ بِمَعصيةٍ، فإذا أُمِرَ بِمَعصيةٍ، فلا سَمْعَ ولا طاعة)) أخرجه الطبراني في الكبير: ١٥٧، واتە: مرۆڤی مسوڵمان بیستن و فەرمانبەریی - بۆ بەرپرسانی خۆی- لەسەر پێویستە، لەوەدا کە حەزی لێدەکات و لەوەشدا، کە حەزی لێناکات، مەگەر فەرمانی بە سەرپێچییکردنی پێبکرێ، جا هەرکات فەرمانی پێکرا، سەرپێچیی بکات، ئەوە نەگوێڕایەڵیی و نەفەرمانبەریی دروست نیە.

بەڵام، پێویستە ئەوەش بزانرێ، کە ڕەخنەگرتنی بیناکەرو دڵسۆزانەو، قسەی هەق و ڕاست کردن لە ڕووی کاربەدەستاندا و، هەوڵدان بۆ ڕاستکردنەوەیان١، هیچ ناکۆکییەکی لەگەڵ ڕێزلێگرتن و فەرمانبەریی بۆکردنی حوکمڕان و کاربەدەستاندا نیە، بەڵکو ئەوەش بەشێکە لە دڵسۆزیی و هاوکاریی و پشتگیریی و، لەڕاستیدا هەر کۆمەڵگایەك وایان لێهات نەتوانن و جورئەت نەکەن، دەستی بابای ستەمکار بگرن و، لە سنووری خۆیدا بیوەستێنن، ئەوە بە کۆمەڵگایەکی بێخێرو مردوو دادەنرێن، وەك پێشتریش باسمان کردو، پێغەمبەری خواش (صلى الله عليه وسلم) فەرموویەتی:

((إذا رأيت أمَّتي تَهابُ الظالِمَ أن تقول لَهُ: إنّك أنت الظالِمُ، فقد تُوَدِّع منهم)) أخرجه أحمد: ٤٨٧٦، والبزار: ٥٧٣٢، والحاكم ٦٣٠٧، وقال: صحيح

---

(١) کە هەرکام لە خۆپیشاندان (مظاهرة) و مانگرتن (إعتصام) و ڕێ پێوان (مسيرة)ش، شێوازو میکانیزمی ڕاست و ڕەوان لەو بوارەدا، بەمەرجێك بەشێوازی ڕاست و شارستانییانە بەڕێوە بچن.

الإسناد ووافقه الذهبي، واتە: هەرکات ئۆممەتمت بینی، نەیوێرا بەستەمکار بڵێ: تۆی ستەمکار! ئەوە حیسابیان ڕۆیشتوەو خێریان پێوە نەماوە.

دیارە هەر لێرەشەوەیە، کە حیکمەتی ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ، بۆچی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) قسەی هەق گوتنی لەلای حوکمڕانێکی ستەمکار، بە مەزنترین جیهاد لەقەڵەم داوە: ((إنَّ من أعظم الجهاد كلمة عَدْلٍ عندَ سُلطانٍ جائرٍ)) أخرجه الترمذي: ٤٧١٢، وصححه الألباني.

کۆتایی ئەم بواری چوارەم و کۆتاییەش، بەم فەرمایشتەی پێغەمبەری خوا (صلی الله علیه وسلم) دێنین، کە پێناسەی هەرکام لە حوکمڕان و کاربەدەستانی پەسندو چاك و، حوکمڕان و کاربەدەستانی ناپەسندو خراپمان، بۆ دەکات:

((خيار أَئمتكم الّذين تحبّونهم و يحبّونكم، و تُصلُّون عليهم ويُصَلُّون عليكم، و شِرارُ أئمِتكم الّذين تُبْغِضونهم ويُبغِضونكم، وتلعنونهم ويلعنونكم..)) رواه مسلم، بە ژمارە: ١٨٥٥، واتە: چاکترین پێشەوایانتان (مەبەست حوکمڕان و کاربەدەستانە) ئەو کەسانەن، کە خۆشتان دەوێن و خۆشیان دەوێن و، بۆیان لەخوا دەپاڕێنەوەو بۆتان لەخوا دەپاڕێنەوەو، خراپترین پێشەوایانتان ئەوانەن، کە ڕقتان لێیانەو ڕقیان لێتانەو، نەفرینیان لێدەکەن و نەفرینتان لێدەکەن.

کەواتە: سەنگی مەحەك و تەرازووی چاکیی و خراپیی، حوکمڕان و کاربەدەستان لە ئیسلامدا، ڕازیبوون و ڕازینەبوونی خەڵك و کۆمەڵگایە.

سا خوا بەکەڕەمی بێسنووری خۆی میللەت و حکوومەتی ئێمە

والێبکات، کە لەیەکدی ڕازی بن و، خۆشیی و بەختەوەریی یەکدی بەئاوات بخوازن، نەك بە پێچەوانەوە.

کە دیارە دەستپێشخەرییش، پێویستە لە کاربەدەست و حوکمڕانانەوە بێ، چونکە بێگومان ئەگەر ئەوان دڵسۆزو دادگەرو چاکەکار بن و، خزمەتی خەڵك و کۆمەڵگایان بکەن، حەتمەن خەڵکیش ڕازی و سوپاسگوزارو هاوکار دەبێ و، هەرچۆنیش بێ چەپڵە بە دەستێك لێنادرێ و، پێویستە هەمووولایەك تەواوکەری یەکدی بین.

لێرەشدا کۆتایی بەم بابەتەمان دێنین و هیوادارم، کە بە هەوڵ و هیممەتی هەمووولایەك، بتوانین ئەو دەستکەوتانەی هەمانن بیانپارێزین و، چاکترو زیاتریان بکەین و، قۆڵی مەردایەتییشی لێ هەڵبکەین، بۆ پاکسازیی و چاکسازیی کردن لە هەرچوار بواری: تاکیی و خێزانیی و کۆمەڵایەتیی و حوکمڕانیی داو، سەرەنجام بە هۆی خۆگۆڕین و خۆ چاککردنمانەوە، ئەم واقیع و هەل و مەرجەشمان بۆ بگوڕرێ، بە واقیع و هەل ومەرجێك، کە لە هەموو ڕوویێکەوە، شایستەی خەڵکێکی مسوڵمان بێت و، خوای پەروەردگارو پێغەمبەری سەرودرمان (صلی الله علیه وسلم) و، خۆشمان بە هەمووولایەکەوە، لێی ڕازی بین.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

١٩ جمادی الأولی ١٤٢٩ ك

٢٥/ مایسی ٢٠٠٨ ز / شاری کۆیە هۆڵی ئۆسکار

دواپێداچوونەوە:

٤ / رجب / ١٤٤١ ك

٢٨/ شوباتی / ٢٠٢٠ ز

نێوەڕۆك

چۆنیەتی گۆڕینی کۆمەڵگاو پاکسازیی و چاکسازیی تێداکردنی

لەم کتێبەدا هەوڵمداوە بە کورتیی و پوختیی: {ڕێی ڕاست و دروست و، بنّ گریّو گۆڵی گۆڕینی کۆمەڵگاو، پاکسازیی و چاکسازیی تێداکردنی} بخەمە ڕوو، ئەویش بە ئیلهام وەرگرتن لە وەحیی خواو عەقڵی سەلیم، کە ئەویش بە جوانترین شێوە لە سیرە و ژیانی پێغەمبەرانی پایەبەرزی خوادا (علیهم الصلاة والسلام) بە گشتیی و، بە تایبەت لە سیرەو ژیانی سەروەرو گەورەیان پێغەمبەری کۆتایی (محمد) صلى الله علیه وسلم دا ، لەسەر ئەرزی واقیع بەرجەستە بووە و، بە خەتی نووریی وەحییش تۆمار کراوە.

بۆیەش ئەم کتێبەم کردۆتە دووبەش:

بەشی یەکەم: نەخشەو بەرنامەی پێغەمبەران (علیهم السلام) بۆ پاکسازیی و چاکسازیی کۆمەڵگا.

بەشی دووەم: ڕووەو چاکسازییەکی بنەڕەتیی لە واقیعی هەرێمی کوردستاندا.

هیواداریشم ئەم کتێبە بەهەردووك بەشەکەیەوە، بەرچاوڕوونیی و شارەزاییەکی باش بنّ، بۆ هەموو ئەوانەی بەئەرکی سەرشانیانی دەزانن، گۆڕانکارییەکی ڕوو بەخێرو چاکەو دادگەریی بکەن، لە هەموو بوارەکانی ژیانی کۆمەڵگادا.

www.alibapir.net

/alibapir1

/alibapir

نوسینگەی تەفسیر
بۆ بڵاوکردنەوە
هەولێر - شەقامی ٣٠مەتری تەنیشت منارەی چۆڵی
/TafseerOffice
+964 750 818 08 66
www.al-tafseer.com
tafseeroffice@yahoo.com